

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav pro klasickou archeologii

Diplomová práce

Mária Hudáková

Rímske strieborné nádoby v stredoeurópskom barbariku

Roman silver vessels in Central European barbaricum

Praha 2016

Vedúci práce: Doc. PhDr. Jiří Musil, Ph.D.

Pod'akovanie:

Ďakujem pánovi Doc. PhDr. Jiřimu Musilovi, Ph.D. za rady a odborné vedenie pri písaní tejto práce. Ďakujem tiež pánovi PhDr. Janovi Jílkovi, Ph.D. za cenné rady a odbornú literatúru k spracovanej téme. Na záver chcem poďakovať mojej rodine, ktorá ma podporovala a pomáhala mi počas celého štúdia a všetkým, ktorí mi akýmkoľvek spôsobom pomohli pri dokončení tejto práce.

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prešove dňa 30. júna 2016

.....

podpis

Abstrakt

V tejto diplomovej práci budeme skúmať rímske strieborné nádoby a ich germánske imitácie, ktoré boli objavené na území stredoeurópskeho barbarika. Súčasťou prvej kapitoly je stručné uvedenie do skúmanej problematiky spolu so stanovením územného a časového rámca, v ktorom sa budeme pohybovať. Druhá kapitola je venovaná všeobecným informáciám o ťažbe a spracovaní striebra, výrobným a výzdobným technikám použitým pri vytváraní strieborných nádob, ako aj základným informáciám o rímskom stolovacom servise. V tretej kapitole bude stručne pojednaný aktuálny stav bádania o rímskych strieborných nádobách, pričom podrobnému súpisu a analýze jednotlivých nálezov bude venovaná celá štvrtá kapitola. V piatej kapitole budú popísané nálezy následne zosumarizované a interpretované, na čo nadviažu záverečné postrehy a zistenia v poslednej kapitole. K textovej časti tejto práce je na záver pripojený katalóg nálezov, zoznam citovanej literatúry, tabuľka, mapa a obrazová príloha.

Kľúčové slová

Stredná Európa, doba rímska, strieborné nádoby, interpretácia, výroba, tvary, dekorácia, funkcia

Abstract

In this diploma thesis we shall analyze Roman silver vessels and their German imitations which were discovered on the territory of Central European barbaricum. In the first chapter, there is a brief introduction into the examined topic along with a definition of spatial and chronological frame within which we shall operate. The second chapter is devoted to the general information about mining and processing of silver, manufacturing and decorative techniques used in manufacturing of silver vessels, as well as to the basic information about Roman tableware. In the third chapter, we shall summarize the actual state of research on Roman silver vessels, while the fourth chapter will be devoted to the detailed list and analysis of individual finds. In the fifth chapter, the described finds will be summarized and interpreted, and consequently completed by the final remarks and findings in the last chapter. The catalogue of the finds, bibliography of cited literature, table, map and illustrations is attached to the textual part of this work.

Keywords

Central Europe, Roman Period, silver vessels, interpretation, manufacturing, forms, decoration, function

Obsah

1. Úvod	8
1.1 Územné vymedzenie	9
1.2 Chronologické vymedzenie	11
2. Základné informácie o striebre, výrobe strieborných nádob a rímskom stolovacom servise	
2.1 Ťažba a spracovanie striebra	13
2.2 Remeselníci a striebrotepecké dielne	14
2.3 Výrobné a výzdobné techniky	15
2.4 Nápisy a kolky	17
2.5 Rímsky stolovací servis	18
3. Stručný prehľad o aktuálnom stave bádania o strieborných nádobách	20
4. Súpis a analýza rímskych strieborných nádob pochádzajúcich z kontextov stredoeurópskeho barbarika	
4.1 Poháre	24
4.1.1 Kanthary	26
4.1.2 Skyfy, poháre so skyfoidnými a slučkovitými držadlami	28
4.1.3 Poháre typu Leuna/E 179	32
4.1.4 Ostatné poháre	33
4.1.5 Fragmenty neurčených pohárov	34
4.2 Panvice	36
4.3 Naberačky a cedidlá	37
4.4 Kanvice a džbány	39
4.5 Kratéry a vedrá	40
4.6 Misy	41
4.7 Taniere a podnosy	44
4.8 Lyžice	48
4.8.1 Lyžice typu ligula	48
4.8.2 Lyžice typu cochlear	49
4.8.3 Neurčené lyžice a sporné nálezy	50
4.9 Pyxida	51
4.10 Nejednoznačne určené fragmenty strieborných nádob	51
4.11 Sporné nálezy	53

4.12 Neurčené strieborné nádoby	55
4.13 Germánske imitácie	55
4.13.1 Imitácie rímskych strieborných pohárov	56
4.13.2 Imitácie rímskych strieborných lyžíc	57
4.13.3 Sporné nálezy.....	57
5. Interpretácia	59
5.1 Kontexty	59
5.2 Dekorácia.....	61
5.3 Tvar a funkcia	63
5.4 Proveniencia a datovanie	72
5.5 Rozmiestnenie a možné historické súvislosti	74
6. Záver	86
7. Katalóg.....	89
8. Zoznam použitej literatúry.....	154

Tabuľka

Mapa

Obrazová príloha

1. Úvod

Strieborné nádoby predstavujú jedinečný druh artefaktov v rámci rímskej materiálnej kultúry. Ich výnimočnosť spočíva v prvom rade v hodnote použitého materiálu, navyše je pre ne charakteristická vysoká rýdzosť strieborného kovu. Túto skutočnosť dokumentuje tiež väčšina nálezov v rámci nami skúmaného súboru nádob zo stredoeurópskeho barbarika, ktoré boli podrobené metalografickej analýze. Ich rýdzosť sa pohybuje na úrovni 90% a vyššie.¹ Uplatnenie pri výrobe strieborných nádob našiel spravidla tiež vzácnejší zlatý kov, ktorý sa vo väčšej alebo menšej miere používal na dotvorenie dekorácie. Ocenenie strieborných nádob len z pohľadu hodnoty kovu je najviac viditeľné pri nálezoch nádob, ktoré boli úmyselne rozlámané a rozsekané na menšie kusy bez ohľadu na podobu dekorácie.

K čisto materiálnej hodnote strieborných nádob je samozrejme nutné pripočítať umelecký rozmer (Hobbs 2007, 78), to znamená kvalitu dekorácie a celkovú formu. Za skutočné umelecká diela je nutné považovať predovšetkým reliéfne zdobené nádoby, najmä poháre, ktoré boli vyrábané v období neskorej republiky až augustovského obdobia. V našom súbore sú podobné nálezy zastúpené len v poklade z Hildesheimu a prípadne v Gosławiciach. Materiálny a umelecký rozmer vytvárali zo strieborných nádob luxusné a prestížne predmety, ktoré boli v germánskom prostredí, na rozdiel od rímskej spoločnosti (Baratte 1984, 5; Gehrig 1980, 12; Künzl 1997c, 9), vyhradené len vyššej spoločenskej vrstve súdiac podľa dominantného zastúpenia nálezov známych z kontextov tzv. „kniežacích hrobov“.²

Jedinečnosť rímskych strieborných nádob spočíva tiež v kvantitatívne nízkom stave dochovania, ktorý je daný predovšetkým vysokou materiálno hodnotou kovu. Nádoby boli spolu s inými predmetmi z drahých kovov cieľom zlodejov a vykrádačov, zároveň boli pretavované na iné strieborné predmety. V prípade žiarových hrobov sa strieborné nádoby tiež jednoducho nemuseli zachovať, alebo sa dostať do hrobu spolu s vybranou časťou spálených zvyškov pohrebnej hranice (Künzl 2002b, 329). Nám známe tvarové spektrum strieborných nádob je preto značne obmedzené (Künzl 2000b, 71, 73). Mnohé zachované nádoby sú z hľadiska formy unikátne, čo spôsobuje nemožnosť ich uchopenia v rámci typologického

¹ Výnimku predstavuje držadlo z Hildesheimu (Obr. 40) (80% Ag – Lang 1997, Taf. I., 154), pyxida z Witaszewic (Obr. 94) (71% Ag – Wielowiejski 1989a, 231), cedidlo (86,7% Ag), naberačka (88,7% Ag) a prípadne aj vedro (89,7% Ag) z Gommernu (Obr. 21–22) (Becker (ed.) 2010b, 740, Tab. 17). Posledným nálezom s nižšou rýdzosťou kovu je pozlátený fragment z hrobu Dobřichov-Piřhora III., ktorý obsahuje 14% medi (Obr. 2) (Frána 1999, 193). Druhým extrémom z pohľadu zloženia kovu je strážanský lanx (Obr. 111), ktorý bol vyrobený z čistého striebra (pozri katalóg alebo Tirpák – Illášová 2015, 202–203).

² V rímskej ríši sú strieborné nádoby naopak známe predovšetkým z obytných kontextov a súborov ukrytých pred plieniacimi Germánmi. Ďalšie nálezy pochádzajú z vojenských, sakrálnych a aj funerálnych kontextov (Künzl 2000b, 71–72; Jilek 2004, 14–17).

systemu. Ťažkosti spojené s určením jednotlivých typov nádob tak idú ruka v ruke s problémom ich presnejšieho datovania. Strieborné nádoby nie sú chronologicky citlivým druhom artefaktov. Ako drahé a vzácne predmety boli dlho uchovávané, opravované a dopĺňané novšími „náhradnými súčiastkami“ z dôvodu opotrebovania či zničenia dlhým alebo intenzívnym používaním. Pri určovaní veku nádob preto musia byť jednotlivé časti, ako sú držadlá, telo nádoby a nôžka, posudzované osobitne (Künzl 2000b, 76; Künzl 2002b, 332). V tomto smere sú strieborné nádoby známe mimo územia rímskej ríše významným prameňom pre poznanie rímskej striebornej tereutiky, pretože sú zachované prevažne v pôvodnej podobe (Jílek 2004, 18). Často navyše predstavujú kusy, ktoré viac nie sú zastúpené v rímskej ríši (Künzl 1997b, 123). Približnú dobu výroby strieborných nádob je však možné stanoviť na základe porovnania s ostatnými striebornými nádobami predovšetkým z uzavretých kontextov. Tvarové analógie nápomocné pre datovanie strieborných nádob je možné rozšíriť na nádoby z bronzu, ako aj paralely v keramike a skle, ktoré zvykli napodobňovať kovové tvary. Žiadaná je samozrejme tiež štýlová analýza zdobených kusov.

V tejto diplomovej práci sa pokúsime nazerať na strieborné nádoby, ktoré sú známe z kontextov v stredoeurópskom barbariku, predovšetkým ako na celok. Týmto zvoleným postupom sa budeme snažiť priniesť nové poznatky o možnej funkcii nádob v germánskom prostredí a o pravdepodobnom spôsobe a dobe ich nadobudnutia, s prihliadnutím na historické súvislosti. Naším cieľom je v neposlednom rade zosumarizovať doterajšie nálezy strieborných nádob a lyžíc z kontextov z barbarskej Strednej Európy, ktoré sú datované do doby rímskej. Pre všeobecný úvod do skúmanej problematiky bude začiatok tejto práce venovaný technologickým postupom, ktoré boli používané pri spracovaní striebra a výrobe strieborných nádob, ako aj základným informáciám spojeným s rímskymi striebornými nádobami a stolovacím servisom.

1.1 Územné vymedzenie

V tejto diplomovej práci budú skúmané rímske strieborné nádoby, ktoré sa našli na území Strednej Európy mimo územie niekdajšej rímskej ríše. Na germánske kmene žijúce v týchto končinách pôsobila s rôznou intenzitou rímska kultúra, ktorá sa najviditeľnejšie prejavovala predovšetkým používaním výrobkov rímskej proveniencie. Väčší význam než obchodné styky mali však obojstranné politické kontakty. Germáni boli nielen rozličnými spôsobmi pod vplyvom rímskej zahraničnej politiky, ale aj sami boli výrazným, neskôr dokonca rozhodujúcim činiteľom pre dianie v západných rímskych provinciách. Poznanie a

štúdium kontaktov medzi rímskou ríšou a miestnymi germánskymi kmeňmi má tak nepochybne prínos hlavne pre nás, ktorí sami žijeme na území Strednej Európy.

Územie smerom na pravo od Rýna Rimania označovali pojmom *Germania Magna*.³ O geografickom ohraničení a členení Germanie sa môžeme čiastočne dočítať v Tacitovej *Germánii* (Tacitus, *Germ.* I, 1), u Strabóna (Strabón, *Geogr.* VII, 1.1–5, 2.4, 3.1), Plinia Staršieho (Plinius Starší, *Nat. hist.* IV, 28–29) a Klaudia Ptolemaia (Klaudios Ptolemaios, *Geogr.* II, 11.3–5, 11.10–11). Z Tacitovho popisu sa dozvedáme, že za Germániu bolo považované rozsiahle územie ohraničené severným Oceánom na severe, Rýnom na západe a Dunajom na juhu, no priebeh východnej hranice Germánie zostal Tacitovi neznámy (Tacitus, *Germ.* I,1). V tejto súvislosti je preto nutné povedať, že v našej práci budú zahrnuté všetky strieborné nádoby a lyžice, ktoré sa našli na území dnešných stredoeurópskych štátov.

Podľa súčasných názorov je pod súhrnným „etnickým“ pomenovaním Germánia zahrnuté množstvo kmeňov, ktoré mali podobný jazyk a materiálnu kultúru (Salač *et al.* 2008, 120). Vymenovanie všetkých germánskych kmeňov, ktoré sa objavujú v antických prameňoch, nie je v našich možnostiach z dôvodu výraznej komplexnosti tejto problematiky. Z pohľadu archeológie je navyše prakticky nemožné rozpoznať konkrétny germánsky kmeň podľa archeologických nálezov. Bez pomoci správ antických autorov je archeologický materiál možné rozdeliť len do kultúrnych okruhov.⁴ Napriek prevahe germánskych kmeňov obývali skúmané územie tiež zvyšky keltského a dáckeho etnika, ako aj sarmatské kmene.⁵

Hranica medzi rímskou ríšou a Veľkou Germániou sa v priebehu storočí menila, za jej približné hranice je však možné považovať rieky Rýn a Dunaj.⁶ V tejto práci preto budú zahrnuté tie rímske strieborné nádoby, ktoré pochádzajú z archeologických kontextov ležiacich smerom do vnútrozemia od pravého brehu stredného a čiastočne aj dolného toku

³ Nie je vhodné používať označenie *Germania libera*, teda slobodná Germánia, pretože korene tohto pomenovania siahajú zrejme len do 19. storočia. Podnet pre vznik tohto názvu mohol poskytnúť Tacitus, ktorý sa o Arminiovi vyjadril ako o osloboditeľovi Germánie (Wolters 2009, 42).

⁴ Napr. okruh Rýn–Vesera (Pohl 2004, 20), polabská skupina zahrňujúca tiež nálezy z povodí riek Morava a Váh, Przeworská kultúra na hornom a strednom toku Visly a Odry, Wielbarská kultúra vo východnom Pomoransku a v ústí Visly, Gustovská skupina v okolí ústia rieky Odry a čiastočne aj západobaltský okruh (Nowakowski 1992, 223). Jedným z vedcov, ktorí sa pokúsili spojiť kultúrne okruhy s konkrétnymi germánskymi kmeňmi bol W. Nowakowski (Nowakowski 1992, 223–224). Przeworskú kultúru je vraj možné stotožniť aj s kmeňom Vandalov (Godłowski 1985, 154; Domański 2000, 127).

⁵ Napr. keltskí Kotíni na strednom Slovensku, keltsko-dácke obyvateľstvo na východnom Slovensku (Hrnčiarik 2013, 23–24) či zvyšky keltského obyvateľstva na území Sliezska a Malopoľska (Domański 2000, 127). Sarmatské kmene obývali stepi v rámci Veľkej dunajskej nížiny (napr. Vaday 2001).

⁶ V roku 16 sa Rimania definitívne vzdali expanzívnej politiky na pravom brehu Rýna, no za vlády cisára Domitiana bolo územie rímskej ríše rozšírené o územie Agri Decumates (Künzl 1988b, 547). V roku 89 vytvoril tento cisár nové provincie *Germania Inferior* a *Germania Superior* (Salač *et al.* 2008, 121–122). Takýto priebeh západných hraníc si ríša udržala približne až do polovice 3.st., kedy vpády Alamanov spôsobili postupný pád limitných opevnení a stratu Agri decumates.

Rýnu a od ľavého brehu horného a stredného toku Dunaja. Za východnú hranicu Germánie môžeme považovať približne rieku Vislu. V súčasnosti sa na tejto ploche rozkladá územie Nemecka, Českej republiky, Poľska, Slovenska, Rakúska a Maďarska. Súpis rímskych strieborných nádob bude koncipovaný práve v rámci územia týchto moderných štátov s výnimkou južnej polovice Nemecka a Maďarska. Prakticky úplná absencia nálezov z južného Nemecka v našom súbore je zapríčinená pravdepodobne stavom publikovania nálezov – nálezy z tejto časti Nemecka nie sú spracované v sérii *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum* a samostatne sa nám ich tiež nepodarilo dohľadať. Absencia nálezov v maďarskej časti barbarika je zasa spôsobená zatiaľ reálnou neprítomnosťou podobných objektov, čo nám potvrdila pani profesorka A. Vaday.⁷ Mimo interpretáciu budú ponechané nálezy germánskej koristi z Rýna, nálezy pochádzajúce z kontextov vzťahujúcich sa na rímsku prítomnosť na vytýčenom území,⁸ ako aj nálezy, ktorých nálezové kontexty sú datované už do obdobia sťahovania národov.

1.2 Chronologické vymedzenie

Budeme sa zaujímať o tie nálezy, ktoré pochádzajú z archeologických kontextov datovaných do doby rímskej. Je preto nevyhnutné vymedziť tiež časový úsek, ktorý chápeme pod označením doba rímska. Stanoviť jednotné datovanie tohto historického obdobia pre oblasť celej Strednej Európy je však nemožné, nakoľko sa šírenie rímskeho vplyvu a rímskej materiálnej kultúry dialo postupne a s rozdielnou intenzitou v rámci rôznych oblastí. Na tomto mieste je vhodné spomenúť teóriu o jednotlivých „vlnách importov“, ktorú vytvoril R. Wołagiewicz (Wołagiewicz 1970a, 1970b) pre oblasť Strednej a Severnej Európy.⁹

V rámci jednotlivých štátov Strednej Európy tak bola vytvorená špecifická a rôzne jemná periodizácia doby rímskej,¹⁰ ktorú sa pokúsil synchronizovať H. J. Eggers (Eggers 1955, 229–230), neskôr napr. R. Wołagiewicz (Wołagiewicz 1970b, 236) a K. Godłowski (Godłowski 1970, 111). Toto historické obdobie je možné ohraničiť stupňami B₁ až C₃/D_{1.11}

⁷ Emailová korešpondencia z dňa 9.6.2015. Odôvodniť túto situáciu stavom bádania je podľa nás veľmi neuspokojivé a vysvetlenie si vyžaduje hlbší výskum sarmatskej oblasti.

⁸ Napr. nálezy z Oberadenu a Kalkriese (Schuster 2010, 33, Abb. 7:1–2).

⁹ Autor chronologicky rozlíšil päť „vln“, v rámci ktorých je možné vysledovať najväčší prísun rímskych importov (Wołagiewicz 1970a, 1970b). Ako najstaršiu určil českú vlnu (10pnl–40 = B_{1a}), ktorú spojil s mladšou slovenskou vlnou (40–70 = B_{1b}) do stupňa B₁. Stupeň B₂ obsahuje slovensko-dánsku vlnu (70–170), stupeň C₁ dánsku vlnu (170–210) a stupeň C₂–D je určený tzv. konečnou vlnou (po roku 210, približne do roku 400).

¹⁰ Podrobnejšie k jednotlivým periodizáciám napr. Wołagiewicz 1970a, 237–239; Godłowski 1992, 34–50; Droberjar 2002, 49.

¹¹ E. Krekovič navrhuje zrušiť delenie stupňa B₁ na podstupne pre oblasť Slovenska (Krekovič 2009, 183). J. Tejral (Tejral 1992, 245–246) a K. Godłowski (Godłowski 1992, 50) považujú za úplný koniec doby rímskej až stupeň D₁, ktorý obaja ohraničili rokmi 375 až 400.

Za základnú periodizáciu doby rímskej je stále možné považovať systém, ktorý vytvoril H. J. Eggers (Salač *et al.* 2008, 38). Eggers určil jemnejšiu periodizáciu doby rímskej nasledovne: stupeň B₁ = 0–50, B₂ = 50–150, C₁ = 150–200, C₂ = 200–300 a koniec záverečného stupňa C₃ datoval približne okolo alebo po roku 350 (Eggers 1955, 230). Najstaršie nálezy strieborných nádob, ktoré sa vyskytujú na území Čiech, však pochádzajú ešte z tzv. horizontu Marobudovej ríše, ktorý E. Droberjar datuje do prechodného stupňa A medzi roky 10/5pnl až 20/30 (Droberjar (ed.) 1999, 158).¹² Koniec stupňa B₁ bol posunutý medzi roky 70–80 a koniec stupňa B₂ zasa medzi roky 170–180 (Künzl 1988b, 547; Wołagiewicz 1970a, 239). Pre datovanie mladšej doby rímskej sa nám zdá adekvátnejší systém, ktorý je použitý v publikácii *Archeologie pravěkých Čech 8* (Salač *et al.* 2008, 135). Stupeň C₁ je stanovený rokmi 180/200 až 250/260, stupeň C₂ je datovaný rokmi 250/260 až 300/320 a posledný stupeň C₃ bol datovaný medzi roky 300/320 až 380/400. Za predel medzi staršou a mladšou dobou rímskou je považovaný tzv. horizont markomanských vojen, inak označovaný ako prechodný stupeň B₂/C₁. Tento horizont je podľa E. Droberjara ohraničený rokmi 150/160 až 180/200 (Droberjar (ed.) 1999, 158. Podobne Godłowski 1970, 104, 111). V *Archeologii pravěkých Čech 8* je však začiatok tohto obdobia posunutý medzi roky 160/170 (Salač *et al.* 2008, 135).

¹² Pre kritické posúdenie tohto datovania pozri Salač *et al.* 2008, 40.

2. Základné informácie o striebre, výrobe strieborných nádob a rímskom stolovacom servise

2.1 Ťažba a spracovanie striebra

Striebro, latinsky nazývané *argentum*, je drahý kov, ktorý sa v zemskej kôre vyskytuje v pomere len 0,1g/t a jeho teplota topenia je 960,8°C (Hauptmann 2005, 428). Písomné pramene nám o rímskej metalurgii striebra podávajú len žalostne málo informácií. Najobsiahlejšie informácie o striebre, jeho výskyte a získavaní, sú obsiahnuté v diele *Naturalis historia* (Plinius Starší, *Natur. hist.* XXXIII,31). Plinius Starší nás oboznamuje tiež s rôznymi druhmi striebra (Plinius Starší, *Natur. hist.* XXXIII,44), s pozlacovaním (Plinius Starší, *Natur. hist.* XXXIII,32, 42) či s najznámejšími striebrotepcami a ich dielami (Plinius Starší *Natur. hist.* XXXIII,55) Ďalšie znalosti nám poskytuje Strabón, ktorý v rámci popisu Hispanie píše o získavaní striebra z olovenej rudy (Strabón, *Geogr.* III,2.10, 15.4.), o ťažbe a taviacich peciach (Strabón, *Geogr.* III,2.8–9). Detailnejšie informácie o spôsobe ťažby striebra v Hispanii nám však zanechal Diodóros (Diodóros, *Bibl. hist.* V,36–38).

Čisté striebro existuje v prírode zriedkavo, oveľa bežnejšie sa vyskytuje v kombinácii s inými prvkami.¹³ Najčastejšie sa striebro získavalo extrakciou z olovených rúd. Vyťažená olovená ruda musela byť najskôr podrvená, oddelená od sprievodnej horniny pomocou tečúcej vody a následne sa mohlo pristúpiť k jej taveniu. Striebro bolo z olovenej horniny získané pomocou procesu kupelácie (Hauptmann 2005, 428–430). Pri silne oxidačných podmienkach bolo olovo zahrievané v kupelačnej peci, pričom oxid olovnatý, ktorý týmto procesom vznikal, bol absorbovaný do pórovitého materiálu z kosti alebo sa jednoducho pozbieral z povrchu taveniny. Celý proces mohol byť viackrát opakovaný za účelom získania stále čistejšieho striebra (Harper – Meyers 1981, 146–147; Grželić – Jelenkovič 1995, 14). Rýdze striebro je však príliš mäkké a preto nevhodné na výrobu predmetov s praktickým využitím. Na zvýšenie jeho tvrdosti a pevnosti bol kov legovaný s meďou. V dôsledku nedokonalých hutníckych postupov boli súčasťou strieborného kovu tiež ďalšie prvky, predovšetkým zlato, olovo, cín a podobne (Grželić – Jelenkovič 1995, 14–15). Získané striebro bolo ako polotovar odliate vo forme ingotov, ktoré boli v neskorej antike označené kolkami pravdepodobne ako záruka kvality a čistoty striebra (Kondić 1994, 121). Bezpečnosť

¹³ Podrobne k jednotlivým strieborným sulfidom a iným zlúčeninám a minerálom pozri Grželić – Jelenkovič 1995, 17–18.

najvýznamnejších baníckych regiónov ako aj transport kovov boli pod ochranou rímskej armády (*cohors equitatae*) (Tomović 1995, 126).

Vyťažená striebornosá ruda sa tavia a spracovávala vo výrobných okrskoch, ktoré boli spolu s baníckymi osídleniami umiestnené v blízkosti baní (Keay 1988, 64). Výskumy napr. kosmajských strieborných baní v Moesii Superior dokumentujú prebieh ťažby striebra, ktorá bola uskutočňovaná v povrchových ako aj v hlbokých podzemných baniach. Tie pozostávali z rozvetveného systému šácht a galérií opatrených výklenkami pre banícke lampy (Tomović 1995, 121). Najväčšie a najdôležitejšie bane na striebro (*metalla argentariae* – Popović 1994, 78) existovali v Hispanii, významné rozmery dosahovala tiež ťažba v Británii a Malej Ázii (Strong 1966, 6). Nemenej dôležité boli strieborné bane v Dalmatii, Pannonii a hlavne v Moesii Superior (Popović 1994, 77). V rámci poslednej spomínanej provincie bolo významné metalurgické centrum zistené v Krakul Jordan, ktoré bolo nepretržite aktívne zrejme od konca 3.st. až do konca 4.st. V rámci tohto okrsku bola preskúmaná architektúra, výrobné objekty a našlo sa tu tiež veľké množstvo baníckych a taviacich nástrojov a príslušenstva (Kondić 1994, 119). Bohaté doklady veľmi intenzívnych rímskych ťažobných a hutníckych procesov, spolu s príslušnými zariadeniami a nástrojmi, sú známe prirodzene z početných španielskych baní. Napr. v baniach v Rio Tinto boli okrem iného objavené tiež drevené odvodňovacie kolesá (Keay 1988, 63–65).

Strieborné bane boli vo vlastníctve a pod kontrolou cisárskej pokladne (*fiscus*). O správu bane sa staral buď priamo cisársky úradník (*procurator*) alebo súkromný nájomca (*contractor*). Na prácu v baniach bola samozrejme využívaná aj otrocká práca (Strong 1966, 6; Popović 1994, 79; Tomović 1995, 125–126).

2.2 Remeselníci a striebrotepecké dielne

Náplňou práce rímskeho striebrotepca, označovaného latinským názvom *faber argentarius*, bola výroba strieborných predmetov vrátane nádob. Remeselník či umelec, ktorý sa špecializoval len na výrobu strieborných nádob, sa nazýval *faber vascularius* (Kondić 1994, 120). Prirodzene existovali tiež remeselníci, ktorí sa ďalej špecializovali na jednu konkrétnu činnosť v rámci procesu výroby strieborného riadu. Z pohľadu spoločenského postavenia patrila veľká väčšina striebrotepcov k prepustencom a otrokom, len malá časť slobodných ľudí sa venovala tomuto povolaniu. Striebrotepci boli združení v cechoch, pracovali vo veľkých i malých dielňach a existovali tiež takí, ktorí pracovali pre súkromníkov (Strong 1966, 15–16). Je nutné spomenúť predovšetkým dielne v Gallii, z ktorých pochádza tiež viacero nádob z nášho súboru. Pre galské striebrotepecké dielne bolo typické

predovšetkým používanie niellovej dekorácie (Baratte 1984, 15). Hlavná produkcia strieborných nádob pochádza pravdepodobne z dielní v Itálii, v ktorých pracovali v drvivej väčšine grécki remeselníci (Gehrig 1980, 10). G. Dembski sa domnieva, že dielne na výrobu bežného strieborného riadu existovali v každom väčšom meste, ale na výrobu prvotriednych strieborných servisov boli špecializované dielne v Ríme a Alexandrii (Dembski 2003, 352). Strieborné nádoby je jednotlivým dielňam možné s istotou prisúdiť len na základe kolkov, ktorými boli nádoby označované až v neskorej antike. Proveniencia ostatných nádob je z dôvodu malej nálezovej základne vo väčšine prípadov otázna (Künzl 2000b, 76).

2.3 Výrobné a výzdobné techniky

Prvým krokom pri výrobe striebornej nádoby bolo vytvarovanie základného tvaru. Nádoba mohla byť odliata pomocou vypálenej keramickej formy alebo vykovaná z odliateho polotovaru. V prípade lyžice mal neopracovaný odliatok tvar strieborného prútu alebo približný tvar lyžice (Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 56, 362). Ak bola budúca nádoba vykovaná, jej polotovar mal podobu strieborného kotúča či disku (Strong 1966, 8).

Po vytvarovaní prvotného tvaru bola nádoba ďalej opracovávaná. Jednou z možností bolo tepanie. Na rozdiel od kutia, ktoré si vyžadovalo žihanie kovaného predmetu a spôsobovalo značné zmeny v hrúbke, bol plech pri tepaní opracovávaný kladivom za studena a bez výrazných zmien v jeho mocnosti (Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 362).

Na mnohých nádobách sú viditeľné stopy po opracovaní na sústruhu v podobe koncentrických kruhov a jamky v strede dna. Trieskový sústruh má pripevnený obrábací nôž, ktorý počas obtáčania uberá z materiálu nádoby. Na kovotlačiteľnom sústruhu bola nádoba formovaná len prostredníctvom tlaku vytváraného zaobleným nástrojom na drevené jadro, čím nedochádzalo k úbytku kovu (Gabelmann 1982, 241–242; Niemayer 2004, 36–37).

Množstvo nádob bolo opatrených odliatymi držadlami a nôžkami, ktoré boli k telu nádoby pripojené pomocou spájky. Tá predstavuje zliatinu kovov s nižšou teplotou topenia ako kovový materiál spájaných častí (La Niece 1993, 202). Tvrdá spájka vznikla zmiešaním striebra s meďou, mäkká spájka spojením olova s cínom (Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 363–364). Spojenie pomocou mäkkej spájky je však málo trvácne a spôsobuje relatívne časté oddelenie pripojených častí (Gehrig 1980, 8). Spájkovanie bolo využívané tiež na spojenie vnútorného a vonkajšieho plášťa v prípade reliéfne zdobených nádob. Vnútoraná vložka zabránila nadmernému zaťaženiu a zničeniu tenkej reliéfnej dekorácie. Podľa S. Künzla

bol priestor medzi oboma plášťami vyplnený organickou hmotou alebo olovom¹⁴ (Künzl 1997b, 123), E. Künzl však za pravdepodobnú výplňovú látku považuje napr. smolu alebo sadru (Künzl 1988a, 39). Reliéfne zdobený strieborný skyfos mohol takto pozostávať až z desiatich častí. Telo bolo poskladané z vnútorného hladkého plášťa, prispájkovaného odliateho okraja (Gehrig 1980, 8) a z vonkajšieho plášťa s reliéfnou dekoráciou, ktorá bola väčšinou tepaná (Künzl 1997b, 123). Príkladom odliatej výzdoby je zvoncový kratér z Hildesheimu (Obr. 50). Telo pohára bolo doplnené odliatou nôžkou a dvomi držadlami. Skyfoidné držadlá boli tvorené horizontálnymi doštičkami, pod nimi boli upevnené prstence a napokon opierky s ozdobnými atašami (Künzl 2000b, 75–76; Künzl 2002b, 332, Anm. 22).

Na vytvorenie dekorácie nádob boli použité rozličné techniky, v mnohých prípadoch ich kombinácie. Reliéfna dekorácie mohla byť vytvorená technikou repoussé, ktorá spočíva vo vytepaní výzdoby z vnútornej strany nádoby. Táto technika bola populárna predovšetkým od 1.st. pnl po prevažnú časť 1.st. (Strong 1966, 137) a obľubu znovu nadobudla až od 4.st. (Baratte 1975, 1104, 1121). Od 2.st. bola vytváraná nižšia a menej okázalá reliéfná výzdoba a to prevažne odlievaním. Plastickosť dekorácie bolo možné dosiahnuť aj pomocou vysekávania z masívneho kovového podkladu, čo sa využívalo hlavne v 3.st. (Strong 1966, 140, 163, 180). Niektoré veľmi vystupujúce časti reliéfu mohli byť tiež prispájkované (Künzl 2002b, 332, Anm. 22), podobná ukážka sa však v našom súbore nevyskytuje.

Ornamenty iných nádob vznikli cizelovaním za použitia rôznych typov razidiel. Ako typický príklad môžeme uviesť poháre z Leuny (Obr. 77). Ešte jednoduchší spôsob dekorácie predstavuje zdobenie plastickými lištami a vyrývanie. Takéto nádoby i tie úplne hladké boli v Itálii populárne v neskorom republikánskom období (Künzl 1997b, 123; Künzl 2002b, 347).

Ďalšiu výzdobnú techniku predstavuje vyplnenie rytých motívov niellom, čo sa využívalo hlavne na rôzne geometrické a rastlinné motívy. Niellová technika bola používaná v 2.–3.st. v Galii, ale najväčšiu popularitu dosiahla až v nasledujúcom storočí (Baratte 1984, 15; Baratte 1997, 62–63). Doposiaľ najstaršie ukážky jej použitia však pochádzajú už z 1.st. a predstavujú ich práve niektoré nádoby z Hildesheimu¹⁵ (Strong 1966, 12). Niello vzniklo zmiešaním a zahriatím striebra so sírou. Čierna pasta sa po stvrdnutí rozdrvila na prášok, ten sa nasypal do vyrytých ornamentov, znovu sa nechal zahriať a následne stuhnúť. Presahujúca hmota bola obrúsená a vyleštená (Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 363).

¹⁴ Olovená výplň sa zachovala medzi medailónom s reliéfnym vyobrazením bohyne Kybelé v mise z Hildesheimu (Obr. 59–60) (Gehrig 1980, 16–17).

¹⁵ Tri väčšie a dva menšie poháre s brečtanovými úponkami (Obr. 37), veľký kantharos (Obr. 51) a miska na troch nôžkach (Obr. 61) (Gehrig 1980).

Výsledná dekorácia skúmaných strieborných nádob bola vo veľkej väčšine prípadov pozlátená. Najjednoduchší spôsob, akým bolo možné prichytiť vrstvu zlata na strieborný podklad, predstavovalo mechanické upevnenie. Takto vzniknuté spojenie malo ale veľmi krátku trvácnosť. Na zvýšenie jeho pevnosti bolo možné natrieť hrubšiu vrstvu živice alebo dechtu medzi oba kovy (Voß – Hammer – Lutz 1998, 190). Najbežnejšiu formu pozlacovania v rímskom svete predstavovalo zlatenie v ohni, ktoré spočívalo v nanosení zmesi zlata a ortute na čistý povrch predmetu. Následné zahriatie spôsobilo vyparenie ortute a veľmi pevné prilnutie tenkej vrstvy zlata na povrch nádoby (Oddy 1993, 177). Plinius (Plinius Starší, *Natur. hist.* XXXIII,64, 65, 100, 125) nás navyše informuje o podobnom postupe pozlacovania za pomoci ortute, ktorá sa však nechala voľne vypariť bez použitia vysokej teploty (Oddy 1993, 178). Inou technikou pozlacovania využívajúcou vysokú teplotu na prilnutie zlatej vrstvičky k striebornému kovu, bolo zlatenie difúziou. Proces spočíval v mechanickom nanosení zlatej fólie na strieborný povrch a jeho zahriatie na vysokú teplotu, čo spôsobilo vzájomné prestúpenie častíc oboch kovov. Výsledkom tejto techniky pozlacovania bolo veľmi silné a trvácne spojenie a vrstvu zlata bolo možné dokonca ďalej mechanicky opracovávať (Voß – Hammer – Lutz 1998, 192). Ďalšou technikou pozlacovania bolo pripojenie zlatej fólie na povrch pomocou spájky. Tvrdá spájka má však vyššiu teplotu topenia, z dôvodu čoho dochádzalo k rozptýleniu zlata do kovovej hmoty spájky a nádoby. Pri použití mäkkej spájky síce nedochádzalo k tak veľkému úbytku zlata, nakoľko má tento druh spájky nižšiu teplotu topenia, bolo to však na úkor pevnosti spojenia. Poslednú použitú techniku zlatenia predstavuje pozlacovanie lístkovým zlatom. Na kov bola natretá tenká vrstva spojovacej hmoty, napríklad olej alebo bielok, na ktorú bol v ďalšom kroku nanosený tenulinký zlatý pliešok. Na zvýšenie pevnosti spojenia mohla byť pozlátená plocha predmetu zahriata (Voß – Hammer – Lutz 1998, 191–192).

Záverečnú fázu výroby predstavovalo leštenie. Strieborná hmota nádob obsahuje síru, ktorá na vzduchu reaguje a spôsobuje sčernanie striebra. Preto museli byť strieborné nádoby stále priebežne leštené (Strong 1966, 14).

Po dlhom či príliš častom používaní sa strieborné nádoby mohli poškodiť, čo si vyžadovalo ich opravu (Künzl 2000a, 607). Opravy v podobe pášikov sú v rámci nášho súboru nádob viditeľné na nezdobenom podnose z Hildesheimu (Obr. 66) (Gehrig 1980, 74).

2.4 Nápisy a kolký

Na mnohých nádobách sa zachovali nápisy, ktoré boli vyryté či vypuncované väčšinou zvonku na dno nádob. Niektoré nápisy sú však pre nás kvôli nedbalému napísaniu

nečitateľné.¹⁶ Všetky rozlúštené nápisy sú latinské až na jednu výnimku, ktorú predstavuje grécky hmotnostný údaj na Athéninej čaši z Hildesheimu (Obr. 53–54) (Gehrig 1980, 13).

Zo zachovaných nápisov vyplývajú dva druhy informácií. Prvý, častejšie sa vyskytujúci údaj, udáva pôvodnú hmotnosť nádoby, alebo váhu celej sady, pokiaľ bola daná nádoba jej súčasťou. Počet kusov celej sady bol rímskymi číslicami uvedený vždy na začiatku podobného zápisu. Váha nádob bola udávaná vo funtoch, pričom jeden rímsky funt vážil približne 327,45g. Menšiu váhovú jednotku predstavovala dvanástina funtu, unca (27,288g) a najmenšou jednotkou bola *scripula* (1,137g). Vo váhových nápisoch sú často udané tiež polovice funtu a unce (latinsky *semis* a *semuncia*) (Gehrig 1980, 9). Súčasná váha nádob je nižšia ako tá pôvodná z dôvodu opotrebovania a častou absenciou niektorých súčastí.

Niekoľko strieborných nádob ilustruje tiež druhý typ nápisu, ktorý udáva meno pôvodného rímskeho majiteľa v skrátenej podobe či vo forme začiatočných iniciál v nominatíve alebo genitíve. Zaujímavý príklad predstavuje poklad z Hildesheimu, ktorý obsahuje nádoby s menami až piatich rôznych Rimanov. Tu sa otvára široký priestor pre možné interpretácie, akými rôznymi cestami mohol vzniknúť celý dochovaný súbor.

Je pozoruhodné až zarážajúce, že ani na jednej skúmanej nádobe nie je nápis či kolok, ktorý by bolo možné interpretovať ako signatúru striebrotepca. Je to obzvlášť udivujúce v porovnaní s bronzovými nádobami. Podľa E. Künzla môže byť absencia umeleckých signatúr obchodným ťahom či požiadavkou zákazníkov, ktorí sa snažili strieborné nádoby vydávať za staré umelecké diela a nie výtvyry vtedajších remeselníkov. Očividne boli pre Rimanov dôležitejšie nápisy označujúce vlastníka nádoby a váhu kvôli kontrole (Künzl 1988a, 37).

Kolky sa na strieborných nádobách začali pravidelnejšie objavovať až od 4.st. ako záruka čistoty kovu (Strong 1966, 185). Jedinú ukážku kolku v našom súbore dokumentuje fragment spornej nádoby z Lengerichu (Schmauder 1999, 95).

2.5 Rímsky stolovací servis

Kompletný servis rímskych strieborných nádob býval označovaný latinským slovom *ministerium*. Pozostával z dvoch základných setov, ktoré boli tvarovo veľmi pestré. Prvý servis (*argentum potorium*) bol druhovo rozmanitejší a obsahoval nádoby určené na manipuláciu, servírovanie a pitie nápojov. Jeho súčasťou boli poháre, panvice, naberačky, cedidlá, kanvice, džbány, kratéry a vedrá. Druhá sada nádob (*argentum escarium*) bola kvantitatívne početnejšia a slúžila na prípravu, servírovanie a konzumáciu jedál. Tvorili ju

¹⁶ Nápisy na nezdobenej panvici z Hildesheimu (Obr. 43) (Hitzl *et al.* 1997, 86), tanieri z hrobu Haßleben 8 (Obr. 27) (Zahn 1933, 60) a pohároch z hrobu Sandberg 1 v Lubieszewe (Obr. 90) (Schuster 2010, 388–389).

sady mís, tanierov, podnosov a lyžíc. Existovali tiež rôzne špeciálne nádoby, ako napr. poháriky na vajíčka, soľničky (*salina*) a koreničky (*piperatoria*), no v nami skúmanom súbore nádob sa podobné kusy nevyskytujú. Z Hildesheimu však pochádza misa na vajíčka a štyri misy s reliéfnymi medailónmi, ktoré slúžili len na výstavné, reprezentatívne účely. V rámci nádob spojených s jedením a pitím nemožno opomenúť ani misy, patery a kanvice slúžiace na očistu rúk¹⁷ (Strong 1966, 128–131; Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 395–401; Kaufmann-Heinimann 1997, 91–100; Künzl 1997c, 10–25; Dickmann 2011, 266–276).

Na minimálnu výbavu nádob pre jedného človeka majú archeológovia rôzne názory. Podľa S. Künzla k nej patrili misa (*paropsis*), menšia miska (*acetabulum*) a tanier (Künzl 1997c, 10; Künzl 2002a, 351). Taniere a misy sa vyskytovali v základnej podobe v štvordielnych sadoch (Strong 1966, 129), no pre galské a germánske provinciálne servisy boli typické trojčlenné sady (Nierhaus 1969, 57). J.-A. Dickmann si myslí, že viacdielne sady tanierov a mís sa nevzťahujú na počet hodovníkov, ale súvisia s jednotlivými chodmi (Dickmann 2011, 271). Jedálenský servis pre jedného človeka dopĺňali napokon dva základné typy lyžíc – *ligula* a *cochlear*. V germánskom prostredí sa oba typy súčasne vyskytujú len veľmi ojedinele (Künzl 2002b, 335) a v našom súbore sú známe len z Mušova. K základným picím nádobám pre jednu osobu patrili podľa S. Künzla pár pohárov, ďalší pohár (Portionsgefäß), džbán a naberačka. Použitie panvíc v tomto kontexte je nejasné (Künzl 1997c, 10–11). Vo všeobecnosti sa predpokladá, že rímske strieborné nádoby boli používané na podobné účely aj v barbariku (Wielowiejski 1989a, 217; Hrnčiarik 2013, 29), hoci napr. J. Schuster je k tomuto tvrdeniu v súvislosti s picím servisom skeptickejší (Schuster 2010, 275).

Z Wulzeshofenu (Obr. 98) a Młoteczna (Obr. 92–93) pochádzajú nálezy troch strieborných tanierov/podnosov, ktoré boli úmyselne rozlamané a rozsekané na menšie kusy. Takéto strieborné nádoby stratili svoju primárnu funkciu, zohľadňovaná bola výhradne materiálna hodnota kovu. V neskoršej antike boli menšie odvážené kusy strieborných nádob používané namiesto mincí (Baratte 1984, 35). Podobné nálezy úmyselne rozlamaných strieborných nádob bývajú v nemeckej odbornej literatúre označované pojmom „Hacksilber.“

¹⁷ Takýto servis na umývanie obsahoval napr. strážanský hrob číslo II. (Künzl 2010, 187, Anm. 123).

3. Stručný prehľad o aktuálnom stave bádania o strieborných nádobách

Z dôvodu rozsiahlosti skúmanej problematiky sa v tejto kapitole musíme obmedziť len na povrchné informácie a citovanie primárne použitej literatúry. Pre podrobnejšie informácie o publikáciách pojednávajúcich o konkrétnych nálezoch musíme čitateľa odkázať na údaje v citovanej odbornej literatúre. Tá je obsiahnutá predovšetkým v kapitole číslo štyri, ktorá je venovaná súpisu nám známym strieborným nádobám a lyžíc pochádzajúcich z kontextov stredoeurópskeho barbarika. Informácie tohto typu sú zároveň v katalógu nálezov.

Rímske strieborné nádoby objavené na území stredoeurópskeho barbarika sú len ojedinele skúmané ako osobitný fenomén v rámci materiálnej kultúry z doby rímskej. Takúto publikáciu predstavuje kniha *„Das Haus lacht vor Silber. Die Prunkplatte von Bizerta und das römische Tafelgeschirr“*, ktorá sa venuje výhradne štúdiu rímskych strieborných nádob známym z územia rímskej ríše i barbarika. Publikácia bola vydaná v roku 1997 pri príležitosti výstavy rímskeho stolovacieho striebra v Bonne. Oveľa častejšie však bývajú strieborné nádoby z barbarika popisované a posudzované spolu s ostatnými nálezmi v rámci daného nálezového kontextu. Ide predovšetkým o bohaté hroby,¹⁸ niekoľko málo nálezov je však

¹⁸Ako „kniežacie hroby“ bývajú označované tie hroby, ktoré sa od ostatných odlišujú zložením a nákladnosťou prídavkov, umiestnením na exponovanom/dominantnom mieste v krajine a väčšinou i nákladnejšou stavbou hrobu. Hroby je však nutné posudzovať v rámci jednotlivých regiónov (Krekovič 2011, 15). Ako „kniežacie hroby“ bývajú označované hroby pripisované germánskej elite, nie sú však medzi nimi rozlíšené jednotlivé stupne v rámci spoločenskej hierarchie (Steuer 1982, 50). Podľa M. Beckera má byť tento termín vnímaný len v jeho etymologickom význame (Becker (ed.) 2010, 333, Anm. 1). Na základe spoločných charakteristík je „kniežacie hroby“ možné rozdeliť na dve hlavné skupiny. Prvý typ, ktorý je typický pre staršiu dobu rímsku, býva označovaný ako typ Lübsow. Pôvodcom tohto označenia spolu so základnými charakteristikami hrobov bol H. J. Eggers (Eggers 1949, 104). Podľa Eggersa majú podobné hroby drevené komory väčších rozmerov spolu s kamenným násypom a mohylou, často sa nachádzajú v hĺbke presahujúcej 2m a obsahujú väčšinou kostrové pozostatky uložené v rakve. Zomrelý má bohatú pohrebnú výbavu zloženú z germánskych výrobkov aj rímskych importov (strieborné, bronzové a sklenené nádoby), pozoruhodná je tiež absencia zbraní. R. Hachmann neskôr pripojil ďalší charakteristický znak „kniežacích hrobov typu Lübsow, ktorým má byť situovanie mimo pohrebiská, na ktorých bolo pochovávané zvyšné obyvateľstvo (Hachmann 1956/1957. In: Gebühr 1974, 83). Tieto kritériá boli mnohými archeológmi prijaté ako nevyhovujúce a nedostačujúce. Nové kritériá sa neskôr pokúsil určiť M. Gebühr (Gebühr 1974), podľa ktorého je nutné zohľadniť v oveľa väčšej miere žiarové hroby i regionálne zvláštnosti (Gebühr 2009, 347). Hroby typu Lübsow tak charakterizuje na základe zloženia hrobového inventára, ktorý musí obsahovať aspoň desať prídavkov, medzi nimi rímske importy spolu s predmetmi zo zlata a striebra (Gebühr 1979, 122).

Druhá skupina „kniežacích hrobov“, ktorá sa vyskytuje v mladšej dobe rímskej, bola pomenovaná ako typ Haßleben–Leuna. Skupinu týchto kniežacích hrobov rozdelil W. Schlüter na dve hlavné podskupiny v závislosti od kvantity, kvality a zloženia prídavkov (Schlüter 1970. In: Steuer 1982, 223). Po preskúmaní mužského hrobu z Gommernu navrhol M. Becker nové označenie pre túto skupinu ako hroby typu Haßleben–Gommern (Becker (ed.) 2010a, 395, Anm. 10). Becker tiež prehodnotil kritériá, ktorými sú posudzované mladšie „kniežacie hroby“. Podľa autora je adekvátne zohľadniť iba stabilné odznaky moci (vonkajšia a vnútorná podoba stavby hrobu), mobilné odznaky moci (napr. zlatý kruhový šperk), osobnú výbavu z drahých kovov a zloženie servisu nádob. Na priradenie k tejto skupine musí hrob spĺňať aspoň dve kritériá, z ktorých sa jedno musí týkať odznakov moci. Tieto kritériá sú však obmedzené len na kratšie časové obdobie a nemožno zabúdať ani na regionálne rozdiely a iné činitele vplyvu (Becker (ed.) 2010a, 379, 382–383). D. Quast vyčlenil medzi kniežacími hrobmi mladšieho typu východnú skupinu, ktorá sa od ostatných hrobov odlišuje veľmi bohatou a kvalitnou pohrebnou výbavou, ako aj malým počtom pohrebov na jednej lokalite (Quast 2009, 5-6).

známych tiež z areálu germánskych sídlisk¹⁹ a depotov.²⁰ V rámci týchto súborov tvorí úplnú výnimku poklad z Hildesheimu, ktorý je síce neúplný, no napriek tomu obsahuje viac než 60 strieborných nádob a iných predmetov. Súbor je unikátny tiež z pohľadu množstva odbornej literatúry, ktorá bola venovaná jeho analýze a interpretácii. Od prvého publikovania pokladu v knihe „*Der Hildesheimer Silberfund*“ z roku 1901, ktorej autormi sú E. Pernice a F. Winter (Gehrig 1980, 5), boli rímske strieborné nádoby z Hildesheimu predmetom skúmania mnohých bádateľov (napr. Küthmann 1958; Gehrig 1967; Lindemann 1967; Nierhaus 1969; Gehrig 1980; Boetzkes – Stein (eds.) 1997; Gregarek 1997; Stupperich 1997b). Napriek obrovskému záujmu zo strany archeológov, ktorý pretrváva už viac než jedno storočie, zostáva i do budúca objasnenie tohto mimoriadneho nálezu nevyriešené.²¹

Ostatné početné nálezy strieborných nádob, ktoré boli objavené na území dnešného Nemecka, sú spracované predovšetkým v rámci monografií a článkov venovaných jednotlivým „kniežacím hrobom“ (napr. Schulz 1933; Schulz (ed.) 1953; Körner 1965; Laux 1993; Becker (ed.) 2010; Schuster 2010). Okrem tejto odbornej literatúry existujú tiež nemecké súhrnné diela, ktoré pojednávajú o strieborných nádobách spolu s archeologickými nálezmi inej povahy. Máme na mysli konkrétne veľmi prínosnú sériu publikácií „*Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum*“, v rámci ktorej je územiu Nemecka venovaných sedem zväzkov. Podobnú publikáciu predstavuje zásadné dielo H. J. Eggersa z roku 1951, ktoré má názov *Der römische Import im Freien Germanien*. Autor v ňom podáva podrobný zoznam jemu známych rímskych nádob z bronzu, striebra a skla, ktoré sa našli nielen na území Nemecka, ale aj celej „slobodnej“ Germánie. K súhrnným dielam spracovávajúcim nálezy rímskych strieborných nádob z Nemecka by bolo možné napokon pripojiť publikáciu „*Die silbernen Halbkugelbecher vom Typ Leuna. Fundkomplexe und Interpretationen, Herstellungstechnik und Datierung*“ od B. Niemayer z roku 2004, v rámci ktorej sa autorka zaoberá výlučne analýzou a interpretáciou strieborných pohárov typu Leuna.

V spojitosti s nemeckou archeológiou je nutné osobitne spomenúť manželov Susannu a Ernsta Künzlových, ktorí sa venujú problematike germánskych kniežacích pohrebov a podrobnému štúdiu strieborných nádob. Okrem popisu konkrétnych nálezov sa predovšetkým S. Künzl zaoberá všeobecnými otázkami v spojitosti so striebornými nádobami (napr. Künzl 1997b; 1997c; 2000a; 2000b), ako aj typológiou strieborných pohárov (Künzl 2000b; 2002b). Táto archeologička je súčasne autorkou pasáží venovaných analýze strieborných nálezov v

¹⁹ Großjena a Hamuliakovo.

²⁰ Hildesheim, Hohendorf, Lengerich, Mlotečno. Z depotu zo Sankt Annen pochádza nález germánskeho strieborného pohára (Erdrich – von Carnap-Bornheim *et al.* 2004, 44).

²¹ Pre podrobnejšie informácie o poklade z Hildesheimu pozri poznámku č. 25, str. 26.

rámci odborných publikácií, v ktorých sú spracované kniežacie hroby z Mušova a Gommernu (Künzl 2002a; 2002b; 2010).

Porovnateľná situácia v rámci bádania o strieborných nádobách existuje v Poľsku. Najdôležitejšiu publikáciu, ktorá sa podrobne zaoberá výlučne analýzou rímskych strieborných nádob (s doplnením o postriebrené nádoby a germánske imitácie rímskych strieborných pohárov), predstavuje článok „*Die römerzeitlichen Silbergefäße in Polen. Importe und Nachahmungen*“. Článok pochádza ešte z roku 1989 a jeho autorom je J. Wielowiejski. Tento autor napísal v rovnakom roku ešte iný článok, v ktorom sa podrobne venuje výskumu germánskych strieborných nádob (Wielowiejski 1989b). Poslednú nám známu výnimku venovanú výlučne strieborným nádobám predstavuje starší článok „*Rzymskie naczynia srebrne strefy Bałtyckiej i ich naśladownictwa*“ od I. Belkowskej z roku 1984. Autorka v ňom skúma rímske strieborné nádoby a germánske imitácie nájdené v pobaltskej oblasti. Ostatní autori pojednávajú o niektorých rímskych strieborných nádobách a ich napodobeninách v rámci publikácií a článkov podávajúcich informácie o jednotlivých „kniežacích hroboch“. Ide konkrétne o nálezy z Czarnówka (Rudnicka – Mączyńska 2002), Łęgu Piekarskeho (Abramowicz *et al.* 1960; Kietlińska – Piętka-Dąbrowska 1961), Lubieszewa (Eggers 1949; Schuster 2010) a Wrocławu-Zakrzówa (Kramarkowa 1990; Quast 2009). Súhrnnú publikáciu „*Importy rzymskie w Polsce. Wybór źródeł archeologicznych do dziejów kontaktów ludności ziem Polski z Imperium Rzymskim*“, ktorá predstavuje súpis rímskych nálezov vrátane strieborných nádob nájdených na území Poľska, vytvoril K. Majewski v roku 1960.

Na území Českej republiky a Slovenska sa problematike rímskych strieborných nádob v súčasnosti podrobne venuje predovšetkým J. Jílek (2004; 2006; 2007). Novšie informácie o strieborných nádobách známych z kontextov hrobov z územia Čiech a Moravy je inak možné nájsť najmä v rámci odbornej literatúry venovanej konkrétne tzv. kráľovskému hrobu z Mušova (Künzl 2002a; 2002b), pohrebisku z doby rímskej v Dobřichove-Piřchore (Karasová 1999), či v rôznych súhrnných publikáciách (napr. Motyková 1963; Sakař 1970; Künzl 1988a; Künzl 1997b; Droberjar 2002; Jílek 2012).

Z početných slovenských nálezov rímskych strieborných nádob bolo najviac odborných publikácií a článkov venovaných spracovaniu kniežacích hrobov z Krakovian-Stráží (Beninger 1937; Ondrouch 1957; Svoboda 1972; Klčo – Krupa 2003). Súčasťou inventára tohto hrobu bol unikátny strieborný *lanx*, ktorý si vyslúžil špeciálnu pozornosť mnohých bádateľov (napr. Dekan 1979; Mielsch 1997a; Wölfel 1997; Simon 2001; Steinhart 2009). Zvyšné strieborné nádoby z územia Slovenska boli zahrnuté do pojednania o hroboch z

Ostrovian a Zohora spolu s ostatným inventárom (napr. Beninger 1937; Kraskovská 1959; Prohászka 2006; Elschek – Rajtár – Varsik 2011; Elschek 2014). Takmer všetky strieborné nádoby zo Slovenska boli navyše spracované v samostatnej kapitole knihy *„Römisches Kulturgut in der Slowakei: Herstellung, Funktion und Export römischer Manufakturzeugnisse aus den Provinzen in der Slowakei. Teil 1“* od E. Hrnčiarika, ktorá bola vydaná v roku 2013. Táto publikácia sa snaží priblížiť všetky známe rímske importy z územia Slovenska. V tejto knihe už ale nie sú obsiahnuté fragmenty predstavujúce doposiaľ najnovšie nálezy strieborných nádob zo Slovenska. Ide konkrétne o nálezy z tzv. sepulkrálného objektu zo Zohora (Elschek – Rajtár – Varsik 2011; Elschek 2013; Elschek 2014) a sporný nález z Hamuliakova. O tomto úlomku však zatiaľ existuje len zmienka v jednom článku (Iván – Ölvecký 2015).

Na záver tejto kapitoly musíme v súvislosti s problematikou strieborných nádob spomenúť ešte aspoň dvoch autorov. Prvým z nich je významný francúzsky bádateľ F. Baratte, ktorý sa venuje skúmaniu predovšetkým strieborných nádob z Galie a z jeho článkov a publikácií sme v rámci tejto diplomovej práce čerpali aj my (napr. Baratte 1975; 1984; 1997). Druhým autorom je D. E. Strong, ktorý napísal knihu *„Greek and Roman Gold and Silver Plate“* ešte z roku 1966, no toto dielo býva stále dodnes citované. Prvá kapitola tejto publikácie čitateľa oboznamuje so všeobecnými informáciami o nádobách z drahých kovov a posledné štyri kapitoly sú venované už samotným rímskym strieborným nádobám.

4. Súpis a analýza rímskych strieborných nádob pochádzajúcich z kontextov stredoeurópskeho barbarika

V tejto časti diplomovej práce sa dostávame k súhrnnému zoznamu rímskych strieborných nádob, ktoré boli doposiaľ objavené na území nerímskej Strednej Európy, a ktoré sú autorke tejto práce známe. Zmyslom tohto oddielu je podať čitateľovi komplexný obraz o skúmanej problematike v rámci vytýčenej oblasti. Aby bol vytvorený súpis rímskych strieborných nádob pre čitateľa prehľadný a príliš nevyčerpávajúci, rozhodli sme sa zvoliť nasledovný systém: nálezy budú primárne rozdelené podľa druhov nádob a následne zoradené v abecednom poradí podľa lokalít. Jednotlivé objekty budú stručne popísané v rámci poznámok pod čiarou, aby mal čitateľ predstavu aj o okolnostiach nálezu, datovaní objektu a jeho stručnej charakteristike. Dodatočné informácie o popisovaných strieborných nádobách budú uvedené v katalógu nálezov.

4.1 Poháre

Najčastejšie zastúpeným typom strieborných nádob v rámci stredoeurópskeho barbarika sú poháre rôznych typov, tvarov a veľkostí.²² V germánskom prostredí je však prevzatie rímskych pohárov spolu s rímskymi picími zvyklosťami a vínom nanajvýš otázne. R. Nierhaus sa domnieval, že Germáni konzumovali najmä domáce alkoholické nápoje a ich kombinácie (Nierhaus 1954, 254–255, 258–259). E. Künzl jasne odmieta, že by Germáni prevzali úplne všetko, čo k rímskemu symposiu patrí, zároveň však predpokladá imitovanie rímskych zvyklostí ako výraz prestíže. Dôležitú úlohu pritom aj naďalej zohrávali domáce tradície a zvyky (Künzl 1988b, 549), o čom svedčia nálezy picích rohov.

V období neskoršej republiky a raného princípátu boli v rímskej ríši používané predovšetkým poháre, ktoré formálne nadväzovali na grécke (Strong 1966, 133). Prvý tvar reprezentuje kantharos, ktorý sa prvýkrát objavil ešte v archaickom období (Künzl 1997c, 11). Pre poháre tohto typu sú charakteristické dve vysoké vertikálne uchá, ktoré prečnievajú cez okraj nádoby. V našom súbore sú prítomné tiež plytké čaše s kantharoidnými uchami, ktoré pochádzajú z kniežacieho hrobu číslo 5 zo Zohora (Obr. 123).

Druhým typom pohárov je skyfos, prere ktorý sú charakteristické vyššie popísané trojdielne držadlá. H. J. Eggers prideliť tieto poháre k svojim typom číslo 168, 169 a 174 (Eggers 1951, Taf. 14; Jílek 2004, 19) (Obr. 126). Poháre so skyfoidnými držadlami majú aj

²² Podľa názoru J.-A. Dicmanna musí tvarová pestrosť rímskych pohárov, spolu s používaním v pároch, súvisieť s ich funkciou počas hostín. Páry pohárov pritom nemuseli tvoriť len dva identické poháre a prípadnú stratu jedného bolo možné nahradiť nádobou aj z iného materiálu (Dickmann 2011, 272–274).

nôžku a rovnako trojdielne, alebo podobné držadlá. V ranom principáte boli veľmi obľúbené práve takéto poháre s polgulovitým telom stojacim na vysokej nôžke (Stupperich 1997c, 71). Poháre so skyfoidnými drždami sú v Eggersovej typológii zastúpené typmi E 170, E 173 a E 175. Patrí k nim aj typ E 171 (Jílek 2004, 33–34), ktorý je germánskou imitáciou rímskych pohárov typu E 170 (Eggers 1951, 177). Podobný tvar predstavuje typ E 170/171/175, ktorý S. Künzl označuje ako pohár so slučkovitými/putkovitými drždami (Künzl 2002b, 336–337). Držadlá tohto typu majú plochú horizontálnu doštičku, ktorá býva doplnená putkovitým uchom ukončeným atašé (Künzl 1997a, 39). J. Schuster rozdelil ploché doštičky drždami oboch typov pohárov na dva základné typy a viaceré podtypy.²³ Skyfy a poháre so skyfoidnými drždami boli bohato reliéfne zdobené, zriedkavo však boli vyrábané po 1.st. Ukážky skyfov z 2.st. predstavujú dva skyfy typu E 169, ktoré pochádzajú z kniežacích hrobov v Ostrovanoch a Strážach (Obr. 118–120, 111–113). Tento variant skyfov, ktorý S. Künzl označila ako skyfos typu Meroe²⁴ (Künzl 2000b, 74–77), má však už nízke valcovité telo bez nôžky a vnútorného plášťa. V 2.st. začal byť kladený zároveň väčší dôraz na dekoráciu plochých skyfoidných drždami (Künzl 1997c, 15; Künzl 2000b, 76).

Tzv. megarské čaše, ktoré boli vyrábané naposledy v augustovskom období (Künzl 1997c, 11, Anm. 17), sú zastúpené v poklade z Hildesheimu v počte dvoch kusov (Obr. 34–35). Ďalšie typy pohárov používaných počas raného principátu predstavujú kalathos a modiolus. Oba majú podobu jednoduchých rovnostenných pohárov s jedným uchom, pričom kalathos sa od modiolu odlišuje výraznejšie roztvoreným okrajom. Zatiaľ čo poháre prvého typu boli, súdiac podľa nálezových kontextov, používané vždy jednotlivo, modiolli sa vyskytovali v pároch (Künzl 1997c, 11). V našom súbore sú podobné poháre známe pravdepodobne z hrobov Dobřichov-Piřchora 147 (Obr. 4) a Łęg Piekarski A.

Od 3.st. boli strieborné poháre skromnejšie zdobené a oveľa zriedkavejšie používané, pretože ich zrejme nahradili poháre zo skla (napr. Baratte 1997, 62). V našom súbore sú však z 3.st. zastúpené dva strieborné poháre typu Leuna s puncovanou výzdobou (Obr. 77). Poháre tohto typu sú inak známe doposiaľ len zo severozápadných rímskych provincií (Niemayer 2004, 1–2).

²³ Prvý typ doštičky (Typ A, tiež aj typ Oberaden) má zašpicatený oválny tvar, rastlinnú dekoráciu, na ramenách špirály a ukončenie v podobe vtáčích hlavičiek. Tento prvý typ J. Schuster rozdelil ešte na variant „a“ a „b“, pričom variant „b“ predstavuje zjednodušenú formu bez rastlinnej dekorácie a vnútorných detailov vtáčích hlavičiek. Druhý typ doštičky (Typ B) sa od toho prvého líši tvarom doštičky, ktorá má približne tvar obdĺžnika s vytočenými a mierne predĺženými dlhšími stranami (Schuster 2010, 32–35, Abb. 7–8).

²⁴ Podľa nálezu skyfu v pyramíde Begerawiye Nord 18 v Meroe (Sudán). V pyramíde bola pochovaná kráľovná Amanikatashan, ktorá panovala na prelome 1.–2.st., prípadne až v polovici 2.st. Datovanie okolo prelomu storočí je však pravdepodobnejšie (Künzl 2000b, 74–75).

4.1.1 Kanthary

Najviac pohárov tohto typu, ktoré sú zároveň v porovnaní so všetkými ostatnými nálezmi z nášho súboru na neporovnateľne vyššej kvalitatívnej úrovni, je známych z tzv. pokladu z Hildesheimu.²⁵ Tento nález predstavuje doposiaľ najrozsiahljší súbor rímskych strieborných nádob, ktorý bol nájdený na území Veľkej Germánie. Všetky kanthary z Hildesheimu sú zdobené dionýzovskou tematikou, pričom ich charakteristický výzdobný motív predstavujú masky. Výzdobu dopĺňajú rastlinné úponky a predmety súvisiace s kultom Dionýsa. Poháre majú florálne komponované aj kantharoidné držadlá, ktoré sú známe tiež zo strážanského hrobu II. Nezvestné telo pohára nikdy nemuselo byť súčasťou inventára hrobu, keďže držadlá mohli symbolizovať *pars pro toto*, takéto vysvetlenie je však podľa nás nepravdepodobné. S ohľadom na históriu odkrytia hrobu²⁶ a kompletný stav ostatných strieborných nádob sa stotožňujeme s domnienkou T. Kolníka (Kolník 2012, 102, 106), že telo strážanského kantharu bolo odcudzené. Zároveň predpokladáme, že aj telo strážanského kantharu nieslo reliéfnu dekoráciu. Posledné dva poháre typu kantharos, ktoré sú pre nás z hľadiska výzdoby relevantné, boli súčasťou inventára kostrového hrobu 5 zo Zohora. Oba exempláre sú však jednoduché nezdobené.

²⁵ Tento unikátny nález objavili v roku 1868 vojaci, ktorí pracovali na stavbe vojenskej strelnice na úpätí kopca Galgenberg. Poklad bol tak nanešťastie neodborne, veľmi narýchlo a neúplne vykopaný (Gehrig 1980, 5), o čom svedčili dodatočne navrátené i už roztavené strieborné súčasti (Stupperich 1993, 286–287; Gregarek 1997, 91, Anm. 1). Podľa výpovedí vojakov sa mali nádoby nachádzať v pravouhlej jame s presakujúcou spodnou vodou, pričom niektoré menšie nádoby boli poukladané v troch väčších (kratér, kantharos, vedro). Tie boli prekryté tromi podnosmi. Pravdepodobne boli nádoby pôvodne uskladnené v drevenej truhle, hoci sa žiadne zvyšky dreva nenašli (Stupperich 1993, 286; Gregarek 1997, 91). Poklad navyše obsahoval ďalšie strieborné predmety, konkrétne kandeláber, tanier na lampu, dve trojnožky a dve rukoväte zrkadiel (Obr. 73) (Hitzl *et al.* 1997, 62–63; Hitzl – Nehmann 1997, 199–204; Erdrich – Teegen 2002, 90–91). K nálezom z Galgenbergu patrí napokon aj bronzová soška Merkúra a konské kostry (Stupperich 1993, 286–287). Na možný význam celého pokladu bolo vytvorené už veľké množstvo teórií. Často býva poklad spojovaný napr. s Varovou porážkou v Teutoburskom lese. Podľa S. Künzla by mohol predstavovať germánsku korisť z tejto bitky (Künzl 1997b, 124), pričom za možnú korisť považuje tento poklad aj E. Künzl (Künzl 1988a, 35). Súvislosť pokladu s Varovou porážkou obhajuje aj R. Stupperich, ktorý vytvoril hneď viacero teórií: nádoby mohli byť vlastníctvom rímskeho dôstojníka na vojenskom ťažení k rieke Labe, ktorý ho ukryl po správe o Varovej porážke. Ako možného majiteľa nádob určil Q. Agria, ktorého meno sa vyskytuje na dvoch reliéfne zdobených medailónoch/falérach (Stupperich 1997a, 183). Na inom mieste uvažuje tento autor o poklade ako o rímskom votívnom dare (Stupperich 1997b, 80), či ako o vlastníctvo nejakého germánskeho kniežaťa v rímskych službách (Stupperich 1993, 301). S interpretáciou pokladu ako vlastníctva rímskeho dôstojníka súhlasí aj H. Gregarek, avšak jeho ukrytie spája až s povstaním Batavov v roku 69 (Gregarek 1997, 95). U. Gehrig napokon interpretoval poklad z Hildesheimu veľmi opatrne ako majetok vznešeného Rimana, ktorý bol k jeho ukrytiu donútený možno v čase rímskej expanzívnej politiky do Germánie. Spojitosť s konkrétnou historickou udalosťou však autor vylúčil (Gehrig 1967, 13, 16).

²⁶ Viaceré strieborné nádoby boli odcudzené nálezcami. Niektoré sa podarilo dodatočne získať zásluhou pána profesora V. Budinského-Kričku. Ide konkrétne o skyfos (Obr. 105–106), reliéfne zdobenú misu (Obr. 109), podnos s omegovitými držadlami (Obr. 115), dve kantharoidné uchá (Obr. 104) a strieborný lanx (Obr. 111) (Svoboda 1972). K ukradnutým nádobám z kniežacieho hrobu II. by podľa T. Kolníka mohol patriť tiež tanier s reliéfnym okrajovým vlysom (Obr. 114) a autor predpokladá aj existenciu strieborného kantharu, z ktorého sú dochované len držadlá (Kolník 2012, 102, 105–106). Súčasťou pohrebnej výbavy kvádskeho veľmoža mohlo byť tiež minimálne jedno strieborné vedro (Krupa – Klčo 2015, 33–34, 49).

Reliéfne zdobený kantharos z Hildesheimu (Obr. 29). Na spodnej strane profilovanej a reliéfne zdobenej nôžky je napísané meno rímskeho majiteľa (L MANL BOCCI) a váhový údaj, z ktorého vyplýva, že pohár bol pôvodne súčasťou páru. Telo pohára je reliéfne zdobené dionýzovskou tematikou vrátane štyroch masiek. Obe držadlá majú podobu dvoch prepletených brečtanových úponkov (Gehrig 1980, 18; Hitzl *et al.* 1997, 45). R. Nierhaus datuje tento pohár do neskorého tiberiovského až claudiovského obdobia (Nierhaus 1969, 59).

Pár reliéfne zdobených kantharov (?) z Hildesheimu (Obr. 30). Nádoby sú považované za kanthary napriek absencii držiadiel a skutočnosti, že nie sú viditeľné ani stopy po ich nasadení. Figurálno-florálna dekorácia oboch pohárov je veľmi podobná a vytvorená v reliéfe. Hlavná výzdoba predstavuje prírodnú svätýňu,²⁷ ktorej okolitý priestor vyplní po obvode desať divadelných masiek, zvieratá a rôzne predmety (Gehrig 1980, 19; Hitzl *et al.* 1997, 46–47). Poháre sú datované do augustovského obdobia (Erdrich – Teegen 2002, 85).

Dve kantharoidné uchá z Hildesheimu (Obr. 31). Z nádoby sa zachovali len dve držadlá, ktoré sú komponované ako dva rozvetvené konáre s brečtanovými listami (Gehrig 1980, 22).

Fragmenty kantharu z Holubic²⁸ (Obr. 5). Z nádoby typu kantharos by mohol pochádzať fragment okraja a nôžky (Künzl 1988a, 49; Künzl 1997a, 40; Künzl 2002b, 343; Jílek 2007, 26). Podľa S. Künzla môže byť nôžka germánskym výrobkom (Künzl 2002b, 343), to však J. Jílek odmieta (Jílek 2004, 39; Jílek 2007, 25–26). Fragmenty sú datované do obdobia neskorého helenizmu (Künzl 2002b, 342–343; Jílek 2004, 39; Jílek 2007, 26).

Dve kantharoidné uchá z hrobu číslo II z Krakovian-Stráž²⁹ (Obr. 104). Držadlá sú vytvarované do podoby rozvetvených rastlinných úponkov a z bočného pohľadu majú podobný tvar ako hladké držadlá dvoch nezdobených kantharov z hrobu 5 zo Zohora.³⁰ Medzi

²⁷ Na jednom pohári je zobrazená socha Priapa, na druhom pohári je možno socha Apollóna (Gehrig 1980, 19).

²⁸ Nález pochádza zo žiarového hrobu s bronzovou urnou, ktorý bol objavený v roku 1879. Hrob je datovaný do horizontu Marobudovej ríše (stupeň B_{1a}) (Droberjar (ed.) 1999, 162). Nájdené fragmenty strieborných nádob patrili minimálne dvom pohárom (Künzl 1997b, 122; Künzl 2002b, 342).

²⁹ Z obce pochádza nález dvoch „kniežacích hrobov“, ktoré boli náhodne odkryté a neodborne rozkopané počas prác v miestnej tehelni. Niektoré nálezy boli prehliadnuté, čo sa predpokladá hlavne v prípade keramických a sklenených nádob (Quast 2009, 28, 31), iné predmety boli robotníkmi dokonca odcudzené (Krupa – Klčo 2015, 23–25, 29–35, 37–38, 49–51, 68). Zdá sa, že pohrebný okrsk vrátane oboch hrobov bol voči okoliu vymedzený hrotitou priekopou (Krupa – Klčo 2015, 16, 56–57). Oba hroby obsahovali komoru s kostrovým pohrebom. V hrobe číslo II. (dĺžka takmer 4m, hĺbka 4,5m), ktorý bol objavený v roku 1939 (Ondrouch 1957, 84–85, 171–172), bol pochovaný muž medzi dvadsiatym až tridsiatym rokom života (Quast 2009, 12). Najväčšiu pozornosť v rámci jeho pohrebnej výbavy budí množstvo rímskych strieborných nádob. V. Ondrouch datoval hrob na začiatok až do prvej štvrtiny 4.st. (Ondrouch 1957, 171), D. Quast do stupňa C_{1b} (Quast 2009, 11) a E. Krekovič ho zaradil do 60. až 70. rokov 3.st., nakoľko rímske predmety v hrobe spojil s barbarkými nájazdmi do Pannonie v rokoch 259–260 (Krekovič 1992, 57).

³⁰ S. Künzl ich radí k pohárom so skyfoidnými alebo slučkovitými držadlami (Künzl 2002b, 342).

oboma uchami sú však drobné rozdiely v prevedení a ani ich rozmery nie sú totožné.³¹ S. Künzl datuje ich výrobu do augustovského obdobia (Künzl 2002b, 342).

*Pár pohárov z hrobu číslo 5/1957 zo Zohora*³² (Obr. 123). Poháre majú plytké misovité telá, podobné rozmery a oba sú nezdobené.³³ Ich datovanie sa v odbornej literatúre pohybuje od augustovského obdobia (Künzl 2002b, 342) až po druhú polovicu 1.st. (Künzl 1988a, 49). Bádateľia sa však zhodujú na ich pravdepodobnom italskom pôvode (Kraskovská 1959; Jílek 2004, 58; Hrnčiarik 2013, 25).

*Fragment kantharu (?) z tzv. sepulkrálneho objektu zo Zohora*³⁴ (Obr. 124 :2). Nezdobený fragment by mohol údajne pochádzať z pohára s kantharoidnými uchami, aký sa našiel v páre v hrobe číslo 5 na rovnakej nekropole (Elschek – Rajtár – Varsik 2011, 137).

4.1.2 Skyfy, poháre so skyfoidnými a slučkovitými drždami

Skyfy typu Meroe

Zo stredoeurópskeho barbarika sú známe dva exempláre týchto skyfov, ktorých telá a ploché doštičky drždadiel sú reliéfne zdobené maskami a inými dionýzovskými prvkami. Výzdoba strážanského skyfu je však na nižšej kvalitatívnej úrovni. Podrobnému rozboru a interpretácii výzdoby oboch skyfov sa venoval J. Jílek (Jílek 2006, 405–429).

³¹ Podľa E. Hrnčiarika mohli drždádlá patriť skutočne k jednej nádobe, na ktorú boli dodatočne pripevnené zo starších rozdielných pohárov, alebo boli súčasťou dvoch samostatných nádob (Hrnčiarik 2013, 26).

³² V Zohore boli na pohrebisku z doby rímskej objavené doposiaľ dva hroby, ktoré obsahovali strieborné nádoby. Hrob číslo 5, ktorý bol neodborne prekopaný robotníkmi štrkovne v roku 1957, sa údajne nachádzal v jednej línii s neďalekými hrobmi číslo 3 a 4. Drevené zvyšky pozdĺž hrobu patrili k pozostakom drevenej komory alebo rakvy. Na základe jediného dochovaného zuba sa E. Kraskovská domnievala, že do hrobu bolo uložené nespálené telo. Autorka datovala hrob na začiatok 2.st. (Kraskovská 1959, 99–103, 129, 131. Rovnako tak Krekovič 1992, 55–57; Künzl 1988a, 49). R. Wolagiewicz datoval hrob ešte medzi roky 40–70 (Wolagiewicz 1970a, 232), J. Tejral zase do druhej polovice 1.st. až na prelom k 2.st. (Tejral 1967, 112).

³³ E. Kraskovská podľa nás mylne určila ako ich najbližšiu paralelu poháre typu E 170 (Kraskovská 1959, 123).

³⁴ Pod týmto označením sa ukrýva objekt číslo 15, ktorý bol objavený v roku 2008 na rímskom pohrebisku v Zohore. Objekt pozostával z vonkajšieho kruhového žľabu (vonkajší priemer 7m, priemerná šírka 0,6m) a centrálnej jamy nepravidelného pretiahnutého tvaru (dĺžka 3,9–4m, šírka 1,9–2,5m a hĺbka 0,9–1,1m). Vo vnútri tejto jamy sa nachádzala ďalšia menšia jama uprostred (priemer 0,5m, zahĺbená 0,4m do nerovného dna centrálnej jamy). V zásype žľabu a jamy sa našlo veľké množstvo prepálených a čiastočne úmyselne rozlamaných vzácnych predmetov (Elschek – Rajtár – Varsik 2011, 135–146). K veľmi zaujímavým nálezom patria nepochybne lomové kamene, úlomky malty, rímskych tehál a strešnej krytiny, ktoré poukazujú na existenciu blízkej stavby postavenej na rímsky spôsob (Elschek – Rajtár – Varsik 2011, 145). Funkcia tohto výnimočného objektu nie je jasná. K. Elschek, J. Rajtár a V. Varsik uvažovali nad symbolickým hrobom (kenotaf), nakoľko sa v zásype objektu našli len zvieracie kosti. Týmto autorom sa však ako pravdepodobnejšie javilo jednorazové využitie objektu spojené s kultom. K jeho zasypaniu malo podľa nich dôjsť medzi treťou štvrtinou 2.st. až začiatkom 3.st. (Elschek – Rajtár – Varsik 2011, 146). K. Elschek sa neskôr priklonil k interpretácii, že skúmaný objekt predstavuje asi vykradnutý žiarový hrob kvádskeho kráľa z obdobia markomanských vojen (Elschek 2013, 106–107; Elschek 2014, 121, 125).

Skyfos z hrobu Krakovany-Stráže II (Obr. 105). S. Künzl radí tento pohár typu E 169³⁵ k mladšej variante skyfu typu Meroe (Künzl 2000b, 74, 76; Künzl 2002b, 338). Telo pohára je pokryté prvkami z dionýzovského okruhu, ktoré sa akoby voľne vznášajú v priestore.³⁶ V rovnakej tematickej rovine je koncipovaná tiež reliéfná dekorácia doštičky dochovaného držadla (Obr. 106). Pohár mohol byť vyrobený v antonínovskom období (Stupperich 1997, 72; Jílek 2006, 407) v Galii (Hrnčiarik 2013, 26) či Itálii (Klčo – Krupa 2003, 20, 31).

Skyfos z Ostrovian³⁷ (Obr. 118). Ostroviansky pohár typu E 169 (Eggers 1951, 177) patrí k skyfom typu Meroe (Künzl 2000b, 74–76). Dekorácia pohára je vyvedená v reliéfe – telo je zdobené súbojmi zvierat, ktoré sú po stranách lemované dvomi maskami (Obr. 119) a centrálny výzdobný motív držiadiel predstavuje hlava Dionýsa (Obr. 120). Pohár vznikol v trajánskej až hadriánskej dobe (Stupperich 1997b, 73; Jílek 2006, 420; Prohászka 2006, 61).

Pár skyfov typu E 174 z hrobu Marwedel II³⁸ (Obr. 79). Poháre majú rovnaký tvar a dekoráciu, len rozmermi sa mierne líšia (Eggers 1951, 177; Laux 1992, 353; Künzl 2002b, 340). Celý povrch pohárov je zdobený vertikálnymi kanelúrami. Jediné dochované držadlo má florálne koncipovanú doštičku a opierku pre palec v podobe slučky (Künzl 2002b, 341). S. Künzl datuje oba poháre do neskoro republikánskeho až augustovského obdobia (Künzl 1997b, 122).

³⁵ Na základe držadla priradil V. Ondrouch pohár k typu E 170, pretože nemal k dispozícii aj telo nádoby (Ondrouch 1957, 156). H. J. Eggers označil pohár menej konkrétne ako svoj typ 169–172 (Eggers 1951, 177).

³⁶ Podľa J. Jílka môže táto dekorácia symbolizovať posvätnú hostinu pre zasvätených do dionýzovských mystérií, výzdobe však neprípisuje hlbší význam (Jílek 2006, 407–411, 415).

³⁷ Presné miesto nálezú ostrovianskeho hrobu zostáva neznáme (Kolník 2008, 68). V minulosti sa súdilo, že išlo o dva bohaté hroby, ktoré boli objavené v rokoch 1790 a 1865 priamo na brehu rieky Torusy. Podľa najnovších zistení P. Prohászku existoval v Ostrovianoch len jeden „kniežací hrob“, ktorý bol objavený na dvakrát (Prohászka 2006, 87–90). Podľa dobových opisov autor určil, že pohreb bol pravdepodobne uložený v drevenej komore s kamenným násypom a rozmery hrobu stanovil na 3–4m x 4–5m x 4m (Prohászka 2006, 37–39, 89–90). Pohlavie a vek zomrelého nám nie sú známe, no podľa Prohászku bol v tomto výnimočnom hrobe pochovaný vandalský kráľ medzi rokmi 270–290 (Prohászka 2006, 96, 97, 101). Knieža malo svoju rezidenciu veľmi pravdepodobne v neďalekých Ražňanoch (Kolník 2012, 110). P. Prohászku sa na základe štúdia archívnych správ podarilo určiť pôvodnú skladbu pohrebnej výbavy (podrobnejšie Prohászka 2006, 13–33). Zomrelý mal okrem iného bohatú výbavu asi 6 strieborných nádob („hrob číslo I.“ z roku 1790), z ktorých bola väčšina roztavená. Ide konkrétne o dve veľké misy/taniere, striebornú misu, misku a striebornú lyžicu. Roztavené bolo aj množstvo strieborných fragmentov, ktoré vážili dokopy 2362g (Prohászka 2006, 23–24).

³⁸ V Marwedeli boli v rámci areálu pieskovne náhodne objavené tri „kniežacie hroby“ typu Lübsow (Eggers 1965, 98), ale strieborné nádoby boli zastúpené len v pohrebnej výbave kostrového hrobu číslo II. Hrob bol náhodne objavený v roku 1944, pričom nálezcovia odcudzili strieborný pohár a panvicu a vrátili ich až po 20 rokoch. V roku 1945 bola pri dodatočnom výskume objavená druhá, ešte neprebádaná polovica hrobu (Körner 1965, 100; Laux 1992, 316, 345, 349). Telo zomrelého bolo uložené pravdepodobne v zahĺbenej drevenej komore (rozmery jamy 3,5m x 1,8m x cca 1,5m) prekrytej kamenným násypom (Laux 1992, 348–349, 368) a možno i mohylou (Eggers 1965, 95). Podľa kritérií, ktorými J. Schuster definoval komorové hroby typu Lübsow (Schuster 2014, 35), obsahoval hrob II z Marwedelu len „debnu“ (nemecky Kiste) (Schuster 2014, 36–37). Nebožtík mohol byť pochovaný na začiatku 2.st. (Stupperich 1997b, 76) alebo až ku koncu prvej polovice 2.st. (Laux 1992, 362–363) v rámci stupňa B₂ (Künzl 1997b, 122). Všetky strieborné nádoby boli uskladnené vo veľkej bronzovej panvici a zakryté látkou, súdiac podľa nájdených fragmentov textílie (Laux 1992, 352).

Poháre so skyfoidnými alebo slučkovitými držadlami – typ E 170, E 173 a E 170/171/175

V rámci tejto skupiny budí najväčšiu pozornosť len reliéfná výzdoba takmer kompletne dochovaného pohára z Gosławic, ktorá znázorňuje súboje morských príšer. Pre tento pohár, ako aj ostatné poháre so skyfoidnými držadlami, je príznačná dekorácia doštičiek v podobe rastlinného ornamentu. Ich ramená bývajú ukončené vtáčimi hlavičkami a z vonkajšej strany môžu byť doplnené rozetami, volútami či podobnými výrastkami. Výnimku v tomto smere predstavuje pár takmer v celistvosti zachovaných pohárov z hrobu Sandberg 1 v Lubieszewe, ktorých doštičky sú nezdobené a nie sú ani ukončené vtáčimi hlavičkami. Telá pohárov sú tiež hladké nezdobené až na jeden úzky plastický pás pod okrajom. Z ďalších pohárov typu E 170 sú dochované len fragmenty v podobe drzádiel, ostenia a nožík.

*Fragmenty dvoch pohárov typu E 170 z Apensenu*³⁹ (Obr. 17–18). Z pohárov sa zachovali dve nôžky, polkruhový fragment držadla, doštička držadla zdobená štylizovaným rastlinným ornamentom a kúsok ostenia. Poháre mohli byť vyrobené v augustovskom období (Künzl 2002b, 339).⁴⁰ Podľa W. Wegewitza (Wegewitz 1994, 145) patrí k pohárom tiež reliéfnie zdobený úlomok (Obr. 17:5), ten je však v rámci korpusu CRFB D4 posúdený ako fragment tretej nádoby (Erdrich – Teegen 2002, 165).

*Pohár typu E 170 z Gosławic.*⁴¹ Pohár, ktorý H. J. Eggers určil ako svoj typ 170 (Eggers 1951, 110, 177), je zdobený reliéfnou dekoráciou (Obr. 85). Prostredníctvom rôznych morských živočíchov a vlnoviek je tu vyobrazený podmorský svet, v ktorom sa odohrávajú súboje morských príšer.⁴² Doštičky drzádiel pokrývajú zase štylizované vavrínové vetvičky (Obr. 86) (Majewski 1960, 16–17; Wielowiejski 1989a, 227). Podľa J. Wielowiejskeho bol pohár z Gosławic vytvorený v tretej štvrtine 1.st.pnl (Wielowiejski 1989a, 202). Podobne, konkrétne medzi roky 50 až 10pnl, datuje pohár i E. Künzl (Künzl 1988a, 39). Vzhľadom na tematiku výzdoby Künzl nevyklučuje možný súvis pohára s augustovskou propagandou po bitke pri Actiu (Künzl 1988b, 548–549).

³⁹ Nález pochádza zo žiarového hrobu, ktorý bol náhodne objavený v roku 1927. Pohreb bol spolu s roztavenými milodarmi uložený v bronzovej urne, ktorú jej nálezca vyprázdnil. W. Wegewitz datoval tento hrob na začiatok 2.st. (Wegewitz 1994, 163–164, 168).

⁴⁰ Za možnú dobu výroby bolo navrhnuté tiež trajánske až antoninovské obdobie (Erdrich – Teegen 2002, 165).

⁴¹ Nález pochádza z roku 1885 z náhodne objaveného kostrového hrobu, ktorý bol neskôr preskúmaný v rokoch 1933 a 1957 (Wielowiejski 1989a, 227). Jeho rozmery boli 2,7m, 4,9m a len 1m na hĺbku. Podľa kritérií J. Schuster mal teda tento hrob len veľmi priestranú „debnu“ (Schuster 2014, 38–39), na ktorá bola navrhovaná kamenná mohyla. Kostrové pozostatky patrili mužovi, ktorý mohol byť pochovaný medzi rokmi 40 až 70. Z jeho servisu strieborných nádob sa dochoval jeden pohár, J. Wielowiejski však predpokladal existenciu ďalších dvoch až troch strieborných nádob (Wielowiejski 1989a, 227).

⁴² Predná časť tela týchto tvorov má podobu suchozemských zvierat – na jednej strane zápasí býk so psom, v druhom poli bojuje gryf s koňom (Wielowiejski 1989a, 227).

Pár pohárov z hrobu Sandberg 1 z Lubieszewa/Lübsowa⁴³ (Obr. 90). H. J. Eggers označil poháre ako svoj typ 170 (Eggers 1951, 177), ale S. Künzl ich radí k bruchatým pohárom so slučkovitými držadlami typu E 170/171/175 (Künzl 2002b, 336). Poháre sú identické, len jeden je dochovaný trochu fragmentárnejšie. Ich jedinou dekoráciu predstavuje úzky pozlátený žliabok pod okrajom, ktorý je doplnený pásom rastlinných a geometrických ornamentov. Na spodnej strane nožíek sú vyryté nápisy, ktoré označujú asi meno rímskeho majiteľa a váhu celého páru (Pernice 1912, 133; Wielowiejski 1989a, 228–229) a na spodnej strane doštičiek držiadiel sú vyryté rímske číslice, ktoré podľa J. Schustera môžu predstavovať značky výrobcu nádob (Schuster 2010, 31). S. Künzl datuje výrobu pohárov do augustovského obdobia (Künzl 2002b, 338). K približne rovnakému datovaniu sa priklonil ešte J. Wielowiejski, ktorý poháre považoval za výtvary galskej dielne (Wielowiejski 1989a, 199). E. Pernice považoval poháre za italské výrobky z obdobia vlády cisára Nerona (Pernice 1912, 132–134).

Fragment bruchatého pohára typu E 170 z Mušova⁴⁴ (Obr. 8). Nádoba je zastúpená jediným trojdíelnym držadlom (F 10), ktoré S. Künzl posúdila ako súčasť pohára typu E 170⁴⁵ (Künzl 2002b, 339). Plochá doštička je zdobená štylizovanou rastlinou výzdobou a vtáčimi hlavičkami na konci ramien. Držadlo môže byť italským výrobkom z raného augustovského obdobia (Künzl 2002b, 331).

⁴³ Na pahorkoch Sandberg a Tunnehult bolo v priebehu 19. storočia odkrytých šesť mohýl (Schuster 2010, 15), podľa ktorých H. J. Eggers pomenoval celú skupinu „kniežacích hrobov“ zo staršej doby rímskej (Eggers 1949, 107). Hroby na Sandbergu boli situované v bezprostrednej blízkosti, alebo dokonca priamo na pohrebisku z doby rímskej (Schuster 2010, 203). Nálezy strieborných nádob pochádzajú z náhodne objavených mohýl Sandberg 1 a Tunnehult 2. Hrob I/1908 na Sandbergu bol objavený a neodborne rozkopaný v roku 1908 (Schuster 2010, 12, 15, 17). Obsahoval kostrový pohreb uložený v nízkej pohrebnej komore, ktorá bola obložená kameňmi a prekrytá kamenným násypom. Výška komory spolu s násypom činila len 0,45m. V hrobe sa zachovali tiež zvyšky dreva, ktoré by mohli pochádzať z rakvy (Schuster 2010, 229–233). Pohlavie zomrelého nebolo určené a podľa analýzy pohrebnej výbavy sa názory na túto problematiku líšia (Schuster 2010, 280, 284; Wielowiejski 1989a, 228). R. Wołagiewicz zaradil hrob do stupňa B_{1a} (Wołagiewicz 1970a, 236, Abb. 3), J. Schuster do stupňa B_{1b-c} medzi roky 30 až 70 (Schuster 2010, 221, 223) a J. Wielowiejski datoval hrob do stupňa B_{1c} (Wielowiejski 1989a, 199).

⁴⁴ Tzv. kráľovský hrob z Mušova, ktorý predstavuje ranú formu kniežacieho hrobu typu Haßleben–Leuna (Künzl 2002b, 349), je súčasťou veľkého množstva rímskych a germánskych pamiatok v oblasti (Tejral 2002, 73–95). Hrob bol objavený a poškodený pri ťažbe piesku v roku 1988. Pozostával z drevenej komory, kamenného násypu a mal úctyhodné rozmery (cca 6m x 4m x hĺbka 3,2m) (Peška – Tejral 1990, 548–550; Peška 2002, 7). V hrobe boli pochovaní dvaja muži vo veku 40 až 60 rokov a jedna žena (Peška 2002, 23–24). Viacnásobný pohreb by mohol poukazovať na rodinnú hrobku, ale pochovaní muži neboli v príbuzenskom vzťahu. Objekt je datovaný do horizontu markomanských vojen (150/160 – 180/200) (Peška – Tejral 2002, 505, 510) a ešte v minulosti bol vykradnutý. Napriek tomu sa v ňom stále nachádzalo obrovské množstvo nálezov germánskej i rímskej proveniencie. Muži boli nepochybne na vrchole germánskej aristokracie a boli v úzkom kontakte s rímskou mocou. Napr. C. von Carnap-Bornheim sa domnieva, že jeden z nich môže byť markomanský kráľ Ballomar (von Carnap-Bornheim 2006, 120). Nájdené strieborné nádoby neznámeho počtu (Künzl 2002a, 351) nesú stopy úmyselného poškodenia. Jedinú celistvú nádobu predstavuje zdeformovaná misa (F 14) (Obr. 12). Fragmenty tak mohli predstavovať votívne predmety z drahého kovu (Peška 2002, 16; Peška – Tejral 2002, 509).

⁴⁵ J. Schuster sa domnieva, že strieborný pohár mohol byť pôvodne súčasťou páru (Schuster 2010, 280).

Fragment pohára typu Eggers 173 (?) z hrobu II z Dobřichova-Piřhory⁴⁶ (Obr. 1). Z nádoby sa dochoval poškodený fragment okraja, ktorý je zdobený vajcovcom a perlovcom (Droberjar (ed.) 1999, 127). S. Künzl datuje jeho výrobu okolo polovice 1.st.pnl (Künzl 2002b, 335).

Fragmenty ostatných pohárov so skyfoidnými držadlami

Fragmenty pohára z hrobu Hagenow 5/1995⁴⁷ (Obr. 26). Z nádoby sa zachovala časť doštičky držadla s rastlinným ornamentom (Voß *et al.* 1998, 61), časť okraja a vnútorného plášťa skyfu (Künzl 2002b, 338), iný fragment okraja, neurčené fragmenty plechu vážiace dokopy 123g a napokon tri úlomky plášťa s reliéfnou dekoráciou (Voß *et al.* 1998, 61). Tieto zdobené fragmenty sú údajne dáckeho pôvodu, z čoho vyplýva, že rímske držadlo nebolo pôvodnou súčasťou pohára. Obe časti boli vyrobené v polovici 1.st.pnl (Künzl 2002b, 339).

Doštičky držiadiel z hrobu Łęg Piekarski A⁴⁸ (Obr. 89). Jediný netradičný výzdobný prvok predstavuje hlava Siléna na vonkajšom konci doštičiek, ktorá je doplnená dvomi postrannými vtáčimi hlavičkami (Wielowiejski 1989a, 229). Podľa S. Künzla boli doštičky vyrobené v období vlády cisára Claudia (Künzl 1997a, 40).

4.1.3 Poháre typu Leuna/E 179

Poháre typu Leuna⁴⁹ napodobujú sklenené poháre s brúsenou dekoráciou, ktorá bola v prípade strieborných pohárov vytvorená puncovaním a rytím z vonkajšej strany. B. Niemayer sa domnieva, že hlavná pohľadová strana dekorácie bola vo vnútri nádob (Niemayer 2004, 34–35).

⁴⁶ V lokalite Piřhory bolo zistené druhé najväčšie pohrebisko zo staršej doby rímskej v Āechách. Vznik tohto pohrebiska spadá ešte do horizontu plaňanských pohárov. V dobe rímskej je podľa E. Droberjara možné hovoriť o zomrelých ako o Markomanoch (Droberjar (ed.) 1999, 31, 35, 170). Všetky žiarové hroby obsahujúce strieborné nádoby (II, III a 147) sú datované medzi roky 10/5pnl až 20/30. E. Droberjar toto obdobie označil ako horizont Marobudovej ríše (Dobřichov-Piřhory A = stupeň B_{1a}. Droberjar (ed.) 1999, 158). Žiarový hrob II z Dobřichova-Piřhory, ktorý bol objavený v roku 1896, obsahoval bronzovú urnu s pozostatkami bojovníka. Podľa E. Droberjara bol tento muž členom Marobudovej družiny (Droberjar (ed.) 1999 33–34, 162, 169).

⁴⁷ Tento žiarový hrob, ktorý je datovaný do stupňa B₁ (Künzl 2002b, 338) až B₂ (Voß 2005, 36), bol súčasťou väčšieho pohrebiska zo staršej doby rímskej. Hrob bol náhodne objavený v roku 1995, ale nálezca bronzovú urnu vyprázdnil (Voß *et al.* 1998, 56, 61; Voß 2005, 19–20, 22). H. - U. Voß tvrdí, že zvyšky strieborného skyfu sa mali nachádzať tiež v hrobe, ktorý bol zničený v roku 1899 (Voß 2009, 353).

⁴⁸ Na pohrebisku z doby rímskej v Łęgu Piekarskom bolo odkrytých viacero „kniežacích hrobov“ typu Lübsow, ktoré obsahovali strieborné nádoby. Hrob označený písmenom „A“, ktorý bol preskúmaný v roku 1976, pozostával z drevenej komory (vnútorné rozmery 2,3m x 2m x 1,5m) a kamenného násypu (Wielowiejski 1989b, 102; Schuster 2014, 38). V pohrebnej komore sa mali údajne nachádzať kosti muža i ženy (Wielowiejski 1989a, 229), to však J. Schuster vylučuje a určenia pohlavia sa zdržiava (Schuster 2010, 278, Anm. 1588). J. Wielowiejski datuje tento hrob do stupňa B_{2a} (Wielowiejski 1989a, 229). Podľa názoru tohto autora boli v hrobe A dva zničené strieborné poháre, z toho jeden rímsky a druhý germánsky (Wielowiejski 1989a, 207, 229; Wielowiejski 1989b, 92, 102–104). S. Künzl však všetky fragmenty interpretuje ako úlomky štyroch rímskych nádob (Künzl 2002b, 343–345). Tohto rozdelenia sa budeme pridržať aj my.

⁴⁹ Autorkou tohto označenia je U. Lund Hansen (Lund Hansen 1987, 83; Niemayer 2004, 1, Anm. 1).

Pohár z hrobu číslo 2/1917 v Leune⁵⁰ (Obr. 77). Nádoba má polguľovité telo, ktoré je na celom vonkajšom povrchu i dne pokryté cizelovanými výzdobnými prvkami v podobe kruhov, bodov a šípiek (Schulz (ed.) 1953, 16; Niemayer 2004, 38, 59–60). Pohár je datovaný do 3.st. (Becker *et al.* 2006, 187).

Pohár z hrobu 3/1926 v Leune⁵¹ (Obr. 77). Pohár sa od predchádzajúceho odlišuje len mierne väčšími rozmermi. Nádoby sú výrobkami tej istej dielne (Niemayer 2004, 41), ktorá možno pôsobila v Galii (Schulz (ed.) 1953, 62).⁵² Súhlasíme s B. Niemayer, že oba strieborné poháre tvorili pár, ktorý bol na území barbarika rozdelený a doplnený o nájdené sklenené poháre. Tento čin zároveň vypovedá o úzkom vzťahu pochovaných mužov (Niemayer 2004, 12, 48).⁵³

4.1.4 Ostatné poháre

Z pohľadu dekorácie sú pre nás relevantné len poháre a fragmenty z Hildesheimu, ktoré vo väčšine prípadov opäť vynikajú nesmiernou kvalitou v porovnaní s ostatnými nálezmi. V rámci reliéfne zdobených nádob ide konkrétne o girlandový pohár, vavrínový pohár, dva poháre v podobe megarských čiaš so štylizovaným rastlinným ornamentom, ako aj dva poháre, ktoré sú zdobené dionýzovskou tematikou. V rámci typologicky neurčených pohárov z Hildesheimu je nutné spomenúť napokon ešte šesť pohárov, ktoré sú v hornej časti zdobené brečtanovými úponkami s niellovou výplňou. Tematiku výzdoby spomínaných pohárov tvorí teda prevažne rastlinná ornamentika.

Maskovitý pohár z Hildesheimu (Obr. 32). Na polguľovité telo pohára bola pôvodne prispájkovaná nôžka a dve držadlá.⁵⁴ Jeho reliéfna výzdoba patrí tematicky do dionýzovského okruhu a pozostáva zo šiestich masiek, levích koží, rôznych predmetov (Gehrig 1980, 17).

⁵⁰ V miestnej štrkovni bolo v roku 1834 objavené pohrebisko z neskorej doby rímskej a doby sťahovania národov. Strieborné nádoby boli obsiahnuté v pohrebnej výbave dvoch hrobov. Jedným z nich je hrob 2/1917 (Schulz (ed.) 1953, 9-11). Zomrelý bol pochovaný v dlhej drevenej rakve, ktorá bola možno prekrytá kamenným násypom. Kamene ležali v hĺbke 0,6 až 1m pod povrchom, zvyšky drevenej rakvy boli nájdené v hĺbke 1,5m. Na severnom konci hrovej jamy stál menší kôl. Početné predmety boli uložené v truhle (rozmery 2,5m a 0,45m), iné sa nachádzali v drevenej skrinke pri nohách zomrelého, ktorým má byť nedospelý muž (Schulz (ed.) 1953, 13, 42–43). Jeho pohreb je datovaný okolo roku 280 (Niemayer 2004, 20) až 300 (Schulz (ed.) 1953, 67–68).

⁵¹ Najbohatším hrobom na pohrebisku v Leune bol hrob číslo 3, ktorý bol objavený v roku 1926. V hrovej jame bola postavená drevená komora a stupne na južnej strane. Hĺbka hrobu zostala neznáma, zistili sa aspoň rozmery jeho dna (2,6m a 2,4m). Pri zohľadnení stupňov vedúcich na dno hrobu musela byť však šírka hrovej jamy na povrchu väčšia. V hrobe bol pochovaný muž vo veku 20 až 25 rokov, ktorý zomrel okolo roku 300 (Schulz (ed.) 1953, 22, 67–68), alebo trochu skôr okolo roku 280 (Niemayer 2004, 20).

⁵² Podľa B. Niemayer pre toto tvrdenie chýbajú dôkazy (Niemayer 2004, 2, 43).

⁵³ B. Niemayer sa domnieva, že zomrelí v oboch hroboch z Leuny mohli byť bratia (Niemayer 2004, 12, 48).

⁵⁴ Držadlá pohára mohli byť vraj podobné uchu v podobe fantastického zvieratá (Obr. 40) (Gehrig 1980, 17; Hitzl *et al.* 1997, 46). K. Hitzl predpokladá, že pohár mohol tvoriť pár s kantharom, ktorý je zdobený štyrmi maskami (Obr. 29) (Hitzl *et al.* 1997, 46).

Vavrínový pohár z Hildesheimu (Obr. 33). Na pohár boli pôvodne prispájkované dve držadlá a nôžka. Po celom povrchu pohára sú rovnomerne rozložené štyri vavrínové vetvičky (Gehrig 1980, 19). Nádoba je datovaná do augustovského obdobia (Erdrich – Teegen 2002, 85).

Dva poháre bez nôžky z Hildesheimu (Obr. 34–35). Poháre majú podobu tzv. megarských čiaš. Bez ohľadu na dekoráciu boli dodatočne doplnené dvomi vertikálnymi držadlami a na ich dne sú stopy po upevnení dvoch nožíek. Po celom povrchu pohárov je rozložený bohatý florálny motív vrátane tiel hmyzu (Gehrig 1980, 18; Hitzl *et al.* 1997, 40–41).

Girlandový pohár z Hildesheimu (Obr. 36). Dekorácia pohára je umiestnená na pozlátenom pozadí a má podobu girlánd z kvetov, plodov a listov, ktoré sú zavesené na previazaných mašliach podporetých thyrkami (Gehrig 1980, 13–14; Hitzl *et al.* 1997, 44). Pohár vznikol asi v augustovskom období (Erdrich – Teegen 2002, 85).

Sedem pohárov s brečtanovými úponkami z Hildesheimu (Obr. 37). Tvar a výzdoba pohárov je totožná, len trojica nádob bola menšia ako ostatné. Poháre sú zdobené brečtanovými úponkami, ktoré sú vyplnené niellom (Gehrig 1980, 19–20; Hitzl *et al.* 1997, 50–53).

Tzv. „Buckelnapf“ z Hildesheimu (Obr. 38). Pohár, ktorý mal kedysi držadlá a bol súčasťou trojčlennej sady, je zdobený veľkými vytepanými výčnelkami v tvare prevrátených slz (Gehrig 1980, 23). My sme túto nádobu priradili k pohárom, no A. Kaufmann-Heinimann sa domnieva, že nádoba mohla slúžiť na podávanie omáčok (Kaufmann-Heinimann 1997, 95).

Dva jednoduché poháre z Hildesheimu (Obr. 39). Súčasťou pohárov boli kedysi aj prispájkované držadlá. Na ich nôžkach sú vyryté iniciály (SH) a váha viacdielnej sady, ktorej boli súčasťou.⁵⁵ Jedinú dekoráciu pohárov predstavuje vlys štylizovaných listov a dva pásy perlovca pod okrajom (Gehrig 1980, 18–19; Hitzl *et al.* 1997, 42–43). Nádoby mohli byť vyrobené v ranom augustovskom období (Erdrich – Teegen 2002, 84).

4.1.5 Fragmenty neurčených pohárov

Fragmenty striebornej nádoby (?) z Dušníkov.⁵⁶ Medzi striebornými fragmentmi z Dušníkov sa údajne nachádzala nôžka pohára a dve strieborné doštičky – jedna zdobená výjavom leva s

⁵⁵ Celá sada mohla pozostávať zo štyroch (Gehrig 1980, 19), šiestich (Hitzl *et al.* 1997, 42) alebo ôsmich kusov (Pernice – Winter 1901. In: Hitzl *et al.* 1997, 42).

⁵⁶ Žiarový hrob germánskeho bojovníka bol náhodne objavený v roku 1866. Hrob obsahoval bronzovú urnu, v ktorej boli uložené spálené ľudské pozostatky spolu s milodarmi. Strieborné predmety však nálezca roztavil. Hrob je datovaný do prvej polovice 2.st. (Droberjar (ed.) 1999, 128, 210; Droberjar 2002, 66).

kvetinou, druhá s vyobrazením psa s vtákom. Podľa J. Jílka mohli byť tieto fragmenty súčasťou nejakého reliéfne zdobeného pohára (Jílek 2004, 55–56).

Fragmenty pohára z Hildesheimu. Dnes už nezvestné úlomky okraja a plášťa boli zdobené reliéfnou dekoráciou v podobe girland a ľudských postáv (Hitzl *et al.* 1997, 61; Erdrich – Teegen 2002, 87).

Strieborné nôžky z Hildesheimu. Na jednej, dnes už nezvestnej nôžke, sa nachádzal nápis udávajúci váhu trojdielnej až štvordielnej sady. Na nôžke bolo vypuncované aj meno rímskeho majiteľa (L. MAL. BOCCI), ktoré je zhodné s menom uvedeným na kantharoch zdobených štyrmi maskami (Hitzl *et al.* 1997, 61–62).

Držadlo v tvare fantastického zvierat'a z Hildesheimu (Obr. 40). Ucho je v hornej časti ukončené dvomi krídlami, medzi ktorými je umiestnená hlava rohatého leva s dlhou bradou. Veľkostne pasuje toto ucho k striebornému šesťmaskovitému poháru (Hitzl *et al.* 1997, 61).⁵⁷

Fragmenty pohárov z hrobu Łęg Piekarski A. Podľa názoru S. Künzla boli dochované fragmenty súčasťou dvoch kalathov, čiaš so širokým okrajom alebo (najpravdepodobnejšie) dvoch modiolov (Künzl 2002b, 343–344). Fragment zdobený vlysom z lotosových kvetov datuje táto autorka do claudiovského obdobia (Künzl 1997a, 40).

Fragmenty strieborných nádob z Profenu.⁵⁸ Medzi predmetmi z pohrebnej výbavy „kňaznej“ uvádza J. Schuster dva strieborné poháre (Schuster 2013, 155). H. Meller spomína fragmenty strieborných nádob, medzi ktorými boli poháre podobné tým z Hoby a Lubieszewa (Meller 2011, 323, 325). Ďalšie informácie ani vyobrazenia, bohužiaľ, nemáme.

Fragmenty držiadiel strieborných pohárov z tzv. sepulkrálného objektu zo Zohora (Obr. 124:3–5). Ďalšie neurčené fragmenty z tohto objektu predstavujú malé úlomky úch (Elschek – Rajtár – Varsik 2011, 137). Prvé je páskové, druhé má kruhový prierez a z tretieho sa dochovala časť atášé. Fragmenty sa nám nepodarilo bližšie určiť.

⁵⁷ Ucho v tvare okridleného Erótka, majú dva modiolí z Domu Menandra v Pompejách, na ktorých sú znázornené preteky vozov medzi Niké a Erótmí (Obr. 127). Poháre sú datované okolo prelomu letopočtov (Stefani 2006, 202).

⁵⁸ V Profene bolo odkryté veľké pohrebisko s približne 600 pohrebmi. Jeho súčasťou bol aj žiarový hrob s bronzovou urnou, v ktorej boli uložené pozostatky ženy vo veku 30 až 40 rokov. Žena bola pochovaná okolo polovice 1.st. Na základe opasku je pôvod ženy hľadaný v prostredí kvádskej vládnucej vrstvy. V tom období bola oblasť Stredného Nemecka obývaná kmeňom Hermundurov, kde sa kvádska princezná pravdepodobne vydala. Ide tak o jedinečný doklad potvrdzujúci uzatvorenie spojenectva medzi oboma germánskymi kmeňmi (http://www.ldalsa.de/nc/de/aktuelles/meldung/datum/2015/02/19/eroeffnung_des_neuen_raums_der_dauerausstellung_die_erfindung_der_germanen_zur_fruehen_roemische/?cHash=21dcd8a83a396bb70e5a34d710f4682c&word_list%5B0%5D=profen (navštívené 17.2.2016)).

4.2. Panvice

Panvice (latinsky *trullae* (Strong 1966, 130) sú nádoby, ktoré majú rôzne tvarovanú misu doplnenú o plochú a tiež rôzne formovanú horizontálnu rukoväť. Rukoväť slúžila ako hlavný nosič dekorácie a predovšetkým ona je hlavným ukazovateľom tvarového vývoja strieborných panvíc (Igl 2002, 96). O chronologické zaradenie rukovätí strieborných panvíc sa pokúsil ešte D. Strong (Strong 1966, 146, Fig. 30) (Obr. 125). Ani tieto strieborné nádoby nepodliehali úplne masovej normovanej výrobe, ako tomu bolo v prípade bronzových panvíc (Kunow 1983, 92; Stupperich 1997b, 74; Igl 2002, 96). Strieborné nádoby tohto typu sa prvýkrát objavili v 1.st.pnl⁵⁹ (Künzl 1997c, 17), hojnejšie začali byť využívané až v 2.st. (Strong 1966, 166) a z 3.st. a 4.st. je známych už len veľmi málo exemplárov strieborných panvíc (Künzl 1997c, 18; Igl 2002, 96). V názoroch na ich účel sú archeológovia nejednotní.⁶⁰

Prakticky všetky strieborné panvice objavené v stredoeurópskom barbariku majú reliéfne zdobenú rukoväť. Z ôsmich známych exemplárov je v troch prípadoch dekorácia rukoväte figurálna, v troch florálna a len jedna je nezdobená. Prípadná výzdoba poslednej panvice z Brunowa nám zostala neznáma. Najzdobnejší exemplár predstavuje panvica z Groß Kelle, na ktorej je okrem iného vyobrazená malá postava bohyně a súboj zvierat. Výzdobu rukoväte, ktorá sa obmedzuje na masky z dionýsovského okruhu, majú dve panvice z hrobu Marwedel II. Ramená rukovätí všetkých troch panvíc sú zaujímavovo ukončené papagájmi. Tri zo štyroch panvíc z Hildesheimu boli zase zdobené kvalitnou florálnou výzdobou.

Panvica typu E 142–143 z Brunowa.⁶¹ Bližšie informácie o nádobe ani jej fotografiu sa nám nepodarilo získať. Jedinú zmienku o náleze poznáme z článku od F. Laux (Laux 1992, 375).

⁵⁹ Panvice predstavujú vlastný rímsky druh nádob. Najstaršie nádoby boli bruchaté a mali rukoväť, ktoré boli zdobené rastlinnými motívmi a ukončené trojlaločne, kruhovo alebo rovne. Na konci 1.st. začali byť vyrábané panvice s kónickým tvarom misy a trapézovitou rukoväťou s dvomi vtáčimi hlavičkami na konci. Rastlinnú dekoráciu rukovätí v tomto období predstihla v obľúbenosti tá figurálna. Neskôr v 2.st. sa objavili panvice s valcovitým tvarom nádoby (Künzl 1997c, 17, 18).

⁶⁰ J. Kunow predpokladal, že bronzové panvice slúžili na viaceré činnosti súčasne, konkrétne na varenie, jedenie i pitie (Kunow 1983, 85). V prípade strieborných exemplárov je však podľa nášho názoru ich využitie na varenie jedál či tekutín málo pravdepodobné. Proti tomuto tvrdeniu je tiež R. Igl (Igl 2002, 110), ktorý si všimol, že strieborné panvice majú neperforované konce na rozdiel od tých bronzových, ktoré boli očividne zavesené. Autor interpretuje strieborné panvice ako súčasť jedálenského a servirovacieho riadu, ktorý sa používali tiež na ohrev jedál. Panvice s reliéfne zdobenými rukoväťami zase mohli slúžiť aj na kultové účely (Igl 2002, 107–108). S týmto posledným tvrdením súhlasí aj R. Petrovszky, ktorý predpokladá viacnásobné využitie panvíc v rámci picieho servisu. Nádoby mali slúžiť na pitie, odmeriavanie tekutín podľa vyznačených línií vo vnútri nádoby, na nalievanie tekutín v prípade plytších panvíc, tie vyššie mohli byť používané na miešanie vína s vodou (Petrovszky 1993, 26, 34–35, 68, 75, 91). Panvice sa zvyknú objavovať v pároch, asi preto ich tiež S. Künzl považuje primárne za picie náčinie určené na naberanie tekutín (Künzl 1997c, 17).

⁶¹ Nález pochádza z kostrového hrobu, ktorý bol pravdepodobne prekrytý kamenným násypom. Pohrebná výbava má byť podobná tej z hrobu číslo II v Marwedeli (Laux 1992, 375). R. Beltz (1910, 343) i H. J. Eggers (1951, 113) spomínajú medzi nálezmi len neurčito bronzové a sklenené nádoby. K materiálu panvice sa nevyjadrujú.

Panvica typu E 152 z Groß Kelle⁶² (Obr. 25). Nádoba má rukoväť s bohatou plastickou dekoráciou (Eggers 1951, Beilage 65). Na vonkajšom konci je jedna ľudská a dve postranné zvieracie hlavy, v strednej časti je zobrazená bohyňa⁶³ a pod ňou sa odohráva súboj zvierat. Ramená rukoväte zdobia okrem vtáčích hláv tiež dva zobúce papagáje (Voß *et al.* 1998, 116). Panvica bola vyrobená v 1.st. (Künzl 2002b, 344) alebo až na začiatku 2.st. (Stupperich 1997b, 75–76). Miestom výroby mohla byť Galia (Belkowska 1984, 77).

Dve panvice typu E 153 z hrobu Marwedel II (Obr. 80–81). Rukoväte týchto panvíc typu E 153 (Eggers 1951, 174, Beilage 65) sú zdobené štyrmi pod sebou umiestnenými maskami.⁶⁴ Ich výzdoba sa odlišuje len natočením jednej masky a pridaním thyrsu k inej. Na spodnej strane jednej rukoväte je vyryté tiež meno rímskeho majiteľa (TI. CLAVDI VOPISCI). Datovanie panvíc sa v odbornej literatúre pohybuje od polovice 1.st. (Körner 1965, 101–102, 106), cez flaviovské obdobie (Stupperich 1997b, 76), až po koniec 1.st. (Künzl 1997b, 122).

Štyri panvice z Hildesheimu. Nádoby sa okrem formovania tela líšia predovšetkým tvarom a dekoráciou rukovätí. Rukoväť prvej panvice (Obr. 41) je ukončená tromi výbežkami, pričom ten stredový má tvar rozety. Na rukoväti je vyrytá i váha nádoby. Rukoväť druhej panvice (Obr. 42) má podobu listov zviazaných v strede uzlom. Rukoväť tretej panvice (Obr. 43) s nečitateľným nápisom je úplne nezdobená až na dva kruhové a jeden lichobežníkový otvor na vonkajšom rozšírenom konci. Ramená rukoväte nie sú ani ukončené vtáčimi hlavičkami, ako je tomu v prípade ostatných panvíc. Rukoväť poslednej panvice (Obr. 44) je naopak veľmi zdobná. Okrem srdcovitého ukončenia a ozdobnej perforácie na konci je celá plocha rukoväte pokrytá reliéfnymi brečtanovými úponkami. Na spodnej strane rukoväte je napísané meno (M AVR C) a váha sady dvoch panvíc (Gehrig 1980, 22; Hitzl *et al.* 1997, 85). R. Stupperich datuje všetky panvice do augustovského obdobia (Stupperich 1997b, 75), no nezdobený exemplár mohol byť vyrobený až po polovici 1.st. (Nierhaus 1969, 58; Gehrig 1980, 12).

4.3 Naberačky a cedidlá

Rímska naberačka (latinsky *simpulum* – Strong 1966, 129) mala buď vertikálnu alebo horizontálnu rukoväť. Cedidlo (latinsky *colum* – Strong 1966, 130) mohlo mať rôzny tvar a

⁶² V roku 1837 tu bola objavená mohyla s kamenným násypom. Údajne sa pod ňou nachádzal kostrový hrob, ktorý je datovaný do stupňa B (Voß (ed.) 1998, 116). V hrobe mohol byť pochovaný muž (Schuster 2010, 279).

⁶³ Postava má predstavovať vraj bohyňu Maiu (Voß *et al.* 1998, 116) či Fortunu (Stupperich 1997b, 75).

⁶⁴ Masky boli identifikované ako tri mainády a jedna hlava s frýgskou čiapkou (Körner 1965, 101–102). R. Stupperich ich však považuje za satyra, Parida/Attida, ďalšieho satyra a mainádu (Stupperich 1997b, 76).

slúžilo na odstránenie prísad na dochutenie vína (Künzl 1997c, 20). Naberačky a cedidlá mohli slúžiť údajne aj na prenos tekutín z kuchyne a na precedenie mäsa (Igl 2002, 111).

Najzdobnejšie exempláre naberačiek pochádzajú opäť z Hildesheimu, hoci sa jeden exemplár zachoval iba v podobe rukoväte. Rukoväte oboch naberačiek sú koncipované florálne, pričom kvalitatívne vyniká rukoväť kompletne dochovanej nádoby. Ostatné naberačky a cedidlá sú prakticky nezdobené až na ozdobnú perforáciu cedidla z Gommernu.

Súprava naberačky a cedidla typu E 161 z Gommernu⁶⁵ (Obr. 21). Nádoby sú takmer nezdobené až na jednoduchú ozdobnú perforáciu cedidla (Künzl 2010, 178). Nálezy sú neurčito datované do stredného až neskorého cisárstva (Becker *et al.* 2006, 38).

Naberačka z Hildesheimu (Obr. 45). Naberačka má vysokú vertikálnu rukoväť, ktorá má podobu dvoch konárov obmotaných brečtanovými úponkami. Tie sa na hornom konci rozdeľujú a ohýbajú do vnútra nádoby (Gehrig 1980, 21). Nádoba je datovaná do augustovského (Erdrich – Teegen 2002, 87) až tiberiovského obdobia (Künzl 2002b, 341).

Rukoväť naberačky z Hildesheimu (Obr. 46). Táto zvislá ornamentálna rukoväť je v hornej časti ukončená palmetou (Gehrig 1980, 22; Hitzl *et al.* 1997, 58, 60).

Cedidlo z hrobu Krakovany–Stráže I⁶⁶ (Obr. 102). Jedinú dekoráciu tohto miniatúrneho cedidla, ktoré má nepravidelnú perforáciu a závesný krúžok na konci rúčky, predstavuje ozdobne tepaný okraj (Ondrouch 1957, 113–115). Podľa M. Martina je takýto tvar cedidielka na víno doložený pre (neskoré) 3.st. (Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 101).

⁶⁵ „Kniežací hrob“ z Gommernu bol preskúmaný počas záchranného výskumu v roku 1990 (Becker (ed.) 2010a, 13, 15). Hrobová jama bola v severnej časti poškodená v dôsledku ťažobných prác v pieskovni. Obsahovala drevenú komoru (3,4m x 2,2m x 1,4–1,6m), ktorá sa pod tlakom zeminy, kamenného násypu i stavebných prác zrútila. Dno hrobu sa nachádzalo 2m pod dnešným povrchom. Vnútorne steny komory mohli byť upravené podľa nájdených zvyškov vápenatého náteru a farby. Nedá sa však určiť, či bola nad hrobom vztýčená aj mohyla. Pozostatky zomrelého, ktorý ležal na drevených márach (Becker (ed.) 2010a, 31–35, 39, 41), patrili vysokému mužovi vo veku 30 až 40 rokov (Schafberg – Teegen 2010, 50, 55). Muž bol pochovaný asi v druhej tretine 3.st. (Becker (ed.) 2010a, 347, 402) alebo v druhej polovici 3.st. (Becker 1999, 90). Tento významný Germán dostal do hrobu skutočne bohatú výbavu. Puklica jeho štítu mohla byť vyrobená z rímskej striebornej nádoby zdobenej rastlinným ornamentom (Künzl 2010, 185–186).

⁶⁶ Hrob bol neodborne odkrytý v roku 1933. O okolnostiach nálezu nás informuje jeden novoobjavený protokol (Krupa – Klčo 2015, 20). Podľa V. Ondroucha bola v hrobe (dĺžka 3,5m, hĺbka 3,6m) pochovaná žena vo veku približne 20 rokov (Ondrouch 1957, 84, 112). Pri nových skúmaníach lebky bol však určený len približný vek 15 až 20 rokov (Quast 2009, 12). M. Klčo a V. Krupa zase v nadväznosti na J. Neústupného predpokladajú, že v hrobe boli pochovaní muž so ženou (Klčo – Krupa 2003, 3; Krupa – Klčo 2015, 22, pozn. 32). Medzi predmetmi pohrebnej výbavy sa mal pôvodne nachádzať vraj zlatý nákrčník a ďalšie vzácne predmety, ktoré boli odcudzené (Klčo – Krupa 2015, 23–25). V roku 1950 sa podarilo dodatočne získať strieborné cedidlo, lyžicu a nožnice (Ondrouch 1957, 87; Krupa – Klčo 2015, 23), T. Kolník vypátral dve strieborné spony (Kolník 2012, 102, 106–107) a len pred nedávnom získalo Piešťanské múzeum aj zlatý prsteň (Krupa – Klčo 2015, 51). T. Kolník datuje hrob do polovice 3.st. (Kolník 1971, 524), D. Quast do stupňa C_{1b} (Quast 2009, 11), V. Ondrouch na prelom 3.st. a 4.st. (Ondrouch 1957, 171) a E. Krekovič rovnako okolo roku 300 (Krekovič 1992, 57).

Cedidlo z hrobu Krakovany–Stráže II (Obr. 107). Cedidlo má netradičný cylindrický tvar a perforáciu v podobe ôsmich koncentrických kružníc (Ondrouch 1957, 148; Jílek 2007, 27). E. Hrnčiarik sa domnieva, že cedidlo bolo používané spolu so skyfom či iným nezachovaným pohárom (Hrnčiarik 2013, 29). V určení proveniencie a datovaní nádoby sa archeológovia nezhodujú.⁶⁷

4.4 Kanvice a džbány

Kanvice a džbány (latinsky *lagoena*) je možné rozlíšiť napr. podľa tvaru okraja. Zatiaľ čo kanvica má tvarovo rozmanitú výlevku, džbány majú okrúhly okraj po celom obvode ústia (Nuber 1972, 30). V období od raného cisárstva po 3.st. boli strieborné kanvice a hlavne džbány pravdepodobne veľmi málo používané, o čom by svedčil nízky počet známych nálezov. Až od 4.st. sa oba druhy nádob začali vyskytovať intenzívnejšie (Strong 1966, 165; Künzl 1997c, 16, 17). S. Künzl predpokladá využitie oboch druhov nádob na rovnaký účel, ktorým bolo nalievanie zriedeného vína a nalievanie vody na umytie rúk (Künzl 1997c, 16, Anm. 44). Na druhý účel slúžili však pravdepodobnejšie kanvice (Nuber 1972).

Jediná známa strieborná kanvica v rámci stredoeurópskeho barbarika je súčasťou pokladu z Hildesheimu. Napriek veľmi fragmentárnemu stavu dochovania⁶⁸ je očividná prvotriedna kvalita florálnej dekorácie, ktorá kanvicu zdobila. Vysoké držadlo kanvice je navyše zdobené hlavou pantera a maskovitou atášou. Z rovnakej lokality pochádzajú tiež dve neúplné nádoby, ktoré sú rekonštruované ako džbány. Ich výzdoba je opäť prevažne florálna až na jeden pás, ktorý je zdobený figúrami zvierat (Gehrig 1980, 14, 15, 20).

Kanvica z Hildesheimu (Obr. 47). Z nádoby sa zachoval okraj, časť tela a vysoké plastické držadlo. Kanvica bola zdobená plastickou rastlinou výzdobou (predovšetkým platanové listy na tele nádoby), iba držadlo má opierku na prst v tvare hlavy pantera a atášu v podobe masky Siléna (Gehrig 1980, 20; Hitzl *et al.* 1997, 63).

Dva džbány z Hildesheimu. V celistvejšom stave sa dochovala len jedna nádoba (Obr. 48), z ktorej máme k dispozícii celú spodnú časť.⁶⁹ Tá je zložená z rôzne širokých pásov oddelených

⁶⁷ J. Jílek datuje jeho výrobu do 2.st. (Jílek, 2007, 27). E. Hrnčiarik zastáva názor, že ide o výrobok niektorej stredomorskej dielne z konca 2.st. alebo začiatku 3.st. (Hrnčiarik 2013, 29). Rovnaké datovanie navrhli M. Klčo a V. Krupa, pripúšťajú ale možný provinčný pôvod cedidla (Klčo – Krupa 2003, 18). V. Ondrouch začlenil cedidlo až do 3.st. (Ondrouch 1957, 148).

⁶⁸ K. Hitzl spomína ešte jeden stratený fragment okraja, ktorý patril možno k inej kanvici (Hitzl *et al.* 1997, 87).

⁶⁹ Podľa K. Hitzla mohli tieto nádoby slúžiť aj ako poháre na medovinu (Hitzl *et al.* 1997, 81).

plastickými prstencami. V rámci týchto pásov sa striedajú nezdobené a zdobené pásy – tri pásy sú vyplnené vyhlbeným rastlinným ornamentom a v jednom reliéfnom páse sú zvieracie súboje. Na fragmente druhého džbánu sú vyobrazené dva barany a jeden cap (Obr. 49). Všetky zdobené vlasy boli pozlátené (Gehrig 1980, 14, 15). E. Künzl radí nádoby na začiatok 1.st. (Künzl 1988a, 34), H. Gregarek do flaviovského obdobia (Gregarek 1997, 94).

4.5 Kratéry a vedrá

Strieborné nádoby typu kratér, ktoré slúžili na miešanie vína s vodou, sú veľmi zriedkavé (Künzl 1997c, 21), ich funkciu neskôr prevzali vedrá (Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 395). F. Baratte predpokladá výrobu strieborných vedier v Galii (Baratte 1997, 62). Zo stredoeurópskeho barbarika pochádzajú dva strieborné kratéry a štyri vedrá, no dekoratívne pojaté sú vlastne len kratéry z Hildesheimu. V úplne minimálnej miere sú zdobené tiež hemmoorské vedrá z Gommernu a z hrobu Wrocław–Zakrzów I, pričom ich výzdoba sa obmedzuje na úzke ornamentálne pásy a ozdobné hlavičky na konci držadiel. V prípade vedra z Gommernu je za dekoratívny prvok možné považovať aj formovanie držadla.

Zvoncový kratér z Hildesheimu (Obr. 50). Podľa vyrytého nápisu na okraji kratéru patril k nádobe i podstavec (Gehrig 1980, 14). V reliéfnaj dekorácii kratéra s podmorskou tematikou vidí E. Künzl ďalšiu ukážku augustovského umenia s politickým podtónom.⁷⁰ Po celom jeho povrchu je symetricky rozložený rastlinný ornament, ktorý je v hornej časti doplnený Erótkami a v dolnej časti dvomi párami gryfov. Reliéfny plášť kratéru sa stratil počas druhej svetovej vojny (Künzl 1996, 75–77; Gregarek 1997, 91).

„Kantharos“ z Hildesheimu (Obr. 51). Nádoba musela byť z veľkej časti zrekonštruovaná. Jej jedinú dekoráciu predstavujú jednoduché ryté girlandy pod okrajom a ryté oblúky na dne nádoby. Výzdoba bola vyplnená niellom (Gehrig 1980, 15; Hitzl *et al.* 1997, 76, 78).

Nôžka strieborného (?) vedra typu E 18–24 z Holdorfu⁷¹ (Obr. 75). Nôžka má tvar písmena K s odlomeným horným cípom. Nález je neurčito datovaný do 1.st. (Voß *et al.* 1998, 46–47).

Hemmorské vedro z Gommernu (Obr. 22). Vedro bolo posúdené ako typ E 60 (Künzl 2010, 176) alebo E 60–61 (Becker *et al.* 2006, 37). Nádoba je pod okrajom zdobená dvomi radmi

⁷⁰ Podrobnejšie k výzdobe a jej interpretácii pozri Künzl 1996, 75–77.

⁷¹ V roku 1992 bol v rámci žiarového pohrebiska z raného cisárstva objavený žiarový hrob s číslom 92/3. Okrem striebornej nôžky vedra obsahoval len roztavené neurčené zliatky železa (Voß *et al.* 1998, 46–47).

pletencov. Rukoväť má podobu stočeného „telefónneho drôtu“ a k vedru je pripojená cez dve ozdobné ataše (Becker (ed.) 2010b, 464; Künzl 2010, 176–178). Vedro možno vyrobili v Galii v prvej štvrtine 3.st. (Künzl 2010, 178).

Vedro z Hildesheimu (Obr. 52). Jedinú dekoráciu nádoby predstavujú kačacie hlavičky na koncoch rukoväte (Gehrig 1980, 15). Vedro mohlo údajne slúžiť na varenie (Hitzl *et al.* 1997, 79), ohrev vody (Kaufmann-Heinimann 1997, 92), miešanie vína (Künzl 1997c, 20) či umývanie iných nádob (Gehrig 1980, 9).

Hemmorské vedro typu E 60 z hrobu Wrocław-Zakrzów I⁷² (Obr. 95). Pod okrajom je vedro zdobené úzkym ornamentálnym vlysom. Rukoväť je vo vrcholovej časti tordovaná a ukončená ozdobnými hlavičkami (Wielowiejski 1989a, 229). Vedro mohlo byť vyrobené v Galii alebo v Porýní medzi rokmi 150 až 250 (Wielowiejski 1989a, 200, 203, 229).

4.6 Misy

Základným pomenovaním pre väčšiu misu bolo latinské slovo *paropsis*, menšia miska bola označovaná ako *acetabulum* a slúžila na podávanie omáčok (Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 398). Okrem servírovania pokrmov boli niektoré menšie exempláre veľmi pravdepodobne používané aj na pitie (Strong, 163), iné misy oveľa väčších rozmerov boli zase používané na umývanie. Táto funkcia sa predpokladá predovšetkým v prípade rozmernejších mís v tvare mušle a rebrovaných mís. Oba typy sa v ikonografických prameňoch vyskytujú v prítomnosti žien a detí. Od 4.st. boli na rovnaký účel využívané aj misy s perlovcovým okrajom (Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 399–401, 403). Niektoré bohato dekorované misy mohli slúžiť tiež výhradne na výstavné účely, čo je prípad štyroch mís s reliéfnymi medailónmi z Hildesheimu (Gehrig 1980, 9; Kaufmann-Heinimann

⁷² V miestnej pieskovni boli v 19. storočí objavené tri „kniežacie hroby“ typu Haßleben-Leuna. V ich blízkosti sa nachádzalo pohrebisko a osídlenie z mladšej doby rímskej. Hrob číslo I. bol nájdený a neodborne vykopaný robotníkmi pieskovne v roku 1886 (Quast 2009, 7–8, 51). Konštrukcia všetkých troch hrobov pozostávala z kamennej komory a zrejme drevenej strechy, podoba nadzemnej konštrukcie je nejasná. Veľkosť pohrebnej komory bola zistená len v prípade hrobu číslo I, ktorý bol impozantných rozmerov (4,9m x 6,24m x 1,75m) (Quast 2009, 15–16; Quast 2014, 323–326). Vysoká spodná voda v hrobch mala neblahý vplyv na zachovanie kostier a hlavne železných predmetov (Quast 2009, 7–8). D. Quast sa domnieva, že v prvom hrobe mohol byť pochovaný muž (Quast 2009, 12; Quast 2014, 323). I. Kramarkowa však určila pohlavie zomrelých presne opačne (Kramarkowa 1990, 161–166). V hrobch boli pochovaní pravdepodobne príslušníci kmeňa Vandalov na vrchole hierarchie (Quast 2009, 12). Informácie o zložení pohrebných výbav hrobov sú však v odbornej literatúre nejednotné (Eggers 1951, 109; Wielowiejski 1989a, 229–230; Kramarkowa 1990, 140–157; Eggers – Stary 2001, 76–82; Przybyła 2005, 105). Hroby zo Zakrzówa sú datované do neskorého 3.st. (Stupperich 1997b, 77; Quast 2009, 35, 36) či až na prelom 3.st. a 4.st. (Kramarkowa 1990, 61; Eggers – Stary 2001, 19).

1997, 98). Podobne ako strieborné tanierne a podnosy, boli aj strieborné misy početnejšie zastúpené v 2.st. a 3.st. (Strong 1966, 174–175).

Strieborné misy z nášho súboru vykazujú značnú tvarovú a výzdobnú rozmanitosť, zároveň je medzi nimi možné rozlíšiť exempláre diametrálne odlišnej kvality. Veľkú väčšinu tvoria kusy, ktoré sú úplne nezdobené, alebo dekorované len minimálne. Najkvalitnejšie ukážky dekorovaných mís predstavujú misy s plastickými figurálnymi medailónmi z Hildesheimu, konkrétne tzv. Athénina misa a misa s malým Héraklom škrtiacim hady. Na nižšej ale stále vysokej kvalitatívnej úrovni je tiež dekorácia misy typu ND 12 zo strážanského hrobu II, ktorá nesie reliéfne vyobrazenia bájných a reálnych zvierat. Iné dve misy sú zdobené rastlinnou tematikou a jedenásť exemplárov je úplne nezdobených.

Štyri misy s plastickými medailónmi z Hildesheimu. Všetky medailóny sú z obdobia neskorého helenizmu a do nádob boli umiestnené sekundárne (Gregarek 1997, 91–93).

Ústredný výzdobný motív prvej misy (Obr. 53–54) tvorí Athéna sediaca na skale. Odliaty medailón je dookola lemovaný rastlinným vzorom s palmetami a rastlinnou ornamentikou je misa zdobená tiež na vonkajšej strane a dvoch držadlách. Na nádobe sa zachoval váhový údaj v gréčtine (Gehrig 1980, 8, 13; Gregarek 1997, 91–93; Hitzl *et al.* 1997, 35–36). H. Gregarek datuje výrobu misy do augustovského obdobia (Gregarek 1997, 92). Medailón druhej misy (Obr. 55–56) zdobí vytepané spodobnenie malého Hérakla škrtiaceho hady, okolo ktorého je rozložený vlys s rastlinnými úponkami, kvetmi a zvieratami. Dve posledné misy je možné vnímať ako jeden celok. Z váhy udanej na spodnej strane ich nožík vyplýva, že nádoby boli súčasťou štvordielnej sady. Misy sú zdobené len tepanými medailónmi: v jednom je vyobrazený Attis s hlavou vytočenou doprava (Obr. 57–58), v druhom je busta bohyne Kybelé vytočená doľava (Obr. 59–60). Medailóny sú prederavené na štyroch stranách a na ich zadnej strane je vyryté meno Q. Agria z centúrie Nasonia. (Gehrig 1980, 13, 14, 16–17; Hitzl *et al.* 1997, 35–39). Medailóny tak zrejme pôvodne plnili funkciu vojenských vyznamenaní (faléry) (Gehrig 1980, 17).

Miska na troch zvieracích nôžkach z Hildesheimu (Obr. 61). Nádoba je v strede zdobená pásom štylizovaných vavrínových listov vyplnených niellom. Vlys je lemovaný vajcovcom, pričom ten horný je umiestnený na plastickej lište (Gehrig 1980, 21; Hitzl *et al.* 1997, 60).

Misa na vajcia z Hildesheimu (Obr. 62). Misa má tvar kvetu s 12 lupeňmi, pričom každý „okvetný lístok“ je tvorený zvnútra vyrazenou priehlbínou pre jedno vajčko. Stredová rovná

plocha je ozdobená rytým rastlinným motívom. Na zadnej strane nádoby je uvedená jej pôvodná váha ako aj meno rímskeho majiteľa (MARSI) (Gehrig 1980, 23).

Tri trojčlenné sady nezdobených misiek z Hildesheimu (Obr. 63). Všetky misy sú nezdobené a aj tvarovo podobné, len rozmermi sa mierne líšia. Formálne paralely k nim je možné hľadať vo východnej terre sigillate (Roth-Rubi 1997, 145, 148 Abb. 3:1–3). Na ich nôžkach sú vybodované nápisy s údajmi o váhe celej sady (Gehrig 1980, 20). Misy boli vyrobené v augustovskom období (Erdrich – Teegen 2002, 86–87).

Misa typu E 83–87 z hrobu II z Krakovian–Stráží (Obr. 108). Nádoba je v odbornej literatúre typologicky nejednoznačne určená.⁷³ Misa môže byť produktom niektorej z provinciálnych dielni činných v 3.st. (Ondrouch 1957, 142–143; Klčo – Krupa 2003, 17).

Misa typu ND 12 z hrobu II z Krakovian–Stráží (Obr. 109). Na základe typologického rozdelenia nádob z alamanskej koristi z Neupotzu je strážanskú misu možné zaradiť k mise typu ND 12 (Künzl 1993, 155; Jílek 2004, 52). Misa je z vonkajšej stany zdobená reliéfnymi figúrami fantastických i reálnych morských zvierat⁷⁴ a v jej vnútri je vyrytý Amor s husou (Svoboda 1972, 47). Nádoba vznikla vraj na začiatku 2.st. niekde v juhovýchodných provinciách (Svoboda 1972, 53), alebo v Galii v druhej polovici 2.st. (Stupperich 1997b, 78; Hrnčiarik 2013, 27), či prípadne až na samom konci 2.st. (Jílek 2004, 52). Na dne nádoby sú vyryté mená (L MEBII VICTO(RI)S, SVRI) a váhový údaj.⁷⁵

Nezdobená misa z hrobu II z Krakovian–Stráží (Obr. 110). Táto obyčajná miska mohla slúžiť na podávanie omáčok ale i na pitie (Quast 2009, 22). Nádoba bola vyrobená v 2. až 3.st. zrejme v Galii (Klčo – Krupa 2003, 18; Hrnčiarik 2013, 27).

Misa z Mušova (Obr. 12). Nádoba (F 14) bola úmyselne prehnutá na polovicu. Jej jediná dekoráciu predstavuje hrubý perlovec na okraji. Doplnenie misy držadlami F 12 a F 13 (Obr. 10–11) je podľa S. Künzla kvôli nesúhlasným rozmerom sporné (Künzl 2002b, 351).⁷⁶ Na dne

⁷³ H. J. Eggers (Eggers 1951, 149) a následne J. Jílek (Jílek 2004, 50–51) zaradili túto misu k typu E 83, V. Ondrouch (Ondrouch 1957, 142) označil strážanskú misu ako typ E 84 (odvolávajúc sa pritom na Eggersa) a E. Hrnčiarik (Hrnčiarik 2013, 28) priradil strážanskú misu k typu E 87. Podľa nášho názoru má misa navyše podobné znaky aj s nádobou typu E 85. Dve z troch atáš tejto misy však nie sú strieborné, pretože boli vyrobené až pri rekonštrukcii nádoby (Krupa – Klčo 2015, 66, 68). Misa mohla byť používaná spolu s trojnožkou (Ondrouch 1957, 142–143) a J. Jílek ju považuje za vzácny dar určený pre kvádsku elitu (Jílek 2004, 50–51).

⁷⁴ Pre podrobný popis výzdoby a jej možnú interpretáciu pozri Jílek 2004, 52–54.

⁷⁵ Z udanej váhy L. Vidman usúdil, že nádoba mohla mať pôvodne masívne veko (Vidman 1972, 113–116). J. Jílek predpokladá, že misa bola súčasťou súpravy (Jílek 2004, 56).

⁷⁶ Podľa rozmerov držadiel bol priemer nádob 8,6cm (F 12) a 8,2cm (F 13). Priemer misy F 14 je 10,4cm (Künzl, E. – Künzl, S. 2002, 578). Napriek tomu považoval J. Tejral spomínané držadlá za jej súčasť (Tejral 1995, 237).

nádoby sú vyryté nápisy (CRESCI VTIS a XX) (Künzl, E. – Künzl, S. 2002, 578–580), ktoré označujú meno rímskeho majiteľa a snáď veľkosť celej sady, ktorá by tak pozostávala z 20 nádob. Misa mohla byť vyrobená okolo roku 100 (Künzl 2002b, 352, Anm. 16).

4.7 Taniere a podnosy

Na pomenovanie taniera sa v latinčine používalo slovo *catinus*, podnos bol označovaný najmä ako *lanx* či *missorium* (Strong 1966, 128). Najväčšie dochované strieborné podnosy dosahujú v priemere/na dĺžku 60 až 80cm (Künzl 1997c, 21).⁷⁷ Taniere boli rovnako ako misy vyrábané v sadách po tri, štyri až osem kusov (Dickmann 2011, 271). Taniere a podnosy začali byť používané s oveľa väčšou intenzitou od 2.st.–3.st. (Strong 1966, 170–171, 174). V 3.st. a 4.st. sa stali dokonca hlavnými nositeľmi výzdoby (Künzl 1997c, 24, 25).

Dochované exempláre sa vyznačujú veľkou tvarovou i výzdobnou pestrosťou. V našom súbore však nie sú zastúpené nádoby napr. s mytologickou⁷⁸ a kresťanskou tematikou, či taniere typu *largitio* s vyobrazením tróniaceho cisára, ktoré začali byť vyrábané od 4.st. (Strong 1966, 199). Podobné taniere boli rozdávané ako dary od samotného cisára, veľmi pravdepodobne pri výročí jeho vládnutia (Grünhagen 1954, 18–19, 25–26).⁷⁹ Väčšina strieborných tanierov a podnosov (jedenásť kusov) v našom súbore je zdobená rytým alebo reliéfnym rastlinným ornamentom, v prípade dvoch tanierov je rastlinná dekorácia jemne doplnená zobrazeniami zvierat, vtákov a hmyzu. Rastlinnou ornamentikou sú zdobené tiež tri držadlá z mušovského hrobu. Figurálnu dekoráciu nesie šesť nádob. V rámci nich je nutné vyzdvihnúť predovšetkým strážanský lanx, ktorý kombinuje reliéfnu a rytú výzdobu. Zvyšné štyri kusy sú nezdobené a o dekorácii rozlamaného taniera z Wulzeshofenu nemáme žiadne informácie. Taniere z Młoteczna a Ostrovian boli zdobené niellom.

⁷⁷ V našom súbore majú najväčší priemer dva fragmentáre dochované podnosy z Młoteczna. Podnos s loveckým vlysom (Obr. 93) mal priemer 60cm, podnos s rastlinnou výzdobou (Obr. 92) meral 53cm (Wielowiejski 1989a, 230). Na treťom mieste sa umiestnil strážanský lanx (Obr. 111) s priemerom 45,7cm (Svoboda 1972, 55).

⁷⁸ Jediný nám známy nález z prostredia stredoeurópskeho barbarika predstavuje tanier z Altenwalde, ktorý zachytáva scénu z príbehu o Marsyovi (Obr. 16). Nádoba mohla byť vyrobená v tretej štvrtine 4.st. (Mielsch 1997b, 176), v dobe vlády cisára Theodosia (Künzl 1979, 140) či na konci 4.st. (Erdrich – Teegen 2002, 102). Podľa E. Künzla získal tento tanier jeho germánsky majiteľ pravdepodobne ako dar za vojenské služby až po roku 390 či 395 (Künzl 1979, 144). Preto sme túto nádobu už nezaradili do nášho súboru.

⁷⁹ Prvý nález taniera typu *largitio* je na území stredoeurópskeho barbarika známy až z raného 5.st z Groß Bodungenu (Grünhagen 1954, 15–38, 76) (Obr. 23), spadá teda už mimo oblasť nášho záujmu.

Tanier z hrobu číslo 8 v Haßlebene⁸⁰ (Obr. 27). Okraj taniera je spolu s medailónom zdobený štylizovaným rastlinným ornamentom. Na spodnej strane taniera je vyrytá váha a nápis, ktorý je nejasný, pravdepodobne však označuje meno rímskeho majiteľa. Tanier mohol byť vyrobený v niektorej galskej dielni v polovici 3. st. (Zahn 1933, 59–63, 69).

Dva okrúhle taniere z Hildesheimu (Obr. 64). Len jeden tanier sa zachoval v celistvom stave. Podľa nápisu na spodnej strane jeho nôžky boli nádoby súčasťou štvordielnej sady asi nerovnako ťažkých tanierov. Okraje tanierov zdobia reliéfne rastlinné úponky, medzi ktorými sú viditeľné vtáky, zvieratá a hmyz (Gehrig 1980, 23; Hitzl *et al.* 1997, 72–73).

Okrúhly tanier/podnos so zbytkami výzdoby z Hildesheimu (Obr. 65). Na širokom okraji taniera sú pozostatky výzdoby v podobe viničových a brečtanových úponkov. Na okraji je tiež nápis informujúci o pôvodnej váhe nádoby (Gehrig 1980, 23; Hitzl *et al.* 1997, 73–74).

Okrúhly tanier/podnos z Hildesheimu (Obr. 66). Nádoba je nezdobená a nesie stopy starovekých opráv v podobe štyroch strieborných platničiek (Hitzl *et al.* 1997, 74).

Okrúhly nezdobený podnos z Hildesheimu (Obr. 67) (Hitzl *et al.* 1997, 86).

Okrúhly podnos trojnožky z Hildesheimu (Obr. 68). Podnos je nezdobený. V žliabku v strede jeho okraja je vyrytý údaj s pôvodnou váhou (Gehrig 1980, 16; Hitzl *et al.* 1997, 71–72).

Tri oválne taniere z Hildesheimu (Obr. 69). Hrubá rastlinná dekorácia tanierov je umiestnená na rukovätiach. Ramená rukovätí sú navyše ukončené vtáčimi hlavami (Gehrig 1980, 20–21).

Tri pravouhlé taniere zdobené motívom kačíc z Hildesheimu (Obr. 70). Puncovaný ornament s kačkami vo vode je umiestnený na zaoblených držadlách. Dekoráciu dopĺňajú florálne komponované tyčinky so zhrubnutými koncami na dlhších stranách tanierov. Na dne tanierov je vyrytá váha celej sady (Gehrig 1980, 21).

Tri taniere s nôžkami v tvare štítov Amazoniek z Hildesheimu (Obr. 71). Taniere majú bohato tvarované držadlá zdobené rastlinnou ornamentikou. Jeden tanier sa však mierne odlišuje prevedením, rozmermi, skutočnou váhou i tou, ktorá je udaná na jeho spodnej strane. Vraj mohol byť použitý ako náhrada za pôvodný, možno stratený tanier (Gehrig 1980, 21).

⁸⁰ V roku 1911 bol pri ťažbe štrku náhodne objavený a neodborne odkrytý hrob číslo 8 (Schulz 1933, 3–4). Konštrukcia hrobu pozostávala približne zo štvorcovej jamy, do ktorej sa vstupovalo po dvoch stupňoch na východnej strane (dĺžka cca 3m, šírka dna 1,9m, šírka pri okraji 3m, hĺbka cca 3m). Nadzemná podoba hrobu je neznáma (Schulz 1933, 4). Kostrové pozostatky by mali patriť približne tridsaťročnej žene (Weidenreich 1933, 53–55), ktorá bola pochovaná medzi rokmi 250 až 350 (Schulz 1933, 24–25). Tejto žene patrilo okrem iného strieborný tanier, na ktorom boli nájdené kosti husi a sliepky (Schulz 1933, 10).

Rebrovaný podnos z Hildesheimu (Obr. 72). Nádoba sa zachovala pôvodne vo fragmentárnom stave. Podobá sa korytu a vraj mohla slúžiť na ohrievanie jedla (Gehrig 1980, 9, 15; Hitzl *et al.* 1997, 79). Podľa A. Kaufmann-Heinmann je však určenie jej funkcie nemožné bez ďalších známych paralel (Kaufmann-Heinmann 1997, 95).

Oválny podnos z hrobu II z Krakovian-Stráží (Obr. 115). Podnos má dve omegovitité držadlá, z ktorých jedno, ktoré je zdobené plastickými úponkami (Obr. 116), bolo publikované už V. Ondrouchom (Ondrouch 1957, 150–154). Okraj podnosu je zdobený rytým geometrickým motívom (Hrnčiarik 2013, 27–28). Zachovali sa na ňom vyryté mená dvoch rímskych majiteľov (LMV a AVITI) ako aj váha nádoby. Podnos bol vyrobený na prelome 2.–3.st. (Svoboda 1972, 22; Stupperich 1997b, 80; Hrnčiarik 2013, 28; Jílek 2004, 51) v Galii (Stupperich 1997b, 80), alebo v niektorej z podunajských provincií (Klčo – Krupa 2003, 31). Podľa B. Svobodu vznikli omegovitité držadlá ešte v prvej polovici 1.st. a na strieborný podnos boli prispájkované až dodatočne (Svoboda 1972, 22). R. Stupperich ich však napriek rôznej ornamentike považuje za pôvodnú súčasť nádoby (Stupperich 1997, 80, Anm. 65).

Lanx z hrobu II z Krakovian-Stráží (Obr. 111). Široký okraj podnosu je zdobený vlysom s odstupňovaným reliéfom (Svoboda 1972, 63). Vlys je rozdelený na desať (Simon 2001, 200, Anm. 13) alebo dvanásť figurálnych scén, ktoré súvisia s počiatkami rímskej republiky. Jednotlivé scény však bývajú rôzne interpretované a tiež „čítané“ v rôznych smeroch.⁸¹ V centrálnom medailóne je vyrytá obetná scéna za účasti troch postáv, ktorých interpretácia sa rovnako líši.⁸² Podľa stôp na okraji boli súčasťou podnosu pôvodne aj dve držadlá. Jedno z nich (Obr. 113) bolo identifikované v roku 1997 na výstave v Bonne. Držadlo bolo múzeu zapožičané zo súkromnej zbierky M. Wienera, kde sa nachádza dodnes. Rukoväť je zdobená reliéfnou figurálnou scénou, ktorá zachytáva uzmiernenie Sabinov s Rimanmi.⁸³ Na nezvestnom držadle bol preto možno znázornený únos Sabiniek (napr. Holčík – Turčan 1998, 82; Simon 2001, 200; Bouzek 2002, 225).

⁸¹ J. Dekan rozobral vlys dookola proti smeru hodinových ručičiek (Dekan 1979, 11), B. Svoboda, C. Wölfel a M. Steinhart naopak v smere hodinových ručičiek (Svoboda 1972, 75; Wölfel 1997, 153; Steinhart 2009, 21) a E. Simon vlys rozdelila podľa drždadiel na horný a dolný oblúk (Simon 2001, 200). Najznámejšou z scén je zrejme poprava Brutových synov zapletených do protirepublikánskeho sprisahania (Obr. 112) (Dekan 1979, 18; Simon 2001, 197, 203). Pre konkrétne interpretácie okrajového vlysu pozri Svoboda 1972, 75–92; Dekan 1979, 13–29; Wölfel 1997; Simon 2001; Steinhart 2009, 30–57.

⁸² B. Svoboda (Svoboda 1972, 67), M. Klčo a V. Krupa (Klčo – Krupa 2003, 5) vidia v aktéroch Rimanov a Sabinov účastných na uzatvorení mierovej dohody. J. Dekan interpretuje centrálny medailón ako „slávnostnú prisahu, ktorou Brutus zaviazal rímsky ľud, aby bránil slobodu republiky“ (Dekan 1979, 30). Rovnako tak i C. Wölfel (Wölfel 1997, 165). E. Simon interpretovala scénu rovnako, pričom v zobrazených postavách vidí Bruta a Publicolu pod posvätným figovníkom (Simon 2001, 206–207. Rovnako tiež Steinhart 2009, 15–16).

⁸³ Pre podrobnejší popis držadla lanxu pozri Mielsch 1997a, 169–171.

Nádoba bude dielom italských dielní, ale o dobe jej výroby a možnom spôsobe získania existujú rôzne teórie.⁸⁴ Napr. E. Simon spojila výrobu podnosu s oslavami deväťstoročného výročia založenia Ríma za vlády Antonina Pia (Simon 2001, 199). Lanx spolu so strieborným skyfom a ďalšími nádobami z 2.st. by tak mohli predstavovať rímsky dar z antoninovskej doby, napr. v súvislosti s dosadením kvádskeho kráľa (Bouzek 2002, 225; Jílek 2006, 420). Túto teóriu by mohla podporovať tiež skutočnosť, že lanx bol vyrobený z čistého striebra.⁸⁵

Tanier s reliéfne zdobeným okrajom z hrobu II z Krakovian-Stráží (?) (Obr. 114). K ukradnutým nádobám z hrobu II môže podľa T. Kolníka patriť tiež jeden tanier, ktorý má podobnú výzdobu ako misa typu ND 12. Tanier sa v 30. rokoch minulého storočia dostal do súkromnej zbierky a v roku 2008 bol ponúkaný na predaj v jednom newyorskom obchode s umeleckými predmetmi. (Kolník 2012, 102, 106–107).

Fragmenty taniera/podnosu z Młoteczna⁸⁶ (Obr. 92). Okrúhly tanier, z ktorého sa zachovalo šesť fragmentov vytvárajúcich dokopy akoby neúplný výsek koláča, by mohol údajne odpovedať typu E 120 (Belkowska 1984, 78; Wielowiejski 1989a, 230). Tanier bol v medailóne zdobený rytým rastlinným ornamentom, pričom výzdoba bola zrejme pozlátená a zdobená niellom (Wielowiejski 1989a, 230).

Dva fragmenty taniera/podnosu z Młoteczna (Obr. 93). Úlomky sú zdobené loveckou scénou, ktorá bola čiastočne pozlátená a vyplnená niellom (Bott 1976/1977, 147–148; Wielowiejski 1989a, 230). Podľa I. Belkowskej ide o výrobok galskej alebo italskej dielne (Belkowska 1984, 78, 85). Obe nádoby z Młoteczna boli datované od druhej polovice 4.st až po rané 5.st. (Bott 1976/1977, 152; Belkowska 1984, 78; Wielowiejski 1989a, 201, 230).

⁸⁴ J. Dekan kládol vytvorenie podnosu do obdobia občianskej vojny po Caesarovej smrti a umelca, ktorý je autorom lanxu, hľadal v okruhu Pasitela či iných umelcov pracujúcich v Ríme (Dekan 1979, 60–61). Približne do rovnakého obdobia, okolo polovice 1.st.pnl, zaradil výrobu lanxu neskôr tiež T. Kolník (Kolník 1984, 53). M. Klčo a V. Krupa datujú lanx konkrétne do obdobia občianskej vojny medzi Caesarom a Pompeiom (Klčo – Krupa 2003, 5; Krupa – Klčo 2015, 37). B. Svoboda radí výrobu podnosu až do druhej polovice 2.st. (Svoboda 1972, 102). Tento autor zároveň vyslovil domnienku, že strieborný lanx by mohol byť výsledkom osobnej propagandy, napr. rodu Veturiiov (Svoboda 1968).

⁸⁵ Pozri Tirpák – Illášová 2015, 202–203. Nádoby je však rovnako možné interpretovať ako korisť z polovice 3.st., alebo ako rímsky dar za vlády Septimia Severa či Caracallu (Svoboda 1968, 125; Jílek 2006, 420).

⁸⁶ V roku 1873 boli v Młoteczne nájdené fragmenty dvoch úmyselne rozlámaných strieborných nádob. Neskôr v roku 1917 bol vo vzdialenosti približne 1,5km nájdený zlatý poklad pozostávajúci z dvoch nákrčníkov, spony typu Almgren VI.184, časti náhrdelníka a troch príveskov. V rovnakom roku bol na inom, ešte vzdialenejšom mieste, objavený napokon zlatý medailón cisára Constantia II. z roku 335 (Bott 1976/1977, 139, 147). Nie je vôbec isté, či predmety mohli byť kedysi súčasťou jedného celku. H. Bott (Bott 1976/1977, 153) a neskôr i R. Stupperich (Stupperich 1997b, 82) vytvorili teórie, ktorými sa snažili interpretovať vzniknutú situáciu. Nález bol datovaný okolo polovice 4.st. (Bott 1976/1977, 152; Stupperich 1997b, 82) s možným presahom do raného 5.st. (Belkowska 1984, 78, 85; Wielowiejski 1989a, 200–201).

Tanier z Ostrovian (Obr. 121). Okrúhly tanier má fragmentárne zachovaný zubatý okraj, ktorý doposiaľ nemá analógie. V medailóne sú rozložené rastlinné úponky zdobené niellom a vlnovkový lem (Prohászka 2006, 55; Hrnčiarik 2013, 28). Nádoba bola vyrobená okolo polovice 3.st. v Galii alebo Porýní (Prohászka 2006, 57; Hrnčiarik 2013, 28).

Fragments taniera z Wulzeshofenu⁸⁷ (Obr. 98). Nádoba bola rozlámaná na tri kusy. Táto forma taniera je archeologicky doložená predovšetkým v neskorom 2.st. a 3.st. (Jílek 2004, 13, 46). O náleze nevieme bohužiaľ nič ďalšie povedať.

4.8 Lyžice

Lyžice boli v rímskom svete používané nepretržite od neskoro republikánskeho obdobia (Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 76, 87). Strieborné i bronzové lyžice boli v barbariku počas mladšej doby rímskej považované pravdepodobne za prestížny predmet symbolizujúci spoločenské postavenie (Böhme 1970, 189). Bežné sady lyžíc pozostávali zo štyroch, šiestich alebo ôsmich kusov (Dickmann 2011, 271) no známe sú tiež sady, ktoré obsahovali až dvanásť lyžíc (Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 83). Lyžice sa v priebehu doby rímskej postupne zväčšovali a naberali na váhe (Riha – Stern 1982, 24, 35; Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 86, 90). Pre neskororímske lyžice sú charakteristické medzičlánky v podobe volúty alebo s perforáciou (Riha – Stern 1982, 11).

Lyžice boli v rímskom svete najpoužívanejším typom príboru. Vidličky a nože zrejme neboli potrebné, pretože jedlo sa na stôl podávalo v naporcovanom stave (Strong 1966, 129). Z provincií sú však známe aj nálezy bronzových a strieborných vidličiek (*fuscinula*).⁸⁸

Najstaršie príklady lyžíc v našom súbore sú prítomné až v hrobe z Mušova s predpokladanou dobou výroby na konci 1.st. až začiatku 2.st. (Künzl 2002a, 355–356). Prakticky všetky ostatné nálezy sú datované až do mladšej doby rímskej. Najzdobnejšie príklady strieborných lyžíc v našom súbore predstavuje jeden exemplár z Emersleben (Obr. 20) a lyžica z hrobu Haßleben 8 (Obr. 28).

4.8.1 Lyžice typu *ligula*

Rimania používali dva základné druhy lyžíc. Prvý z nich predstavuje *ligula* (tiež ako *cochlear maius*), ktorá bola používaná podobne ako dnešné lyžice. Pre tento typ sú

⁸⁷ Nález pochádza zo žiarového hrobu II., ktorý je datovaný do prechodného stupňa B₂/C₁ (Tejral 1999, 173).

⁸⁸ Napr. strieborná vidlička z Vienne (Baratte *et al.* 1990, 80–81).

charakteristické väčšie rozmery lopatky, odsadenie, respektíve zníženie lopatky od rúčky prostredníctvom spojovacieho článku, ako aj kratšia a niekedy bohatšie profilovaná rúčka s ozdobným prvkom na konci (Riha – Stern 1982, 10). Lopatka liguly môže mať oválnu, oválnu zašpicatú alebo vakovitú formu. Posledné dva tvary sú doložené počas stredného cisárstva a predovšetkým v rámci 3.st. (Riha – Stern 1982, 24). Od 2.st. sa začali vyskytovať lyžice s tzv. veslovitým tvarom lopatky (Strong 1966, 177), od 4.st. zase lyžice so slučkovitou rúčkou a vtáčou hlavičkou na konci (Riha – Stern 1982, 23; Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 88–90). V našom súbore tento tvar nie je zastúpený.

Dve lyžice z hrobu číslo 2 v Emerslebene.⁸⁹ Prvá lyžica je nezdobená s výnimkou cibulovitého gombíka na konci rúčky (Obr. 19). Lyžica je neurčito datovaná do mladšej doby rímskej. Vnútoraná plocha lopatky druhej lyžice⁹⁰ je vyplnená ozdobnou palmetou (Obr. 20). Lyžica má tiež volútový medzičlánok a bohato profilovanú a mierne zahrotenú rúčku (Schulz 1952, 113). Na vonkajšej strane jej lopatky je vyryté asi meno majiteľa (LIC. SVL.). Lyžica bola vyrobená v neskoršej dobe rímskej (Becker *et al.* 2006, 50).

Lyžica z Mušova (Obr. 14). Vo vnútri lopatky tejto lyžice (G 3) je vyrytý nápis PC (Künzl, S. – Künzl, E. 2002b, 590). Lyžica mohla byť vyrobená v 2.st., hoci pravdepodobnejšie je datovanie ešte na koniec 1.st. (Künzl 2002a, 355–356).

Lyžica z Ostrovian (Obr. 122). Z dvoch lyžíc, ktoré boli pôvodne uložené do hrobu, tú menšiu roztavili a zachovaná zostala len väčšia a ťažšia (Prohászka 2006, 61). Tá mohla byť vyrobená ku koncu 3.st. v galskej alebo germánskej provinčnej dielni (Hrnčiarik 2013, 29).

Lyžica z hrobu Wrocław-Zakrzów I (Obr. 96). Vo vnútri lopatky je štylizovaný geometrický ornament, ktorý bol čiastočne vyplnený niellom (Kramarkowa 1990, 81). Ornament nám pripomína štylizovanú ľudskú hlavu.

4.8.2 Lyžice typu cochlear

Druhým typom rímskej lyžice je *cochlear*, ktorá bola usposobená na jedenie vajec, mušlí či slimákov. Od lyžice prvého typu sa odlišuje najmä menšou lopatkou a dlhšou

⁸⁹ V roku 1941 boli v miestnej tehelni odkryté dva izolované hroby. Prvý z nich obsahoval kostrové pozostatky muža, v druhom boli kosti ženy. W. Schulz predpokladá, že títo ľudia tvorili v minulosti manželský pár (Schulz 1952, 102–105, 109, 117). Ich hroby boli neurčito datované do stupňa C₂ (Becker *et al.* 2006, 49–50). V hrobe číslo 2 (2,8m x 2m x 3m) boli odkryté zvyšky dreveného obloženia a dve kolové jamy v rohoch na východnej strane jamy (Schulz 1952, 109). Na základe analýzy hrobových inventárov W. Schulz predpokladal, že žena musela svojho muža prežiť a niektoré predmety, ktoré používali spoločne, si ponechala (Schulz 1952, 119).

⁹⁰ S. Künzl radí túto lyžicu k typu ligula (Künzl 2002a, 356, Anm. 36).

zahrotenou rúčkou (Riha – Stern 1982, 10). Rané *cochlearia* mali lopatku kruhového, výnimočne mandľovitého tvaru, ktorá bola v jednej rovine s ihlovitou rúčkou (napr. lyžica z Mušova). Takéto *cochlearia* sa ojedinele vyskytovali ešte v 2.st., avšak už na prelome 1. a 2.st.⁹¹ začali byť aj tieto lyžice vyrábané s odsadenou lopatkou prostredníctvom spojovacieho článku (Riha – Stern 1982, 13, 24; Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 86). Po celé 2.st. mala lopatka cochlearii hruškovitý tvar, od druhej polovice 2.st. tiež vakovitý. Vakovitá forma lopatky bola neskôr charakteristická pre *cochlearia* 3.st. Rúčka mohla byť bohatšie hránená a profilovaná, ale vždy ukončená hrotom. Tento variant sa vyskytoval až do neskorého 3.st. (Riha – Stern 1982, 10, 13–14, 22). Od polovice 4.st. *cochlearia* napokon postupne stratili typický hrot na konci rúčky (Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984, 86).

Lyžica z Białęcina⁹² (Obr. 82). Na spodnej strane jej lopatky je vyryté meno ATTIVS, rovnako ako na postriebrenom tanieri z tohto hrobu. Z toho vyplýva, že tanier a lyžica boli pôvodne súčasťou jedného servisu a vlastníctvom jedného Rimana (Böhme 1970, 178–179).

Lyžica z hrobu Hafleben 8 (Obr. 28). Lyžica má bohato profilovanú rúčku. Vyrobená bola v druhej polovici 3.st.(Böhme 1970, 178).

Dve lyžice z hrobu II z Krakovian–Stráží (Obr. 117). V úplnosti je dochovaný len jeden exemplár.⁹³ Podľa E. Hrnčiarik boli lyžice vyrobené v Galii alebo germánskej provinčnej dielni počas 3.st. až raného 4.st. (Hrnčiarik 2013, 29). M. Klčo a V. Krupa ich považujú naopak za italské výrobky z 2.st. alebo 3.st. (Klčo – Krupa 2003, 19).

Lyžica z hrobu 3/1926 v Leune (Obr. 78). Rúčka lyžice je zdobená rytým kosoštvorcovým motívom (Schulz (ed.) 1953, 28). Lyžica je datovaná do stupňa C₂ (Becker *et al.* 2006, 189).

Lyžica typu cochlear z Mušova (Obr. 15). Lyžica (G 4) bola spolu s druhou lyžicou z Mušova kedysi súčasťou jednej sady, pretože je na nich vyrytý rovnaký nápis. Na tejto lyžici sú navyše vyryté dve prekrížené V neznámeho významu – možno zastupujú iniciály rímskeho mena. Lyžica je datovaná od konca 1.st. až po 2.st. (Künzl 2002a, 355–356).

4.8.3 Neurčené druhy lyžíc a sporné nálezy

⁹¹ Podľa analýzy nálezov cochlearii z mesta Augst (Riha – Stern 1982, 13).

⁹² Nález pochádza z kostrového hrobu z neskorého 3.st., ktorý pravdepodobne patril žene (Böhme 1970, 178).

⁹³ M. Klčo a V. Krupa ich podľa nášho názoru mylne radia k lyžiciam typu *ligula* (Klčo – Krupa 2003, 19).

Lyžica z Großjeny⁹⁴ (Obr. 24). Z lyžice sa zachovala len časť lopatky s kúskom spojovacieho článku. Domnievame sa, že fragment môže patriť lyžici typu *cochlear* s hruškovitou miskou.⁹⁵ Nález je datovaný do strednej až neskorej doby rímskej (Becker *et al.* 2006, 206).

Lyžica z hrobu číslo 21/1934 v Haßlebene.⁹⁶ O lyžici nemáme žiadne informácie okrem zmienky v literatúre (Eggers 1951, 137; Dušek 1999, 42).

Lyžica z hrobu I z Krakovian–Stráží (Obr. 103). M. Klčo a V. Krupa určili túto lyžicu ako ligulu, ktorá mala byť vyrobená v 2.st. (Klčo – Krupa 2003, 14). E. Hrnčiarik ju identifikuje naopak ako lyžicu typu *cochlear* z konca 2.st. až začiatku 3.st (Hrnčiarik 2013, 29). K tejto interpretácii sa prikláňame tiež my, ale pripúšťame ešte mladšie datovanie nálezu.

Lyžica z hrobu číslo 523 vo Wielbarku/Willenbergu. Ohľadne tohto nálezu je nám známa iba zmienka v práci H. J. Eggersa (Eggers 1951, 104).

4.9 Pyxida

Pyxida z Witaszewic⁹⁷ (Obr. 94). Z nádoby sa zachovali dva fragmenty dna, časť pliec a okraja a ploché pohyblivé veko.⁹⁸ To je zdobené reliéfnym motívom v podobe ľudskej hlavy (Gorgoneion?) (Wielowiejski 1989a, 231). Podľa R. Stuppericha mohla pyxida slúžiť na uchovávanie vonných substancií, ktoré sa dávali mŕtvym (Stupperich 1997b, 77).

4.10 Nejednoznačne určené fragmenty strieborných nádob

Držadlo z hrobu Dobřichov-Pičhora 147⁹⁹ (Obr. 4). Držadlo má podobu kvalitne vymodelovanej hlavy kozla s dlhými rohmi. Pri určení pôvodnej nádoby sú archeológovia

⁹⁴ Nález pochádza z povrchových zberov, ktoré boli vykonávané pomocou detektoru kovov v rokoch 1999 až 2002 v polohe „Auf der Lache“. Medzi nálezmi z doby rímskej vyniká hlavne veľké množstvo fragmentov bronzových nádob a mincí (Becker *et al.* 2006, 201–206).

⁹⁵ Porovnaj Riha – Stern 1982, Taf. 15–21.

⁹⁶ H. J. Eggers spomína hrob pod číslom 22 (Eggers 1951, 137). Hrob bol objavený v roku 1934 (3m x 1m x 2,1m) a z analýzy jeho inventáru vyplýva, že v ňom bola pochovaná žena (Eggers 1951, 137; Böhme 1970, 192). V množstve a druhoch konkrétnych milodarov sa však autori líšia (Eggers 1951, 137; Dušek 1999 41–42).

⁹⁷ Nález pochádza zo žiarového hrobu číslo 22 z roku 1935 (Wielowiejski 1989a, 231). Bronzová urna obsahovala pozostatky pravdepodobne germánskeho bojovníka (Schuster 2010, 279). Jeho hrob je datovaný do prechodného horizontu B₂/C₁ (Wielowiejski 1989a, 231) až obdobia stredného cisárstva (Stupperich 1997b, 77).

⁹⁸ J. Wielowiejski označil túto nádobku ako amforku (Wielowiejski 1989a, 231).

⁹⁹ V žiarovom hrobe 147, ktorý bol objavený v roku 1905, boli uložené spálené pozostatky človeka neznámeho pohlavia. Hrob je datovaný medzi roky 10/5pnl až 20/30 (Droberjar (ed.) 1999, 35, 169).

nejednotní,¹⁰⁰ hoci dnes býva držadlo interpretované ako súčasť pohára.¹⁰¹ K poháru typu modiolus ho radí E. Droberjar (Droberjar (ed.) 1999, 127) a nepriamo i S. Künzl, hoci sa podľa nej nedá určiť pôvodný tvar pohára (Künzl 2002b, 346, Anm. 128). J. Jílek nevylučuje, že ucho mohlo patriť čaši s kantharoidnými uchami z neskoro republikánskeho alebo augustovského obdobia (Jílek 2004, 41). R. Stupperich interpretoval držadlo napokon ako súčasť bližšie neurčeného pohára z raného až stredného 1.st. (Stupperich 1997a, 170).

Fragment dna nádoby z hrobu Łęg Piekarski A. Rovné dno, na ktorom sa zachovali stopy po opracovaní na sústruhu, má priemer približne 7cm. Podľa výrazne odsadeného nábehu stien môže tento fragment pochádzať z modiolu, kalathu alebo panvice (Künzl 2002b, 344–345).

Fragment taniera/misy z Mušova (Obr. 9). Nádoba je zastúpená len jedným držadlom (F 11), ktoré je zdobené rastlinným ornamentom a vtáčimi hlavičkami na konci ramien. S. Künzl ju datuje do 1.st. a považuje za italský alebo galský výrobok (Künzl 2002a, 352). J. Jílek datuje toto držadlo konkrétnejšie najneskôr do druhej tretiny 1.st. (Jílek 2004, 45).

Fragment taniera/misky z Mušova (Obr. 10). Z nádoby sa zachovalo ploché držadlo (F 12) zdobené rastlinným ornamentom a vtáčimi hlavičkami (Künzl, E. – Künzl, S. 2002, 578).

Fragment taniera/misky z Mušova (Obr. 11). Držadlo (F 13) je veľmi podobné držadlu F 12, ale má menšie rozmery. Preto bolo možno súčasťou inej nádoby (Künzl, E. – Künzl, S. 2002, 578). S. Künzl datuje obe držadlá na základe paralel v keramike približne medzi roky 100–140. Miestom výroby by mohli byť dielne v Itálii alebo v Gallii (Künzl 2002a, 352). J. Jílek datuje obe držadlá okolo roku 100 a prikláňa sa skôr k ich galskému pôvodu (Jílek 2004, 46).

Dve peltovité nôžky z Mušova (Obr. 13). Nôžky (F 15 a F 16) mohli byť súčasťou taniera, podnosu, panvice či dokonca pohára. S. Künzl považuje za najpravdepodobnejšiu možnosť dve panvice, keďže nôžky nemajú úplne totožný tvar a rozmery. Vzniknúť mohli na konci 1.st. alebo v prvej polovici 2.st. (Künzl 2002a, 353; Künzl, E. – Künzl, S. 2002, 580). J. Jílek sa však stavia skepticky k predloženému datovaniu nožík a zároveň k snahe priradiť ich ku konkrétnemu typu nádoby (Jílek 2004, 55, Anm. 109).

¹⁰⁰ Staršie interpretácie, že držadlo by mohlo patriť kanvici (kanvica typu E 125: Eggers 1951, 141), oinochoe (Sakař 1970, 65) alebo krčahu (Bouzek 2000, 11) sú však, zdá sa, odmietnuté.

¹⁰¹ K tejto interpretácii sa prikláňame aj my, nakoľko sú nám v stredo európskom barbariku z obdobia neskorej republiky až augustovského obdobia známe prakticky len nálezy strieborných pohárov s výnimkou Hildesheimu.

Fragment nádoby z hrobu číslo 2 z Wanslebenu.¹⁰² K tomuto fragmentu sa nám nepodarilo získať jeho vyobrazenie ani podrobnejšie informácie. Úlomok by mal vraj predstavovať oválne veko s prispájkovaným slučkovým uchom. Fragment bol datovaný do augustovského až tiberiovského obdobia (Becker *et al.* 2006, 158).

Fragment pohára typu E 170 (?) z tzv. sepulkrálneho objektu zo Zohora (Obr. 124:1, 6, 7). Tri zlomky strieborných nádob boli posúdené ako možné fragmenty skyfoidného pohára, snáď typu E 170. Prvý z nich predstavuje malý úlomok zaobleného okraja s plastickým prstencom, druhým je fragment profilovanej nôžky zdobenej plastickým prstencom a posledný tretí zlomok, ktorý je zdobený rozetou, autori určili ako fragment doštičky držadla (Elschek – Rajtár – Varsik 2011, 137). Podľa nášho názoru však minimálne interpretácia fragmentu nôžky nemusí mať absolútnu platnosť, keďže nôžky podobného tvaru sú nám známe tiež z pohárov s kantharoidnými uchami.¹⁰³

4.11 Sporné nálezy

Dva poháre typu E 170 z hrobu Czarnówko 301¹⁰⁴ (Obr. 84). Z pohárov sa zachovali tri držadlá a dve nôžky¹⁰⁵ (Mączyńska – Rudnicka 2004, 421). Žiadne informácie k fragmentom sa nám nepodarilo získať. Súdiac podľa nálezov germánskych pohárov z hrobov číslo 400 a 430 (pozri podkapitolu 4.13) sa však domnievame, že poháre pravdepodobne predstavujú germánske imitácie. Zároveň predpokladáme, že strieborné fragmenty, ktoré sú zobrazené v článku J. Schustera (Schuster 2014b, 68, Ryc./Fig. 50), boli objavené práve v hrobe číslo 301, hoci to nie je povedané. Na obrázku sú v rámci rekonštrukcie pohára znázornené dve držadlá a jedna nôžka. Na základe ich profilácie a výzdoby je zrejmé, že predstavujú germánske výrobky. Pre podrobný popis fragmentov pozri katalóg, č. 24. Nôžka je zdobená perlovcom a držadlá jednoduchými geometrickými motívmi.

¹⁰² Na pozemku patriacemu miestnej tehelni boli zistené tri kostrové hroby. Kostrový hrob číslo 2, ktorý bol objavený v rokoch 1886/1888 a na základe predmetov z pohrebnej výbavy je datovaný neurčito do stupňa C2, obsahoval dve bronzové postriebné nádoby a fragment jednej striebornej (Becker *et al.* 2006, 157–158).

¹⁰³ Pozri napr. kanthary z Moregine (Mastroroberto 2006, 31, obr. 3) (Obr. 128), predovšetkým však dva poháre v Národnom archeologickom múzeu v Neapole (Guzzo 2006, 84, č. 15–16) (Obr. 129).

¹⁰⁴ V obci bolo preskúmané doposiaľ najväčšie germánske pohrebisko v Strednej Európe, ktoré bolo nepretržite využívané od druhej polovice 2.st.pnl až do 4.st. (Schuster 2014b, 56). V troch „kniežacích hroboch“ (číslo 301, 400 a 430) boli nájdené pozostatky strieborných nádob. Kostrový hrob číslo 301 je datovaný do prechodného stupňa B_{2b}/C_{1a} (Rudnicka – Mączyńska 2002, 11, 15; Mączyńska – Rudnicka 2004, 397, 421–422).

¹⁰⁵ Na inom mieste uvádzajú autorky tri držadlá a jednu nôžku (Rudnicka – Mączyńska 2002, 16).

Nôžka pohára typu E 170/171 z hrobu Czarnówko 400.¹⁰⁶ O nôžke vieme len zo zmienok v literatúre (Rudnicka – Mączyńska 2002, 16; Mączyńska – Rudnicka 2004, 422). J. Schuster ju na základe výroby a tvarovania považuje za germánsky výrobok (Schuster 2010, 41).

Fragment striebornej (?) misy typu E 83 z Hamuliakova¹⁰⁷ (Obr. 99–101). Nájdená atašé bola určená ako fragment striebornej nádoby (Iván – Ölvecký 2015, 311). Úlomok zatiaľ nebol podrobený žiadnej analýze zloženia kovu a len na základe skúmania jeho fotografií je v tomto smere ťažké robiť jednoznačné uzávery. R. Ölvecký sa však domnieva, že predmet bol vyrobený buď z nekvalitného striebra, alebo čo je pravdepodobnejšie, zo zliatiny kovov.¹⁰⁸ Atašé je z vonkajšej strany v strede doplnená vertikálnym polkruhovým úchytom, ktorý je ukončený hlavou mačkovitej šelmy. Ako nás upozornil pán doktor Jílek, podobnými atašé boli opatrené nádoby typu E 83. Podľa rozdelenia M. Beckera je samotnú atašé možné pričleniť pravdepodobne k tzv. typu A₁, pre ktorú sú charakteristické rozdielne vyformované konce listov (horné smerom nadol) a hlava pantera držiaca kruh na zavesenie (Becker (ed.) 2010a, 174, 175, Abb.1:1). H. J. Eggers chronologicky zaradil nádobu tohto typu do stupňa C₂ (Eggers 1951, 167, Beilage 31). Iná strieborná nádoba typu E 83, ktorá má ale miniatúrne rozmery, pochádza zo Simmerstedtu (Jílek 2004, 50).

Nádoba z Lengerichu.¹⁰⁹ Strieborná nádoba mala byť vo veľmi fragmentárnom a poškodenom stave, pričom jeden úlomok bol údajne označený kolkom. Druh nádoby nie je známy, pretože nález je nezvestný (Schmauder 1999, 91, 95). Podľa M. Schmaudera mohol byť tou nádobou tanier typu *largitio* (Schmauder 1999, 95–96), ale v korpuse CRFB D4 je navrhnutá možnosť, že nádoba z Lengerichu mohla byť len pocínovaný bronzový tanier alebo vedro, ktoré bývajú okolkované (Erdrich – Teegen 2002, 39–40).

¹⁰⁶ Tento kostrový hrob je z obdobia markomanských vojen (Mączyńska – Rudnicka 2004, 412, 418).

¹⁰⁷ V lokalite Dolné bolo pomocou nedeštruktívnych archeologických metód zistené veľké germánske sídlisko, ktoré sa nachádzalo v bezprostrednej blízkosti rímskych hraníc. Na základe nálezov z povrchových zberov bolo sídlisko predbežne datované do 1. st. až 4. st., s najväčším rozkvetom medzi rokmi 180 až 220. Zaisťované boli tiež početné nálezy z neskorej doby železnej a z obdobia sťahovania národov. Povrchovými zbermi bolo získané množstvo predmetov rímsko-provinciálnej i severogermánskej proveniencie, čo naznačuje existenciu čulého obchodu na lokalite. Predmety importované zo severnejších oblastí barbarika by však mohli indikovať aj prítomnosť príslušníkov cudzích germánskych kmeňov na kvádskom území. Podrobnejšie k jednotlivým nálezom pozri Iván – Ölvecký 2015, 304–311.

¹⁰⁸ Emailová korešpondencia s pánom doktorom Ölveckým z dňa 2.2. 2016.

¹⁰⁹ V roku 1847 boli neďaleko Lengerichu nájdené tri poklady pod tromi kameňmi, no časť nálezov bola ihneď roztavená. Pod prvým kameňom sa malo ukrývať cez 1100 strieborných mincí prekrytých bronzovou miskou. Pod druhým kameňom boli uložené zlaté šperky a v poklade označenom rímskou číslicou III sa malo nachádzať viac než 70 prakticky nových denárov Magnentia, strieborný medailón Constantia II. a strieborná nádoba, ktorou boli mince prekryté (Schmauder 1999, 91–95). M. Schmauder vymyslel zvláštnu interpretáciu pokladu. Podľa neho mal byť poklad ukrytý franským dôstojníkom medzi rokmi 361–363. Po porážke uzurpátora Magnentia bol Germán, ktorý na jeho strane bojoval, nútený svoj majetok ukryť. Rozdelenie pokladu na tri časti môže byť podľa autora vnímané ako obeta (Schmauder 1999, 104–105).

4.12. Neurčené strieborné nádoby

*Nádoba neznámeho tvaru z Dobrocina/Groß Bestendorf.*¹¹⁰ Okrem jedinej zmienky v literatúre (Bierbrauer 1989, 66) nemáme k tomuto nálezu žiadne informácie ani obrázkov.

*Fragmenty nádoby z Hohendorf*¹¹¹ (Obr. 74). Nádoba bola rozsekaná na menšie úlomky, z ktorých máme k dispozícii 25 kusov. V rámci nich boli rozlíšené časti vnútorného plášťa a reliéfne zdobené fragmenty vonkajšieho plášťa.¹¹² Zachovala sa napr. časť mužskej postavy. Fragmenty sú neisto datované do obdobia stredného cisárstva (Voß *et al.* 1998, 41).

*Fragment z hrobu číslo 2/1959 z Latdorf.*¹¹³ Z nádoby sa zachránila len spodná časť tela spolu s prstencovou nôžkou. Doba výroby je neznáma (Becker *et al.* 2006, 151).

4.13 Germánske imitácie

Zo stredoeurópskeho barbarika sú známe viaceré nálezy, predstavujú germánske napodobeniny rímskych strieborných nádob. Je ich možné rozlíšiť predovšetkým na základe zhrubnutejšej a menej kvalitnej dekorácie, čiastočne i formovania. Pre germánske výrobky sú charakteristické kolkované ornamenty v podobe trojuholníkov, šrafovanie alebo podobná štylizovaná geometrická výzdoba. Z technického hľadiska je zvláštnosťou germánskych nádob zlatenie pomocou zlatej fólie na rozdiel od zlatenia v ohni, ktoré bežne používali Rimania. Germánske poháre je napokon možné odlišiť podľa výroby a tvarovania nôžky (Eggers 1953, 87; Belkowska 1984, 88; Wielowiejski 1989a, 205–206; Schuster 2010, 32–42), ako aj podľa absencie vnútorného plášťa pri reliéfne zdobených kusoch z obdobia raného cisárstva (Künzl 2002a, 340, Anm. 79). Je prekvapujúce, že medzi germánskymi imitáciami je zastúpená len jedna strieborná lyžica a všetky ostatné nálezy predstavujú poháre. H. J. Eggers označil podobné germánske poháre ako svoj typ 171 (Eggers 1951, 177).

¹¹⁰ Nález pochádza z mužského hrobu, ktorý bol objavený a zničený v roku 1924 (Bierbrauer 1989, 66).

¹¹¹ V roku 1829 bol v Hohendorfe počas ťažby rašeliny objavený depot, ktorý obsahoval 22 opotrebovaných bronzových mincí, zlatý prsteň s karneolovou gemou, železnú sekeru, sponu a fragmenty striebornej nádoby. Nález bol datovaný do stupňa C₂ (Voß *et al.* 1998, 41).

¹¹² K nádobe sú s otáznikom priradené tiež tri časti tyčinky, z toho dve duté a jedna ukončená gombíkom (Voß *et al.* 1998, 41).

¹¹³ V miestnej štrkovni bolo zistené žiarové pohrebisko z mladšej doby rímskej. Urnový hrob číslo 2, ktorý bol odkrytý na konci roka 1959, je datovaný do stupňa C₂ (Laser 1965, 26; Becker *et al.* 2006, 151). Pohlavie zomrelého je neurčené, ale prítomnosť troch praslenov poukazuje na ženský pohreb.

4.13.1 Imitácie rímskych strieborných pohárov

Držadlo pohára z hrobu Czarnówko 430¹¹⁴ (Obr. 83). Trojdielne skyfoidné držadlo má patriť poháru typu E 168/170 (Rudnicka – Mączyńska 2002, 12; Mączyńska – Rudnicka 2004, 401–402). Držadlo je za germánsky výrobok považované na základe formovania a jeho geometrickej dekorácie (Tejral 2004, 341; Schuster 2010, 35). D. Rudnicka a M. Mączyńska ho však posúdili ako rímsku prácu (Rudnicka – Mączyńska 2002, 15).

Fragment skyfoidného držadla z Holubic (Obr. 7). Páskový prsteneč a opierka pre palec sú považované za germánsky výrobok (Künzl 2002b, 342; Jílek 2004, 37; Jílek 2007, 25).

Pár pohárov typu E 170 či E 170/171/175¹¹⁵ z hrobu **Łęg Piekarski 2**¹¹⁶ (Obr. 87). Nádoby sú zdobené geometrickým vlysom pod okrajom a okolo bázy nôžky (Wielowiejski 1989a, 232; Wielowiejski 1989b, 101). Doštičky drždadiel sú po obvode z vonkajšej strany zdobené malými výčnelkami (Kietlińska – Pięka-Dąbrowska 1961, Pl. 33). Podľa názoru viacerých bádateľov predstavujú oba poháre germánske napodobeniny (Wielowiejski 1989a, 206, 232; Wielowiejski 1989b, 90–91; Künzl 2002b, 340) a J. Schuster sa navyše domnieva, že doštičky drždadiel napodobujú už germánsku imitáciu (Schuster 2010, 35). H. J. Eggers ale nevyučoval ani rímsky pôvod týchto pohárov (Eggers 1949, 88, Anm. 18).

Pár pohárov typu E 170 z hrobu Łęg Piekarski 3¹¹⁷ (Obr. 88). Poháre boli ukradnuté zo zbierky Archeologického múzea v Poznaňi (Wielowiejski 1989b, 92). Ich výzdoba pozostávala z úzkeho pásu s rytím šrafovaním a laločnatých výstupkov (Wielowiejski 1989a, 231; Wielowiejski 1989b, 102). Poháre mohli byť vyrobené konci 1.st. až začiatku 2.st. (Wielowiejski 1989a, 206–207, 222, 231). S. Künzl za ich vzory označila rebrované čaše z obdobia neskorej republiky až augustovského obdobia (Künzl 2002b, 340).

¹¹⁴ Hrob číslo 430 bol objavený v roku 2000. Pohreb bol uložený v rakve vydlabanej zo stromu (4,3m x 0,9m), ktorá bola umiestnená tesne pod mocným kamenným násypom v obrovskej hrovej jame (6,4m x 2,3m x 2,83–2,94m) (Mączyńska – Rudnicka 2004, 397, 400, 406). Hrob, v ktorom má byť pochovaný údajne svébsky kráľ, má mnoho spoločného s tzv. kráľovským hrobom z Mušova. Spomeňme aspoň bronzové kotle s atašami v podobe Svébov, ktoré sa našli v oboch spomínaných hroboch (Mączyńska – Rudnicka 2004, 420–421). Hrob je datovaný do obdobia tesne pred markomanskými vojnami až do stupňa B₂/C₁ (Schuster 2010, 280).

¹¹⁵ Künzl 2002b, 336–337.

¹¹⁶ Hrob bol náhodne objavený v roku 1936. Bol datovaný do stupňa B_{2a} a obsahoval pravdepodobne kosti muža. Drevená komora (4m x 2m) bola prekrytá kamenným násypom a mohylou zo zeminy (Wielowiejski 1989a, 232; Wielowiejski 1989b, 101). Komora bola vysoká maximálne 1,7m (Schuster 2014, 38).

¹¹⁷ Tento hrob, ktorý obsahoval kostrové pozostatky dospelého muža, bol náhodne objavený v roku 1947 a neskôr dodatočne preskúmaný v roku 1975. Pohreb bol umiestnený v komore, ktorá bola prekrytá kamenným násypom (Wielowiejski 1989a, 231; Wielowiejski 1989b, 102). J. Wielowiejski však udáva rôzne informácie o konštrukcii pohrebnej komory – na jednom mieste tvrdí, že je z dreva (Wielowiejski 1989a, 231), na inom mieste zasa uvádza kamennú komoru (Wielowiejski 1989b, 101). J. Schuster existenciu pohrebnej komory popiera (Schuster 2014, 38). Hrob je datovaný do stupňa B_{1c} (Wielowiejski 1989, 231).

Pár pohárov typu E 171 či E 170/171/175 z hrobu Tunnehult 2 v Lubieszewe¹¹⁸ (Obr. 91). Dnes už nezvestné strieborné poháre patrili k typu E 171 (variant Lübsow II.: Eggers, 1951, 177) alebo E 170/171/175 (Künzl 2002b, 336). Na základe dekorácie doštičiek, použitých výrobných techník a pozlátenia zlatou fóliou sú nádoby považované za germánske výrobky (Eggers 1949, 107; Eggers 1951, 177; Künzl 1988b, 550; Wielowiejski 1989a, 205–206; Künzl 2002b, 336; Schuster 2010, 37–40) dokonca lokálnej produkcie (Wielowiejski 1989b, 90; Eggers – Stary 2001, 107). J. Wielowiejski datoval poháre na koniec 1.st. až začiatok 2.st. (Wielowiejski 1989a, 222).

Fragment pohára zo Sankt Annen.¹¹⁹ Nádoba je vo fragmentárnom a neúplnom stave. Údajne predstavuje germánsky pohár, možno skyfos, ktorý bol na pleciach zdobený tenkým vlysom s rytým šrafovaním a rozetou (Erdrich – von Carnap-Bornheim *et al.* 2004, 44).

4.13.2 Imitácie rímskych strieborných lyžíc:

Lyžica typu cochlear z hrobu Wrocław–Zakrzów III¹²⁰ (Obr. 97). Lyžica má krížovú a trojuholníkovú rytú výzdobu na začiatku rúčky (Quast 2009, 30).

4.13.3 Sporné nálezy:

Fragment pohára typu E 170 (?) z hrobu Dobřichov-Piřhora III¹²¹ (Obr. 2–3). Z nádoby sa zachoval fragment nôžky a dva úlomky zdobené vajcovcom a rytým motívom jedľovej vetvičky. Zdobené úlomky mohli byť súčasťou tela nádoby (Droberjar (ed.) 1999, 127, 217), alebo patrili k nôžke, ktorú S. Künzl datuje medzi roky 50pnl až 50nl (Künzl 2002b, 339–340,

¹¹⁸ Hrob bol zničený sedliakmi v roku 1925, ktorí tu ťažili kamene z mohyly. Dodatočný prieskum hrobu viedol v rokoch 1937–1938 H. J. Eggers (Eggers 1949, 74–77; Schuster 2010, 17). Tento, pravdepodobne mužský kostrový hrob (Wielowiejski 1989a, 233 interpretuje hrob ako ženský), mal kamenný násyp, ktorý bol obkolesený kamenným vencom a prekrytý mohylou zo zeminy. Podľa J. Schustera sú Eggersove rozmery hrobu nepravdivé. Hrob sa mal nachádzať približne v hĺbke 2m pod dnešným povrchom, mohyla bola vysoká 0,5m a v priemere merala 33–47m a kamenný veniec dosahoval 14m (Schuster 2010, 243, Abb. 236–237). Hrob bol datovaný do stupňa B_{2a} (Wielowiejski 1989a, 233) až B_{2b2} (Schuster 2010, 221).

¹¹⁹ Nádoba bola objavená v roku 1946 počas ťažby rašeliny v jednom rašelinisku/močiare. Okrem tejto nádoby sa mala v drevenej debne nachádzať hŕba skorodovaných strieborných mincí, fragmenty jednej/dvoch strieborných spôn a dva bronzové prstene. Nádoba i zlepená hŕba mincí bola nálezcom rozbitá. Nález je datovaný do druhej polovice 2.st. (Erdrich – von Carnap-Bornheim *et al.* 2004, 44).

¹²⁰ Hrob číslo III. bol objavený v roku 1887. Obsahoval kamennú komoru, ktorá bola postavená bez použitia malty, jej rozmery však nie sú známe. Komoru zastrešovala zrejme drevená strecha (Quast 2014, 323–327). Podľa dochovaného zuba a osobných predmetov D. Quast usúdil, že hrob obsahoval pohreb ani nie desaťročného chlapca (Quast 2009, 12). I. Kramarkowa predpokladala naopak pohreb dievčaťa (Kramarkowa 1990, 164–166) a J. Wielowiejskeho zase pohreb muža i ženy (Wielowiejski 1989a, 229). Hrob je datovaný do neskorého 3.st., respektíve do jeho poslednej tretiny (Stupperich 1997b, 77; Quast 2009, 36).

¹²¹ Žiarový hrob číslo III bol objavený v roku 1896. V bronzovej urne boli uložené pozostatky bojovníka, ktorého E. Droberjar považuje za príslušníka Marobudovej družiny (Droberjar (ed.) 1999, 33–35, 162).

Anm. 76).¹²² Z dôvodu použitia zlatej fólie a hrubej výzdoby J. Schuster pripúšťa možný germánsky pôvod týchto úlomkov (Schuster 2010, 41, poznámka 147).

Doštička držadla z Holubic (Obr. 6). Kvôli hrubšej rytej výzdobe je doštička niektorými bádateľmi považovaná za germánsku imitáciu (Künzl 1997b, 122; Droberjar (ed.) 1999, 128; Künzl 2002b, 336, 342). E. Künzl dokonca vyslovil hypotézu, že doštička môže byť výtvorom rímskeho umelca pobývajúceho u Germánov (Künzl 1988a, 49). J. Jílek ju však považuje za rímsky výrobok z neskoro republikánskeho až augustovského obdobia (Jílek 2007, 25). Archeológovia majú rozdielne názory aj na určenie pôvodného tvaru pohára. Navrhnuté boli nasledujúce možnosti: typ E 170 (Eggers 1951, 177; Karasová 1999, 210), typ E 170/171/175 (Droberjar (ed.) 1999, 128; Künzl 2002b, 336) či typ E 173 (Jílek 2007, 25).

¹²² K tejto interpretácii sa prikláňa i J. Jílek, no zdržiava sa určenia konkrétneho typu pohára (Jílek 2004, 37–38).

5. Interpretácia

Z relatívne podrobného popisu strieborných nádob známych z kontextov v stredoeurópskom barbariku je zrejmé, že podrobnej analýze jednotlivých nádob bolo venovaných už mnoho článkov a interpretácií. Konkrétne tvarové či výzdobné paralely k nádobám sme z nedostatku priestoru nespomínali – pre tieto informácie musíme čitateľa odkázať na citovanú literatúru. My sa vynasnažíme o interpretáciu rímskych strieborných nádob v germánskom prostredí predovšetkým z hľadiska úlohy, ktorú mohli zohrávať v rámci dochovaných servisov nádob, spolu s možnými spôsobmi prísunu a ich časovým zaradením. Ak to bude možné, pokúsime sa tiež o zasadenie nálezov do konkrétnych historických súvislostí. Zároveň je nutné urobiť sumarizovanie toho, čo bolo o skúmaných nádobách povedané.

5.1 Kontexty

Pri posudzovaní kontextov, v ktorých boli objavené vyššie popísané strieborné nádoby, narážame na prvé úskalia. Veľká väčšina nádob pochádza z objektov, ktoré boli náhodne objavené a nálezami následne neodborne prekopané. Je veľmi pravdepodobné, že takýmto postupom došlo k prehliadnutiu niektorých menších a menej „atraktívnych“ predmetov a fragmentov z pohrebnej výbavy. V prípade viacerých objektov bolo síce uskutočnené následné prehládanie náleziska (v niektorých prípadoch však až s odstupom mnohých rokov či dokonca desiatok rokov¹²³), ale dodatočné prieskumy mohli priniesť už len obmedzené informácie. Pri náhodne objavených objektoch je zároveň možné uvažovať o odcudzení predmetov z drahých kovov, čo sa stalo v prípade oboch strážanských „kniežacích hrobov“ a hrobu číslo II. z Marwedelu. Nemožno však zabúdať ani prácu starovekých vykrádačov, ktorá je napriek stále nesmierne bohatému a početnému inventáru viditeľná na príklade tzv. kráľovského hrobu z Mušova. Značný počet objektov bol napokon objavený ešte v priebehu 19.st. a začiatku 20.st., čo malo vplyv na formu dokumentácie a celkovej interpretácie, ktorá bola limitovaná vtedajšími možnosťami vedy. Výpovedná hodnota prevažnej väčšiny kontextov je preto s ohľadom na vyššie vymenované skutočnosti obmedzená a takéto objekty nemožno vnímať ako uzavreté nálezové celky.

Zároveň sa pri sumarizovaní počtu jednotlivých druhov strieborných nádob musíme zdržať konkrétnych čísel. Nálezy z mnohých kontextov sú totiž nejednoznačne určené z

¹²³ To sa stalo v prípade hrobu Tunnehult 2 z Lubieszewa, hrobu z Gosławic a hrobu číslo 3 na pohrebisku v Łęgu Piekarskom.

hl'adiska druhu a počtu prítomných nádob, v iných prípadoch je otázna rímska proveniencia nádoby (Holubice, Dobřichov-Piřhora III.) či dokonca posúdenie nádoby ako skutočne striebornej (Hamuliakovo, Lengerich). Zhodnoteniu niektorých nálezov zase zabraňuje fragmentárny a nedostatočný stav zachovania, ako aj nedostatok získaných informácií a ilustrácií. Celkovú situáciu navyše skresľujú tie nálezy, ktoré boli roztavené a odcudzené. Uvádzanie konkrétnych čísel pri jednotlivých druhoch nádob by teda viedlo k značnej zmätenosti a nepresnostiam, čoho sa radšej vyvarujeme. Istý je len počet lokalít, na ktorých boli učené objavy strieborných nádob. Nálezy, ktoré sú predmetom skúmania tejto práce, pochádzajú celkovo z 37 lokalít a 49¹²⁴ objektov, ktoré je podľa typu nálezového kontextu možné rozdeliť na štyri skupiny. O povahe kontextu, z ktorého pochádza strieborná lyžica z Willenbergu, nemáme však bohužiaľ žiadne informácie.

Drvivá väčšina nálezov strieborných nádob v našom súbore bola objavená v hroboch, ktoré sú zastúpené v počte 40 objektov. K nim je možné pripočítať ešte ďalšie dva objekty, ktoré boli interpretované ako možné hroby.¹²⁵ Túto skupinu je možné ďalej rozdeliť na podskupiny v závislosti od použitého pohrebného rítu a pohlavia zomrelého. Strieborné nádoby boli zistené konkrétne v 26 až 27 kostrových hroboch, v 12 až 13 žiarových hroboch a o pohrebnom ríte použitom v hrobe z Groß Bestendorfu nemáme informácie. Pohlavie zomrelých je častokrát nejednoznačne určené alebo (nám) úplne neznáme, napriek tomu je za ženské pohreby aspoň s určitou istotou možné považovať len 6 až 7 hrobov.¹²⁶ Zaujímavosťou sú dva hroby, v ktorých boli pochovaní nedospelí muži (Leuna 2/1917, Wrocław-Zakrzów III.) a viacnásobný pohreb z Muřova. V tomto hrobe boli uložené pozostatky dvoch mužov a jednej ženy. Spoločný hrob muža a ženy bol navrhnutý tiež v prípade prvého strážanského hrobu a hrobu A v Łęgu Piekarskom, názory archeológov sa však na tieto teórie líšia. Z tejto štatistiky vyplýva, že prevažná väčšina strieborných nádob známych z funerálnych kontextov bola nájdená v kostrových hroboch s dominantným zastúpením pravdepodobne mužských pohrebov. V prípade žiarových hrobov je však nutné uvážiť možnosti dochovania podobných nálezov, ak boli umiestnené na pohrebnú hranicu, ako aj pravdepodobnosť, že do hrovej jamy bola uložená časť popola a zvyšky pohrebnej hranice práve s pozostatkami strieborných nádob (Künzl 2002b, 329, Anm. 1). Žiarové hroby s fragmentmi strieborných nádob sú známe predovšetkým z územia polabských Germánov. Na záver je možné konštatovať, že bez

¹²⁴ Ak započítame tiež hrob Łęg Piekarski 1 je výsledný počet objektov 50.

¹²⁵ Máme na mysli možný kostrový hrob z Groß Kelle a tzv. sepulkálny objekt zo Zohora, ktorý bol interpretovaný ako pravdepodobný žiarový hrob.

¹²⁶ Máme na mysli konkrétne hrob z Profenu, hroby Haßleben 8 a 22, hroby z Emerslebenu, Latdorfu, Białeczina a snáď aj hrob I z Krakovian-Stráží.

ohľadu na typ zvoleného pohrebného rítu a pohlavia pochovaných boli strieborné nádoby a lyžice ukladané do hrobov germánskej elity. Táto skutočnosť vyplýva nielen z povahy strieborných nádob ako luxusných a reprezentatívnych predmetov, ale aj z kvantity a kvality ostatných milodarov. Skúmané hroby obsahujú totiž okrem strieborných nádob tiež iné nákladné predmety, často z drahých kovov. Ide predovšetkým o spony, kruhový šperk vrátane symbolov statusu (Steuer 1982, 246–249; Becker (ed.) 2010a, 365), servis bronzových a sklenených nádob, ostrohy, picie rohy, opasky, príležitostne zbrane a podobne.

Ak však zohľadníme počet strieborných nádob známych z jednotlivých typov nálezových kontextov, väčšina nálezov v rámci stredoeurópskeho barbarika pochádza z depotov či rôznych skrýš. Zásľuhu má tom tzv. poklad z Hildesheimu, ktorý je síce neúplný, súdiac podľa zachovaných nápisov na nádobách, no napriek tomu obsahuje ešte 60 nádob a zopár fragmentov. Ostatné štyri nádoby boli objavené v ukrytých súboroch z Lengerichu, Hohendorfu a Młoteczna. Posledné dva menované depoty obsahovali fragmenty rozlamaných strieborných nádob, ktoré pravdepodobne prebrali funkciu platidla. Podobné nálezy sú v nemčine označované pojmom „Hacksilber“.

Len dva strieborné nálezy boli objavené na ploche germánskych sídlisk. Ide konkrétne o fragment striebornej lyžice z Großjeny a fragment nádoby typu E 83 z Hamuliakova. O poslednom menovanom fragmente však existujú pochybnosti, či sa skutočne jedná o úlomok striebornej nádoby. Túto otázku by s istotou vyriešila analýza zloženia kovu, ktorá na fragmente zatiaľ nebola uskutočnená.

Predposledná nám známa strieborná nádoba, konkrétne germánska imitácia, bola objavená počas ťažby rašeliny v bažine pri Sankt Annen. Nádoba bola uložená v drevenej debne spolu s množstvom strieborných mincí a niekoľkými ďalšími predmetmi.¹²⁷ Preto je otázne, ako nález vysvetliť. Snáď by bolo možné tento súbor interpretovať ako obeť.

5.2 Dekorácia

Keďže popisu výzdoby jednotlivých druhov nádob a konkrétnych nálezov sme sa podrobne venovali v kapitole číslo 4, na tomto mieste sa pokúsime o viac všeobecnú charakteristiku nádob. V tomto smere je samozrejme možné zohľadniť len nádoby dochované v celistvom, alebo aspoň fragmentárne dostačujúcom stave.

O strieborných nádobách a fragmentoch z nášho súboru je z hľadiska dekorácie možné povedať, že pomerne veľký počet kusov je buď úplne nezdobený, alebo len jednoduchšie

¹²⁷ Fragmenty striebornej spony/spôn, dva bronzové prstene, sklenené perly (Erdrich – von Carnap-Bornheim *et al.* 2004, 44).

dekorovaný motívom vajcovca, perlovca, kanelúr a výstupkov či štylizovanou rastlinnou a geometrizujúcou ornamentikou. Výzdoba, ktorá sa obmedzuje na rôzne geometrické prvky, predovšetkým trojuholníky či šrafovanie, je charakteristickým znakom germánskych pohárov. Plošne i dekoratívne bohatšia figurálna a rastlinná výzdoba, ktorá je vyvedená prevažne v rôzne vysokom reliéfe, je menej častá a je typická predovšetkým pre nádoby z hildesheimského pokladu. Medzi najzdobnejšie druhy strieborných nádob v našom súbore patria poháre, na ktorých sa dekorácia koncentruje predovšetkým na vonkajšiu stranu nádob a držadlá. Dekorácia tanierov, podnosov a v menšej miere tiež mís sa sústreďuje na okrajový vlys, držadlá a centrálny medailón. Z ostatných kvantitatívne najviac zastúpených druhov nádob spomeňme ešte panvice, ktoré majú výzdobu umiestnenú na rukovätiach.

Z hľadiska tematiky použitej pri bohatšie dekorovaných nádobách prevažujú kusy, ktoré sú zdobené rastlinnou ornamentikou v podobe rôznych úponkov, vetvičiek a roziet. Na niektorých nádobách je rastlinná dekorácia doplnená tiež figúrkami vtáčikov, hmyzu a zvierat. Ľudské postavy a masky sa v rámci rastlinnej výzdoby nachádzajú na kratéri a štvormaskovitom kanthare, ktoré pochádzajú zo súboru z Hildesheimu. Nádoby, ktoré sú zase zdobené prevažne či výhradne figurálnymi scénami, nesú rôzne výzdobné motívy. V prípade niektorých exemplárov je však ťažké posúdiť, či majú zobrazené prvky čisto dekoratívny charakter alebo hlbší význam.¹²⁸ K takýmto motívom, ktorými sú zdobené viaceré druhy nádob, patria hlavne súboje zvierat. Najpočetnejšiu skupinu v našom súbore tvoria nádoby, ktoré sú zdobené scénami, maskami a rôznymi predmetmi z dionýzovského okruhu (všetky nádoby z Marwedelu, skyfy z Ostrovian a Stráží). Lovecká scéna je prítomná na dvoch nádobách, konkrétne na tanieri z Młoteczna a čiastočne tiež na kratéri z Hildesheimu. Na rozhraní medzi mytologickou a historickou scénou sa nachádza výjav na strážanskom podnose, kde sú vyobrazené udalosti z obdobia vzniku rímskej republiky. Tento lanx je zároveň možné pripočítať do skupiny nádob, ktoré sú zdobené dekoráciou s politickým podtónom. E. Künzl v tomto duchu interpretoval ešte výzdobu skyfu z Gosławic a zvoncový kratér z Hildesheimu (Künzl 1988b, 548–549; Künzl 1996, 75–77).

Z pohľadu kvality výzdoby sú spomedzi všetkých nálezov na neporovnateľne najvyššej úrovni strieborné nádoby z Hildesheimu, ktoré sú zdobené pôsobivými figurálnymi aj rastlinnými prvkami. Týka sa to predovšetkým mís zdobených plastickými medailónmi a nádob picieho servisu – v rámci nich z nášho pohľadu vynikajú najmä kanthary zdobené maskami, kratér a fragmentárne dochovaná kanvica. Medzi nálezmi strieborných nádob z

¹²⁸ Napr. reliéfne zdobená misa zo strážanského hrobu II.. Pre podrobnejšie informácie pozri Jílek 2004, 52–54.

ostatných lokalít v stredoeurópskom barbariku je zastúpenie kvalitne dekorovaných kusov viac skromnejšie. K podobným nálezom je možné priradiť jeden až dva poháre a jeden podnos, prípadne tiež panvicu z Groß Kelle a reliéfne zdobenú misu z druhého strážanského hrobu. Spomedzi pohárov kvalitatívne najviac vyniká kus z Gosławic, dekoráciu na pomerne vysokej úrovni, hoci vyvedenú v nízkom reliéfe, má však aj skyfos z Ostrovia. Kvalitatívne vysoké prevedenie má tiež nepochybne ucho v podobe bradatého kozla, ktoré sa našlo v hrobe Dobřichov-Pičhora 147. Samotné telo pohára a jeho prípadná dekorácia neexistujú, preto je tento nález možné zaradiť ku kvalitne zdobeným nádobám len čiastočne. Za ostatné najkvalitnejšie nádoby v našom súbore sme označili figurálne zdobený strieborný lanx zo strážanského hrobu II., ku ktorému by bolo možné pridať snáď tiež fragmenty neskoroantických podnosov z Młoteczna. Spomedzi nich vyniká z nášho pohľadu predovšetkým kus s čiastočne zachovanou rastlinnou výzdobou v centrálnom medailóne.

5.3 Tvar a funkcia

V rámci tvarového spektra strieborných nádob tvoria najrozmanitejšiu a najpočetnejšiu skupinu poháre a ich fragmenty, vrátane pohárov germánskej výroby. Z konkrétnych typov pohárov sú zastúpené kanthary a poháre s kantharoidnými držadlami, ďalej skyfy, poháre so skyfoidnými a slučkovitými držadlami, poháre typu E 174 z hrobu číslo II v Marwedeli, poháre typu Leuna a napokon rôzne jedinečné poháre, ktoré obsahoval poklad z Hildesheimu. Druhé dve najpočetnejšie skupiny nádob tvoria strieborné misy, taniere a podnosy, hoci dve tretiny z nich sú zastúpené v poklade z Hildesheimu. Zostupným smerom sú z hľadiska početnosti na ďalšom mieste prítomné strieborné lyžice, ktoré sú v našom súbore prítomné v počte 14 rímskych kusov (plus jedna roztavená lyžica z Ostrovia) a jednej lyžice germánskej výroby. Poslednú najpočetnejšiu skupinu tvoria strieborné panvice. Ostatné identifikované druhy strieborných nádob sú v skúmanom súbore zastúpené len v počte niekoľkých kusov. Ide konkrétne o päť až šesť nádob typu kratér a vedro, dva strieborné džbány a jednu kanvicu, tri cedidlá a tri naberačky, jednu až dve strieborné misy typu E 83 a E 84–87 a jednu pyxidu. Nádoby z lokalít Latdorf, Lengerich, Hohendorf a Wansleben zostali neurčené, o nádobe z Groß Bestendorfu zasa nemáme žiadne informácie okrem zmienky v odbornej literatúre (Bierbrauer 1989, 66).

Pri interpretácii výskytu vymenovaných druhov nádob z chronologického hľadiska budeme vychádzať z údajov v tabuľke. Z tabuľky je možné vyčítať zloženie servisov uložených v hroboch, ktoré majú pre nás v tomto smere adekvátnu výpovednú hodnotu. Stále je však treba mať na pamäti, že väčšina hrobov bola preskúmaná neodborne nálezcami, v

dôsledku čoho mohlo dôjsť k zničeniu, prehliadnutiu či dokonca odcudzeniu časti inventáru. V prípade mnohých žiarových ale i kostrových hrobov navyše zostalo neidentifikovaných viacero nádob z dôvodu zlého a fragmentárneho stavu dochovania. V súvislosti s absenciou niektorých nálezov je zarádzajúce predovšetkým minimálne zastúpenie keramických nádob v skúmaných „kniežacích hrobov“ z 1. až 2.st. Väčšinu týchto objektov navyše tvoria žiarové hroby, kde je predpoklad neúplnosti servisu ešte väčší a preto je ich nutné posudzovať s obozretnosťou. V prípade žiarových hrobov je nemožné počítať minimálne so zachovaním drevených nádob, z ktorých sa mohli zachrániť maximálne rôzne kovania. Takisto sklenené nádoby sú v skúmaných hroboch zo staršej doby rímskej prítomné len v tých s kostrovým pohrebným rítom. Vo vybraných hroboch z mladšej doby rímskej, ktoré pozostávajú výlučne z kostrových hrobov, sú na porovnanie bohato zastúpené aj nádoby z keramiky, skla, a dokonca aj dreva. Na základe všetkých spomínaných skutočností budeme preto zloženie servisov v jednotlivých hroboch posudzovať podľa prítomných kovových nádob. Do tabuľky sme sa však rozhodli zaniest' tiež nádoby zo skla. Posledným úskalím, ktoré musíme mať na pamäti pri posudzovaní zloženia servisov vo vybraných hroboch, je fakt, že nádoby ako aj ostatné predmety boli zomrelým do hrobov ukladané pozostalými (Ravn 2003, 14) a tento výber nemusí nutne odrážať skutočné spektrum nádob, ktoré zomrelí za svojho života používali. Napriek tejto skutočnosti sú v rámci servisov riadu viditeľné výrazné podobnosti v zložení, čo zrejme odzrkadľuje spoločné predstavy germánskej elity o použití jednotlivých druhov nádob na rovnaké alebo podobné účely v rámci picích a stolovacích návykov.

V tabuľke sú teda zanesené a farebne odlišené strieborné, postriebrené/pocínované, bronzové a sklenené nádoby spolu s dvomi zlatými pohármi z Ostrovia. Nálezy označené otáznikmi v rámci jedného riadku (teda jedného hrobu) zastupujú nález, ktorý bol nejednoznačne určený, preto sme ho zaradili do viacerých koloniek.¹²⁹ Otáznikom sú označené jednotlivé nálezy, pri ktorých máme pochybnosti o správnosti ich určenia alebo ich existencii, ako je tomu v prípade picieho rohu so strieborným kovaním z hrobu Haßleben 8 (Schulz 1933, 12). V prípade iných sporných nálezov sme sa priklonili z nášho pohľadu k pravdepodobnejšej interpretácii, preto podobné nálezy nie sú označené otáznikom.¹³⁰ Ďalšie nejasnosti existujú v názoroch na počet nádob daného druhu, čo je v našej tabuľke vyznačené pomocou pomlčky a matematického znaku \leq . Konečne nálezy, pri ktorých sa nachádza

¹²⁹ Napr. jeden fragment striebornej nádoby z hrobu Łęg Piekarski A S. Künzl posúdila ako súčasť pohára alebo panvice (Künzl 2002b, 345), preto je tento nález umiestnený v oboch kolonkách. Iný príklad predstavujú dve malé držadlá F 12 a F 13 z Mušova, ktoré boli navyše nejednoznačne priradené jednej až dvom nádobám typu miska alebo malý tanier (Künzl 2002a, 351).

¹³⁰ Ide konkrétne o strieborné držadlo z hrobu 147 v Dobřichove-Piřchore posúdené ako súčasť pohára a dve strieborné peltovité nôžky z Mušova, ktoré chápeme ako súčasť panvice/panvic .

písmeno „g“, označujú strieborné nádoby a lyžice pravdepodobne germánskej výroby, písmenom „d“ je označený dácky vlys z Hagenowu. V samostatných stĺpcoch tabuľky je skúmaný tiež výskyt strieborných nožov, iných typov nádob a do posledného stĺpca tabuľky sú vpísané všetky neurčené nádoby. Vybrané hroby, pri ktorých je vyznačený použitý pohrebný rítus, sú z chronologického hľadiska rozdelené na tri odstavce. V nich sú následne abecedne zoradené – v prvom odstavci sú vybrané hroby zo staršej doby rímskej, v druhom odstavci sú hroby datované do horizontu markomanských vojen (prechodný horizont B₂/C₁) a v treťom odstavci sú napokon abecedne zoradené hroby z mladšej doby rímskej. V poslednom riadku tabuľky sú na porovnanie s ostatnými nálezmi vpísané nádoby z pokladu z Hildesheimu, ktorý je napriek neúplnosti unikátny nielen z pohľadu kvantity a kvality jednotlivých nádob, ale aj z hľadiska zastúpených druhov nádob.

Výrazné zmeny v zložení servisov riadu je možné badať práve v staršej a mladšej dobe rímskej, pričom túto zmenu odzrkadľujú aj druhy zastúpených strieborných nádob. V staršej dobe rímskej je v hroboch germánskych „kniežat“ badateľné kladenie dôrazu na nádoby picieho servisu. Odhliadnuc od obrovského množstva strieborných pohárov z Hildesheimu, sú prakticky vo všetkých vybraných hroboch v rámci prvého odstavca zastúpené strieborné poháre. Výnimky predstavujú len hroby z Holdorfu a Groß Kelle, pričom v druhom spomínanom hrobe je prítomný len jeden picí roh so strieborným kovaním. V niektorých hroboch sú strieborné nádoby doplnené picími rohmi s bronzovými alebo striebornými kovaniami, v piatich hroboch sú prítomné sklenené misky a poháre. Hroby Łęg Piekarski 2, Łęg Piekarski 3 a Tunnehult 2 v Lubieszewe, ktoré obsahujú páry germánskych strieborných pohárov, nijako nezaostávajú za bohatstvom hrobov s rímskymi striebornými pohármi. V prvom spomínanom hrobe boli strieborné poháre doplnené štyrmi picími rohmi s bronzovými kovaniami (Wielowiejski 1989a, 232), v druhom hrobe z tej istej lokality bol pár strieborných pohárov doplnený jednou sklenenou miskou typu E 182 (Wielowiejski 1989a, 231). V poslednom treťom hrobe s germánskymi pohármi sa síce picie rohy nenachádzali, zato však inventár hrobu obsahoval dva sklenené poháre typu E 186, na ktoré bol namaľovaný výjav s gladiátormi (Eggers 1949, Taf. 6:a–b; Schuster 2010, Taf. 33:1a–3). Poháre a aj picie rohy sa v skúmaných germánskych „kniežacích hroboch“ zo staršej doby rímskej vyskytujú väčšinou v pároch, výnimku tvoria predovšetkým žiarové hroby z Čiech, kde sú strieborné poháre zastúpené len jedným exemplárom. Vzhľadom na existenciu germánskych strieborných nádob, ktoré sa v danom období obmedzujú na napodobňovanie rímskych pohárov, je možné konštatovať, že strieborné poháre boli veľmi prestížnym druhom nádob. Je preto skutočne zaujímavé, že do obdobia neskorej republiky až augustovského obdobia sú spomedzi

skúmaných nálezov v germánskych hroboch datované takmer iba strieborné poháre, či už ide o kanthary, skyfy, poháre so skyfoidnými držadlami, modioli a podobne.¹³¹ Z ostatných rímskych pohárov, ktoré pochádzajú z kontextov zo staršej doby rímskej v rámci vytýčeného územia, sú len dva kusy datované do obdobia vlády cisára Claudia.¹³² Z doby neskorej republiky až augustovského obdobia má pochádzať tiež doštička držadla z Holubic, ktorá by mohla predstavovať už takto ranú germánsku napodobeninu rímskeho pohára. Práve druhú najpočetnejšiu skupinu pohárov z chronologického hľadiska tvoria mladšie germánske poháre v počte šiestich kusov, ktoré pochádzajú z poľských „kniežacích hrobov“ z Lubieszewa a Łęgu Piekarskeho. J. Wielowiejski ich všetky datoval na koniec 1.st. až začiatok 2.st. (Wielowiejski 1989a, 231–233).¹³³ Používanie párov rímskych strieborných pohárov v germánskom prostredí môže teda nadväzovať na starší domáci zvyk užívať v pároch picie rohy. Takéto nálezy sú na území Germánie známe z kontextu hrobov ešte v neskorej dobe laténskej. R. Nierhaus sa domnieval, že podoba páru pohárov bola pre Germánov nevýznamná, kombinovať sa mohli tiež poháre z rôznych materiálov. V pohároch mohli byť podávané domáce nápoje, ako je ríbezl'ové víno, medovina a pivo (Nierhaus 1954, 256–259).

Druhý typ strieborných nádob prítomných v starších „kniežacích hroboch“ reprezentujú panvice, ktoré sú, súdiac aj podľa nám známych nálezov postríbrebných exemplárov, zastúpené v germánskych hroboch len v 1. a 2.st. Skutočné strieborné panvice sa okrem pokladu z Hildesheimu vyskytujú v nami vytýčenom germánskom prostredí len v inventári troch až piatich „kniežacích hrobov“, ak okrem nálezov z Marwedelu, Groß Kelle a Brunowa berieme do úvahy tiež hrob z Mušova z obdobia markomanských vojen a nález z hrobu Łęg Piekarski A, ktorý môže predstavovať fragment strieborného pohára alebo panvice. V inventári dvoch hrobov (Sadberg 1 z Lubieszewa, Łęg Piekarski 3) sú po jednom exemplári prítomné navyše postríbrebné panvice. Z chronologického hľadiska sú tri strieborné panvice z Hildesheimu datované do augustovského obdobia (Nierhaus 1969, 58; Gehrig 1980, 12; Stupperich 1997b, 75), všetky ostatné exempláre mali byť vyrobené v 1.st. alebo až na

¹³¹ V rámci známeho tvarového spektra strieborných nádob, ktoré pochádzajú z germánskeho barbarika a ich výroba je datovaná do obdobia neskorej republiky až augustovského obdobia, tvorí aj v tomto prípade výnimku poklad z Hildesheimu. Prevažná časť nádob z tohto pokladu je totiž datovaná práve do spomínaného obdobia (Erdrich – Teegen 2002, 83–91). Inú výnimku by mohla predstavovať sporná strieborná nôžka vedra z Holdorfu, ktorá je určená ako fragment situly typu E 18–24 (Voß *et al.* 1998, 46–47).

¹³² Fragment vlysu a doštičky držadiel z hrobu Łęg Piekarski A (Künzl 1997a, 40), ako aj štvormaskovitý kantharos z Hildesheimu (Nierhaus 1969, 59).

¹³³ Doba výroby germánskej nádoby zo Sankt Annen je neznáma a k dispozícii nemáme ani jej fotografiu, aby sme to mohli posúdiť. Datovaný je len celý nálezový kontext, z ktorého nádoba pochádza (druhá polovica 2.st.) (Erdrich – von Carnap-Bornheim *et al.* 2004, 44).

prelome k 2.st. Panvica (či panvice) z Mušova mohla byť podľa S. Künzla vyrobená na konci 1.st. až v prvej polovici 2.st. (Künzl 2002a, 353).

Posledný strieborný fragment, ktorý je prítomný medzi hrobmi v prvom odstavci, reprezentuje nôžka identifikovaná ako súčasť situly typu E 18–24. Tento fragment sme zaradili medzi sporné nálezy, nakoľko pochybujeme o existencii nádoby vyrobenej ceľej zo striebra a ostatné nálezy z tohto žiarového hrobu predstavujú len neurčené zliatky železa. V rámci nami videných strieborných nádob je nám známa podobná tvarová paralela len v prípade strieborného vedra z Hildesheimu, no po jeho nôžkach zostali už len stopy spájky. Spomedzi ostatných nálezov zo stredoeurópskeho barbarika sú nám známe ešte dve postriebrené situly typu E 29 z Göldenitzu (Erdrich – von Carnap-Bornheim *et al.* 2004, 46) a Žegocina (Wielowiejski 1989a, 237). Preto predpokladáme, že strieborná nôžka vedra z Holdorfu mohla byť súčasťou aj postriebrenej nádoby. Pri popise spomínaných postriebrených vedier typu E 29 sme bohužiaľ nenatrafili na informáciu týkajúcu sa podoby ich nožík, preto sa k nálezu z Holdorfu nemôžeme ďalej vyjadriť. H. J. Eggers ohraničil dobu výroby takýchto nádob z bronzu predovšetkým stupňom A, v prípade situly typu E 18 je však táto doba rozšírená tiež na stupeň B₁ a situly typu E 24 sa podľa Eggersa vyskytovali iba v stupni B₂ (Eggers 1951, 160–161, Beilage 8 – Beilage 13).

V poklade z Hildesheimu sú zastúpené tiež iné druhy strieborných nádob, konkrétne naberačky, kanvica a džbány, kratéry, misy, taniere, podnosy, vedro, misy na výhradne výstavné účely a dokonca tiež dve strieborné trojnožky. Ako sme však už spomínali, tento súbor predstavuje v rámci stredoeurópskeho barbarika skutočný unikát a jeho umiestnenie v tabuľke má pre nás len porovnávací účel.

V inventári hrobov v prvom odstavci našej tabuľky sú z ostatných druhov bronzových nádob, ktoré sa vyskytujú sa len v kontextoch z 1. a 2.st. s výnimkou strážanského hrobu II., prítomné kanvice, džbány a patery. Podľa názoru H. U. Nubera bola patera v rímskom prostredí využívaná ako obetná nádoba a v kombinácii s kanvicou slúžila na umývanie rúk, vrátane sakrálnej oblasti (Nuber 1972, 95, 97, 108). V skúmaných germánskych hroboch zo staršej dobe rímskej sa patery vyskytujú zriedkavejšie ako kanvice (v hrobách číslo II. a 147 z Dobřichova-Piřhory, v hrobe číslo 5 zo Zohora a napokon v hrobe Łęg Piekarski 2). V servise týchto hrobov sa patery skutočne nachádzajú v kombinácii s kanvicami až na žiarový hrob 147 z Dobřichova-Piřhory, ktorý obsahoval len jednu bronzovú pateru (Kraskovská 1959, 105–106, 118–122; Wielowiejski 1989a, 232; Droberjar (ed.) 1999, 215, 263). V hrobách Dobřichov-Piřhora III. a Lübsow Sandberg 1 sú zasa prítomné len bronzové kanvice

(Droberjar (ed.) 1999, 217; Schuster 2010, 48–49).¹³⁴ Osem sklenených džbánov z mušovského hrobu slúžilo pravdepodobne na uskladnenie a transport tekutín, no v prípade ôsmich štvorhranných džbánov sa predpokladá ich využitie v kozmetickej a medicínskej oblasti (Follmann-Schulz 2002, 395, 399). V inventári hrobov z mladšej doby rímskej sa oba druhy nádob vyskytujú len v strážanskom hrobe číslo II. Je preto otáznе, či kombinácie oboch druhov nádob v spomínaných hroboch dokumentujú prevzatie rímskych zvyklostí, alebo či podobné nádoby boli Germánmi využívané na iné účely. To by mohli potvrdzovať samostatné nálezy kanvic a pater a kombinácia oboch druhov nádob v ostatných hroboch by bola len náhodná. Minimálne v prípade dvoch slovenských „kniežacích hrobov“ je možné rátať aj s možnosťou prevzatia rímskych zvykov, nakoľko sa územie nachádzalo v bezprostrednej blízkosti rímskych hraníc a tamojší žijúci Kvádi boli rímskymi klientmi.

Hroby v druhom odstavci, ktoré sú datované približne do obdobia markomanských vojen, sa zložením svojho inventára podobajú na hroby zo staršej doby rímskej, no začínajú sa v nich objavovať druhy nádob, ktoré sú neskôr typické pre mladšie „kniežacie hroby“. Túto situáciu najlepšie dokumentuje zloženie inventára hrobu z Mušova, ktorý je považovaný za raný hrob typu Haßleben–Leuna–Gommer. Medzi predmetmi, ktoré unikli pozornosti vykrádačov, sú zo strieborných picích nádob prítomné nôžky jednej alebo dvoch panvic a držadlo pohára,¹³⁵ ktoré bolo používané spolu s dvoma picími rohmi so striebornými kovaniami. V inventári hrobu sú v rámci picieho servisu už výrazne zastúpené sklenené nádoby, konkrétne dve panvice,¹³⁶ dve misky či poháre, dva valcovité džbány a ďalších osem štvorhranných džbánov (Follmann-Schulz 2002, 387–400). Ďalšie strieborné nádoby z inventára mušovského hrobu dokumentujú nárast významu jedálenského servisu v mladšej dobe rímskej. Ide konkrétne o jednu striebornú misu, dve až tri ďalšie strieborné misy alebo taniere a dve strieborné lyžice. Strieborné lyžice z tohto hrobu sú najranejšou ukážkou príboru v našom súbore, pričom oba exempláre sú datované na koniec 1st. až začiatok 2.st. (Künzl 2002a, 355–356). Lyžice v mladších hroboch sú datované až do 2.–3.st., prípadne na prelom 3.st. a 4.st. Strieborný tanier rozlámaný na kusy je súčasťou tiež inventára hrobu z Wulzeshofenu, ktorý je rovnako datovaný do obdobia markomanských vojen. Bohatý servis nádob mušovského hrobu dopĺňajú ešte tri postriebrené misy (dve misy typu Gose 503 a jedna

¹³⁴ V inventári hrobu Dobřichov-Piřhora III. je však jedna neurčená bronzová nádoba (Droberjar (ed.) 1999, 217).

¹³⁵ J. Schuster predpokladá existenciu aj druhého strieborného pohára, ktorý sa nezachoval (Schuster 2010, 280).

¹³⁶ Sklenené panvice mohli byť používané na miešanie, odmeriavanie vody a vína a aj ako nádoby na pitie (Follmann-Schulz 2002, 394).

misa typu E 70/77¹³⁷) a známy postriebrený kotol ozdobený bustami Svébov (Künzl, S. – Künzl, E. 2002a, 358–365). Strieborné nádoby v ostatných hroboch z obdobia markomanských vojen sú zastúpené pohármi v tzv. sepulkrálnom objekte zo Zohora a germánskymi pohármi z Czarnówka.¹³⁸ Strieborný pohár z hrobu Czarnówko 430 bol do páru doplnený skleneným pohárom typu E 190–194 (Rudnicka – Mączyńska 2002, 12). Poslednú striebornú nádobu v hroboch z obdobia markomanských vojen reprezentuje pyxida z Witaszewic. Podľa názoru R. Stuppericha mohla pyxida slúžiť na uchovávanie importovaných vonných substancií, ktoré sa dávali mŕtvym (Stupperich 1997b, 77).

V hroboch z mladšej doby rímskej už naplno vystupujú do popredia vyššie načrtnuté zmeny v zložení servisu nádob. To znamená predovšetkým výrazne zastúpenie súčastí jedálenského servisu, pričom túto zmenu opäť dokumentujú aj strieborné nádoby. V polovici hrobov v našom odstavci číslo 3, ako aj v poklade z Młoteczna, sú prítomné buď strieborné alebo postriebrené taniere. Nálezy dvoch strieborných mís a jedného postriebreného exempláru sú zasa známe z hrobu číslo II. z Krakovian–Stráží a z Białeczina. K strieborným nádobám tohto druhu je ešte možné pripočítať dve až štyri roztavené misy z ostrovianskeho hrobu. Strieborné taniere a misy boli v servisoch viacerých hrobov doplnené ďalšími exemplármi vyrobenými prevažne z hlíny ale i dreva. Tieto exempláre však nie sú súčasťou našej tabuľky z vyššie spomínaných dôvodov. V druhom strážanskom hrobe sa navyše objavila misa typu E 84–87. Najranejší príklad tanierov a mís predstavujú exempláre z Hildesheimu a držadlo misy/taniera z Mušova (F 11), ktoré je J. Jílkom datované najneskôr do druhej tretiny 1.st. (Jílek 2004, 45). Ostatné exempláre z mladších hrobov sú datované až od 2.st.

Na príklade hrobov v odstavci 3 je zároveň možné pozorovať ďalšie rozšírenie tvarového spektra strieborných nádob. Okrem strieborných tanierov, mís a lyžíc sú z pohrebných výbav mladších „kniežacích hrobov“ v Strážach, Gommerne a prvom hrobe z Wrocławu–Zakrzówa známe tiež tri cedidlá, jedna naberačka a dve hemmoorské vedrá. Veľmi výrazne sú v pohrebných výbavách mladších „kniežacích hrobov“ zastúpené strieborné lyžice, ktoré sa v predchádzajúcom období nevyskytovali. Jeden exemplár, konkrétne fragment lyžice z Großjeny, je známy dokonca z plochy germánskeho sídliska. Lyžice boli väčšinou do hrobov uložené jednotlivo s výnimkou hrobu z Ostrovian, Krakovian–Stráží II. a

¹³⁷ Manželia Künzlovi určili túto nádobu ako typ E 70 (Künzl, S. – Künzl, E. 2002a, 362). Podľa J. Jílka boli na misu sekundárne pripevnené držadlá, ktoré patria k nádobe typu E 77–78 (Jílek 2012, 51–52).

¹³⁸ S istotou vieme ku germánskym pohárom priradiť len držadlo z hrobu 430. O germánskej proveniencii páru pohárov z hrobu 400 vieme len zo zmienky v literatúre (Schuster 2010, 41), ich fotografiu však k dispozícii na posúdenie nemáme. O ďalšom páre pohárov z hrobu 301 nemáme zasa vôbec žiadne informácie no predpokladáme, že Obr. 84 sa vzťahuje práve k týmto fragmentom. Fragменты sú očividne germánskej výroby.

Emerslebenu. Lyžice sa v týchto hroboch vyskytujú v páre, ten však pozostáva z lyžíc rovnakého typu. Lyžice typu *ligula* a *cochlear* sú prítomné len v inventári mušovského hrobu. Strieborné lyžice boli v germánskom prostredí v mladšej dobe rímskej pravdepodobne tiež prestížnym predmetom, čo je možné usudzovať podľa germánskej napodobeniny tohto náčinia z hrobu III z Wrocławu–Zakrzówa. Spolu so striebornými lyžicami sa v mladších hroboch objavili tiež strieborné nože, ktoré mohli byť snáď tiež súčasťou príboru. Strieborné nože inak pravdepodobne predstavovali symbol statusu (Becker (ed.) 2010a, 93).

Úplne inú situáciu je možné sledovať v prípade strieborných pohárov, ktoré očividne stratili na význame v prospech sklenených pohárov a misiek. Tie sa v skúmaných hroboch vyskytujú rovnako väčšinou v pároch. Jedinú výnimku tvorí hrob z Ostrovian, kde bol strieborný skyfos doplnený okrem troch sklenených misiek/pohárov tiež dvomi unikátnymi pohármi zo zlata (Prohászka 2006, 51–53, 84–86). Strieborné poháre sú v tomto období zastúpené len jednotlivo s výnimkou druhého strážanského hrobu,¹³⁹ kde je však pár pohárov tvorený jedným skyfom a jedným kantharom. Strieborné poháre sú zároveň v tomto mladšom období prítomné len v inventári štyroch hrobov (Stráže II, Ostrovany, hroby číslo 2 a 3 z Leuny). Výrobu skyfov typu Meroe, ktoré sú známe z oboch vyššie menovaných slovenských hrobov, je navyše možné zasadiť ešte do prvej polovice až tretej štvrtiny 2.st. (Stupperich 1997b, 72–73; Jílek 2006, 407, 420; Prohászka 2006, 61). Sklenené poháre sú však zastúpené tiež v inventári skúmaných hrobov v prvom odstavci, vo všetkých prípadoch ale ide o kostrové hroby. To teda vyvoláva otázky o možnosti dochovania sklenených pohárov v žiarových hroboch. V mladšej dobe rímskej je však v inventári skúmaných hrobov možné badať zvýšenie počtu sklenených pohárov a misiek.

K úpadku významu či obľúbenosti strieborných pohárov v germánskom prostredí sa pridala tiež zánik používania picích rohov. Jediný, z nášho pohľadu sporný exemplár so strieborným kovaním, by mohol pochádzať zo ženského hrobu 8 v Haßlebene. V 3. a 4.st. nie sú z kontextov na území stredoeurópskeho barbarika takisto známe žiadne exempláre strieborných panvíc. Rovnako nádoby typu kanvica a patera sú zastúpené len v druhom strážanskom hrobe dokopy v počte troch kusov z bronzu. O zložení servisu nádob v skúmaných hroboch z mladšej doby rímskej je na záver možné konštatovať, že zastúpené strieborné nádoby odrážajú situáciu známu z rímskej ríše. Od 3.st. nastal úpadok významu strieborných pohárov v prospech tých sklenených, zároveň sa začali v hojnej miere vyskytovať strieborné nádoby tvoriace súčasť jedálenského riadu. Tento stav pravdepodobne

¹³⁹ B. Niemayer sa domnieva, že takmer identické rímske poháre z dvoch hrobov v Leune mali pôvodne tvoriť pár, ktorý by bol doposiaľ jediný známy v germánskom prostredí v mladšej dobe rímskej (Niemayer 2004, 12).

súvisí so zmenami rímskych picích a stolovacích návykov (Cahn – Kaufmann-Heimann (eds.) 1984, 396; Wielowiejski 1989a, 225–226; Igl 2002, 94; Schuster 2010, 282).

Z tabuľky je napokon zrejmé, že k nádobám, ktoré tvorili takmer pravidelnú súčasť stolovacích servisov germánskej elity, patrili vedrá,¹⁴⁰ naberačky, cedidlá, poháre a tiež misy označované v nemčine výrazom „Becken“ (E 67–108).¹⁴¹ Niektoré kotle a vedrá mohli byť používané na varenie, inak mohli byť použité napr. ako kratéry. Preto mohli byť spolu s pohármi súčasťou picieho servisu, ku ktorému radíme tiež súpravy cedidiel s naberačkami. Význam pitiek a podobných slávností u Germánov, ktoré utužovali vzťahy vodcov a družiny, zdôraznil tiež Tacitus (Tacitus, *Germ.* 1.22–23). Je otázne, či spomínané druhy rímskych nádob musia nutne odzrkadľovať napodobňovanie rímskeho spôsobu života a prejatie rímskych picích návykov spolu s konzumáciou rímskeho vína. Nádoby mohli byť používané napr. len v súvislosti s germánskymi alkoholickými nápojmi. Pretože však vládnuce vrstvy Germánov boli zrejme v priamom či nepriamom kontakte s rímskou mocou, je podľa nás najpravdepodobnejšia možnosť, ktorá kombinuje obe hypotézy. Rímske picie zvyky boli však veľmi pravdepodobne prevzaté v upravenej podobe a nie so všetkým, čo k rímskemu symposiu patrí, ako je napr. ležanie na lehátkach okolo stola (Nierhaus 1954; Künzl 1988b, 549).

Misy typu „Becken“ považuje R. Petrovszky – konkrétne typ E 78–79 = typ Petrovszky XVI,1 – s otáznikom za súčasť picieho i servírovacieho riadu (Petrovszky 1993, 129–130). Iné misy, predovšetkým v tvare mušle, boli zase používané na umývanie rúk. Bronzová mušľovitá misa je však v našom súbore zastúpená lev hrobe Haßleben 22 (Eggers 1951, 137). Pravdepodobné je podľa nás využitie týchto mís na všetky spomínané účely, obzvlášť by sme však zdôraznili ich možné využitie na servírovanie jedál, nakoľko sa v skúmaných „kniežacích hroboch“ zo staršej doby rímskej medzi identifikovanými druhmi nádob nevyskytujú taniere ani podnosy. V tejto súvislosti predpokladáme podobné multifunkčné využitie tiež v prípade panvíc, ktoré sú opäť zastúpené len v 1.–2.st.. Prikláňame sa tak k interpretácii R. Igl, že panvice mohli byť súčasťou servírovacieho servisu (Igl 2002, 107–111) okrem veľmi pravdepodobného využitia v spojitosti s nápojmi.

Z hľadiska pohlavia sa vyššie spomínané druhy nádob vyskytujú rovnako v mužských ako aj v ženských hrobách. Pozoruhodné je však porovnanie s hrobom číslo III z Wrocławu-Zakrzówa, v ktorom mal byť pochovaný malý chlapec. V pohrebnej výbave tohto dieťaťa

¹⁴⁰ V inventári skúmaných hrobov z mladšej doby rímskej sú výrazne zastúpené drevené vedrá, tie však nie sú súčasťou našej tabuľky.

¹⁴¹ Eggers 1951, 166–169, Beilage 25–40.

totiž nie je prítomné cedidlo ani naberačka, ktoré môžu byť spojené s konzumáciou alkoholických nápojov. Tieto druhy nádob sú však prítomné v hrobe číslo 2/1917 z Leuny, v ktorom mal byť pochovaný nedospelý muž (Schulz (ed.) 1953, 13, 42). Vo výbave chlapca z Wrocławu–Zakrzówa sa však nachádza strieborná lyžica germánskej výroby a strieborný nôž, ktoré tak podľa nás poukazujú na funkciu týchto nástrojov ako symbolov statusu, hoci absentujú v spomínanom hrobe z Leuny. V súvislosti s pohlavím zomrelých je kvôli malému zastúpeniu pravdepodobných ženských „kniežacích pohrebov“ v našom súbore ťažké robiť uzávery o vyhradenosti niektorých druhov nádob len alebo predovšetkým pre určité pohlavie, preto sa podobným interpretáciám radšej vyhneme.

5.4 Proveniencia a datovanie

Pri interpretácii možných ciest, akými Germáni mohli získať skúmané strieborné nádoby, je samozrejme nutné zohľadniť provenienciu strieborných nádob ako aj ich približnú dobu výroby, ktorá sa následne porovná s datovaním nálezových kontextov. Zameriame sa teda na porovnanie datovania jednotlivých nálezov s približnou dobou ich uloženia do hrobov. V prípade depotov je takéto porovnanie možné len v prípade pokladu z Hildesheimu.

Určenie proveniencie strieborných nádob je vo väčšine prípadov ťažkou úlohou z viacerých dôvodov. Strieborné nádoby nepodliehali pravidlám masovej normovanej výroby ako napr. bronzové nádoby. Strieborné nádoby mohli byť tiež kopírované a vytvárané na zakázku. Na rozdiel od nich boli bronzové nádoby navyše označované kolkami výrobcov a sú zachované v neporovnateľne väčšej miere, čo je dané samozrejme oveľa nižšou hodnotou bronzového materiálu. Na dochovaných strieborných nádobách sú signatúry umelcov známe len vo výnimočných prípadoch, mnohé nesú len nápisy s udaním mena majiteľa a váhy. Tá sa môže vzťahovať buď na samotnú nádobu alebo celú sadu. Dochované strieborné nádoby často nemajú paralely, o ich možnom pôvode je sa možné domnievať len na základe vonkajšieho posúdenia formy a dekorácie a na základe porovnania s výskytom podobných nálezov. Na výrobu nádob konkrétne v galských dielňach však poukazuje napr. použitie niella v rámci výzdoby (Baratte 1984, 15; Baratte 1997, 62–63). Celkovo je ale výrobu strieborných nádob možné ohraničiť len všeobecne, pretože o konkrétnych dielňach sme informovaní až v neskorej antike, kedy začali byť používané kolký. Pravdepodobnú produkciu nádob je tak možné konkretizovať len na italské, galské, porýnske, podunajské či východné dielne. V prípade nádob na veľmi vysokej kvalitatívnej úrovni je možné uvažovať predovšetkým o výrobe v Itálii, čo je prípad napr. strážanského lanxu. Iné nálezy, ktoré sme už viackrát spomínali, bývajú zasa považované za diela germánskych remeselníkov. O páre pohárov z

hrobu Tunnehult 2 v Lubieszewe sa H. J. Eggers a následne i J. Wielowiejski domnievali, že predstavujú lokálne výrobky (Wielowiejski 1989b, 90; Eggers – Stary 2001, 107). Paralely k fragmentom vlysu pohára z Hagenowu sú zasa hľadané v dáckej oblasti (Künzl 2002b, 339).

Pozrime sa teda na rímske strieborné nádoby v našom súbore z hľadiska proveniencie. Určenie výrobných dielní mnohých nádob je otázne, inokedy sa archeológovia vo svojich názoroch rozchádzajú. Pôvod väčšiny pohárov je však možné hľadať v Itálii, hoci sa v niekoľkých prípadoch uvažuje skôr o galských dielňach.¹⁴² Celkovo sa zdá, že výtvary galských dielní sú v našom súbore početne zastúpené. Ako pravdepodobné galské výrobky bývajú označované tiež dva džbány z Hildesheimu, hemmoorské vedrá z Gommernu a Wrocławu-Zakrzówa, ako aj niektoré strieborné tanier, podnosy, misy¹⁴³ a možno tiež panvice z Groß Kelle a Marwedelu II.¹⁴⁴ V nálezových celkoch s viacnásobným zastúpením strieborných nádob, akými sú poklad z Hildesheimu a hroby z Mušova a Stráží, sú zase prítomné nádoby, ktoré boli vyprodukované v Itálii aj Galii, v prípade strážanského hrobu II. sa uvažuje tiež o provinčných dielňach.¹⁴⁵

Následne prejdime k porovnaniu datovania jednotlivých nádob a fragmentov s ich nálezovými kontextmi. Keďže väčšina nálezov i lokalít je datovaná v rozmedzí pol storočia a viac, výsledky porovnania môžu byť len približné. Je však prevažujúce, že v mnohých prípadoch existujú v tomto smere markantné rozdiely, keďže vzniknutý rozdiel medzi datovaním kontextov a nádob činí aj okolo 100 – 150 rokov. Najbizarnejším prípadom je strážanský hrob číslo II., kde rozdiel medzi datovaním kantharoidných drždíel a dobou pohrebu zomrelého dosahuje rozsah až necelých troch storočí. Je preto na uvaženie, či je nadobudnutie strieborných nádob vhodné vzťahovať skôr k pravdepodobnej dobe ich výroby, alebo bližšie k datovaniu nálezového kontextu. Na tomto mieste tak narážame na problém tezaurovania či vytvárania pokladov. Dokumentuje to minimálne strážanský hrob II, v ktorom boli uložené strieborné nádoby z augustovského obdobia, 2.st. a 3.st. Na druhej strane sú však rovnako početne zastúpené hroby, v rámci ktorých sa pravdepodobná doba výroby nádoby líši

¹⁴² Ako možné galské výrobky je s otáznikom možné uviesť dva hladké nezdobené poháre z Hildesheimu, pár pohárov z hrobu Sandberg 1 z Lubieszewa, strážanský skyfos typu Meroe a dva poháre z Leuny (Gehrig 1980, 12; Schulz (ed.) 1953, 27, 62; Wielowiejski 1989a, 199; Hrnčiarik 2013, 26).

¹⁴³ Ide konkrétne o tri tanier s motívom kačíc, misu na vajcia a telo misy s vyobrazením malého Hérakla. Všetky spomínané nádoby pochádzajú z Hildesheimu (Gehrig 1980, 12). K týmto nálezom je možné pripočítať drždíla F 11, F 12 a F 13 z Mušova (Künzl 2002a, 352), misy a oválny podnos z druhého strážanského hrobu (Stupperich 1997b, 78, 80; Hrnčiarik 2013, 27), tanier z Ostrovian (Prohászka 2006, 57; Hrnčiarik 2013, 28) a tanier z hrobu 8 v Haßlebene (Zahn 1933, 69). Galského pôvodu by mohol byť tiež tanier s rastlinným medailónom z Młoteczna, ktorý bol zdobený niellom (Belkowska 1984, 78)

¹⁴⁴ Na základe analógie s bronzovými panvicami (typ E 152–153 = Petrovszky typ VII, 1–3), ktoré boli podľa R. Petrovszkeho vyrábané v Galii (Petrovszky 1993, 89).

¹⁴⁵ Týka sa to konkrétne striebornej misy typu E 83–87, prípadne aj lyžíc (Schulz 1933, 11; Ondrouch 1957, 142–143; Klčo – Krupa 2003, 17; Hrnčiarik 2013, 29).

od doby jej uloženia do hrobu menej než 100 rokov, prípadne je ju možné označiť za takmer súčasnú s dobou pohrebu. Týka sa to predovšetkým hrobov v Dobřichove-Piřhore, Holubiciach, Emerslebene a zaujímavo tiež hrobov s germánskymi pohármí, to znamená Lubieszewo Tunnehult 2, Łęg Piekarski 2 a Łęg Piekarski 3. V prípade hrobov z Groß Kelle, Gommernu, Haßleben 8 a oboch hrobov z Leuny má predovšetkým datovanie strieborných nádob príliš veľké rozpätie, ich príslušnosť do tejto skupiny však nie je vylúčená.

Na problematiku datovania jednotlivých strieborných nádob a objektov sa môžeme pozrieť ešte z iného uhla – všimnime si druhy rímskych nádob, ktoré sú prakticky súčasné s datovaním ich nálezového kontextu. K takým druhom nádob patria určite poháre (hroby v Dobřichove, Holubice), panvice (jeden exemplár z Hildesheimu, možno Marwedel II.), lyžice (Emersleben, Ostrovany, hrob 3/1926 z Leuny, pravdepodobne hrob Stráže II, snáď hrob Haßleben 8) a tanier (Ostrovany). V ostatných prípadoch (napr. Wulzeshofen) nemáme dostatočné informácie, aby sme ich mohli posúdiť, prípadne je časové rozpätie datovania nálezov a hrobov príliš veľké (Groß Kelle, Gommern, Leuna, Wrocław–Zakrzów I).

5.5 Rozmiestnenie a možné historické súvislosti

Na záver, predtým než prejdeme k záverečnej interpretácii nádob z pohľadu historických súvislostí, je nutné zohľadniť ešte rozmiestnenie nálezov. Najranejšie nálezy strieborných nádob sú známe z oblasti Stredočeského kraja (Dobřichov-Piřhora, Holubice). Ďalšie lokality a nálezy z 1. až 2.st. sa koncentrujú predovšetkým v oblasti severného a severovýchodného Nemecka v oblasti dolného toku Labe. Výnimku predstavuje Hildesheim, ktorý je situovaný trochu južnejšie v blízkosti stredného toku Vesery a Profenu, ktorý je situovaný neďaleko stredného toku rieky Saale. Ďalšia skupina nálezov zo staršej doby rímskej sa sústreďuje v oblasti Dolného Rakúska (Wulzeshofen), juhozápadného Slovenska (Zohor) a Moravy (Mušov). Jediný nález z Čiech z 2.st. pochádza z Dušníkov. V Poľsku sú jednotlivé lokality, ktoré je možné datovať, rozmiestnené v západnej časti krajiny, konkrétne na hornom toku rieky Odry (Gosławice), na prechode horného a stredného toku Warty (Łęg Piekarski) a na pobreží Baltského mora (Lubieszewo, Czarnówko). V mladšej dobe rímskej sa väčšina známych lokalít koncentruje v okolí stredného toku rieky Labe smerom k dolnej Vesere. Z územia Nemecka sú známe ešte ďalšie dve lokality - jedna v oblasti okolo Teutoburského lesa (Lengerich), druhá na severovýchodnom pobreží (Hohendorf). Do tohto obdobia sú datované tiež dve lokality na Slovensku, konkrétne Stráže v západnej a Ostrovany vo východnej časti krajiny. Posledné dve lokality pochádzajú z územia dnešného Poľska –

Wrocław-Zarkzów, ktorý sa nachádza na rozhraní horného a stredného toku rieky Odry a Młoteczno, ktoré leží na pobreží Vislianskeho zálivu pri hraniciach s Ruskom.

Pri pokuse o interpretáciu strieborných nádob z pohľadu historických súvislostí je nutné počítať s rôznymi cestami, ktorými sa nádoby mohli dostať na germánske územie, pričom do úvahy pripadá viacero spôsobov. Germáni mohli rímske strieborné nádoby získať prostredníctvom darovania, koristi, rôznych poplatkov a tribútu, odmeny za vojenskú službu alebo ako obchodný artikel. O darovaní strieborných nádob germánskym náčelníkom a ich vyslancom nás informuje Tacitus (Tacitus, *Germ.* 1.5). Darovanie strieborných nádob Germánom sa teda odohrávalo v rovine diplomatických kontaktov, ktoré veľmi pravdepodobne zahrňovali aj uzatváranie mierových dohôd. Nesmieme však zabúdať ani možné obdarovávanie v rámci germánskej spoločnosti, napr. v prostredí vojenských družín. S možnosťou získania nádob sekundárnym spôsobom v rámci germánskej spoločnosti je nutné počítať aj v prípade ďalšieho spôsobu, ktorý predstavuje korisť. Germáni mohli nadobudnúť rímske strieborné nádoby napr. tiež výmenou za mier, ktorý si Rím takýmto spôsobom vykupoval, či práve naopak ako odmenu za vojenskú službu v rímskej armáde (Stupperich 1997b, 84; Kolendo 1998, 20). Obchodovanie so striebornými nádobami v germánskom prostredí (Wielowiejski 1989a, 218–224) je dnes už odmietané (Künzl 1997a, 40; Künzl 1997b, 124; Künzl 2002b, 347, Anm. 131), čo vyplýva zo samotnej povahy týchto predmetov i skutočnosti, že na území stredoeurópskeho barbarika je drvivá väčšina nálezov známa z hrobov germánskej elity. Na druhej strane je však možné, že tento stav odráža len ekonomické možnosti nižších vrstiev germánskeho spoločenského rebríčka, ktoré si strieborné nádoby nemohli zadovážiť jednoducho z dôvodu ich vysokej materiálnej ceny. Obchodovanie so striebornými nádobami by mohol podporovať fakt, že viacero nádob bolo zdobených minimálne alebo len jednoduchým vzorom. Táto možnosť sa ale zdá byť málo pravdepodobná. Snáď by ju bolo možné pripustiť maximálne v prípade strieborných lyžíc, ktoré sú prevažne približne súčasné s dobou pohrebov. Nález striebornej lyžice je navyše známy z germánskeho sídliska v Großjene (Becker *et al.* 2006, 206). Fragment tejto lyžice očividne slúžil ako zdroj striebra na ďalšie použitie. Iná rímska lyžica, hoci bronzová postriebrená, bola objavená na sídlisku v Mikulčiciach (Droberjar 1997, 130, 193). Vysvetlenie tohto stavu môže mať samozrejme rovnako iné, pravdepodobnejšie príčiny. Obe spomínané lyžice z germánskych sídlisk môžu podľa nášho názoru predstavovať korisť. Celkovo je možné konštatovať, že existenciu takmer všetkých nálezov z nášho súboru na pôde stredoeurópskeho barbarika je možné vysvetliť viacerými spôsobmi. Možnej

interpretácie niektorých lokalít sa však musíme zrieknuť z dôvodu nedostatočného počtu informácií o nálezových okolnostiach, objekte i samotných nálezov.

Okrem rôznych spôsobov nadobudnutia rímskych strieborných nádob a lyžíc nám interpretáciu sťažuje často veľmi rozdielne datovanie nálezov a objektov, v ktorých boli objavené. Časový úsek nadobudnutia nádob tak môže súvisieť skôr s približnou dobou ich výroby, alebo až s datovaním ich nálezového celku, pretože je veľmi pravdepodobné, že strieborné nádoby sa mohli na nami skúmané územie dostať už ako starožitnosti. Na druhej strane môže rozdiel medzi datovaním nádob a ich nálezových kotextov odrážať dlhé uschovávanie a tezaurovanie. V tejto súvislosti vzniká predpoklad existencie stôp výrazného opotrebovania a rôznych opráv na nádobách. Opravy nádob, neberúc do úvahy sekundárne upevnenia držadiel a nožík, sú nám ale známe len v prípade okrúhleho nezdobeného taniera z Hildesheimu (Gehrig 1980, 23). Výplne ostenia nezvestných germánskych pohárov z hrobu Lubieszewo Tunnehult 2 sú výsledkom až reštaurátorských prác (Schuster 2010, 32). Doba nadobudnutia strieborných nádob sa však rovnako nemusí viazať len na približnú dobu ich výroby či uloženia do hrobu, ale na úplne iné obdobie v rámci dlhšieho časového úseku, ak je datovanie nálezu výrazne staršie ako je datovanie nálezového kontextu. S. Künzl sa domnieva, že väčšina germánskych nádob sa do germánskeho barbarika dostala ešte pred porážkou Rimanov v Teutoburskom lese či najneskôr do konca rímskej ofenzívy v Germánii za Tiberia. Po týchto udalostiach bol prísun ďalších nádob prerušený či veľmi obmedzený, preto mali byť rímske nádoby Germánmi dlho uchovávané a túto interpretáciu by podpovala tiež existencia germánskych napodobení z dôvodu nedostatku originálov (Künzl 1997a, 40, 41; Künzl 1997b, 124; Künzl 2002b, 347). Dlhé tezaurovanie rímskych nádob je viditeľné minimálne na druhom strážanskom hrobe, kde rozdiel medzi datovaním najstaršej nádoby a dobou pohrebu dosahuje takmer 300 rokov.

Aby toho nebolo málo, ďalší problém, ktorý nám zviazuje ruky pri zasadení skúmaných nálezov do historických súvislostí, je problém etnicity. O konkrétnych historických udalostiach je totiž možné hovoriť len v súvislosti s konkrétnymi germánskymi kmeňmi. Spojiť archeologický materiál s konkrétnymi kmeňmi len na základe analýzy nálezov je však nemožné. Podobné interpretácie, ktoré narábajú s príslušnosťou skúmaného materiálu k istému kmeňovému územiu, sa opierajú len o správy antických historikov. Výnimku by mohol predstavovať snád' kmeň Markomanov a Kvádov, o ktorých máme množstvo antických písomných správ, podľa ktorých mali tieto kmene v dobe rímskej obývať územie dnešných Čiech, Moravy, Dolného Rakúska a juhozápadného Slovenska (pozri Dobiáš 1964, 75–300). Celkovo však z písomných správ antických historikov vzniká obraz

veľkej mobility germánskych kmeňov, preto si v žiadnom prípade nemôžeme byť istí príslušnosťou daného človeka či územia k istému kmeňu. Preto býva archeologický materiál na základe vykazovaných spoločných znakov rozdelený medzi väčšie kultúrne okruhy, ktoré boli spomínané v podkapitole 1.1.

Všetky vyššie vymenované úskalia nám prakticky neumožňujú spojenie nálezov rímskych strieborných nádob s konkrétnymi historickými udalosťami. Pokúsime sa preto aspoň o veľmi všeobecnú interpretáciu, v akej súvislosti sa mohli jednotlivé nálezy objaviť na pôde stredoeurópskeho barbarika.

Najstaršie nálezy strieborných nádob sú známe z územia stredných Čiech, konkrétne z hrobov na pohrebisku v Dobřichove-Piřchore a z Holubic, ktoré bývajú spájané s kmeňom Markomanov. Všetky hroby sú datované do horizontu Marobudovej ríše (Droberjar (ed.) 1999, 127, 169; Droberjar 2002, 76) a obsahujú strieborné fragmenty nádob italskej proveniencie, ktoré sú s nimi súčasné alebo mierne staršieho dáta. Dochované fragmenty sú zdobené len minimálne. Výnimku predstavuje hrubšia dekorácia plochého držadla z Holubic, predovšetkým však držadlo z hrobu Dobřichov-Piřchory 147, ktoré má podobu bradatého kozla, a ktoré sa vyznačuje mimoriadou kvalitou vypracovania. Z Tacitovho diela *Germania* vieme, že na dvore mocného markomanského kráľa Marobuda mali byť prítomní rímski obchodníci (Tacitus, *Ann.* II,62). Tí mohli fungovať ako sprostredkovatelia, ktorí na územie Markomanov priniesli výrobky italských dielní v rámci diplomatických kontaktov s Rimanmi. Svedectvom podobných kontaktov je nález puzdra pečate, ktoré by mohlo pochádzať z hrobu Dobřichov-Piřchory 147 (Droberjar (ed.) 1999, 265). Zároveň je pozoruhodné, že už v tomto ranom horizonte je zo žiarového hrobu z Holubic známy minimálne jeden nález (prsteneц s opierkou pre palec), ktorý je interpretovaný ako germánsky výrobok. Pochybnosti o rímskej proveniencii existujú tiež pri plochej doštičke držadla z tohto hrobu, ako aj v prípade zdobeného fragmentu z Dobřichova-Piřchory III. Aspoň posledný spomínaný fragment by mohol prípadne predstavovať germánsky doplnok zničenej či stratenej časti (pravdepodobne podstavca) rímskeho pohára.

Neďaleko od českých hraníc, z povodia rieky Saale, pochádza ďalší raný nález strieborných nádob, ktoré boli objavené v ženskom hrobe z Profenu. Hrob je datovaný do prvej polovice 1.st., respektíve do jeho druhej tretiny. V tomto žiarovom hrobe mali byť objavené fragmenty viacerých strieborných nádob, pričom J. Schuster uvádza konkrétne dva poháre (Schuster 2013, 155). H. Meller zase spomína len fragmenty strieborných nádob, medzi ktorými bol pohár podobný tým z Hoby a Lubieszewa (Meller 2011, 323, 325). V každom prípade je na základe veľmi raného datovania hrobu možné predpokladať existenciu

minimálne jedného strieborného pohára, keďže z obdobia neskorej republiky až augustovského obdobia sú v našom súbore nádob v germánskych hrobch zastúpené len poháre. Na základe analýzy opasku zomrelej bolo určené, že Germánka mohla pochádzať z kvádskeho prostredia. V tom období bola oblasť Stredného Nemecka obývaná kmeňom Hermundurov, kde sa kvádska princezná možno vydala. Jej hrob tak môže predstavovať jedinečný doklad potvrdzujúci uzatvorenie spojenectva medzi oboma germánskymi kmeňmi.¹⁴⁶

Početné nálezy rímskych strieborných nádob z obdobia neskorej republiky až raného principátu sa inak koncentrujú v oblasti severného Nemecka. Súčasťou tohto zhľuku nálezov je tiež unikátny poklad z Hildesheimu. V porovnaní s ostatnými nálezmi z nášho súboru jeho jedinečnosť spočíva v nesmiernej kvantite (napriek neúplnoti), v neporovnateľnej kvalite a v druhoch zastúpených nádob, ktoré na skúmanom území inak nie sú zaznamenané. Ide konkrétne o štyri misy s reliéfnymi medailónmi, ktoré slúžili len na výstavné účely, dva kratéry, dve naberačky, dva džbány, kanvicu a misu na vajcia. Súčasťou tohto súboru sú aj dve strieborné trojnožky a kandeláber. Z toho podľa nás jednoznačne vyplýva, že celý tento poklad musel byť, minimálne pôvodne, vlastníctvom aspoň jedného rímskeho občana. Ďalšia interpretácia pokladu je však už len v rovine špekulácií a hypotéz, ktorých bolo vytvorených už aj tak veľké množstvo.¹⁴⁷ Z dochovaných nápisov na dne niektorých nádob je známych až päť pôvodných rímskych majiteľov a z váhových údajov vyplýva, že niektoré sady nádob, predovšetkým čo sa týka pohárov a mís, máme k dispozícii len z polovice. Pôvod niektorých nádob je možné hľadať v Stredomorí, v Galii (Gehrig 1980, 10; Stupperich 1993, 287–289, 298) či v Malej Ázii podľa formálnej príbuznosti s východnou terrou sigillatou (Roth-Rubi 1997, 143–145). Rovnako rôznorodá je aj pravdepodobná doba vzniku strieborných nádob. Kým väčšina vznikla v augustovskom období (Stupperich 1993, 296), v poklade sú zastúpené aj medailóny z obdobia neskorého helenizmu a mladšie nádoby vytvorené až po polovici 1. st. (Nierhaus 1969, 58–60; Gehrig 1980, 11–12; Gregarek 1997, 91–93). To všetko poukazuje na veľmi heterogénny celok, ktorého interpretácia dodnes nie je úplne vyriešená aj vďaka nejasnému nálezovému kontextu. R. Stupperich (Stupperich 1993, 288, 301) obhajuje ukrytie pokladu z Hildesheimu do augustovského obdobia, iní ho na základe mladších tvarov nádob zaraďujú až do druhej polovice 1. st., presnejšie do flaviovského obdobia (napr. Nierhaus 1969, 60; Gehrig 1980, 10; Gregarek 1997, 95; Rosenthal-Heginbottom 2013, 43). Flaviovské

¹⁴⁶http://www.ldalsa.de/nc/de/aktuelles/meldung/datum/2015/02/19/eroeffnung_des_neuen_raums_der_dauerausstellung_die_erfindung_der_germanen_zur_fruhen_roemische/?cHash=21dcd8a83a396bb70e5a34d710f4682c&sword_list%5B0%5D=profen (navštívené 17.2.2016).

¹⁴⁷ Pozri poznámku 25.

obdobie vnímame však skôr ako spodnú hranicu časového úseku, v ktorom mohlo dôjsť k ukrytiu pokladu, keďže sa toto datovanie opiera o dobu výroby strieborných nádob. H. Gregarek vidí v rámci flaviovského obdobia možnú súvislosť pokladu konkrétne s povstaním Batavov (Gregarek 1997, 95).

Z ďalších lokalít v severnom Nemecku, ktoré sú datované do 1. až 2.st.,¹⁴⁸ sú známe strieborné poháre a panvice. Zo žiarového hrobu z Holdorfu pochádza ešte jedna strieborná nôžka, ktorá je interpretovaná ako súčasť situly typu E 18–24. Ako bolo už spomínané, ide podľa nás o nejednoznačný nález a ďalšie nálezy z hrobu predstavujú len neurčité zliatky železa, čo nám neumožňuje tento objekt interpretovať. Poháre z Apensenu a Marwedelu II. sú datované do augustovského obdobia,¹⁴⁹ ich nadobudnutie by bolo teda možné spojiť s augustovskou expanzívnuou politikou k rieke Labe a následným tezaurovaním u Germánov, keďže hrob z Apensenu je datovaný na začiatok 2.st. (Wegewitz 1994, 168) a v prípade „kniežacieho hrobu“ z Marwedelu je datovanie rozšírené na neskoré 1.st. až prvú polovicu 2.st. (Laux 1992, 362–363; Stupperich 1997b, 76). V hrobe Marwedel II. boli však navyše prítomné dve strieborné panvice typu E 153 s pravdepodobnou dobou výroby v druhej polovici 1.st.,¹⁵⁰ čo je veľmi blízke až súčasné s datovaním celého kontextu. Tieto panvice boli vyrobené pravdepodobne v Galii a na jednej z nich je prítomný nápis s menom pôvodného rímskeho majiteľa. To poukazuje na možný spôsob získania panvíc v podobe daru alebo koristi. Takýto spôsob nadobudnutia predpokladáme aj v prípade panvice typu E 152 z Groß Kelle, ktorá je pravdepodobne tiež galského pôvodu a medzi ostatnými nálezmi vyniká svojou reliéfne zdobenou rukoväťou. Panvica i nálezový kontext sú datované do 1. až 2.st., pričom s prihliadnutím na datovanie bronzových nádob tohto typu (pozri poznámku č. 150) by bolo možné zasadiť datovanie celého objektu do približne rovnakého obdobia ako hroby z Apensenu a Marwedelu. Do rovnakého časového obdobia by bolo možné datovať navyše aj striebornú panvicu typu E 142–143 z hrobu z Brunowa, keďže bronzové exempláre typu E 142 (Petrovszky typ V,2) boli vyrábané medzi rokmi 35/40–90/100 a panvice typu E 143 (Petrovszky typ V,3) kladie R. Petrovszky do obdobia 50/60–90/100. Petrovszky

¹⁴⁸ Marwedel II., Apensen, Groß Kelle, Hagenow a Sankt Annen. K týmto lokalitám radíme aj hrob z Brunowa, o ktorom nám síce chýbajú informácie, ale vieme, že sa tam našla strieborná panvica typu E 142–143. Bronzové exempláre typu E 142–144 boli podľa Eggersa vyrábané v stupňoch B₁ až C₁ (Eggers 1951, 172, Beilage 60), ale R. Petrovszky uvádza ranejšie datovanie týchto nádob – panvice typu E 142 (Petrovszky typ V,2) boli vyrábané medzi rokmi 35/40–90/100, panvice typu E 143 (Petrovszky typ V,3) datuje zase do obdobia 50/60–90/100 (Petrovszky 1993, 69, 72). Navyše nálezy strieborných panvíc sú nám takisto známe len z 1. až 2.st..

¹⁴⁹ V prípade pohárov z Apensenu bolo navrhnuté tiež datovanie do trajánskeho až antoninovského obdobia (Erdrich – Teegen 2002, 165).

¹⁵⁰ H. J. Eggers datuje bronzové panvice typu E 153 do stupňa B₂ (Eggers 1951, 174, Beilage 65), R. Petrovszky radí bronzové panvice typu E 152–153 (Petrovszky typ VII, 1–3) presnejšie medzi roky 55/70–110/120 (Petrovszky 1993, 89).

predpokladá, že oba typy boli vyrábané v Kampánii aj Galii (Petrovszky 1993, 69, 72–73). Nadobudnutie všetkých strieborných nádob zo spomínaných severonemeckých lokalít, či už prostredníctvom daru alebo koristi, by bolo teda možné zasadiť do flaviovského obdobia. V prípade strieborných panvíc je predpoklad výroby v galských dielňach, preto by ich získanie mohlo veľmi hypoteticky súvisieť s batavským povstaním, rovnako ako poklad z Hildesheimu. U strieborných pohárov z Apensenu a Marwedelu však nevyklúčujeme ani možnú súvislosť s augustovskou expanzívnuou politikou v tejto oblasti a následné tezaurovanie nádob. Interpretácie nálezov zo žiarového hrobu 5/1995 v Hagenowe, ktorý obsahoval okrem iného rímsku doštičku držadla a fragmenty reliéfu zrejme dáckeho pôvodu, sa radšej zdržíme.

V súvislosti so severonemeckými lokalitami je podľa nás vhodné interpretovať tiež pár rímskych pohárov z hrobu Sandberg 1 v Lubieszewe, ktorý sa nachádza v severozápadnom Poľsku. Poháre sú datované do augustovského obdobia (Künzl 2002b, 338) a J. Wielowiejski predpokladá ich galský pôvod (Wielowiejski 1989a, 199). Sú prakticky nezdobené a z nášho pohľadu nie na veľmi vysokej kvalitatívnej úrovni. Určenie možného spôsobu prísunu týchto nádob, ako aj ich zasadenie do konkrétnejších historických súvislostí si však v tomto prípade nedovoľíme z dôvodu veľkej vzdialenosti od rímskych hraníc.

Ostatné rané nálezy strieborných nádob v rámci poľského územia pochádzajú z podobne datovaných hrobov Łęg Piekarski A a Gosławice. Pohár z Gosławic bol vyrobený zrejme v prvej polovici 1.st.pnl (Künzl 1988a, 39), asi počas augustovského obdobia (Künzl 1988b, 548–549). Dve doštičky skyfoidných držadiel a zdobený fragment ďalšieho pohára, ktoré boli objavené v hrobe Łęg Piekarski A, datuje zase S. Künzl do obdobia vlády cisára Claudia (Künzl 1997a, 40). Súčasťou inventára tohto hrobu mali byť podľa spomínanej autorky celkovo až štyri rímske poháre (Künzl 2002b, 343–345). Hrob z Gosławic je datovaný do stupňa B_{1c} (Wielowiejski 1989a, 198, 227), hrob Leg Piekarski A zasa do stupňa B_{2a} (Wielowiejski 1989a, 229). Z hľadiska kvality dekorácie predstavujú pohár z Gosławic a lanx zo Stráži prakticky jediné umelecké diela prvotriednej kvality, ktoré boli nájdené na území stredoeurópskeho barbarika s výnimkou pokladu z Hildesheimu. Dekorácia pohára z Gosławic sa pravdepodobne viaže s augustovskou propagandou po bitke pri Aktiu (Künzl 1988b, 548–549), preto je jeho nadobudnutie veľmi pravdepodobne spojené s diplomatickým darom. J. Wielowiejski spája darovanie tohto pohára konkrétne s výpravou rímskeho jazdca, ktorý sa mal vydať na expedíciu za pobaltským jantárom počas vlády cisára Nerona (Wielowiejski 1989a, 221). O tejto udalosti čerpáme informácie z diela Plinia Staršieho (Plinius Starší, *Nat. hist.* XXXVII,11). S touto udalosťou by mohli súvisieť tiež poháre z hrobu Łęg Piekarski A. Kvôli absencii ďalších nálezov a porovnateľných mladších kontextov

je však podľa nás zatiaľ príliš špekulatívne dávať poľské nálezy rímskych strieborných pohárov do súvislosti s obchodovaním s jantárom. Tento názor zdánlivo podporujú aj nálezy germánskych imitácií pohárov, ktoré sú, s výnimkou lokality Sankt Annen, známe práve len z územia Poľska¹⁵¹ a svedčia skôr o nedostatku možností získať skutočné rímske poháre. Germánsku nádobu zo Sankt Annen je však podľa nás vhodné posudzovať už spolu s nálezmi zo severnej Európy, odkiaľ sú známe predovšetkým práve nádoby germánskej výroby. Nálezy strieborných nádob z Gosławic a Łęgu Piekarskeho by mohli súvisieť tiež s vyhnaním kvádskeho kráľa Vannia, na ktorom sa zúčastnili Lugiovia¹⁵² spolu s Hermundurmi, pretože sa dozvedeli o obrovskom bohatstve, ktoré Vannius stihol nahromadiť. Tak nás aspoň o tom informuje Tacitus vo svojich Letopisoch (Tacitus, *Ann.* XII,29–30). Tu sme však už v rovine priveľkých špekulácií, ktoré sa vôbec nemusia zakladať na pravde.

Z územia Dolného Rakúska, Moravy a juhozápadného Slovenska, na ktorom podľa písomných prameňov sídlili Markomani a Kvádi, je najmladší objekt s rímskymi striebornými nádobami datovaný až na začiatok 2.st. Ide konkrétne o hrob číslo 5 zo Zohora, v ktorom boli uložené dva strieborné kanthary ešte z augustovského obdobia. Väčšina ďalších známych objektov z 1. až 2.st. sa sústreďuje približne do obdobia markomanských vojen. V mušovskom kráľovskom hrobe i v tzv. sepulkrálnom objekte zo Zohora boli rovnako prítomné fragmenty pohárov ešte z augustovského obdobia, hrob z Mušova navyše obsahoval ďalšie nálezy datované do 1.st. až polovice 2.st. Podľa J. Jílka forma taniera z Wulzeshofenu archeologicky doložená predovšetkým v neskorom 2.st. a 3.st. (Jílek 2004, 13, 46). Úmyselné zničený tanier z Wulzeshofenu bol veľmi pravdepodobne získaný ako korisť, čo by bolo možné prispustiť aj v prípade ostatných dvoch objektov. Keďže však obsahujú fragmenty pohárov ešte z augustovského obdobia, rovnako sa môže jednať o rímske dary, keďže tunajšie kmene boli rímskymi klientmi. Nádoby tak mohli byť buď dlho tezaurované, alebo získané ako starožitnosti skutočne napr. až v období markomanských vojen. Do úvahy však pripadá viacero spôsobov. V prípade hrobu z Mušova je však darovanie veľmi pravdepodobnou cestou nadobudnutia strieborných nádob, na čo poukazuje značne romanizovaný inventár hrobu a dochované mená pôvodných rímskych majiteľov na striebornej mise F14 a oboch

¹⁵¹ Doba výroby pohárov z hrobu Łęg Piekarski 3 a ďalšieho páru pohárov z hrobu Łęg Piekarski 2 sa zhoduje s dobou ich uloženia do hrobov (stupne B_{1c} a B_{2a} – Wielowiejski 1989a, 222, 231–232) súčasne aj s dobou pohrebu v hrobe A. E. Kunzl v súvislosti s doštičkou držadla z Holubic vyslovil hypotézu, že fragment by mohol byť výtvarom rímskeho umelca pobývajúceho u Germánov (Kunzl 1988a, 49). Ak by mohla byť podobná hypotéza pravdivá, za rímske výrobky podľa germánskeho vkusu by bolo podľa nás nutné označiť práve spomínané dva páry pohárov z Łęgu Piekarskeho, ktoré sú kvalitatívne na úplne inej úrovni ako germánsky pár pohárov z hrobu Tunnehult 2 v Lubieszewe.

¹⁵² Sú považovaní za nositeľov Przeworskej kultúry – Nowakowski 1992, 223; Pohl 2004, 23–24.

lyžiciach. Z územia Čiech je známy zatiaľ jediný žiarový hrob z Dušníkov, ktorý obsahoval fragmenty pravdepodobne rímskeho pohára. Hrob je datovaný do prvej polovice 2.st. (Droberjar 2002, 66). Germánske sídlo v lokalite Zohor pravdepodobne plnilo funkciu kontrolnej stanice až do druhej polovice 2.st., kedy bola pre vládnucu kvádsku elitu postavená nová rezidencia v neďalekej Stupave (Elschek 2002, 250; Elschek 2014, 113–114). Blízkosť rímskych hraníc viedla k vzniku intenzívnych obojstranných kontaktov, pre ktoré sa v rámci stredodunajského barbarika zaužíval termín tzv. tretej zóny (Bouzek – Ondřejová 1991). O hrobe číslo 5 zo Zohora sa J. Jílek domnieva, že v ňom bolo pochované kvádske knieža, ktoré spolu so svojimi vládcami Italicom a Sidom bojovalo za Vespasiana v občianskej vojne v roku 69 a strieborné poháre dostalo do daru (Jílek 2004, 58, 63).

Ďalšie objekty datované do druhej polovice 2.st. sa sústreďujú na severe pri pobreží Baltského mora, no z týchto miest sú nám známe len nádoby germánskeho pôvodu. Máme na mysli konkrétne depot z nemeckého Sankt Annen a hroby v Czarnówku. Všetky tieto nálezy svedčia pravdepodobne o nedostatku možností získať skutočné rímske striebro. Jedinú rímsku striebornú nádobu, ktorá je známa na území Poľska z horizontu markomanských vojen, predstavuje strieborná pyxida. Táto nádoba pochádza z hrobu vo Witaszewiciach, ktoré sa nachádzajú neďaleko pri Łęgu Piekarskom. V tomto hrobe bol pochovaný bojovník, ktorý mohol striebornú pyxidu získať práve v súvislosti s markomanskými vojnami.

Z mladšej doby rímskej sú takmer všetky objekty, ktoré skúmame v našej práci, sústredené do obdobia približne od polovice 3.st. po začiatok 4.st. Väčšinu týchto objektov predstavujú bohaté hroby v strednom Nemecku¹⁵³ (Sachsen–Anhalt), ktoré sa koncentrujú na strednom toku rieky Labe spolu s dvomi ženskými hrobmi v Haßlebene, ktoré sú už súčasťou Thüringenu. Z tejto doby pochádza práve väčšina bohatých ženských pohrebov, ktoré sú súčasťou nášho súboru. Okrem vyššie menovaných dvoch hrobov z Haßlebenu obsahoval ženský pohreb pravdepodobne tiež hrob z Emersleben (Schulz 1952, 109), hrob z Latdorfu, v ktorom sa našli tri prasleny (Becker *et al.* 2006, 151), ako aj hrob v Białeczine s početnými nálezmi šperkov (Eggers – Stary 2001, 128). Za možný ženský hrob bol označený tiež strážanský hrob I. (Ondrouch 1957, 112), hoci je dnes táto interpretácia odmietaná (Quast 2009, 12). Všetky tieto bohaté ženské pohreby svedčia pravdepodobne už o dedičnom získaní vysokého postavenia a moci v germánskej spoločnosti (Wason 1994, 98).

K spomínanej nemeckej skupine mimoriadne bohatých hrobov patria tiež roztrúsené nálezy „kniežacích hrobov“ v Strážach, Ostrovanoch, Wrocław–Zakrzówe a Białeczine.

¹⁵³ Hroby v Leune, Gommerne, Emerslebene, Wanslebene a pravdepodobne tiež v Latdorfe.

Všetky strieborné nádoby i lyžice sú rímskeho pôvodu, jediná známu germánsku imitáciu z tohto obdobia predstavuje strieborná lyžica z hrobu Wrocław–Zakrzów III. Z pohľadu kvantity a kvality strieborných nádob je najvýnimočnejším z týchto objektov strážanský hrob číslo II, v ktorom boli zastúpené nádoby od augustovského obdobia až po 3.st. Tento hrob je tak ukážkou pravdepodobného tezaurovania strieborných nádob v germánskom prostredí. Jedinou nádobou z inventáru druhého strážanského hrobu, ktorá by sa mohla viazať ku konkrétnej udalosti, je unikátny strieborný lanx. Podľa E. Simon bol podnos vytvorený počas vlády Antonina Pia pravdepodobne v súvislosti s deväťstoročným výročím založenia Ríma (Simon 2001, 199). Na kvádske územie sa tento podnos, ako aj ďalšie nádoby z 2.st., mohli následne dostať ako dar pre nového kráľa dosadeného Rimanmi (Bouzek 2002, 225; Jílek 2006, 420). Spomínané predmety je však rovnako možné interpretovať ako korisť z polovice 3.st. (či až z roku 270 – Svoboda 1972, 111) v súvislosti so spustošením Pannonie (Svoboda 1972, 111; Krekovič 1992, 57), no J. Jílek navyše nevyklučuje ani možnosť nadobudnutia nádob prostredníctvom darovania za cisára Septimia Severa či Caracallu (Jílek 2006, 420).

Z augustovského až tiberiovského obdobia by mal vraj údajne pochádzať tiež fragment nádoby z kostrového hrobu číslo 2 vo Wanslebene, ktorý bol interpretovaný ako pravdepodobné veko oválnej dózy (Becker *et al.* 2006, 158). Možno sa teda jedná o pozostatok striebornej pyxidy rovnako ako v prípade nádoby z Witaszewic. K tomuto nálezu bohužiaľ nemáme k dispozícii jeho vyobrazenie, preto sa k nemu nemôžeme ďalej vyjadriť ani posúdiť správnosť jeho stanovenej doby výroby.

V ostatných „kniežacích hroboch“ z druhej polovice 3.st. až začiatku 4.st. boli objavené nádoby s dobou výroby najskôr v 2.st., väčšina nádob i lyžíc pochádza však až z 3.st. Rovnako je v prípade väčšiny nádob možné predpokladať, že sú výrobkami galských dielní. Preto minimálne v prípade „kniežacích pohrebov“ v strednom Nemecku je veľmi pravdepodobné nadobudnutie spomínaných strieborných predmetov prostredníctvom lúpežných nájazdov do Gallie, ktoré bolo umožnené vo veľkej miere v spojitosti s prelomením hornogermánskeho limitu Alamanmi. Vylúčená však nie je ani možnosť darovania predmetov, keďže na niekoľkých nálezoch sú zachované nápisy s menom pôvodných rímskych majiteľov.¹⁵⁴ Túto možnosť dávame do spojitosti predovšetkým s vojenskou službou Germánov v rímskej armáde, keďže rímska armáda začala byť v neskoršej

¹⁵⁴ Máme na mysli dve strieborné lyžice z Emerslebenu (Becker *et al.* 2006, 50) a striebornú lyžicu spolu s postriebreným tanierom z Białeczina (Eggers – Stary 2001, 128). Na striebornom tanieri z hrobu Haßleben 8 je okrem váhového údaju prítomný ešte jeden nápis, ktorý je síce nečitateľný (Zahn 1933, 60), pravdepodobne však označoval tiež meno jeho rímskeho majiteľa.

antike výraznejšie barbarizovaná.¹⁵⁵ Týmto spôsobom je podľa nášho názoru možné pravdepodobne vysvetliť tiež nálezy v skúmaných hroboch na Slovensku a Poľsku, hoci minimálne v prípade slovenských hrobov je nutné brať do úvahy tiež lúpežnícke nájazdy (Svoboda 1968, 125; Jílek 2006, 420–421; Prohászka 2006, 61, 99). Podľa P. Prohászku bol v ostrovianskom hrobe pochovaný vandalský kráľ či knieža, ktorý mal svoje bohatstvo získať ako odmenu za vojenskú službu v rímskom vojsku alebo ako dar konkrétne za vlády cisára Aureliana (Prohászka 2006, 96, 101). J. Jílek na to nadviazal a predložil hypotézu, podľa ktorej mohlo vandalské knieža z Ostrovia získať strieborné nádoby ako dar po uzavretí prímeria s Rimanmi. Tomu mala predchádzať porážka Vandalov utrpená počas panovania cisára Aureliana. Vandali sa potom zaviazali poskytnúť rímskemu vojsku 2000 jazdcov zo svojich radov. Autor ale nevyklučuje, že vandalské kniežatá mohli byť obdarované ešte v dobe markomanských vojen, počas ktorých boli spojencami Rimanov, či strieborné nádoby nadobudnúť následne v období vlády cisára Caracallu (Jílek 2006, 420–421).

Do druhej polovice 3.st. až začiatku 4.st. spadá napokon aj depot z Hohendorfu, ktorý bol objavený počas ťažby rašeliny. Okrem fragmentov striebornej nádoby obsahoval bronzové mince, zlatý prsteň s karneolovou gemou, železnú sekeru a sponu. Keďže nemáme podrobnejšie informácie o tomto zaujímavom náleze, jeho interpretácie sa radšej zdržíme.

V našom súbore je zastúpených tiež zopár nálezov, ktoré boli uložené do zeme v 4.st. Ide konkrétne o dva úmyselne rozlámané tanieri z Młoteczna a fragmentárne dochovanú nádobu z pokladu pod kameňom, ktorý sa našiel v Lengerichu. Nález z Lengerichu by bolo možné interpretovať snáď ako korisť, no vysvetlenie nálezu z Młoteczna je pre veľkú vzdialenosť od rímskych hraníc obtiažne.

Ak sa na záver pozrieme na mapu rozmiestnenia všetkých lokalít, ktoré sú zahrnuté v našej práci, uvidíme, že tieto lokality vytvárajú akýsi pomyselný trojuholník. Musíme mať však napamäti, že informácie o strieborných nádobách nájdených na území Nemecka sme v značnej miere čerpali z korpusu „*Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum*“, v rámci ktorého sú zatiaľ spracované iba nálezy zo severnej časti Nemecka. Aj napriek tomu sa však väčšina nálezov koncentruje do okolia rieky Labe. Na základe rozmiestnenia lokalít je možné konštatovať, že počas celej doby rímskej sa väčšina nám známych nálezov strieborných nádob a lyžíc sústreďuje v akýchsi zhlukoch predovšetkým v povodí rieky Labe a jej okolí, pozdĺž pobrežia Baltského mora, v strednej časti Poľska a v oblasti juhozápadného Slovenska, Moravy a Dolného Rakúska. Súdiac podľa rozmiestnenia

¹⁵⁵ Stredonemecké hroby bývajú spojované s tzv. *ingentia auxilia germanorum* a galským vzorocisárstvom (Werner 1973. In: Quast 2009, 3).

strieborných nádob, ktoré sú známe v drvivej väčšine z hrobov germánskej elity, je možné predpokladať, že v týchto miestach sa koncentrovala moc jednotlivých germánskych skupín v rôznych časových obdobiach. Zároveň je zrejmé, že nech sa strieborné nádoby a lyžice dostali akýmkoľvek spôsobom a v akejkolvek spojitosti, dôležitú úlohu pri ich redistribúcii zohrávali rieky, predovšetkým Labe a morská cesta pozdĺž pobrežia Baltského mora.

6. Záver

V tejto diplomovej práci sme sa snažili vytvoriť podrobný súpis strieborných nádob a lyžíc z územia stredoeurópskeho barbarika a následne ich interpretovať so zameraním predovšetkým na celkové zhodnotenie nálezov, funkciu strieborných nádob v germánskom prostredí a možné súvislosti, s ktorými je spojená ich prítomnosť na skúmanom území. Zmyslom prvých troch kapitol bolo navyše vytvorenie komplexného obrazu o skúmanej problematike a podanie všeobecných informácií, ktoré súvisia so striebrom a striebornými nádobami.

Z podrobného súpisu strieborných nádob v štvrtej kapitole vyplýva, že skúmané nálezy sú veľkým obohatením pre známe spektrum rímskych strieborných nádob. Zároveň je zrejماً druhá skutočnosť, že ide o výrazne heterogénnu množinu rímskej materiálnej kultúry. Tvarová a výzdobná rozmanitosť týchto umeleckých diel je podmienená ich povahou ako luxusných a reprezentatívnych predmetov. V prostredí germánskeho barbarika sú rímske strieborné nádoby známe skutočne v drvivej väčšine z kontextov hrobov, ktoré je aj na základe ostatných prídavkov možné prisúdiť vyššej vrstve germánskej spoločnosti. Prevažná časť nálezov bola objavená v kostrových, veľmi pravdepodobne mužských hroboch. Zo ženských hrobov sú nálezy strieborných nádob a lyžíc známe až z obdobia mladšej doby rímskej s jedinou výnimkou, ktorú predstavuje ženský hrob z Profenu. V staršej dobe rímskej boli strieborné nádoby vyhradené skôr mužom, ktorí mali na vedení germánskej spoločnosti očividne rozhodujúci podiel. V mladšej dobe rímskej bolo možné získať vysoký status a moc pravdepodobne už dedičným spôsobom. Preto je možné interpretovať strieborné nádoby v ženských hroboch a v dvoch hroboch patriacim mladistvým ako súčasť rodinného pokladu (pozri Quast 2011; Krekovič 2014).

Z prostredia germánskeho sídliska pochádza naopak len jediný nesporný strieborný nález z Großjeny, pretože v prípade fragmentu z Hamuliakova existujú pochybnosti o zložení kovu. Najväčší počet strieborných nádob je síce známy z rôznych pokladov a skrýš, je to však zásluhou jedinej lokality – Hildesheimu. Súbor z tejto lokality je natoľko unikátny, že musí byť posudzovaný osobitne. S istotou o ňom môžeme povedať len to, že bol pôvodným vlastníctvom minimálne jedného Rimana, a že o jeho ďalšom osude je sa možné len dohadovať. Nálezy strieborných nádob a lyžíc z tzv. „kniežacích hrobov“ sú tak svedectvom prestížneho charakteru týchto predmetov v prostredí germánskej šľachty. Úlomok lyžice z germánskeho sídliska v Großjene, úmyselne rozlámané nádoby a nádoby, ktoré boli do hrobov zámerne uložené vo fragmetárnom stave, poukazujú však aj na ocenenie strieborných nádob len z materiálneho hľadiska.

Vráťme sa však k nálezom strieborných nádob a lyžíc z germánskych hrobov. V staršej dobe rímskej sú najpočetnejšie zastúpené nálezy strieborných pohárov, známe sú však tiež strieborné a postriebrené panvice. Vyskytujú sa len v staršej dobe rímskej, no ich pričlenenie k výlučne piciemu servisu je otázne. V mladšej dobe rímskej sa namiesto strieborných pohárov objavujú často aj sklenené a do popredia sa dostávajú tiež súčasti jedálenského riadu, predovšetkým taniere, podnosy a lyžice. Tento stav korešponduje so situáciou v rímskej ríši, čo môže znamenať buď prevzatie rímskych picích a stravovacích zvyklostí germánskou šľachtou (čo predpokladáme s ohľadom aj na ostatný inventár hrobov), alebo len odzrkadľovať vývoj rímskej produkcie nádob picieho a jedálenského servisu. Význam strieborných pohárov v staršej dobe rímskej podľa nás korešponduje s dôležitosťou pitiek v germánskej spoločnosti, ako nás o tom informuje Tacitus. Zároveň tieto nálezy môžu odrážať záujem Rimanov, ktorí si boli vedomí germánskych preferencií. O tom, že rímske strieborné poháre boli v staršej dobe rímskej prestížnymi predmetmi v germánskej spoločnosti, svedčia tiež ich germánske imitácie. Tieto poháre sú známe predovšetkým z územia Poľska, a zároveň tak dokazujú, že získať pravé rímske nádoby nebolo vždy možné. V mladšej dobe rímskej je za prestížne predmety možné považovať tiež strieborné lyžice, súdiac podľa germánskej imitácie z hrobu Wrocław-Zakrzów III.

Z dekoratívneho hľadiska prevažujú medzi skúmanými nádobami, ktoré pochádzajú z germánskych hrobov, len jednoducho ozdobené exempláre a kusy, ktoré zdobí rastlinná ornamentika. V našom súbore nie sú zastúpené žiadne mytologické scény a jediná výnimku v rámci historických (či legendárnych) námetov predstavuje strážanský lanx. S výnimkou nádob z Hildesheimu je bohatšia figurálna výzdoba v našom súbore nádob menej zastúpená, prevažujú predovšetkým motívy z dionýsovského okruhu. Tento stav môže súvisieť s germánskymi preferenciami a tým, že Germáni nevedeli oceniť bohatú výzdobu nádob na vysokej umeleckej úrovni.

Hodnota strieborného kovu spolu s pridanou umeleckou hodnotou predurčovali strieborné nádoby stať sa predmetom teaurácie. Doba pravdepodobnej výroby striebornej nádoby a doba jej uloženia do hrobu sa často výrazne líšia, prípadne sú v hroboch uložené viaceré nádoby z rôznych období. Tejto problematike sme sa venovali v podkapitole 5.4. Je preto veľmi ťažké posúdiť, v akých konkrétnych historických súvislostiach a akými spôsobmi sa nálezy strieborných nádob a lyžíc ocitli na území stredoeurópskeho barbarika. V podkapitole 5.5 sme sa pokúsili o možnú interpretáciu nálezov, vo všeobecnosti však musíme konštatovať, že spojenie nálezov s konkrétnymi udalosťami je vždy veľmi otázne, ba dokonca nemožné. Počas obdobia medzi vyrobením striebornej nádoby a jej uložením do hrobu

pripadá do úvahy veľa možných spôsobov jej nadobudnutia a my sa môžeme len prikloniť k pravdepodobnejšiemu scenáru. Nálezy sa však väčšinou koncentrujú v určitých oblastiach, v ktorých je možné predpokladať sústredenie moci jednotlivých germánskych skupín. Toto tvrdenie platí zároveň aj pre mimoriadne bohato vybavený hrob z Ostrovian, ktorý nie je súčasťou väčšieho zhluku nálezov strieborných nádob. Dôležitú úlohu pri rozšírení skúmaných nálezov zohrala morská cesta pozdĺž pobrežia Baltského mora a transport po riekach, predovšetkým po Labe.

7. Katalóg

Katalóg bude zostavený na základe systému, ktorý je použitý v práci Z. Karasovej *Die römischen Bronzegefässe in Böhmen* z roku 1998. Podľa tohto systému je zostavený tiež katalóg nálezov v dvoch prácach J. Jílka, z ktorých sme v našej diplomovej práci čerpali (Jílek 2004; 2012). Presný popis jednotlivých bodov sme prebrali od tohto autora. Systém pozostáva z nasledovných, pre naše potreby mierne upravených bodov:

x. Číslo katalógu, odpovedá číslu na mape.

1. a) Presná poloha, parcela, miestny názov, alebo popisné číslo.
 - b) Starší názov lokality, prípadne starší názov, pod ktorým bola lokalita predtým publikovaná.
2. a) Stručná charakteristika výskumu, prípadne okolnosti výskumu.
 - b) Určenie druhu nálezu.
 - c) Ostatný inventár nálezového celku alebo súboru.
3. a) Určenie druhu nádoby vrátane popisu jej formy a dekorácie.
 - b) Typologické určenie podľa Eggersa (1951).
 - c) Metrické údaje.
 - d) Metalografická analýza.
 - e) Nápis, prípadne kolok.
 - f) Datovanie celku.
4. Autor diela, z ktorého sme čerpali informácie o nádobe.
5. Uloženie nálezu v múzeu a inventárne číslo.
6. Ďalšia literatúra.

Česká republika

1. Dobřichov

1. a) poloha Pičhora

b) –

2. a) Pohrebisko bolo náhodne objavené v roku 1896 počas ťažby štrku pre obecnú cestu.

Výskum náleziska sa uskutočnil pod vedením J Waněka spolu s J. L. Pičom. Hrob číslo II. bol objavený ešte v roku 1896.

b) žiarový hrob číslo II.

c) bronzová situla/urna E 18b, fragmenty situly E 18b, fragment misy E 91 alebo E 97, fragment misy E 99/100, fragmenty kanvice E 124/125 (?), fragment neurčenej kanvice, fragment panvice E 131, fragment panvice E 134/135, fragmenty neurčenej panvice/panvíc, fragment patery E 154/155, fragmenty neurčenej nádoby/nádob typu cedník a/alebo naberačka, neurčené fragmenty /bronzovej nádoby/bronzových nádob, bronzové kovania picieho rohu/rohov, strieborná spona A 24, dve bronzové spony A 45b, dve bronzové spony Feugère 19a, bronzová spona Feugère 19d, bronzová spona TKF I.B1, germánske a rímske opaskové kovania z bronzu, zdeformovaný železný meč, zdeformovaná železná kopija, dva zdeformované železné hroty oštepov, železné nožnice, fragmenty bronzových nožníc, bronzová ihla, kostný ihelník, bronzové kovanie so železným nitom, fragment železa

3. a) fragment okraja strieborného pohára (Obr. 1): fragment je zdobený vajcovcom a perlovcom

b) E 173 (?)

c) 4,3cm x 3,9cm, 22,78g

d) 90,4% Ag, 9% Cu, 0,51% Au, 0,02% Pb

e) –

f) stupeň B_{1a}, horizont Marobudovej ríše (10/5pnl – 20/30nl) (Droberjar (ed.) 1999, 169; Droberjar 2002, 158

4. Droberjar (ed.) 1999; Künzl 2002b

5. Národní muzeum: inv. č. 53278

6. Sakař 1970; Karasová 1999; Droberjar 2002; Jílek 2004

2. a) Hrob číslo III bol objavený v roku 1896.

b) žiarový hrob III

c) bronzové vedro/urna E 38, fragment kanvice E 124/125, fragmenty cedidla

- a naberačky E 159a, fragment amforky Boersted 264/265, neurčený fragment bronzovej nádoby, bronzové kovania dvoch picích rohov, strieborná spona A 26, fragment striebornej spony, fragmenty dvoch bronzových ihlíc, bronzové opaskové kovania, dva železné nože, bronzové kovanie, dva bronzové krúžky
3. a) tri fragmenty nôžky strieborného pohára (Obr. 2–3): fragment nôžky a dva úlomky bázy zdobené vajcovcom a rytým motívom jedľovej vetvičky (germánskym výrobkom ?)
- b) E 170 (?)
- c) nôžka (výška 2,1cm, priemer 2cm, váha 16,12g), dva iné úlomky nôžky (4,8cm x 3,7cm, váha 16,41g)
- d) nôžka (4,5% Cu), dva iné úlomky nôžky (14% Cu)
- e) –
- f) stupeň B_{1a}, horizont Marobudovej ríše (10/5pnl – 20/30nl) (Droberjar (ed.) 1999, 169; Droberjar 2002, 158)
4. Droberjar (ed.) 1999; Künzl 2002b; Jílek 2004; Schuster 2010
5. Národní muzeum: inv. č. 53303a, 53303b a 53305
6. Sakař 1970; Karasová 1999; Droberjar 2002
2. a) Hrob číslo 147 bol objavený v roku 1905.
- b) žiarový hrob 147 (tiež ako číslo 56 (Eggers 1951) a 1/1905 (Sakař 1970))
- c) fragment bronzovej patery E 154/155, bronzová spona A 45a, fragment bronzovej spony A 54b (?), bronzové kovania rímskeho opasku, železný nôž, nálezy z hrobov číslo 147–149: dve bronzové kovania picích rohov, bronzové nožnice, bronzové puzdro na pečať, bronzový nit a kovanie
3. a) strieborné držadlo pohára v podobe hlavy kozla (Obr.4)
- b) –
- c) šírka 5,4cm, výška 5,9cm
- d) –
- e) –
- f) stupeň B_{1a}, horizont Marobudovej ríše (10/5pnl – 20/30nl) (Droberjar (ed.) 1999, 169; Droberjar 2002, 158)
4. Eggers 1951; Sakař 1970; Stupperich 1997a; Droberjar (ed.) 1999; Bouzek 2000; Künzl 2002b; Jílek 2004
5. Národní Muzeum: inv. č. 65275
6. Sakař 1970; Karasová 1999; Droberjar 2002

2. Dušníky

1. a) poloha Háje
b) Duschnik
2. a) Náhodný objav z roku 1866 počas orby na poli.
b) žiarový hrob
c) fragment bronzovej situly/urny E 28, zlatý prsteň, železný meč, dva či tri hroty kopijí, kovanie štítu, železný nôž, strieborné doštičkové kovania, zlomok bronzového plechu, zliatky striebra a bronzu, zlomky železa
3. a) nôžka a iné fragmenty strieborného pohára, napr. jedna doštička s výjavom leva a kvetu, druhá doštička s výjavom psa a vtáka
b) –
c) –
d) –
e) –
f) prvá polovica 2.st. (Droberjar (ed.) 1999, 128; Droberjar 2002, 66)
4. Jílek 2004
5. –
6. Sakař 1970; Karasová 1999; Droberjar 2002;

3. Holubice

1. a) poloha Nad Průhonem, parcela č. 98
b) Holubitz
2. a) objav z roku 1879
b) žiarový hrob
c) fragment bronzovej situly E 18, vedro E 33, misa E 67, misa E 96, panvica E 131, fragmenty bronzovej nádoby/nádob (?), fragmenty bronzových kovaní picieho rohu/picích rohov, jedna/dve strieborné spony A 37, bronzová spona A II.26 a A III.45/A 46 (?)
3. a) fragmenty strieborného kantharu (Obr. 5): zvoncová nôžka a fragment okraja
b) –
c) –
d) –
e) –
f) stupeň B_{1a}, horizont Marobudovej ríše (10/5pnl – 20/30nl) (Droberjar (ed.) 1999, 169;

Droberjar 2002, 76)

4. Künzl 1988a; Künzl 1997a; Künzl 2002b; Jílek 2004; Jílek 2007

5. –

6. Motyková-Šneidrová 1963; Sakař 1970; Künzl 1997b

3. a) prsteneč, opierka pre palec a polmesiakovitá atašé strieborného skyfoidného držadla germánskeho pôvodu (Obr. 7)

b) –

c) –

d) –

e) –

f) stupeň B_{1a}, horizont Marobudovej ríše (10/5pnl – 20/30nl) (Droberjar (ed.) 1999, 169; Droberjar 2002, 76)

4. Künzl 2002b; Jílek 2004; Jílek 2007

5. stratené (Jílek 2004, 72)

6. Künzl 1997a; Künzl 1997b

3. a) germánska (?) doštička držadla strieborného pohára (Obr. 6): doštička je zdobená rytým rastlinným ornamentom, jej ramená majú podobu štylizovaných vtáčích hláv s rytými vnútornými detailmi

b) E 170 (Eggers 1951, 177; Karasová 1999, 210) alebo E 170/171/175 (Droberjar (ed.) 1999, 128; Künzl 2002b, 336), alebo E 173 (Jílek 2007, 25)

c) –

d) –

e) –

f) stupeň B_{1a}, horizont Marobudovej ríše (10/5pnl – 20/30nl) (Droberjar (ed.) 1999, 169; Droberjar 2002, 76)

4. Eggers 1951; Künzl 1988a; Künzl 1997b; Droberjar (ed.) 1999; Karasová 1999; Künzl 2002b; Jílek 2004; Jílek 2007

5. Národní muzeum (Jílek 2004, 72)

6. Künzl 1997a

4. Mušov

1. a) parcela číslo 3763/1

b) –

2. a) Hrob bol objavený pri ťažbe piesku a následne preskúmaný počas záchranného výskumu v roku 1988. Záchranný výskum bol vykonaný prostredníctvom Regionálneho muzea v Mikulove pod vedením J. Pešku.
- b) kostrový hrob
- c) vedro E 42, misa E 77, kotol NE 3, dve bronzové nádoby typu Gose 503, fragment situly E 27–29, bronzová atašé, fragmenty strieborných kovaní dvoch picích rohov, železná „trojnožka“, bronzový štvornohý skladací stolík, fragment okraja sklenenej millefiori misky I 18, tri misy I 75, dva džbány I 51b, minimálne deväť štvorhranných fliaš I 50a, rímsko-provinciálny dvojuchý keramický pohár, dve rímske keramické misy, šesť rímskych keramických tanierov, germánska hlinená kónická misa a terina, bronzové a železné skrinkové kovania a súčasti drevených skriniek či truhlíc vrátane pozláteného kovania, ktoré je reliéfne zdobené postavami bohov, dva slonovinové fragmenty z nábytku (?), bronzové, železné, strieborné a strieborné pozlátené opaskové kovania a súčasti vrátane bronzového pterygu, pár strieborných pozlátených stoličkových ostrôh, dva páry železných pozlátených a postriebrených stoličkových ostrôh, osteň postriebrenej stoličkovej ostrohy, štyri železné stoličkové ostrohy s gombíkmi, šesť železných gombíkových ostrôh, sedem železných hrotov kopijí z toho jeden postriebrený, štyri železné hroty šípov, osem železných tulejok šípov, fragment meča, postriebrené kovania okrajov troch štítov, fragmenty rímskeho železného šupinového panciera, dva zlaté prívesky, bronzová lampa, dva železné kozlíky, železný ražeň, obrovské železné kliešte, hák na mäso, bronzová kozmetická lyžička, roztieracia doštička, dva železné nože, bronzový nožík, dve bronzové kovania noža, dve osličky, zlatý pliešok, fragmenty železy, fragment mušle, medvedí pazúr, množstvo zvieracích kostí (i z bobra)
3. a) trojdielne držadlo pohára (F 10) (Obr. 8): doštička je zdobená listom lotosu a jej ramená sú ukončené vtáčimi hlavičkami bez vnútorných detailov. Z vonkajšej strany sú ramená doplnené obrysom dvoch roziet a dvoch výčnelkov či úponkov. Pod doštičkou je vertikálne upevnený neúplný prstenec. Opierka pre palec je ukončená kvapkovitou atašé.
- b) E 170
- c) šírka 8,4cm, výška 6,55cm, hrúbka 0,45cm, priemer nádoby asi 11,6–11,7cm, váha 64,5g
- d) 96,57% Ag, 2,61% Cu, 0,75% Pb, 0,067% Zn
- e) –

- f) stupeň B₂/C₁, horizont markomanských vojen (150/160 – 180/200) (Peška – Tejral 2002, 505)
4. Künzl 2002b; Künzl, E. – Künzl, S. 2002
5. Regionální muzeum v Mikulově: inv. č. 51/88-19
6. Tejral 1995; Droberjar 2002; Jílek 2004; Schuster 2010
3. a) držadlo misy/taniera (F 11) (Obr. 9): držadlo má približne polmesiacovitý tvar, je zdobené symetricky rozloženým rastlinným ornamentom a jeho ramená sú ukončené vtáčimi hlavičkami a rozetami
- b) –
- c) dĺžka 9,3cm, hrúbka 0,3cm, priemer nádoby asi 17,8cm, váha 24,6g
- d) –
- e) –
- f) stupeň B₂/C₁, horizont markomanských vojen (150/160 – 180/200) (Peška – Tejral 2002, 505)
4. Künzl 2002a; Künzl, E. – Künzl, S. 2002; Jílek 2004
5. Regionální muzeum v Mikulově: inv. č. 51/88-20
6. Droberjar 2002
3. a) držadlo misy/taniera (F 12) (Obr. 10): držadlo má takmer pravouhlý tvar, je zdobené rastlinným ornamentom a jeho ramená sú ukončené vtáčimi hlavičkami bez vnútorných detailov
- b) –
- c) dĺžka 5,2cm, hrúbka 0,2cm, priemer nádoby asi 8,6cm, váha 6,6g
- d) –
- e) –
- f) stupeň B₂/C₁, horizont markomanských vojen (150/160 – 180/200) (Peška – Tejral 2002, 505)
4. Tejral 1995; Künzl, E. – Künzl, S. 2002
5. Regionální muzeum v Mikulově: inv. č. 51/88-21a
6. Droberjar 2002; Künzl 2002a; Jílek 2004
3. a) držadlo misy/taniera (F13) (Obr. 11): držadlo má takmer pravouhlý tvar, je zdobené rastlinným ornamentom a jeho ramená sú ukončené vtáčimi hlavičkami bez vnútorných detailov
- b) –

- c) dĺžka 5cm, hrúbka 0,2cm, priemer nádoby asi 8,2cm, váha 6,6g
- d) –
- e) –
- f) stupeň B₂/C₁, horizont markomanských vojen (150/160 – 180/200) (Peška – Tejral 2002, 505)
4. Tejral 1995; Künzl 2002a; Künzl, E. – Künzl, S. 2002; Jílek 2004
5. Regionální muzeum v Mikulově: inv. č. 51/88-21b
6. Droberjar 2002
3. a) strieborná misa (F 14) (Obr. 12): nádoba má nízku nôžku, esovito profilované steny a široký vyklenutý okraj, ktorý je na hrane zhrubnutý a zdobený hrubým perlovcom. Misa mala asi pôvodne držadlá.
- b) –
- c) priemer okraja 10,4cm, priemer dna 3,5cm, váha 55g
- d) 94,5% Ag, 4,6% Cu, 0,6% Pb, 0,3% Au
- e) nápisy CRESCIV/TIS, XX
- f) stupeň B₂/C₁, horizont markomanských vojen (150/160 – 180/200) (Peška – Tejral 2002, 505)
4. Tejral 1995; Künzl 2002a ; Künzl, E. – Künzl, S. 2002; Jílek 2004
5. Regionální muzeum v Mikulově: inv. č. 51/88-22
6. Droberjar 2002
3. a) strieborná peltoidná nôžka taniera/podnosu/panvice/pohára (F 15) (Obr. 13)
- b) –
- c) dĺžka 2,5cm, šírka 1,4cm, hrúbka 0,3cm, váha 7,5g
- d) 92,81% Ag, 6,73% Cu, 0,42% Pb, 0,039% Zn
- e) –
- f) stupeň B₂/C₁, horizont markomanských vojen (150/160 – 180/200) (Peška – Tejral 2002, 505)
4. Künzl 2002a ; Künzl, E. – Künzl, S. 2002; Jílek 2004
5. Regionální muzeum v Mikulově: inv. č. 51/88-67
6. Droberjar 2002
3. a) peltoidná nôžka taniera/podnosu/panvice/pohára (F 16) (Obr. 13)
- b) –
- c) dĺžka 2,3cm, šírka 1,5cm, hrúbka 0,4cm, váha 7,2g

- d) –
 - e) –
 - f) stupeň B₂/C₁, horizont markomanských vojen (150/160 – 180/200) (Peška – Tejral 2002, 505)
4. Künzl 2002a ; Künzl, E. – Künzl, S. 2002; Jílek 2004
5. Regionální muzeum v Mikulově: inv. č. 51/88-68
6. Droberjar 2002
3. a) strieborná lyžica typu ligula (G 3) (Obr. 14): lyžica má veľkú lopatku ovoidného tvaru, približne polmesiacovitý medzičlánok, ktorý je na hornom konci zrezaný a rúčku, ktorá má na konci i na začiatku pravouhlý prierez a ukončenie v podobe stĺpkovitej hlavičky
- b) –
 - c) celková dĺžka 16,1cm, dĺžka lopatky 9,1cm, šírka 4,2cm, váha 37,4g
 - d) –
 - e) nápis PC
 - f) stupeň B₂/C₁, horizont markomanských vojen (150/160 – 180/200) (Peška – Tejral 2002, 505)
4. Künzl 2002a ; Künzl, S. – Künzl, E. 2002b
5. Regionální muzeum v Mikulově: inv. č. 51/88-51
6. Droberjar 2002
3. a) strieborná lyžica typu cochlear (G 4) (Obr. 15): lyžica má malú okrúhlu lopatku a dlhú zahrotenú rúčku
- b) –
 - c) celková dĺžka 14,4 cm, dĺžka lopatky 2,9cm, šírka 2,9cm, váha 20,4g
 - d) –
 - e) nápisy PC, dve prekrížené V
 - f) stupeň B₂/C₁, horizont markomanských vojen (150/160 – 180/200) (Peška – Tejral 2002, 505)
4. Künzl 2002a ; Künzl, S. – Künzl, E. 2002b
5. Regionální muzeum v Mikulově: inv. č. 51/88-52
6. Droberjar 2002

5. Apensen

1. a) –
b) –
2. a) Hrob bol náhodne objavený počas orby na poli v roku 1927. Nálezca urnu vyprázdnil, no Na druhý deň prehľadal okolie nálezu W. Wegewitz.
b) žiarový hrob
c) H. J. Eggers (1951, 116) ako aj M. Erdrich a W.-A. Teegen (Erdrich – Teegen 2002, 165–166) uvádzajú rôzne predmety. W. Wegewitz (1994, 163–168) spomína nasledovné nálezy: brozová situla/urna E 25, dve misy E 102, dva páry naberačky a cedidla E 160, bronzové kovania dvoch picích rohov, keramické črepy, strieborná spona, bronzová postriebrená stoličková ostroha,
3. a) fragmety dvoch strieborných pohárov (Obr. 17–18): dve nôžky, polkruhový fragment držadla, doštička držadla, kúsok steny nádoby. Doštička je zdobená štylizovaným rastlinným ornamentom, jej ramená sú z vonkajšej strany zdobené dvomi rozetami a nemajú ukončenie v podobe vtáčích hlavičiek.
b) E 170
c) priemer okraja nádoby 9,5cm, šírka doštičky 6,7cm
d) –
e) –
f) začiatok 2.st. (Wegewitz 1994, 163–164, 168)
4. Wegewitz 1994; Erdrich – Teegen 2002; Künzl 2002b;
<<http://objekte-recherchieren.museen-stade.de/>>
5. Schwedenspeicher-Museum Stade: inv. č. r 2014/13201 (nôžka), 13202 (druhá nôžka), 13203 (doštička držadla), 13204 (okraj), 13205 (fragment držadla)
6. Eggers 1951; Laux 1992;
3. a) reliéfne zdobený fragment (Obr. 17:5)
b) –
c) –
d) –
e) –
f) začiatok 2.st. (Wegewitz 1994, 163–164, 168)
4. Wegewitz 1994; Erdrich – Teegen 2002; Künzl 2002b;
<<http://objekte-recherchieren.museen-stade.de/>>

5. Schwedenspeicher-Museum Stade: inv. č. r 2014/13206

6. Eggers 1951

6. Brunow

1. a)

b) –

2. a) Hrob bol objavený v roku 1875.

b) pravdepodobne kostrový hrob

c) inventár hrobu má byť podobný výbave hrobu II. v Marwedeli (Laux 1992, 375)

3. a) strieborná panvica

b) E 142–143

c) –

d) –

e) –

f) 1.–2.st. (?)

4. Beltz 1910; Laux 1992

5. Archäologisches Landesmuseum Mecklenburg-Vorpommern, Schwerin: inv. č. 2605 (Eggers 1951, 113). Na stránke múzea sme nenašli žiadne informácie.

6. Eggers 1951

7. Emersleben

1. a) poloha medzi kopcami Steinberg a Deneckenberg, na niekdajšom poli „langes Stück“

b) –

2. a) Hroby boli odryté v miestnej tehelni v roku 1941.

b) kostrový hrob 2

c) bronzová nádoba s podstavcom, misa E 82, tanier podobný typu E 120, naberačka s cedníkom E 161, sklenená nádoba (?), keramický pohár, štyri keramické misy, dve drevené vedrá s bronzovým okutím, pozlátená strieborná spona A VI.2, perforovaný obolos cisára Postuma, zlatý špirálový prsteň, zlatý špirálový náramok, strieborná pracka, hrebeň z parožia

3. a) dve strieborné lyžice typu ligula (Obr. 19–20): prvá lyžica má vakovitú lopatku, polmesiakovitý spojovací článok a krátku rúčku, ktorá má osemhranný prierez a ukončenie v podobe cibul'ovitého gombíka. Druhá lyžica má mandľovitú lopatku, volútový medzičlánok a bohato profilovanú rúčku, ktorá je ukončená ozdobnou

zahrotenou hlavičkou. Celá vnútorná plocha jej lopatky je vyplnená ozdobnou palmetou.

b) –

c) lyžica s lopatkou zdobenou palmetou: dĺžka 17,64cm, dĺžka lopatky 6,82cm, šírka 4cm, váha 33g

lyžica ukončená gombíkom: dĺžka 14,13cm, dĺžka lopatky 6,65cm, šírka 4,43cm, váha 43,5g

d) prvá lyžica: 97% Ag, 1,61–1,8% Cu, 0,34–0,43% Pb, 0,62–1,01% Au

druhá lyžica: 93% Ag, 5,6% Cu, 0,82% Pb, 0,44% Au

e) na zdobenej lyžici je nápis LIC SVL

f) stupeň C₂ (Becker *et al.* 2006, 49–50), alebo koniec 4.st. (Schulz 1952, 120)

4. Schulz 1952; Becker *et al.* 2006

5. Städtisches Museum Halberstadt: inv. č. 1605 b a 1605 c (Becker *et al.* 2006, 50)

6. Böhme 1970

8. Gommern

1. a) poloha Gerstenberg

b) –

2. a) Hrob bol objavený v roku 1990 miestnej pieskovni pamiatkármi R. Wagnerom a neskôr W. Frickem a jeho ženou. Objav bol následne odborne preskúmaný počas záchranného archeologického výskumu, ktorý viedol okresný pamiatkár T. Weber a archeológ M. Becker z Landesmuseum für Vorgeschichte Halle.

b) kostrový hrob

c) bronzový westlandský kotol E 12, misa 83/87, dve hemmorské vedrá E 58–60 (?), bronzová trojnožka, sklenený pohár I 86, pohár I 96b2, pohár I 96b1, pohár Trier 48, fragment germánskej keramickej nádoby, víbový košík na sklenené nádoby, dve drevené vedrá, drevená kaďa, tri drevené nádoby so striebornými kovaniami, dve zlaté a jedna strieborná spona A VI,2, zlatý špirálový prsteň, zlatý nákrčník, aureus cisára Trajána, päť strieborých mincí od cisára Hadriána po Lucia Vera, bronzové kovania drevených skriniek, klince, drevené máry, doska stola s kovaniami, kľúč, tri opasky z toho jeden s veľkou striebornou prackou a iný opasok s tromi prackami a pozlatenými striebornými, striebornými a bronzovými kovaniami, dve strieborné ostrohy, strieborný nôž, fragmenty pošvy, tri strieborné hroty šípov, tulec, štít so striebornou puklicou, striebornými kovaniami a dvomi denármi Alexandra Severa, kovania hracej dosky, minimálne 50 sklenených hracích kamienkov, kostený hrebeň,

- fragmenty kapsy, farebného odevu, mešca a kožených opaskov, strieborné nožnice
3. a) súprava striebornej naberačky s cedidlom (Obr. 21): nádoby majú nízke telá, mierne zaoblené dná a horizontálne veslovité rukoväte s rytými líniami okolo okrajov. Cedidlo nesie ozdobný perforovaný motív zložený z rozety na dne, vlnkového ornamentu na stenách nádoby a niekoľkých dierovaných línií.
 - b) E 161
 - c) priemer okraja 11cm, dĺžka 23,3cm, váha naberačky 115,8g, váha cedidla 111,5g
 - d) naberačka: 88,7% Ag, 7,8% Cu, 1,6% Pb, 1,2% Au
cedidlo: 86,7% Ag, 6,4% Cu, 2,6% Cl, 1,5% Au, 1,1% Pb
 - e) –
 - f) druhá tretina 3.st. (Becker (ed.) 2010a, 347, 402) alebo druhá polovica 3.st. (Becker 1999, 90).
 4. Becker *et al.* 2006; Becker (ed.) 2010b; Künzl 2010
 5. Landesmuseum für Vorgeschichte Halle: inv. č. 99:4300a (naberačka), 99:4300b (cedidlo)
 6. –
 3. a) strieborné hemmorské vedro (Obr.22): nádoba má nízke telo, nízku kónickú nôžku a špirálovito stočenú rukoväť s ozdobnými hlavičkami na oboch vytočených koncoch. Rukoväť je k telu pripojená cez dve polkruhové atašé, ktoré sú zhora lemované jedným pásikom ukončeným v podobe volút na oboch stranách. Telo nádoby je pod okrajom zdobené dvomi širšími radmi pozlátených pletencov.
 - b) E 60/61
 - c) priemer okraja 21,9cm, priemer nôžky 9,6cm, výška 15cm
 - d) telo nádoby: 89,7% Ag, 7,1% Cu, 1% Pb, 0,6% Au
 - e)
 - f) druhá tretina 3.st. (Becker (ed.) 2010a, 347, 402) alebo druhá polovica 3.st. (Becker 1999, 90).
 4. Becker *et al.* 2006; Becker (ed.) 2010b; Künzl 2010
 5. Landesmuseum für Vorgeschichte Halle: inv. č. 99:4299a
 6. –

9. Großjena

1. a) poloha „Auf der Lache“
 - b) –
2. a) Na lokalite boli vykonávané povrchové zbery pomocou detektoru kovov v rokoch 1999

až 2002.

b) germánske sídlisko

c) –

3. a) fragment striebornej lyžice (Obr. 24): fragment lopatky s časťou spojovacieho článku

b) –

c) dĺžka 3,5cm, šírka 2,3cm, váha 6g

d) –

e) –

f) doba rímska (Becker *et al.* 2006, 201–206)

4. Becker *et al.* 2006

5. Landesmuseum für Vorgeschichte Halle: inv. č. K 67 (Becker 2006 *et al.* 2006, 206)

6. –

10. Groß Kelle

1. a) bližšie neznáme miesto na poli

b) –

2. a) V roku 1837 bol pod mohylou s kamenným násypom údajne objavený hrob.

b) kostrový hrob (?)

c) fragmenty bronzovej misy E 99–101, naberačka s cedidlom E 160, strieborné kovania picieho rohu/rohov, päť kostených hracích kamienkov, tri kocky, bronzové nožnice, bronzový nôž, bronzový krúžok

3. a) strieborná panvica (Obr. 25): nádoba má nízke a mierne esovito profilované telo, podstavový prstenec a rukoväť s plastickou figurálnou dekoráciou. Vonkajší koniec rukoväte zdobí jedna ženská hlava a dve hlavy mačkovitých šeliem po jej stranách, pod nimi sa nachádza postava bohyne s korunou hradieb na hlave a ďalšími atribútmi. Pod plastickou lištou, na ktorej stojí bohyňa, je zobrazený lev trhajúci barana. Ramená rukoväte sú ukončené vtáčimi hlavičkami a dvomi zobúcimi papagájmi.

b) E 152

c) priemer 16,8cm, dĺžka 28,2cm, dĺžka rukoväte 12cm, šírka rukoväte 9,8cm, výška 6,7cm, hrúbka 0,2cm, váha 650g

d) –

e) –

f) stupeň B (Voß *et al.* 1998, 116)

4. Eggers 1951; Bełkowska 1984; Stupperich 1997b; Voß *et al.* 1998; Künzl 2002b

5. Archäologisches Landesmuseum Mecklenburg-Vorpommern, Schwerin Museum: inv. č. 376 (Voß *et al.* 1998, 116)

6. –

11. Hagenow

1. a) poloha pred mestským cintorínom

b) –

2. a) Hrob, ktorý je súčasťou väčšieho pohrebiska z doby rímskej, bol náhodne objavený v roku 1995 počas stavebných prác. Nálezca však hrob zničil a bronzovú urnu vyprázdnil.

b) žiarový hrob číslo 5/1995

c) bronzová situla E 25/28, bronzová polmesiacovitá nôžka vedra, bronzová pozlátená rozeta

3. a) fragmenty strieborného pohára/pohárov (Obr. 26): rímska doštička skyfoidného držadla zdobená rastlinným ornamentom, časť okraja a vnútorného plášťa, iný fragment okraja, neurčené fragmenty, tri úlomky reliéfnej dekorácie dáckeho pôvodu

b) –

c) doštička držadla: dĺžka 27,6cm, šírka 30,6cm, hrúbka 0,37cm, priemer nádoby asi 10cm, váha 8,4g

d) –

e) –

f) stupeň B₁ (Künzl 2002b, 338) až B₂ (Voß 2005, 36)

4. Voß *et al.* 1998; Künzl 2002b

5. ?

6. –

12. Haßleben

1. a) juho až juhovýchodne od Haßlebenu na vyvýšenine, východne od nížiny rieky Gery

b) –

2. a) Juhovýchodným smerom od mesta bola pri ťažbe štrku zistená časť pohrebiska a sídliska z doby rímskej. V roku 1911 tu bol náhodne objavený a neodborne odkrytý hrob číslo 8.

b) kostrový hrob číslo 8

c) bronzové hemmorské vedro E 58, misa E 78, postriebrená misa E 112, postriebrený tanier E 116, naberačka a cedník E 161, strieborné kovaie picieho rohu (?), tri sklenené nádoby typu E 217 a E 219, rímsky keramický pohár s prehýbanými stenami, rímske

mortarium a golierová misa, šesť germánskych keramických nádob, dve drevené vedrá s bronzovými či striebornými kovaniami, drevený tanier, drevený tanier/podnos s bronzovými a striebornými kovaniami, dve zlaté spony vykladané granátom a almandínom, dve iné zlaté spony, tri strieborné pozlátené doštičkové spony ozdobené jantárom a almandínom, dve strieborné doštičkové spony ozdobené almandínom, zlatý nákrčník, sklenené, jantárové a zlaté perly, zlaté, strieborné, jantárové a gagátové prívesky, zlatý prsteň s almandínom, zlatý prsteň, prsteň z modrého skla, zlatá minca cisára Hadriana dve zlaté mince Antonina Pia použité ako prívesky, zlatá minca cisára Galliena (obolos), dve drevené skrinky so striebornými kovaniami, kľúč, dve strieborné pracky a opaskové kovania, strieborný nôž, dve strieborné ihlice so zlatou a almandínovou hlavičkou, strieborná ihlica, kostený hrebeň, pracky z obuvy, zvyšky látky, fragmenty mešca/vaku (?), dve kostené vretená, strieborná ihla, slonovinový krúžok, množstvo zvieracích kostí

3. a) strieborný tanier (Obr. 27): nádoba má plytké telo s mierne vypuklým dnom, širší horizontálny okraj, nízku prstencovú nôžku a reliéfnu výzdobu na vnútornej strane. Okraj a medailón sú zdobené štylizovaným rastlinným ornamentom, ktorý je olemovaný perlovcom, medailón je navyše olemovaný žliabkom a listovým vencom.
- b) –
- c) priemer 28cm, výška 2,5cm, hrúbka 0,1–0,15cm, váha 1463g
- d) –
- e) nečitateľný nápis a váhový údaj: P I I I I S
- f) 250 až 350 (Schulz 1933, 24–25)
4. Schulz 1933; Zahn 1933; Prohászka 2006
5. Museum für Ur- und Frühgeschichte Thüringens, Weimar
6. –

3. a) strieborná lyžica typu cochlear (Obr. 28): lyžica má vakovitú lopatku, polmesiacovitý/volútový medzičlánok a bohato profilovanú rúčku ukončenú hrotom
- b) –
- c) dĺžka 15,2cm
- d) –
- e) –
- f) 250 až 350 (Schulz 1933, 24–25)
4. Schulz 1933; Zahn 1933
5. Museum für Ur- und Frühgeschichte Thüringens, Weimar

6. Böhme 1970

2. a) Hrob bol objavený v roku 1934.

b) kostrový hrob číslo 21 (aj ako číslo 22 – Eggers 1951)

c) V množstve a druhoch konkrétnych milodarov sa autori líšia (Eggers 1951, 137; Dušek 1999 41–42).

3. a) strieborná lyžica

b) –

c) –

d) –

e) –

f) –

4. Eggers 1951; Dušek 1999

5. ?

6. Böhme 1970

13. Hildesheim

1. a) poloha Galgenberg

b) –

2. a) Poklad bol náhodne objavený a vyzdvihnutý vojakmi počas prác na stavbe vojenskej strelnice v roku 1868. V roku 1869 preskúmal miesto nálezu August Cohausen.

b) ukrytý poklad/depot

c) dve strieborné rukoväte zrkadiel, strieborný kandeláber, strieborný tanier na lampu, dve strieborné trojnožky, v okolí bola nájdené konské kostry, bronzová soška Merkúra, bronzová spona

3. a) strieborný kantharos zdobený dionýzovským motívom vrátane štyroch masiek (Obr.29):

pohár má dvojstenné kalichovité telo, vysokú bohato profilovanú nôžku so širokou základňou a dve držadlá, ktoré prečnievajú vysoko nad okraj. Reliéfna dekorácia je tvorená nasledovnými prvkami: na výrazne oddelenom dne sú zavesené levie kože, steny zdobia štyri masky (Dionýsos s Marsyom, Pan s Priapom), viničové a brečtanové úponky a rôzne zavesené predmety patriace do dionýsovského okruhu. Držadlá majú podobu dvoch prepletených brečtanových úponkov (Gehrig 1980, 18; Hitzl *et al.* 1997, 45).

b) –

c) priemer 10,5cm, výška i s držadlami 13,8cm, váha 478,8g

d) –

- e) nápis L MANL BOCCI a váhový údaj: P III < III
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Nierhaus 1969; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č.: pohár 3779,11; držadlá 3779,15 a 3779,16; nôžka 3779,41
6. Gregarek 1997; Erdrich – Teegen 2002
3. a) pár strieborných kantharov zdobených dionýzovskou tematikou vrátane desiatich masiek (Obr.30): nádoby majú nižšie kalichovité telo, široký odsadený okraj (torus–trochilus–torus), odsadené dno a profilovanú nôžku so širokou základňou. Na pohároch je zobrazená podobná scéna v podobe prírodnej svätynie vrátane desiatich divadelných masiek, zvierat a rôznych predmetov. Nôžky pohárov sú zdobené rastlinnými úponkami rovnako ako aj dna nádob, na ktorých sú znázornené aj zvieratá (Gehrig 1980, 19; Hitzl *et al.* 1997, 46–47).
- b) –
- c) priemer 14,4cm a 14,6cm, výška 12,5cm, váha 585,46g a 658,6g (aj s nôžkou)
- d) –
- e) –
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,13 a 3779,14
6. Gregarek 1997
3. a) dve kantharoidné držadlá (Obr. 31): držadlá majú podobu dvoch rozvetvených konárov s brečtanovými listami
- b) –
- c) šírka 5,9cm, výška 9,1cm, váha 47,58g
- d) 98% Ag, 0,5 – 0,6% Cu, 0,5 – 0,7% Pb, 0,1% Au
- e) –
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,17 a 3779,18
6. Gregarek 1997; Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002

3. a) fragmentárny strieborný pohár zdobený dionýzovskou tematikou vrátane šiestich masiek (Obr. 32): nádoba má nízke polguľovité telo, vysoký odsadený okraj a pôvodne mal tiež nôžku a dve držadlá. Reliéfna výzdoba pozostáva z levích koží v spodnej časti nádoby a šiestich masiek v jej hornej časti. Masky a medzi nimi umiestnené predmety patria do dionýzovského okruhu.
- b) –
- c) priemer 14,7cm, výška 6,3cm, váha 382,58g
- d) –
- e) –
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,12
6. Gregarek 1997; Erdrich – Teegen 2002
3. a) vavrínový pohár (Obr. 33): nádoba má polguľovité telo, výrazne rozšírený okraj a pôvodne mal prispájkované dve držadlá a nôžku. Prechod medzi okrajom a telom pohára tvoria dva perlovcové rady, pod nimi sú štyri vavrínové vetvičky, ktoré sú rozložené súmerne po celej nádobe.
- b) –
- c) priemer 15,6cm, výška 9cm, váha 534,2g
- d) –
- e) –
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Erdrich – Teegen 2002
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,9
6. Gregarek 1997; Hitzl *et al.* 1997
3. a) dva poháre v podobe tzv. megarských čaší (Obr. 34–35): poháre majú polguľovitý tvar tela, po celom povrchu sú zdobené bohatým florálnym motívom, ktorý dopĺňajú vtáky a motýle. Na päťlistej rozete na dne pohárov sú stopy po dodatočnom upevnení dvoch tvarovo odlišných nožík, neskôr boli na poháre pripevnené tiež dve polkruhové uchá. Uchá sú dolným koncom upevnené v strednej časti nádob, ich horná časť sa nachádza voľne vo vzduchu nad okrajom nádob.

b) –

c) priemer 14,8cm, výška 6cm a 9cm, váha 395,03g a 495,89g aj s držadlami

d) –

e) –

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997; <<http://www.varusschlacht-am-harz.harz-geschichte.de/bildergalerie/hildesheimer-silberschatz/schale6.jpg>>

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,5 a 3779,6

6. Gehrig 1967; Gregarek 1997; Erdrich – Teegen 2002;

3. a) girlandový pohár (Obr. 36): nádoba má lievikovité a jemne esovito profilované telo, zaoblené dnom a dve dvojdielne slučkovité držadlá. Výzdoba je umiestnená na pozlátenom pozadí a má podobu girland vytvorených z kvetov, plodov a listov. Girlandy sú hore zavesené na previazaných mašliach a celú výzdobu podopierajú po stranách dva prekřížené thyrsy.

b) –

c) priemer 12,5cm, priemer s držadlami 18,5cm, výška 8,2cm, váha 301,12g

d) –

e) –

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Gehrig 1980; Stupperich 1993; Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002

5. Atikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,10

6. Gehrig 1967; Gregarek 1997

3. a) šesť pohárov rôznych veľkostí zdobených brečtanovými úponkami a nôžka siedmeho pohára (Obr. 37): nádoby majú rovnaký tvar a výzdobu, líšia sa len rozmermi. Telá pohárov majú rovné steny až po odsadené dno, ktoré je zdobené jazýčkovým ornamentom. Poháre sú zdobené úponkami brečtanu, ktoré sú vyplnené niellom. Nádoby majú pomerne nízke nôžky a dve malé slučkovité držadlá prispájkované ku dnu.

b) –

c) priemer 7,3cm a 11,4cm, výška 4,2cm a 6,1cm, váha 119,94g a 315,3g

d) 98% Ag, 0,7 – 1,1% Cu, 0,3 – 0,8% Pb, 0,6% Au

e) –

- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č.: väčšie poháre (3779,20; 3779,21; 3779,22), menšie poháre (3779,23; 3779,24; 3779,25), nôžka malého pohára 3779,26
6. Gregarek 1997; Erdrich – Teegen 2002
3. a) tzv. „Buckelnapf“ (Obr. 38): nádoba má hlbšie dvojdielne telo, smerom von rozšírený okraj, nízku profilovanú nôžku a zvyšky spájky na okraji po kedysi pripevnených držadlách. Pohár je zdobený veľkými vytepanými výčnelkami v tvare slzy, ktoré vyrastajú z dna nádoby. V hornej časti sú medzi nimi umiestnené vejárovité prvky.
- b) –
- c) priemer 8,2cm, výška 5cm, váha 118,36g, váha s držadlami približne 140g
- d) –
- e) váhový údaj: III P I ... > XI
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Kaufmann-Heinimann 1997
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,19
6. Erdrich – Teegen 2002
3. a) dva hladké strieborné poháre (Obr. 39): nádoby majú vyššie, približne polgulovité telo, nízku nôžku a pôvodne mali i držadlá. Pod okrajom sú zdobené vlysom štylizovaných listov, ktorý je z oboch strán lemovaný perlovcom.
- b) –
- c) priemer 11,9cm, výška 10,9cm, váha 330,27g
- d) –
- e) nápis SH a váhový údaj: P VII S ^^ V
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,7 a 3779,8
6. Gregarek 1997
3. a) fragment nôžky a fragmenty okraja neurčeného strieborného pohára
- b) –

c) priemer nádoby 11,4cm, dĺžka 10,5cm

d) –

e) –

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,77 a 3779,38 – stratené

6. –

3. a) strieborná nôžka

b) –

c) váha 14,3g

d) –

e) nápis L. ML. BOCHI a váhový údaj: P I .. < VI

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Hitzl *et al.* 1997

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,40 – stratená

6. Erdrich – Teegen 2002

3. a) držadlo v tvare fantastického zvierat'a (Obr. 40): držadlo má podobu okrídleného leva s dlhou bradou

b) –

c) výška 4,3cm, váha 25,44g

d) 80% Ag, 14,8 – 16% Cu, 2,5 – 4,2% Pb

e) –

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Gehrig 1967; Hitzl *et al.* 1997

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,39

6. Gehrig 1980; Erdrich – Teegen 2002

3. a) strieborná panvica s rukoväťou ukončenou tromi výbežkami (Obr. 41): nádoba má esovito profilované telo s výrazne odsadeným vyšším okrajom, rovné dno a rukoväť, ktorá je na vonkajšom konci ukončená tromi výbežkami, pričom ten stredový má podobu rozety. Na opačnom konci je rukoväť ukončená vtáčimi hlavami.

- b) –
- c) priemer 15,5cm, dĺžka 29,2cm, výška 8,4cm, váha 811,54g
- d) –
- e) váhový údaj: I P II S £) IIII
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997; Stupperich 1997b
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,69
6. Erdrich – Teegen 2002
3. a) strieborná panvica s rukoväťou zdobenou rastlinným ornamentom a uzlom (Obr. 42): nádoba má nízke esovito profilované telo, odsadený okraj, rovné dno a rukoväť, ktorá má podobu listov zviazaných v strede uzlom. Ramená rukoväte sú ukončené vtáčimi hlavičkami.
- b) –
- c) priemer 18,6cm, dĺžka 33,2cm, výška 6,8cm, váha 886,81g
- d) –
- e) –
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997; Stupperich 1997b
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,70
6. Erdrich – Teegen 2002
3. a) strieborná panvica s nezdobenou rukoväťou (Obr. 43): nádoba má nízke telo, rovné dno a nezdobenú rukoväť, ktorá je na konci ozdobne perforovaná.
- b) –
- c) priemer 16,2cm, dĺžka 30,1cm, výška 6,6cm, váha 522,76g
- d) –
- e) nečitateľný nápis
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Nierhaus 1969; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997; Stupperich 1997b
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,72
6. Erdrich – Teegen 2002

3. a) strieborná panvica s rukoväťou zdobenou brečtanovými úponkami (Obr. 44): nádoba má rovné steny s okrajom a dnom vychýleným do vonkajšej strany a nízku nôžku. Rukoväť je na vonkajšom konci srdcovito ukončená, ozdobne perforovaná, jej plocha je pokrytá reliéfnymi brečtanovými úponkami a nechýbajú ani vtáčie hlavičky na vnútornom konci rukoväte.
- b) –
- c) priemer 14,1cm, dĺžka 28,3cm, výška 7,8cm, váha 480,17g
- d) –
- e) nápis M AVR C a váhový údaj: II P III :) I
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997; Stupperich 1997b
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,71
6. Erdrich – Teegen 2002
3. a) strieborná naberačka s rukoväťou v podobe dvoch konárov obmotaných brečtanovými úponkami (Obr. 45): nádoba má výrazne profilovanú miskú, ktorá je vo vnútri i vonku zdobená pásmi jednoduchých ornamentov. Na jej okraj je pripevnená vysoká vertikálna rukoväť, ktorá má podobu dvoch konárov obmotaných brečtanovými úponkami. Na hornom konci sa rukoväť rozdeľuje a ohýba do vnútra nádoby.
- b) –
- c) priemer 8,2cm, výška 11,1cm, váha 213,47g
- d) –
- e) –
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Erdrich – Teegen 2002; Künzl 2002b
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,36
6. Hitzl *et al.* 1997
3. a) strieborná rukoväť naberačky (Obr. 46): rukoväť je zvislá a bohato zdobená, navrchu je ukončená palmetou.
- b) –
- c) šírka 5,9cm, výška 8,7cm, priemer naberačky 5,8cm, váha 33,98g
- d) –

e) –

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,55

6. Erdrich – Teegen 2002

3. a) fragmenty striebornej kanvice (Obr. 47): z kanvice sa zachoval okraj, ktorý je na hornej hrane rozšírený smerom von a ozdobený vajcovcom. Hrdlo a plecica oddeľoval veniec listov a dva rady bodov. Fragment tela je zdobený plastickými platanovými listami.

Vysoké plastické držadlo má opierku na prst v podobe hlavy pantera prekrytej listom a na telo nádoby bolo prispájkované pomocou ataše v tvare masky Siléna.

Zrekonštruovaná kanvica má vysoké štíhle hrdlo, ovoidné telo a nižšiu zvonovitú nôžku.

b) –

c) výška nádoby s držadlom 27,3cm

d) –

e) –

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,44

6. Erdrich – Teegen 2002

3. a) dva fragmentárne dochované strieborné džbány (Obr. 48–49): nádoba zachovaná v celistvejšom stave sa pravidelne zužuje až k dvojstupňovej nôžke, ktorá je zdobená rytými ornamentmi. Telo je zložené z viacerých rôzne širokých zdobených a nezdobených pásov, ktoré sú oddelené plastickými prstencami. Tri pásy sú zdobené rytým rastlinným ornamentom, v jednom páse sú zvieracie súboje vyvedené v reliéfe. Na fragmente druhého džbánu sú dva barany a jeden cap.

b) –

c) prvý džbán: priemer 17,5cm, výška 35,9cm, váha 1688g
fragment džbánu: priemer 17,9cm, výška 14cm

d) –

e) –

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek

1997, 95)

4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Künzl 1988a; Gregarek 1997; Hitzl *et al.* 1997

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,66 a 3779,67

6. Erdrich – Teegen 2002

3. a) strieborný zvoncový kratér (Obr. 50): dvojstenné telo nádoby má zvoncovitý tvar, nízku nôžku a dve esovito profilované držadlá, ktoré sú vertikálne prispájkované v polovici nádoby. Celý povrchu kratéra je zdobený symetricky rozloženým rastlinným ornamentom doplneným o Erótkov, ktorí na jednej strane morske tvory lovia a na protiľahlej strane sa s nimi hrajú. V strede v dolnej časti oboch pohľadových strán sú heraldicky umiestnené dvaja orlí gryfovia, ich náprotivky predstavujú dvaja levi gryfovia na bočných stranách kratéra (Künzl 1996, 75–77; Gregarek 1997, 91).

b) –

c) priemer 35,3cm, výška 36cm, váha 4432,6g

d) –

e) váhový údaj: CVM BA[.]I P XXXXI [..]

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Gehrig 1980; Stupperich 1993; Künzl 1996; Gregarek 1997

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,62 (plášť je nezvestný)

6. Gehrig 1967; Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002

3. a) strieborný kratér v podobe kantharu (Obr. 51): nádoba má vysoké kalichovité telo s odsadeným dnom, vysokú kónickú nôžku so širšou bázou a dve veľké volútové držadlá. Rytý ornament pod okrajom má podobu jednoduchých girland vyplnených niellom. Dno nádoby bolo zdobené rytými oblúkmi vyplnenými niellom.

b) –

c) priemer 34,7cm, výška s drždami 52,4cm, váha 7217,25g

d) –

e) –

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Gehrig 1980; Stupperich 1993; Hitzl *et al.* 1997

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,63

6. Gehrig 1967; Erdrich – Teegen 2002

3. a) strieborné vedro (Obr. 52): nádoba má podobu situly s výrazne odsadeným okrajom a výduťou v hornej polovici tela. Vedro má rovné dno a polkruhová rukoväť, ktorá je k telu nádoby pripojená cez dva kruhy. Tie sú vertikálne upevnené na okraji. Rukoväť je ukončená vtáčimi hlavičkami. Pôvodne boli súčasťou vedra aj tri nôžky.
- b) –
- c) priemer 33,5cm, výška 37,7cm, váha 8799,5g
- d) –
- e) váhový údaj: P XXVII S ...
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997; Kaufmann-Heinimann 1997; Künzl 1997c
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,64
6. Erdrich – Teegen 2002
3. a) strieborná misa s plastickým medailónom v podobe bohyne Athény (Obr. 53–54): nádoba má plytké telo, nízku nôžku a dve ploché doštičkové držadlá, ktoré sú zdobené reliéfnym rastlinným vzorom a dvomi postrannými volútami. V medailóne je vyobrazená Athéna sediaci na skale. Medailón je lemovaný plastickým pásom perlovca a vajcovca a celú zvyšnú časť vnútra nádoby vyplňa pozlátený rastlinný motív s palmetami. Ornament na vonkajšej strane misy má podobu lúčovito vyrastajúcich listov z dna nádoby. Posledný výzdobný motív predstavuje rytá rozeta ukrytá pod medailónom (Gehrig 1980, 8, 13; Hitzl *et al.* 1997, 35–36).
- b) –
- c) priemer 32,5cm, výška 7,6cm, váha 1984g
- d) –
- e) grécky nápis a váhový údaj
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1980; Stupperich 1993; Gregarek 1997; Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002
5. Museum für Vor- und Frühgeschichte – Staatliche Museen Preußischer Kulturbesitz, Berlin: inv. č. 3779,1
6. Gehrig 1967
3. a) strieborná misa s plastickým medailónom v podobe malého Hérakla (Obr. 55–56): nádoba má nízke telo bez držadiel. V medailóne je vyobrazený malý Héraklés škrtiaci

hady. Medailón je lemovaný plastickým prstencom, potom nasleduje široký nezdobený pás a úplne pri okraji misy je pozlátený vlys s rastlinnými úponkami, kvetmi a zvieratami. Tento pás bol lemovaný perlovcom a pletencom (Gehrig 1980, 14; Hitzl *et al.* 1997, 36–37).

b) –

c) priemer 21,4cm, výška 5,4cm, váha 635g

d) –

e) –

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Gregarek 1997; Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002

5. Museum für Vor- und Frühgeschichte – Staatliche Museen Preußischer Kulturbesitz, Berlin: inv. č. 3779,2

6. Stupperich 1993

3. a) strieborná misa s plastickým medailónom v podobe Attida (Obr. 57–58): nádoba má nízke telo bez držadiel. V medailóne je vyobrazený Attis s hlavou vytočenou doprava.

b) –

c) priemer 18,9cm, výška 4,2cm, váha 339,13g

d) –

e) nápis) NASO Q AGRI a váhový údaj: IV P IV ::.

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Gregarek 1997; Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,4

6. –

3. a) strieborná misa s plastickým medailónom v podobe bohyne Kybelé (Obr. 59–60):

nádoba má nízke telo bez držadiel. V medailóne je vyobrazená busta bohyne Kybelé s hlavou vytočenou doľava.

b) –

c) priemer 18,8cm, výška 4,2cm, váha 465,31g

d) –

e) nápis AGRI) NAS a váhový údaj: IV P IV ::.

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek

1997, 95)

4. Gehrig 1980; Gregarek 1997; Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002;
<<http://www.varusschlacht-am-harz.harz-geschichte.de/bildergalerie/hildesheimer-silberschatz/teller.jpg>>

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,3

6. Gehrig 1967

3. a) strieborná miska na troch nôžkach (Obr. 61): nádoba má plytké telo, rovný okraj a zaoblené dno. V strede je nádoba zdobená pásom štylizovaných vavrínových listov, ktoré sú vyplnené niellom. Vlys je zhora i zdola lemovaný pozláteným vajcovcom, pričom ten horný je umiestnený na plastickej lište. Pod lištou sú v rámci výzdobného vlysu na nádobu upevnené tri štíhle zvieracie nôžky.

b) –

c) priemer 12,5cm, výška 5,9cm, váha 342,03g

d) –

e) –

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,37

6. Erdrich – Teegen 2002

3. a) strieborná misa na vajcia (Obr. 62): nádoba má tvar kvetu s 12 lupeňmi, pričom každý „okvetný lístok“ je tvorený zvnútra vyrazenou priehľbinou pre jedno vajíčko. Stredová rovná plocha má tvar slniečka, ktorá je ozdobená rytím rastlinným motívom súmerne rozloženým dookola centrálnej rozety. Podľa stôp po spájke boli kedysi súčasťou tejto nádoby aj tri nôžky a rukoväť so srdcovitou atášou (Gehrig 1980, 23).

b) –

c) priemer 27cm, výška 5,9cm, váha 514g

d) –

e) nápis MARSII a váhový údaj: P II => II

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Gehrig 1980; <<http://www.varusschlacht-am-harz.harz-geschichte.de/bildergalerie/hildesheimer-silberschatz/schale9.jpg>>

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,68
6. Gehrig 1967; Gregarek 1997; Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002
3. a) trojčlenné sady nezdobených misiek rôznych veľkostí (Obr. 63) všetky nádoby sú nezdobené a tvarovo veľmi podobné, líšia sa najmä profiláciou okraja a jedna sada mís sa od ostatných vyčleňuje aj väčšími rozmermi.
- b) –
- c) prvá sada: priemer 10,2cm, výška 4,7cm, váha 175,03g
druhá sada: priemer 9,3cm, výška 4,8cm, váha 150, 1g
tretia sada: priemer 14,9cm, výška 7,3cm, váha 427,65g
- d) –
- e) váhový údaj na väčších miskách: III P III S ::.) XI
váhový údaj na dvoch menších miskách s rovným okrajom: III P I S £) IV
váhový údaj na menšej miske s rozšíreným okrajom: III P I S £) IV
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1980; Roth-Rubi 1997; Erdrich – Teegen 2002
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č.: väčšie misky (3779,27; 3779,28; 3779,29), menšie misky s rovným okrajom (3779,30; 3779,31; 3779,32), menšie misky s rozšíreným okrajom (3779,33; 3779,34; 3779,35)
6. Gehrig 1967; Hitzl *et al.* 1997
3. a) dva okrúhle tanieri zdobené florálno-figurálnym vlysom po okraji (Obr. 64): tanieri sú na okrajoch zdobené reliéfnymi rastlinnými úponkami, medzi ktorými sú viditeľné vtáky, zvieratá i hmyz. Vlys je lemovaný perlovcom a vajcovcom.
- b) –
- c) priemer 30,1cm a 30,2cm, výška 2,1cm a 2,3cm, váha 994,08g
- d) –
- e) váhový údaj: IV P XII :: £
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997; <<http://www.varusschlacht-am-harz.harz-geschichte.de/bildergalerie/hildesheimer-silberschatz/schuessel.jpg>>
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,58 a 3779,59
6. Gehrig 1967; Erdrich – Teegen 2002

3. a) okrúhly tanier/podnos s pozostatkami plastickej rastlinnej výzdoby (Obr. 65): tanier má široký okraj, na ktorom sa zachovali zlomky pôvodnej výzdoby z viničových a brečtanových úponkov.
- b) –
- c) priemer 30cm, výška 1,9cm, váha 938,04g
- d) –
- e) váhový údaj: P III S ° S) VII
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,60
6. Erdrich – Teegen 2002
3. a) okrúhly nezdobený tanier/podnos so starovekými opravami (Obr. 66): tanier mal pôvodne dve držadlá podľa stôp opráv na okraji (Hitzl *et al.* 1997, 74).
- b) –
- c) priemer 39,5cm, výška 2,3cm, váha 1757,7g
- d) –
- e) –
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,61
6. Erdrich – Teegen 2002
3. a) okrúhly nezdobený tanier (Obr. 67)
- b) –
- c) priemer 33cm, výška 2,3cm, váha 1002,3g
- d) –
- e) –
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,73
6. –

3. a) okruhly podnos trojnožky (Obr. 68): nádoba má úzky zvislý okraj, ktorý hore prečnieva o 0,5cm a na spodnej strane o 1cm. Kedysi mal aj dve držadlá (Gehrig 1980, 16; Hitzl *et al.* 1997, 71–72).
- b) –
- c) priemer 37,3cm, výška 7,08cm, váha 1836,8g, pôvodná váha s držadlami 1945,4g
- d) –
- e) váhový údaj: P V S ::.) VII
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002
5. Antikensammlung Berlin: inv. č. 3779,57
6. Gehrig 1967
3. a) tri oválne taniere (Obr. 69): nádoby sú nezdobené, pôvodne stáli na štyroch prispájkovaných nôžkach a na ich uchopenie slúžili dve doštičkové držadlá, ktoré sa zachovali len na jednom tanieri. Dekorácia držiadiel je veľmi hrubá. Pozostáva z rastlinného motívu a dvoch vtáčích hláv a konci ramien (Gehrig 1980, 20–21).
- b) –
- c) dĺžka 23,3cm, šírka 8,7cm, váha 223,49g
- d) –
- e) –
- f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)
4. Gehrig 1967; Gehrig 1980
5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,51; 3779,52; 3779,53
6. Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002
3. a) tri pravouhlé taniere s rukoväťami zdobenými motívom kačíc vo vode (Obr. 70): ku kratším stranám tanierov sú pripojené zaoblené držadlá, na ktorých je umiestnený puncovaný ornament v podobe troch kačíc vo vode. Pozadie týchto výjavov bolo pozlátené, rovnako ako aj dve florálne komponované tyčinky so zhrubnutými koncami, ktoré boli umiestnené na dlhších stranách tanierov. Nádoby mali kedysi aj trojuholníkové nôžky (Gehrig 1980, 21).
- b) –
- c) dĺžka 24,7cm, šírka 14,3cm, váha 252,32g

d) 96 – 97% Ag, 1,2 – 3% Cu, 0,8 – 2% Au, 0,6 – 0,7% Pb

e) váhový údaj: P II :: IV

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Gehrig 1967; Gehrig 1980

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,45; 3779,46; 3779,47

6. Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002

3. a) tri taniere s nôžkami v tvare štítov Amazoniek (Obr. 71): nádoby majú obdĺžnikový tvar, ktorý je na oboch dlhších stranách ukončený dvomi oblúkmi. Za nimi sú upevnené bohato profilované držadlá, ktoré sú zdobené florálnymi úponkami a jednou centrálnou palmetou. Podobne štylizované palmetry sú aj na vnútornej ploche tanierov na mieste spojenia oblúkov. Taniere stáli pôvodne na štyroch nôžkach v tvare štítov Amazoniek. Jeden tanier sa od ostatných mierne líši prevedením i rozmermi (Gehrig 1980, 21).

b) –

c) dĺžka 27,1cm, šírka 13,3cm, váha 384,38g

d) –

e) váhové údaje: III P III S > IX; tanier s inv. č. 3779,50: III P III S £ > II

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Gehrig 1967; Gehrig 1980

5. Antikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,48; 3779,49; 3779,50

6. Hitzl *et al.* 1997; Erdrich – Teegen 2002

3. a) rebrováný podnos (Obr. 72): nádoba má pravouhlý tvar a ploché držadlá so stredovým oblúkom, ktoré sú umiestnené na kratších stranách podnosu. Vnútorná plocha nádoby je členená na rebrá.

b) –

c) dĺžka 53cm, šírka 30,7cm, hĺbka 7,5cm

d) –

e) –

f) augustovské (napr. Stupperich 1997a, 183) alebo flaviovské obdobie (napr. Gregarek 1997, 95)

4. Gehrig 1967; Gehrig 1980; Hitzl *et al.* 1997; Kaufmann-Heinimann 1997

5. Atikenmuseum Berlin: inv. č. 3779,65

6. Erdrich – Teegen 2002

14. Hohendorf

1. a) poloha neznáma

b) –

2. a) Nález bol objavený roku 1829 počas ťažby rašeliny.

b) depot

c) zlatý prsteň s karneolovou gemou, spona, 22 veľmi opotrebovaných bronzových mincí (medzi nimi je jedna razba cisára Commoda), železná sekera

3. a) 25 fragmentov rozlámanej striebornej nádoby (Obr. 74): fragmenty vnútorného a vonkajšieho plášťa, tri časti tyčinky (?)

b) –

c) väčšie fragmenty: dĺžka 15–20cm, šírka 3–7cm

menšie fragmenty: dĺžka 3–7cm, šírka 1–3cm

d) –

e) –

f) stupeň C₂ (Voß *et al.* 1998, 41)

4. Voß *et al.* 1998

5. Pommersches Landesmuseum Greifswald (Eggers – Stary 2001, 86)

6. Eggers – Stary 2001

15. Holdorf

1. a) poloha Riesenbergr

b) –

2. a) Hrob, ktorý je súčasťou žiarového pohrebiska z raného cisárstva, bol objavený v roku 1992.

b) žiarový hrob číslo 92/3

c) neurčené zliatky železa

3. a) strieborná nôžka v tvare písmena K (Obr. 75)

b) E 18–24 (?)

c) výška 1,67cm, šírka 3,76cm, hrúbka 0,47cm, váha 7g

d) –

e) –

f) 1.st. (?) (Voß *et al.* 1998, 46–47)

4. Voß *et al.* 1998
5. Bodendenkmalpflege Kulturamt Gadebusch
6. –

16. Latdorf

1. a) vyvýšenina nad riekou Saale, západne od ulice Dröbel-Latdorf a Pfingstbergu
b) –
2. a) Hrob, ktorý bol súčasťou žiarového pohrebiska žiarového pohrebiska z mladšej doby rímskej, bol objavený na konci roku 1959 v miestnej štrkovni.
b) žiarový hrob 2
c) urna, fragment slonovinového náramku, súčasti skrinky, železný nožík, fragment hrebeňa, železné nožnice, tri prasley, kostený krúžok/prsteň
3. a) spodná časť neurčenej striebornej nádoby (Obr. 76)
b) –
c) dĺžka 6,4cm, šírka 2cm, váha 12g,
d) –
e) –
f) stupeň C₂ (Laser 1965, 26; Becker *et al.* 2006, 151)
4. Becker *et al.* 2006
5. Museum Schloss Bernburg (?) (Becker *et al.* 2006, 151)
6. Laser 1965

17. Lengerich

1. a) vyvýšenina „Wallage“ medzi Lengerichom a Lohe
b) –
2. a) V roku 1847 boli neďaleko Lengerichu nájdené tri poklady pod tromi kameňmi. Pastor Lodtmann odkúpil nálezy, ktoré ešte neboli roztavené a na základe popisu nálezcu roztriadil všetky predmety na tri časti.
b) poklad číslo III
c) viac než 70 denárov cisára Magnentia, strieborný medailón Constantia II.
3. a) neurčená strieborná (?) nádoba
b) –
c) –
d) –

e) kolok

f) –

4. Schmauder 1999; Erdrich – Teegen (eds.) 2002

5. Niedersächsisches Landesmuseum Hannover: nezvestná (Erdrich – Teegen 2002, 39)

6. –

18. Leuna

1. a) pri ulici Kötzschener Straße

b) –

2. a) V roku 1834 bolo v miestnej štrkovni objavené pohrebisko z neskorej doby rímskej a doby sťahovaia národov. Hrob číslo 2 bol objavený v roku 1917 pod vedením N. Niklassona.

b) kostrový hrob číslo 2/1917

c) bronzový pocínovaný tanier E 117, naberačka s cedidlom E 161, fragment skleneného pohára E 205–206, štyri germánske keramické nádoby (z toho pohár, misa, miska na nohe) pozlátená a niellom zdobená strieborná spona typu A 187, zlatý prsteň s karneolovou gemou, aureus cisára Tetrica (268 – 273), drevená skrinka s kovaniami, strieborná pracka, dve strieborné ostrohy, tri strieborné hroty šípov s úlomkami dreva, kostený hrebeň, bronzová ihlica, fragment kože, sklenená gulička, zvieracie kosti

3. a) strieborný pohár typu Leuna (Obr. 77): nádoba má polguľovité telo, jeho dekorácia pozostáva smerom od okraja zo štyroch radov bodov, potom nasledujú dva hlavné vlysy, v ktorých sa striedajú vtlačené kruhy so stredovými jamkami a dvojité vybodované šípky. Vlysy sú od seba oddelené jedným radom bodov. Zaoblené dno nádoby je tvorené vtlačeným kruhom, ktorý je od spodného vlysu oddelený tromi radmi bodov (Schulz (ed.) 1953, 16; Niemayer 2004, 59–60).

b) E 179

c) priemer okraja 12,5–12,7cm, výška 6,8–7cm, hrúbka na okraji 0,08–0,11cm (Niemayer 2004, 59)/priemer 10,5cm, výška 7cm, hrúbka 0,1cm, váha 101g (Becker *et al.* 2006, 187)

d) 95% Ag, 3,2% Cu, 0,71% Au, 0,6% Pb

e) –

f) okolo roku 280 (Niemayer 2004, 20) alebo 300 (Schulz (ed.) 1953, 67–68)

4. Schulz (ed.) 1953; Niemayer 2004; Becker *et al.* 2006

5. Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt, Landesmuseum für

Vorgeschichte, Halle: inv. č. HK 17:452n (Niemayer 2004, 59; Becker *et al.* 2006, 187)

6. –

2. a) Hrob číslo 3 bol objavený v roku 1926 a preskúmaný pod vedením prof. Hahna.

b) hrob číslo 3/1926

c) bronzová misa E 89, bronzový pocínovaný tanier E 117, bronzový tanier E 118, naberačka a cedidlo E 161, sklenený pohár E 222, fragment skleneného pohára E 189, fragment sklenenej misy/taniera (?), rímsky keramický pohár s prehýbanými stenami, dve keramické misy na nohe, dve misy, čaša, keramická nádoba, drevená doska/podnos, bronzový krúžok dreveného vedra (?), slonovinová kazeta, dve pozlátené strieborné ostrohy, strieborné zápony a kovania, dva strieborné hroty šípov, luk, drevená hracia doska, 59 hracích kamienkov, bronzová ihla/ihlica (?), zvieracie kosti

3. a) strieborný pohár typu Leuna (Obr. 77): tvar a dekorácia pohára je zhodná s pohárom z hrobu číslo 2/1917

b) E 179

c) priemer okraja 13,9cm, výška 7,8–8cm, hrúbka na okraji 0,07 – 0,08cm (Niemayer 2004, 60)/priemer okraja 12,5cm, výška 8cm, váha 114g (Becker *et al.* 2006, 188)

d) 96% Ag, 2,79% Cu, 0,64% Au, 0,53% Pb

e) –

f) okolo roku 280 (Niemayer 2004, 20) až 300 (Schulz (ed.) 1953, 22, 67–68)

4. Schulz (ed.) 1953; Niemayer 2004

5. Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt, Landesmuseum für Vorgeschichte, Halle: inv. č. HK 26:670n (Niemayer 2004, 59; Becker *et al.* 2006, 188)

6. Becker *et al.* 2006

3. a) strieborná lyžica typu cochlear (Obr. 78): lyžica má asymetrickú slzovitú lopatku, pravouhlý spojovací článok s perforáciou v strede a rúčka, ktorá je zdobená rytým kosoštvorcovým motívom.

b) –

c) dĺžka 12,8cm, váha 16g

d) 91 – 92% Ag, 4,5 – 5% Cu, 1,75 – 1,89% Zn, 0,87 – 0,92% Pb, 0,72 – 0,74% Au

e) –

f) okolo roku 280 (Niemayer 2004, 20) až 300 (Schulz (ed.) 1953, 22, 67–68)

4. Schulz (ed.) 1953; Becker *et al.* 2006

5. Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt, Landesmuseum für

Vorgeschichte, Halle: inv. č. HK 26:670o (Becker *et al.* 2006, 189)

6. –

19. Marwedel

1. a) poloha Scharfenberg, južne od obce Hitzacker

b) –

2. a) V Marwedeli boli objavené tri kniežacie hroby typu Lübsow, ktoré boli náhodne odkryté v miestnej pieskovni. Hrob II bol objavený na dvakrát: prvýkrát v roku 1944, druhýkrát v roku 1945 po skončení druhej svetovej vojny. Prvými nálezcami hrobu boli trinásťročný chlapec a jeho rodičia, ktorí až po dvadsiatich rokoch vrátili dve odcudzené strieborné nádoby. Dodatočný výskum náleziska uskutočnil okresný pamiatkár K. Kofahl a následne G. Körner. Druhá, zatiaľ neodkrytá časť hrobu bola preskúmaná Körnerom v roku 1945.

b) kostrový hrob II

c) bronzové vedro E 40, panvica E 142, naberačka a cedník E 160, fragmenty dvoch sklenených nádob typu Goethert-Polaschek 35, strieborná spona s bronzovým vinutím A V.9, päť postriebrených kruhových spôn, zlatý prsteň, dve postriebrené bronzové ostrohy, fragmenty látky, chlpy z kožušín na stene, zvyšky koženej obuvi a odevu, postriebrené bronzové ozdoby a kovanie kapsy

3. a) pár strieborných pohárov (Obr. 79): poháre majú rovné steny a výrazne odsadené dno, pričom obe časti sú zdobené vertikálnymi kanelúrami. Kanelúry v hornej časti tela sa striedajú s palmetami a celú výzdobu dopĺňajú dva pásy perlovca. Dochované držadlo je zložené z florálne koncipovanej doštičky a vertikálnej opierka pre palec v podobe slučky.

b) E 174

c) prvý pohár: priemer okraja 9cm, výška 5,9cm, váha 177g bez držadiel

druhý pohár: priemer okraja 9,7cm, výška 6,2cm, váha 213g bez držadla a 231g s držadlom

d) –

e) –

f) začiatok 2.st. (Stupperich 1997b, 76) alebo koniec prvej polovice 2.st. (Laux 1992, 362–363), či neurčito stupeň B₂ (Künzl 1997b, 122)

4. Eggers 1951; Körner 1965; Laux 1992; Künzl 1997b; Künzl 2002b

5. Niedersächsisches Landesmuseum Hannover: inv. č. 103:48a a 103:47 (Erdrich – Teegen 2002, 154)

6. Künzl 1988a; Stupperich 1997a; Erdrich – Teegen 2002

3. a) dve strieborné panvice (Obr. 80–81): panvice majú lievikovité telo, rovné dno a mierne odsadený okraj. Rukoväte sú zdobené štyrmi pod sebou umiestnenými maskami, ktoré sú rozdelené na dve skupiny prostredníctvom dvoch hudobných nástrojov. Na voľnom konci sú rukoväte ukončené dvomi od seba umiestnenými vtáčimi hlavičkami, vnútorný koniec rukoväte je ukončený dvomi proti sebe stojacami papagájmi.

b) E 153

c) priemer okraja 10,8cm, celková dĺžka 18,5cm, dĺžka rukoväte 7,7cm, výška 5,4cm, váha prvej panvice 180,5g, váha druhej neúplne dochovanej panvice 164g

d) –

e) nápis TI CLAVDI VOPISCI (len na jednej panvici)

f) začiatok 2.st. (Stupperich 1997b, 76) alebo koniec prvej polovice 2.st. (Laux 1992, 362–363), či neurčito stupeň B₂ (Künzl 1997b, 122)

4. Eggers 1951; Körner 1965; Künzl 1997b; Stupperich 1997b

5. Niedersächsisches Landesmuseum Hannover (Erdrich – Teegen 2002, 154)

6. Laux 1992; Erdrich – Teegen 2002

20. Profen

1. a) pozemok bane spoločnosti MIBRAG

b) –

2. a) V povrchovej bani neďaleko Profenu bolo skúmané pohrebisko približne so 600 hrobmi medzi rokmi 2006 a 2007. Výskum bol vykonaný pod vedením Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachhsen-Anhalt.

b) žiarový hrob ženy

c) bronzové vedro/urna E 33, dve masívne zlaté spony A 68 a A 69/A 71 spojené retiazkou, germánske brozové spony, tri náhrdelníky so zlatými perlami a príveskami, veľká jantárová perla, dva zlaté náramky, noricko-pannonský opasok, kostený hrebeň, medvedie pazúry

3. a) dva strieborné poháre (Schuster 2013, 155)/ fragmenty strieborných nádob z toho jeden pohár podobný tým z Hoby (Meller 2011, 323, 325)

b) –

c) –

d) –

e) –

f) okolo polovice 1.st.

(http://www.ldalsa.de/nc/de/aktuelles/meldung/datum/2015/02/19/eroeffnung_des_neuen_raums_der_dauerausstellung_die_erfindung_der_germanen_zur_fruehen_roemische/?cHash=21dcd8a83a396bb70e5a34d710f4682c&sword_list%5B0%5D=profen (navštívené 17.2.2016)

4. Meller 2011; Schuster 2013; internetové zdroje (pozri zoznam citovanej literatúry)

5. Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt, Landesmuseum für Vorgeschichte, Halle

6. –

21. Sankt Annen

1. a) medzi obcami Sankt Annen a Lunden

b) –

2. a) Nálezy, ktoré boli uložené v drevenej debne, boli objavené v roku 1946 počas ťažby rašeliny v močiar. Strieborná nádoba a zlepená hromada mincí boli nálezcom rozbité.

b) nález z bažiny

c) drevená debna, množstvo skorodovaných strieborných mincí, fragmenty jednej až dvoch strieborných spôn, dva bronzové prstene

3. a) fragmenty striebornej nádoby (germánskeho pohára?)

b) –

c) výška cca 5cm, zachovaná váha vrátane korózie 110g

d) –

e) –

f) druhá polovica 2.st. (Erdrich – von Carnap-Bornheim *et al.* 2004)

4. Erdrich – von Carnap-Bornheim *et al.* 2004

5. Museum für Dithmarscher Vorgeschichte und Heider Heimatmuseum (Erdrich – von Carnap-Bornheim *et al.* 2004, 44)

6. –

22. Wansleben

1. a) na severovýchodnom okraji pozemku miestnej tehelne

b) –

2. a) V miestnej tehelni boli objavené tri kostrové hroby, pričom hrob číslo 2 bol odkrytý v roku 1886/1888.

b) kostrový hrob 2

- c) fragment postriebrenej bronzovej nádoby vázovitého tvaru, pocínovaný bronzový tanier
E 118, strieborná spona A VI.175, strieborná spona A VI.179/180, strieborná
ihla/ihlica (?), strieborný nákrčník, dva náramky
3. a) fragment striebornej nádoby (veko?)
b) –
c) dĺžka 11,66cm, šírka 7,72cm, hrúbka 0,07cm, váha 13,8g
d) –
e) –
f) stupeň C₂ (Becker *et al.* 2006, 158)
4. Becker *et al.* 2006
5. Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt, Landesmuseum für
Vorgeschichte, Halle: inv. č. 5934 (Becker *et al.* 2006, 158)
6. –

Poľsko

23. Bialeczino

1. a) ?
b) Balenthin
2. a) ?
b) kostrový hrob
c) postriebreý bronzový tanier E 117, črepy z dvoch sklenených pohárov, strieborná spona,
sklenené perly, dva bronzové prívesky, tri strieborné prstene s gemami,
náhrdelník z jantárových, sklenených a gagátových perál, gagátový náramok, štyri
strieborné denáre od cisárovnej Faustiny až po Septimia Severa, osem bronzových
krúžkov, bronzové fragmety, perforovaný kus kosti
3. a) strieborná lyžica typu cochlear (Obr. 82): lyžica má hruškovitú lopatku, polmesiacovitý
medzičlánok a dlhú zahrotenú rúčku, ktorá je v prvej štvrtine jednoducho ozdobne
profilovaná.
b) –
c) –
d) –
e) nápis ATTIVS
f) neskoré 3.st. (Böhme 1970, 178)
4. Böhme 1970

5. Muzeum Darłow/Rügenwalde (Eggers 1951, 105; Eggers – Stary 2001, 128)
6. Majewski 1949; Eggers 1951; Eggers – Stary 2001

24. Czarnówko

1. a) polia smerom na severozápad od Lęborku
b) –
2. a) Na lokalite bolo preskúmané rozsiahle pohrebisko. Výskumy sa medzi rokmi 1974 až 2000 uskutočnili pod vedením D. Rudnickej z Archeologického múzea v Gdańsku. Dodnes bolo a pohrebisku objavených okolo 1730 hrobov.
b) kostrový hrob číslo 301
c) tri nôžky bronzového vedra, spona A V.7, spona A V.120
3. a) tri držadlá a jedna/dve nôžky dvoch (germánskych ?) strieborných pohárov (Obr. 84):
nízka nôžka je rozdelená jedným plastickým diskom/prstencom. Má širokú základňu, ktorá je dookola po okraji zdobená perlovcom. Držadlá majú podobu jednoduchých doštičiek, na ktoré sú zo spodnej strany pripevnené slučkovité/putkovité uchá. Doštičky majú veľmi úzke ramená, ktoré sú nezdobené a nie sú ani ukončené vtáčimi hlavičkami. Pravouhlý vonkajší koniec doštičiek je po obvode až k ramenám zdobený lemom, v ktorom je vyrytý hrubý motív jedľovej vetvičky. Konce tohto ozdobného pásu sú pri ramenách doštičky oddelené jedným nitom, ktorým bolo prichytené slučkovité ucho. To je na vonkajšej strane zdobené dvomi pásmi so šikmým šrafovaním, ktoré je umiestnené na vonkajšom okraji pásov.
b) E 170 (?)
c) –
d) –
e) –
f) stupeň B_{2b}/C_{1a}, horizont markomanských vojen (Rudnicka – Mączyńska 2002, 15; Mączyńska – Rudnicka 2004, 422)
4. Rudnicka – Mączyńska 2002; Mączyńska – Rudnicka 2004
5. ?
6. Schuster 2014b
2. b) kostrový hrob číslo 400
c) fragment okraja bronzovej nádoby, dve strieborné spony A VII.211, strieborná spona A VII.201, dve bronzové spony A V.96, bronzové kovania skrinky, dve bronzové pracky a opaskové kovaie, hrací kamienok, pieskovcová perla

3. a) nôžka strieborného pohára
- b) E 170/171
- c) –
- d) –
- e) –
- f) stupeň B_{2b}/C_{1a}, horizont markomanských vojen (Rudnicka – Mączyńska 2002, 15; Mączyńska – Rudnicka 2004, 422)
4. Rudnicka – Mączyńska 2002; Mączyńska – Rudnicka 2004; Schuster 2010; Schuster 2014b
5. ?
6. –
2. b) kostrový hrob číslo 430
- c) bronzový kotol s bustami Svébov E 14, situla E 27–28, vedro E 44, naberačka s cedníkom E 161, spodná časť pohára E 190–194, dve strieborné spony A V.126, bronzová spona A V.130 so zlatou a striebornou fóliou, nákrčník, štyri obdĺžnikové kovania so striebornými doštičkami, dve bronzové kovania so striebornými kovaniami, bronzová ostroha, bronzový nôž, dva bronzové pliešky, fragmenty troch drevených doštičiek s tromi bronzovými klincami, bronzové nity a klince i s fragmentmi dreva, fragmenty dreva a kože
3. a) strieborné trojdielne držadlo germánskeho pohára (Obr.83): fragment pozostáva z plochej doštičky, vertikálneho prstenca a opierky pre palec, ktorá má vonkajší koniec zahnutý smerom nadol. Dekorácie pozostáva z trojuholníkovej výzdoby doštičky držadla a geometrických motívov na vonkajšej strane ramien.
- b) E 168/170
- c) šírka 6cm, výška 4,6cm
- d) –
- e) –
- f) hrob je datovaný do obdobia tesne pred markomanskými vojnami až do stupňa B₂/C₁ (Schuster 2010, 280)
4. Rudnicka – Mączyńska 2002; Mączyńska – Rudnicka 2004; Tejral 2004; Schuster 2010
- 5.
6. –

25. Dobrocin

1. a) ?

- b) Groß Bestendorf
- 2. a) Hrob bol náhodne objavený a neodborne preskúmaný v roku 1924.
 - b) hrob
 - c) zlatý nákrčník, brozová bulla so zlatým plechom, pár bronzových ostrôh

3. a) neurčená strieborná nádoba

- b) –
- c) –
- d) –
- e) –
- f) –

4. Bierbrauer 1989

5. ?

6. –

26. Gosławice

1. a) Wichulla

b) Goslawitz

2. a) Hrob bol náhodne objavený v roku 1885 a neskôr dodatočne preskúmaný v rokoch 1933 a 1957.

b) kostrový hrob

c) fragment bronzovej situly E 24, misy E 100, panvica E 140, naberačka s cedníkom E 160, bronzové kovania troch picích rohov, dve sklenené nádoby E 182, osem keramických nádob, bronzové jazýčkové kovanie, bronzový nôž, bronzové nožnice, bronzové kovania a fragmenty

3. a) strieborný pohár (Obr. 85 – 86): polgul'ovité telo nádoby je zdobené rôznymi morskými živočíchmi, vlnovkami a súbojmi morských príšer, okolo ktorých plávajú delfíny.

Dekorácia je zhora lemovaná úzkym pásom štylizovaných listov a drobným perlovcom.

Nôžka je zdobená jazýčkovitým motívom a štylizovaným vencom, ktorý je umiestnený okolo širokej základne. Trojdielne skyfoidné držadlá pohára niesli reliéfnu dekoráciu v podobe štylizovaných vavrínových vetvičiek na plochých doštičkách (Majewski 1960, 16–17; Wielowiejski 1989a, 227).

b) E 170

c) priemer okraja 12cm, priemer s držadlami 18,2cm, výška 8cm, váha 320g

d) –

e) –

f) medzi rokmi 40 až 70 (Wielowiejski 1989a, 227)

4. Eggers 1951; Majewski 1960; Künzl 1988a; Künzl 1988b; Wielowiejski 1989a

5. Muzeum Miejskie Wrocławia – Muzeum Archeologiczne: inv. č. MAW/S/36
(Wielowiejski 1989a, 227)

6. Kühmann 1959; Wielowiejski 1989b

27. Łęg Piekarski

1. a) severná časť obce, približne 1km západne od rieky Warta

b) –

2. a) Hrob číslo 2, ktorý bol objavený na miestnom pohrebisku z doby rímskej, bol náhodne odkrytý v roku 1936. Následný výskum sa uskutočnil pod vedením Z. Durczewskiego.

b) kostrový hrob

c) bronzová situla E 24, vedro E 37–39, misa E 99–100, kanvica E 125, panvica E 141, patera E 155, naberačka s cedníkom E 162, bronzové kovania dvoch picích rohov zdobených striebrom, bronzové kovania dvoch iných picích rohov, strieborná spona A IV.74–75, zlatý prsteň, železné kovanie skrinky, strieborná pracka a opaskové kovanie, bronzový nôž, železé okutie štítu, štyri hracie kocky a 29 hracích kamienkov, fragmet britvy, bronzové nožice, roztavené bronzové fragmenty

3. a) pár germánskych strieborných pohárov (Obr. 87): nádoby majú polguľovité telo, ktoré je pod okrajom zdobené vlysom s motívom rybej kosti. Poháre stoja na vysokých nôžkach, ktoré sú zdobené dvomi kotúčmi na stopke a kolkovaným trojuholníkovým vlysom okolo bázy. Poháre mali dve dvojdielne držadlá, ktorých doštičky sú po obvode z vonkajšej strany zdobené malými výčnelkami. Slučkovité uchá sú na telo nádob pripevnené listovitými atašé, z ktorých vybiehajú dva úponky.

b) E 170 alebo E 170/171/175

c) prvý pohár: priemer okraja 7,3cm, šírka 11,7cm, výška 5,9cm, váha 147,4g
pohár bez držadla: priemer okraja 7,5cm, výška 5,9cm, váha 137,9g

d) –

e) –

f) stupeň B_{2a} (Wielowiejski 1989b, 101)

4. Eggers 1949; Kietlińska – Piętka-Dąbrowska 1961; Wielowiejski 1989a; Wielowiejski 1989b; Künzl 2002b; Schuster 2010

5. Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie: inv. č. PMA/IV/225/24 a

PMA/IV/225/2 (Wielowiejski 1989a, 232–233)

6. Majewski 1960; Künzl 1988b

2. a) Hrob číslo 3 bol na pohrebisku náhodne objavený v roku 1947. Neskôr bol hrob dodatočne preskúmaný v roku 1975 K. Jażdżewskim a S. Madajskim.

b) kostrový hrob číslo 3

c) bronzové vedro E 38, naberačka s cedidlom E 162, postriebrená panvica E 140, sklenená nádoba typu E 182, 11 keramických nádob a fragmenty ďalšej, zlatý prsteň, bronzové kovanie skrinky, dve bronzové stoličkové ostrohy, fragment kože, bronzové nožnice, fragmenty bronzových nástrojov, bronzové kovanie

3. a) dva germánske strieborné poháre (Obr. 88): výzdoba pohárov pozostáva z úzkeho pásu s rytím šrafovaním a laločnatých po celom obvode tela. Nôžky sú v strede stopiek doplnené kotúčom a spočívajú na širokej báze. Držadlá pozostávajú z dvoch spojených slučiek.

b) E 170

c) priemer okraja 9cm, výška 6,9cm, hrúbka 0,1cm

d) –

e) –

f) stupeň B1c (Wielowiejski 1989, 231)

4. Wielowiejski 1989a; Wielowiejski 1989b; Künzl 2002b

5. Muzeum archeologiczne w Poznaniu: inv. č. 1956:260 – oba poháre boli ukradnuté (Wielowiejski 1989b, 101–102)

6. Abramowicz *et al.* 1960; Majewski 1960; Künzl 1988b

2. a) Hrob označený písmenom A bol preskúmaný v roku 1976 K. Jażdżewskim a S. Madajskim.

b) kostrový hrob „A“

c) fragment bronzovej misy, naberačka s cedníkom, fragment bronzovej nádoby, bronzové kovanie picieho rohu, sklenená nádobka, keramické nádoby, tri strieborné spony zdobené zlatým filigránom (jedna typu A II.28 a dve typu A II.38), dve strieborné spony A II.28 a A IV.75, strieborná ihlica, bronzové nožnice, praslen

3. a) dve doštičky držiadiel strieborného pohára (Obr. 89): doštičky sú v stredovej časti zdobené štylizovaným rastlinným ornamentom, ktorý vybieha v dve rozety na vonkajšej strane ramien. Konce doštičiek sú zdobené stredovou hlavou Siléna a dvomi postrannými vtáčimi hlavičkami. Nimi sú ukončené tiež ramená doštičiek.

- b) –
- c)
- d)
- e) –

f) stupeň B_{2a} (Wielowiejski 1989a, 229)

4. Wielowiejski 1989a; Wielowiejski 1989b; Künzl 1997a; Künzl 2002b

5. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi: inv. č. III/1976/619 (Wielowiejski 1989b, 102)

6. –

3. a) fragmenty dvoch strieborných pohárov typu modiolus/kalathus/čaša so širokým okrajom

- b) –
- c)
- d) –
- e) –

f) stupeň B_{2a} (Wielowiejski 1989a, 229)

4. Künzl 1997a; Künzl 2002b

5. ?

6. Wielowiejski 1989a; Wielowiejski 1989b;

3. a) dno striebornej nádoby typu modiolus/kalathus/panvica

- b) –
- c)
- d)
- e) –

f) stupeň B_{2a} (Wielowiejski 1989a, 229)

4. Wielowiejski 1989a; Wielowiejski 1989b; Künzl 1997a; Künzl 2002b

5. ?

6. –

28. Lubieszewo

1. a) pahorky Sandberg a Tunnehult

b) Lübsow

2. a) Na pahorkoch Sandberg a Tunnehult bolo v priebehu 19. storočia odkrytých šesť

„kniežacích hrobov“ zo staršej doby rímskej. Hrob Sandberg 1 bol objavený v roku

1908 počas orby na poli na bližšie neznámom mieste. Nálezca jednotlivé predmety z hrobu vyhádzal, ale na druhý deň ich našiel kapitán Vetter zo Štetína a pri následnom prieskume náleziska našiel ďalšie menšie nálezy.

b) kostrový hrob 1/1908 na Sandbergu

c) bronzová situla E 24, misa E 99, kanvica E 123, pocínovaná bronzová panvica E 131, bronzová panvica E 138, strieborné kovanie picích rohov a časť rohu, dve sklenené nádoby E 182, dva črepy z jednej keramickej nádoby, pozlátená strieborná spona typu Aucissa, štyri strieborné spony A IV.71, strieborná ihla spony, minimálne ďalších sedem spôn, dve strieborné ihlice, strieborná časť náhrdelníka, strieborné opaskové kovania, doštička zrkadla, štyri/päť bronzových ihlíc, bronzové nožnice, zvyšky dreva

3. a) pár strieborných pohárov (Obr. 90): nádoby majú hlbšie telo, vyššiu profilovanú nôžku so širokou základňou a dve držadlá, ktoré pozostávajú z plochých doštičiek a dvoch vertikálnych slučiek ukončených kvapkovitými atášami. Doštičky sú nezdobené a nemajú ani typické ukončenie ramien v podobe vtáčích hlavičiek. Jediná dekorácia pohárov má podobu úzkeho pozláteného žliabku pod okrajom, pod ktorým je umiestnený ešte jeden pozlátený pás rastlinných a geometrických ornamentov.

b) E 170

c) prvý pohár: priemer okraja 9,6 – 9,9cm, priemer i s držadlami 16cm, výška 9,1cm, váha 243,7g

Druhý pohár: priemer okraja 9,7 – 9,9cm, výška 9cm, váha 234,1cm

d) –

e) nápisy: prvý pohár – číslice II a III pod doštičkami držiadiel a dnes už nečitateľný nápis na spodnej strane nôžky (pozri Pernice 1912, 133, Abb. 4). Na druhom pohári je číslica I. a rovnako nečitateľný nápis na nôžke.

f) stupeň B₁, konkrétne stupeň B_{1a} (Wołagiewicz 1970a, 236, Abb. 3), alebo stupeň B_{1b-c} medzi rokmi 30 až 70 (Schuster 2010, 221, 223) či až stupeň B_{1c} (Wielowiejski 1989a, 199).

4. Pernice 1912; Eggers 1951; Wielowiejski 1989a; Künzl 2002b; Schuster 2010

5. Antikensammmlung, Berlin: inv. č. 31061a a 31061b (Wielowiejski 1989a, 228–229; Schuster 2010, 389)

6. Majewski 1960; Wielowiejski 1989b; Eggers – Stary 2001

2. a) Hrob číslo 2 na Tunnehulte bol zničený sedliakmi v roku 1925, ktorí na mieste ťažili kamene z mohyly. Dodatočný prieskum hrobu v rokoch 1937–1938 viedol H. J. Eggers.

- b) kostrový hrob 2/1925 na pahorku Tunnehult
- c) väčšie a menšie bronzové vedro E 40, naberačka alebo cedidlo E 162, fragment neurčenej bronzovej nádoby, dva sklenené poháre maľované motívom gladiátorov E 186, keramická misa/terina, dve misy, keramický črep, spona A II.38, tri strieborné spony A V.7, dve zlaté fólie, dva zlaté prstene, hlavička bronzovej ihlice, jantárová perla, kovanie drevenej skrinky, fragment zámkovej pružiny, fragment doštičky s drevom, fragmenty aspoš dvoch tkanín, štyri pozlátené strieborné disky, štyri plastiky vtáčikov zo zliatiny medi, fragment strieborného plechu, kúsok kameňa, skamenelina, kus malachitu, zvyšky dreva, dva kúsky vápna, fragmenty látky
3. a) pár germánskych strieborných pohárov (Obr. 91): poháre majú hlbšie polguľovité telo, vyššiu nôžku so stredovým diskom na stopke a dve slučkovité držadlá. Doštičky sú na vonkajšom obvode zdobené rozetami a na vnútornej ploche trojuholníkmi. Dekorácia v podobe rytej jedľovej vetvičky a obrátených trojuholníkov je umiestnená pod okrajom pohárov.
- b) E 171
- c) priemer okraja 9cm, priemer i s držadlami 14cm, výška 8,7cm
- d) –
- e) –
- f) stupeň B_{2a} (Wielowiejski 1989a, 233) až stupeň B_{2b2} (Schuster 2010, 221)
4. Eggers 1949; Eggers 1951; Künzl 1988b; Wielowiejski 1989a; Wielowiejski 1989b; Eggers – Stary 2001; Künzl 2002b; Schuster 2010
5. poháre sú nezvestné
6. Majewski 1960

29. Młoteczno

1. a) Bott 1976/1977, 141, Abb. 2
- b) Hammersdorf
2. a) V roku 1873 boli v Młoteczne počas orby zo zeme vyzdvihnuté fragmenty dvoch úmyselne rozlámaných strieborných nádob. V roku 1917 bol vo vzdialenosti približne 1,5km nájdený zlatý poklad a v rovnakom roku bol na inom, ešte vzdialenejšom mieste, objavený napokon aj zlatý medailón cisára Constantia II. z roku 335. Nie je vôbec isté, či predmety mohli byť súčasťou jedného celku.
- b) ukrytý poklad (?)
- c) –

3. a) šesť fragmentov strieborného taniera/podnosu (Obr. 92): tanier bol zdobený rytým rastlinným ornamentom rozloženým okolo centrálnej rozety s akantovými listami a perlovcom okolo okraja (Bott 1976/1977, 147).
- b) E 120 (?)
- c) najväčšia dĺžka 25cm, hrúbka 0,5 – 1,25cm, pôvodný priemer nádoby cca 53cm, váha fragmentov 506,7g
- d) –
- e) –
- f) okolo polovice 4.st. (Bott 1976/1977, 152; Stupperich 1997b, 82) s možným presahom do raného 5.st. (Belkowska 1984, 78, 85; Wielowiejski 1989a, 200–201)
4. Eggers 1951; Bott 1976/1977; Belkowska 1984; Wielowiejski 1989a
5. nezvestný (Wielowiejski 1989a, 230)
6. Stupperich 1997b

3. a) dva fragmenty strieborného taniera/podnosu s loveckým vlysom (Obr. 93)
- b) –
- c) 19,7 x 9cm, 11,9 x 9cm, hrúbka 0,4 – 1cm, pôvodný priemer nádoby cca 60cm, váha fragmentov 545,1g
- d) –
- e) –
- f) okolo polovice 4.st. (Bott 1976/1977, 152; Stupperich 1997b, 82) s možným presahom do raného 5.st. (Belkowska 1984, 78, 85; Wielowiejski 1989a, 200–201)
4. Bott 1976/1977; Belkowska 1984; Wielowiejski 1989a
5. nezvestný (Wielowiejski 1989a, 230)
6. Stupperich 1997b

30. Wielbark

1. a) –
- b) Willenberg
2. a) –
- b) hrob číslo 523
- c) –
3. a) strieborná lyžica
- b) –
- c) –

- d) –
- e) –
- f) –

4. Eggers 1951

5. Muzeum Zamkowe w Malborku/Marienborg (Eggers 1951, 104)

6. –

31. Witaszewice

1. a) ?

b) –

2. a) Hrob bol objavený v roku 1935.

b) žiarový hrob číslo 22

c) fragment bronzovej situly E 24, vedro E 40, misa E 102, naberačka s cedidlom E 161, bronzová pracka, bronzová ostroha, fragment železného krúžkového panciera

3. a) strieborná pyxida (Obr. 94): z nádoby sa zachovali dva fragmenty rovného dna na nízkej prstencovej nôžke, časť pliec a okraja spolu s plochým pohyblivým vekom, ktoré je zdobené reliéfnym motívom v podobe ľudskej hlavy.

b) –

c) priemer výdute cca 10cm, priemer veka 6cm, výška 8cm

d) 71% Ag, 27% Cu, stopovo Ni, Bi, Fe

e) –

f) stupeň B₂/C₁ (Wielowiejski 1989a, 231), prípadne obdobie stredného cisárstva (Stupperich 1997b, 77)

4. Wielowiejski 1989a; Stupperich 1997b; Schuster 2010

5. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi: inv. č. III/1935/89, veko sa stratilo (Wielowiejski 1989a, 231)

6. –

32. Wrocław-Zakrzów

1. a) západná časť obce, približne 8km severovýchodným smerom od centra Wrocławu, na pravom brehu Odry

b) Sakrau

2. a) V pieskovni boli v 19. storočí objavené tri „kniežacie hroby“ typu Haßleben-

Leuna. Hrob číslo I. bol nájdený a neodborne vykopaný pracovníkmi továrne na papier

v roku 1886. Dodatočný prieskum náleziska vykonali Hermann Luchs a Wilhelm Grempler.

b) kostrový hrob I.

c) bronzová misa E 83, fragment taniera E 117, naberačka s cedidlom E 161, fragment bronzovej misy, bronzová štvorožka, sklenená nádoba E 240, tri ďalšie sklenené nádoby, množstvo keramických nádob vrátane pohára s prehýbanými stenami, drevené vedro s bronzovým kovaním, tri strieborné a dve zlaté spony A 165 a A 184, zlatý nákrčník, zlatý náramok, zlatý drôtený prstienok, dve drôtené špirály, fragment skleneného korálku, jantárové korálky, dve drevené skrinky s pozláteným strieborným kovaním, strieborná pracka a kovania, zlaté opaskové kovania, sklenených hracích kamienkov, zlatá pinzeta a ušná lyžička, strieborné nožice, hlinený praslen, dve strieborné kolieska s nitmi, strieborný nôž

3. a) strieborné hemmorské vedro (Obr. 95): nádoba má nízke polguľovité telo a nízku kónickú nôžku. Pod okrajom je vedro zdobené úzkym ornamentálnym vlysom, ktorý je zhora je lemovaný perlovcom. Cez otvory v dvoch polkruhových atášach s postrannými volútkami, ktoré boli prispájkované na okraj nádoby vo vertikálnej polohe, je prevlečená rukoväť. Tá je vo vrcholovej časti tordovaná a jej smerom nahor vyhnuté konce sú ukončené ozdobnými hlavičkami (Wielowiejski 1989a, 229).

b) E 60

c) priemer okraja 22,3cm, priemer dna 10cm, výška 15cm, váha po rekonštrukcii 1000g

d) –

e)

f) neskoré 3.st. (Stupperich 1997b, 77; Quast 2009, 35, 36) až prelom 3.st. a 4.st.

(Kramarkowa 1990, 61; Eggers – Stary 2001, 19)

4. Wielowiejski 1989a; Stupperich 1997b

5. Muzeum Miejskie Wrocławia – Muzeum Archeologiczne: inv. č. 166:89 (Kramarkowa 1990,78) alebo 162:89, stratené (Wielowiejski 1989a, 230)

6. Majewski 1960; Kramarkowa 1990

3. a) strieborná lyžica typu ligula (Obr. 96): lyžica má vakovitú lopatku, ktorá je vo vnútri zdobená štylizovaným geometrickým ornamentom olemovaným vlnovkami či špirálkami. Rúčka lyžice má osemuholníkový prierez, zrezaný koniec a približne v prvej polovici je na štyroch stranách po dĺžke zdobená radom bodiek (Kramarkowa 1990, 81).

b) –

c) dĺžka 17cm, šírka 4cm

- d) –
- e) –
- f) neskoré 3.st. (Stupperich 1997b, 77; Quast 2009, 35, 36) až prelom 3.st. a 4.st.
(Kramarkowa 1990, 61; Eggers – Stary 2001, 19)

4. Kramarkowa 1990

5. Muzeum Miejskie Wrocławia – Muzeum Archeologiczne: inv. č. 167:89, zničená – inv. č. kópie MAW/S/58 (Kramarkowa 1990, 78)

6. Majewski 1960

2. a) Hrob bol objavený v roku 1887 W. Gremplerom.

b) kostrový hrob III.

c) bronzová misa E 83, nôžka bronzovej nádoby, sklenená nádoba E 241, množstvo keramických nádob, drevená nádoba, nôžka a strieborné kovanie drevenej nádoby, jedna zlatá spona A 158, dve strieborné spony A 158, dve strieborné pozlátené spony spony A 184, zlatý nákrčník, zlatý náramok, štyri zlaté prstene, tri jantárové perly, zlaté prívesky, aureus cisára Claudia Gothica (268 – 270), veko drevenej skrinky s piatimi zlatými a striebornými mincami cisárov Hadriana, Marca Aurelia a Septimia Severa, strieborné doštičky, strieborné a pozlátené opaskové kovania vrátane jedného, 29 sklenených hracích kamienkov, kostený hrebeň, fragmenty vlnených tkanín a uzlíkovej látky, neopracovaný kus jantáru, strieborné nožnice, strieborný nôž, strieborné kovania, strieborné koliesko

3. a) germánska strieborná lyžica (Obr. 97): lyžica má mandľovitú/hruškovitú lopatku a rúčku zdobená krížovou a trojuholníkovou rytou výzdobou na jej začiatku.

b) –

c) dĺžka 13cm

d) –

e) –

f) neskoré 3.st., respektíve jeho posledná tretina (Stupperich 1997b, 77; Quast 2009, 36)

4. Quast 2009

5. zničená (Kramarkowa 1990, 113)

6. Majewski 1960; Kramarkowa 1990

Rakúsko

33. Wulzeshofen

1. a) pozemok domu č. 24
 - b) –
2. a) Hrob bol objavený v roku 1863 pri hĺbení studne.
 - b) žiarový hrob II.
 - c) fragmenty zlatého náramku, zlatý prsteň, pozlátená strieborná hlavička ihlice, fragment zlatého krúžka, fragmenty zlatej retiazky, fragmenty dvoch železných spôn, fragment železného kľúča, strieborné a bronzové zliatky. V roku 1846 bol na rovnakom pozemku nájdený aj zlatý nákrčník a nádoba typu terra sigillata.
3. a) fragmenty strieborného taniera (Obr. 98)
 - b) –
 - c) priemer 9cm, výška podstavového prstenca cca 0,7cm
 - d) –
 - e) –
 - f) stupeň B₂/C₁ (Beninger 1932, 235; Tejral 1999, 173)
4. Beninger 1932; Jílek 2004
5. Kunsthistorisches Museum, Wien: inv.č. VII B 145 (Jílek 2004, 81)
6. Tejral 1999

Slovensko

34. Hamuliakovo

1. a) poloha Dolné
 - b) –
2. a) Germánske sídlisko na lokalite zistené nedeštruktívnymi archeologickými metódami, nálezy pochádzajú z povrchových zberov.
 - b) germánske sídlisko
 - c) –
3. a) fragment striebornej (?) atáše misy (Obr. 99–101): fragment listovitej atáše je z vonkajšej strany v strede doplnený vertikálnym polkruhovým úchytom, ktorý je ukončený hlavou mačkovitej šelmy.
 - b) E 83
 - c) šírka 4,7cm, výška 7,4cm, priemer ucha 1,23–1,42cm, váha 118,62g
 - d) –
 - e) –
 - f) 1.–4.st., predovšetkým medzi rokmi 180–220 (Iván – Ölvecký 2015, 311)

4. Iván – Ölvecký 2015; emailová korešpondencia s pánom doktorom Ölveckým
5. ?
6. –

35. Krakovany-Stráže

1. a) pozemok miestnej tehelne
b) –
2. a) Hrob bol objavený a neodborne vykopaný robotníkmi tehelne v roku 1933, ktorí odcudzili časť predmetov z drahých kovov. Nálezy zaistil Václav Vlk a neskôr Gregor Králik, následný prieskum hrobu vykonal Jiří Neústupný. Niektoré odcudzené nálezy boli do dnešných dní navrátené.
b) kostrový hrob I.
c) bronzové cedidlo s naberačkou E 161, hemmoorské vedro E 61, misa E 108, fragment bronzovej nádoby, päť sklenených pohárov E 216, dve stamnia E 245, hlinená terina, päť neskororímskych strieborných spôn (z toho štyri pozlátené) a jedna zlatá, bronzová pracka s kovaním, tri strieborné gombíkové ostrohy, kostený hrebeň, zvyšky hodvábnjej látky, bronzový nožík, bronzové nožice, strieborné nožnice
Nové nálezy: dve strieborné spony, zlatý prsteň. V. Krupa a M. Klčo priradzujú k inventáru tohto hrobu tiež odcudzené predmety, konkrétne zlatý nákrčník, zlatú mincu, zlatú (ako spona s inv. č. A-258) a striebornú sponu (Krupa – Klčo 2015, 108).
3. a) strieborné miniatúrne cedidlo (Obr. 102): cedidlo má tvar obráteného kužeľa s nepravidelnou perforáciou, ozdobne tepaný okraj a závesný krúžok na konci dlhej rúčky.
b) –
c) dĺžka 14,2cm, dĺžka i skrúžkom 16,4cm, šírka 3,6cm, výška 1,4cm
d) 91,3 – 95,37% Ag, 3,31 – 6,71% Cu, 0,7 – 1,12% Pb, 0,62 – 0,87% Au
e) –
f) okolo polovice 3.st. (Kolník 1971, 524), stupeň C_{1b} (Quast 2009, 11), alebo prelom 3.st. a 4.st. (Ondrouch 1957, 171) či okolo roku 300 (Krekovič 1992, 57).
4. Ondrouch 1957; Cahn – Kaufmann-Heinimann (eds.) 1984; Tirpák – Illášová 2015
5. Hornonitrianske múzeum v Prievidzi: inv. č. A-440 (Klčo – Krupa 2003, 14)
6. Klčo – Krupa 2003; Krupa – Klčo 2015
3. a) strieborná lyžica (Obr. 103): lyžica má vakovitú lopatku, polmesiacovitý spojovací článok a dlhú neúplne zahrotenú rúčku.
b) –

c) dĺžka 13,85cm, šírka 2,78cm

d) 94 – 94,68% Ag, 4,19 – 4,60% Cu, 0,58 – 0,72% Au, 0,55 – 0,68% Pb

e) –

f) okolo polovice 3.st. (Kolník 1971, 524), stupeň C_{1b} (Quast 2009, 11), alebo prelom 3.st. a 4.st. (Ondrouch 1957, 171) či okolo roku 300 (Krekovič 1992, 57).

4. Klčo – Krupa 2003; Hrčiarik 2013; Tirpák – Illášová 2015

5. Hornonitrianske múzeum v Prievidzi: inv. č. A-441 (Klčo – Krupa 2003, 14)

6. Ondrouch 1957; Krupa – Klčo 2015

2. a) Nálezové okolnosti sú podobné prvému strážanskému hrobu. Druhý hrob bol rovnako neodborne vykopaný zamestnancami tehelne v roku 1939. Nálezy zaistil A. Opluštil, časť hrobového inventára bola však zamestnancami tehelne opäť odcudzená. Niektoré nálezy boli neskôr navrátené predovšetkým zásluhou Vojtecha Budinského-Kričku.

b) kostrový hrob II.

c) bronzová kanvica E 127, kanvica E 128b, patera E 155, cedidlo E 160, misa E 83, naberačka E 161/162, dno hemmoorského vedra, bronzová trojnožka, keramický tanier Drag. 32, dvanásť strieborných spôn z toho tri motýľovité so zlatou fóliou, tri drevené vedrá s bronzovým kovaním, drevená nádoba so strieborným kovaním, veľa bronzových a postriebrených opaskových kovaní vrátane doštičiek zdobených zoomorfnou i figurálnou tepanou výzdobou, bronzová pracka, štyri strieborné ostrohy, tri bronzové hroty šípov a jeden strieborný, strieborný nôž, 35 hracích kamienkov, kostený hrebeň, strieborné šidlo/vidlička (?), fragmenty látky a kože, fragmenty koského postroja, zvieracie kosti

V. Krupa a M. Klčo radia k inventáru hrobu tiež nezvestnú motýľovitú zlatú alebo pozlátenú striebornú sponu (Krupa – Klčo 2015, 164).

3. a) dve strieborné kantharoidné držadlá (Obr. 104): držadlá sú vytvarované do podoby rozvetvených rastlinných úponkov.

b) –

c) 14,5cm x 8,4cm x 9,7cm a 15,1cm x 10,1cm x 6,7cm

d) prvé držadlo: 95,3% Ag, 3,22% Cu, 0,88% Au, 0,6% Pb

druhé držadlo: 96,07% Ag, 3,11% Cu, 0,47% Au, 0,35% Pb

e) –

f) začiatok 4.st. až jeho prvá štvrtina (Ondrouch 1957, 171), stupeň C_{1b} (Quast 2009, 11), alebo 60. až 70. roky 3.st. (Krekovič 1992, 57).

4. Künzl 2002b; Hrčiarik 2013; Tirpák – Illášová 2015

5. Hornonitrianske múzeum v Prievidzi: inv. č. A-15761a a A-15761b (Krupa – Klčo 2015, 160)
6. Svoboda 1972; Klčo – Krupa 2003; Jílek 2004; Krupa – Klčo 2015
3. a) skyfos typu Meroe (Obr. 105–106): pohár má valcovité telo. Dochované držadlo pozostáva z plochej doštičky, horizontálneho prstenca a pod ním upevnenej opierky pre palec. Ústredný výzdobný motív na doštičke predstavuje okridlený Eros hrajúci na syringu (Ondrouch 1957, 154–155). Reliéfna dekorácia je tvorená prvkami dionýzovského okruhu vrátane masiek opretých o oltáre.
- b) E 169
- c) priemer okraja 16,8 – 17cm, výška 8,3cm, váha (bez druhého držadla) 1303,57g
- d) doštička: 95,16 – 96,01% Ag, 2,53 – 2,74% Cu, 0,74 – 1,28% Au, 0,72 – 0,82% Au
prstenec a opierka: 95,78% Ag, 2,66% Cu, 0,91% Pb, 0,65% Au
nádoba: 95,32 – 95,9% Ag, 2,7 – 3,12% Cu, 0,65 – 0,84% Pb, 0,66 – 0,75% Au
- e) –
- f) začiatok 4.st. až jeho prvá štvrtina (Ondrouch 1957, 171), stupeň C_{1b} (Quast 2009, 11), alebo 60. až 70. roky 3.st. (Krekovič 1992, 57).
4. Eggers 1951; Ondrouch 1957; Stupperich 1997; Künzl 2000b; Künzl 2002b; Klčo – Krupa 2003; Jílek 2006; Hrnčiarik 2013; Tirpák – Illášová 2015
5. nádoba – Hornonitrianske múzeum v Prievidzi: inv. č. A-2799 (Klčo – Krupa 2003, 20); rukoväť – Balneologické múzeum Piešťany: inv. č. A-780 (doštička) a A-781 (prstenec a opierka) (Klčo – Krupa 2003, 20)
6. Svoboda 1972; Jílek 2004; Krupa – Klčo 2015
3. a) strieborné malé cedidlo (Obr. 107): nádoba má valcovité telo s kolmými stenami, mierne vyklenutý okraj a rovné dno s perforáciou v podobe ôsmich koncentrických kružníc. Cez ústie cedidla je vo výške 1,5cm pod okrajom pripevnená trojramenná rukoväť s gombíkom uprostred (Ondrouch 1957, 148; Jílek 2007, 27).
- b) –
- c) priemer okraja 8,2cm, priemer dna 7,4cm, výška 5,3cm, hrúbka 0,08cm, váha 85g
- d) 95,5% Ag, 3,47% Cu, 0,7% Au, 0,33% Pb
- e) –
- f) začiatok 4.st. až jeho prvá štvrtina (Ondrouch 1957, 171), stupeň C_{1b} (Quast 2009, 11), alebo 60. až 70. roky 3.st. (Krekovič 1992, 57).
4. Ondrouch 1957; Jílek 2007; Hrnčiarik 2013; Tirpák – Illášová 2015

5. Balneologické múzeum Piešťany: inv. č. A-773 (Klčo – Krupa 2003, 18)

6. Klčo – Krupa 2003; Krupa – Klčo 2015

3. a) strieborná misa s listovitými atašé (Obr. 108): misa má masívnu nôžku, zosilnený golierový okraj a tri odliate žliabkované závesné kruhy, ktoré boli k telu nádoby pripojené pomocou peltovitých ataší. Misa je z vonkajšej strany zdobená rytými líniami.
- b) E 83 (Eggers 1951, 149; Jílek 2004, 50–51) či E 84 (Ondrouch 1957, 142) alebo E 87 (Hrnčiarik 2013, 28). Podľa nášho názoru má táto strieborná misa navyše podobné znaky aj s misou typu E 85.
- c) priemer 38,4cm, výška 9,5cm, váha 3758g
- d) zloženie kovu misy s výnimkou dvoch moderných ataší, ktoré sú zliatinou medi a niklu: 87,94 – 96,12% Ag, 2,88 – 6,65% Cu, 3,91% Sn (len ataše), 0,60 – 1,06% Au, 0,40 – 0,85% Pb
- e) –
- f) začiatok 4.st. až jeho prvá štvrtina (Ondrouch 1957, 171), stupeň C_{1b} (Quast 2009, 11), alebo 60. až 70. roky 3.st. (Krekovič 1992, 57).

4. Eggers 1951; Ondrouch 1957; Klčo – Krupa 2003; Jílek 2004; Hrnčiarik 2013; Tirpák – Illášová 2015

5. Balneologické múzeum Piešťany: inv. č. A-768 (Klčo – Krupa 2003, 17)

6. Krupa – Klčo 2015

3. a) strieborná misa typu ND 12 (Obr. 109): nádoba má zhrubnutý okraj, zalomenie stien v spodnej časti tela nádoby a prstencovú nôžku. Z vonkajšej stany je reliéfne zdobená – v spodnom páse sú zobrazené delfíny a bájne morské bytosti, v hornom páse sú dva levy a dve levice, medzi ktorými sú umiestnené štyri bukrania. Vo vnútri misy na dne je vyrytý Amor s husou (Svoboda 1972, 47).
- b) –
- c) priemer 22,3cm, priemer nôžky 11,7cm, výška 7,8–8,1cm
- d) 92,94 – 95,87% Ag, 2,48 – 3,04% Cu, 0,64 – 3,21% Au, 0,80 – 1,11% Pb
býčia lebka: 89,36% Ag, 8,28% Au, 1,56% Cu, 0,52% Ge, 0,28% Pb
pozlátený okraj: 76,03% Ag, 21,07% Au, 1,52% Ge, 0,84% Cu, 0,54% Pb
- e) nápisy SVRI, v. L. MEBII VICTO(RIS) a váhový údaj: n(umero) (duo) p(endent) p(ondo) novem, uncias novem semi
- f) začiatok 4.st. až jeho prvá štvrtina (Ondrouch 1957, 171), stupeň C_{1b} (Quast 2009, 11), alebo 60. až 70. roky 3.st. (Krekovič 1992, 57).

4. Ondrouch 1957; Svoboda 1972; Vidman 1972; Küzl 1993; Stupperich 1997b; Klčo – Krupa 2003; Jílek 2004; Hrnčiarik 2013; Tirpák – Illášová 2015
 5. Archeologické múzeum – Slovenské národné múzeum v Bratislave: inv. č. AP-11565
 6. Krupa – Klčo 2015
3. a) strieborná nezdobená misa (Obr. 110): nádoba má polguľovité telo a mierne vypuklé dno
 - b) –
 - c) priemer 8,7cm, výška 3,5cm, výška nôžky 1,2cm, hrúbka 0,2cm
 - d) –
 - e) –
 - f) začiatok 4.st. až jeho prvá štvrtina (Ondrouch 1957, 171), stupeň C_{1b} (Quast 2009, 11), alebo 60. až 70. roky 3.st. (Krekovič 1992, 57).
 4. Ondrouch 1957; Klčo – Krupa 2003; Quast 2009; Hrnčiarik 2013; Tirpák – Illášová 2015
 5. Balneologické múzeum Piešťany: inv. č. A-771 (Klčo – Krupa 2003, 18)
 6. Jílek 2004; Krupa – Klčo 2015
3. a) oválny podnos s omegovitými držadlami (Obr. 115–116): nádoba má dve omegovité držadlá, ktoré sú zdobené plastickými úponkami. Tie vychádzajú zo stredového priečného rebra a majú kvapkovité/listovité atašé. Okraj podnosu je zdobený rytým geometrickým motívom.
 - b) –
 - c) dĺžka 33,5cm, šírka 22,95cm, výška 2,4cm
 - d) fragment ucha: 94,89% Ag, 4,71% Cu, 0,40% Pb
 celé ucho: 95,6 – 95,89% Ag, 3,71 – 3,76% Cu, 0,35 – 0,54% Pb, 0 – 0,15% Au
 nádoba: 93,28 – 93,97% Ag, 5,41 – 6,11% Cu, 0,49 – 0,5% Pb, 0,12% Au
 - e) nápisy LMV, AVITI a váhové údaje: p(ondo) IIIX; p(ondo) IIII s(emis)
 - f) začiatok 4.st. až jeho prvá štvrtina (Ondrouch 1957, 171), stupeň C_{1b} (Quast 2009, 11), alebo 60. až 70. roky 3.st. (Krekovič 1992, 57).
 4. Ondrouch 1957; Svoboda 1972; Vidman 1972; Stupperich 1997b; Klčo – Krupa 2003; Jílek 2004; Hrnčiarik 2013; Krupa – Klčo 2015; Tirpák – Illášová 2015
 5. podnos – Hornonitrianske múzeum v Prievidzi: inv. č. A-2800; omegovité držadlo – Balneologické múzeum Piešťany: inv. č. A-779; fragment druhého ucha – Balneologické múzeum Piešťany: inv. č. A-690 (Krupa – Klčo 2015, 114, 122)
 6. –

3. a) strieborný lanx (Obr. 111–113): okraj tohto okrúhleho podnosu je smerom od vonkajšej hrany zdobený perlovcom, vajcovcom a vyplnený reliéfnymi scénami, ktoré súvisia s počiatkami rímskej republiky. V strede bol podnos dekorovaný kruhovým medailónom olemovaným rastlinnými úponkami. Rytá figurálna scéna v medailóne zachytáva výjav obety za účasti troch postáv. Zachované držadlo má polmesiacovitý tvar s ľaliovitým výrezom uprostred spodného okraja (Holčík 2003, 41). Rukoväť je zdobená reliéfnou figurálnou scénou, ktorá je po okraji lemovaná perlovcom. Scéna je tromi volútami rukoväte rozdelená do troch polí a zachytáva uzmierenie Sabinov s Rimanmi. Ramená držadla sú ukončené husími hlavami (Mielsch 1997a, 169–170).
- b) –
- c) priemer 45,7cm, priemer nôžky 33cm, výška 3,3cm, šírka okrajového vlysu 3,7cm, dĺžka držadla 26,6cm, šírka držadla 8,8cm, váha 3409g (bez držadiel)
- d) nádoba: 99,99% Ag
 reliéfny okraj: 96,78% Au, 3,22% Ag
 rytina v strede lanxu: 71,97% Ag, 28,03% Au
- e) –
- f) začiatok 4.st. až jeho prvá štvrtina (Ondrouch 1957, 171), stupeň C_{1b} (Quast 2009, 11), alebo 60. až 70. roky 3.st. (Krekovič 1992, 57).
4. Svoboda 1968; Svoboda 1972; Dekan 1979; Mielsch 1997a; Wölfel 1997; Holčík – Turčan 1998; Simon 2001; Bouzek 2002; Klčo – Krupa 2003; Jílek 2006; Quast 2009; Steinhart 2009; Hrnčiarik 2013; Tirpák – Illášová 2015
5. nádoba – Hornonitrianske múzeum v Prievidzi: inv. č. A-2798 (Klčo – Krupa 2003, 30); rukoväť je v súkromnej zbierke M. Wienera
6. Jílek 2004; Krupa – Klčo 2015
3. a) tanier s reliéfnym okrajovým vlysom (?) (Obr. 114)
- b) –
- c) priemer 37,5cm
- d) –
- e) –
- f) začiatok 4.st. až jeho prvá štvrtina (Ondrouch 1957, 171), stupeň C_{1b} (Quast 2009, 11), alebo 60. až 70. roky 3.st. (Krekovič 1992, 57).
4. Kolník 2012
5. –
6. Quast 2009; Krupa – Klčo 2015

3. a) dve strieborné lyžice typu cochlear (Obr. 117): lyžice majú hruškovité lopatky, volútové medzičlánky a zahrotené rúčky
- b) –
- c) celistvo dochovaná lyžica: dĺžka 14,2cm, šírka lopatky 2,4cm, váha 18g
fragmentárne dochovaná lyžica: dĺžka 12,8cm
- d) celá lyžica: 93,57% Ag, 4,06% Cu, 0,88% Zn, 0,75% Pb, 0,74% Au
fragmentárne dochovaná lyžica: 93,75% Ag, 3,12% Cu, 1,72% Zn, 0,83% Pb, 0,58% Au
- e) –
- f) začiatok 4.st. až jeho prvá štvrtina (Ondrouch 1957, 171), stupeň C_{1b} (Quast 2009, 11), alebo 60. až 70. roky 3.st. (Krekovič 1992, 57).
4. Klčo – Krupa 2003; Hrnčiarik 2013; Tirpák – Illášová 2015
5. Balneologické múzeum Piešťany: inv. č. A-776 a A-777 (Klčo – Krupa 2003, 19)
6. Ondrouch 1957; Krupa – Klčo 2015

36. Ostrovany

1. a) pozemok Antala Péchyho a neskôr Józsefa Bánóa, na brehu Torysy, ale presné miesto nálezu je neznáme
- b) Osztrópataka
2. a) Hrob bol náhodne objavený na dvakrát – prvýkrát v roku 1790, druhýkrát v roku 1865. Časť zaistených predmetov sa dnes nachádza v Kunsthistorickom múzeu vo Viedni, časť v Maďarskom národnom múzeu v Budapešti a časť nálezov bola roztavená.
- b) kostrový hrob
- c) dochované nálezy: zlatý pohár, bronzová trojnožka, tri sklenené nádoby E 216, šesť zlatých spôn z toho jedna je tzv. cisárska vyložená ónyxom a iná kolienkovitá spona nesie nápis VTERE FELIX, dve strieborné spony, päť zlatých prsteňov, dva zlaté nákrčníky, dva zlaté náramky, drevené vedro s bronzovým kovaním, kovania troch až štyroch drevených mís, zlatá minca Herenie Etruscilly (249–251), dve strieborné pracky, kostený hrebeň, štyri pozlátené kovania sedla/topánok, bronzové nožnice, bronzový nôž, zvieracie kosti
- Roztavené nálezy: zlatý pohár, štyri zlaté spony, zlatá ihla spony, množstvo úlomkov striebra, dve veľké strieborné misy/taniere, strieborná miska a miska, strieborná lyžica
3. a) strieborný skyfos typu Meroe (Obr. 118–120): nádoba má nízke valcovité telo, na ktorom je v reliéfe perspektívne vyobrazený boj gryfa s jeleňom a súboj mačkovitej šelmy s oslom. Súboje sú po stranách ohraničené jednou mužskou a jednou ženskou

maskou opretou o oltár. Centrálny výzdobný motív doštičiek držadiel predstavuje hlava Dionýsa. Doštičky sú na vonkajšom okraji členené volútami a ich ramená sú ukončené vtáčimi hlavičkami (Jílek 2006, 415–418).

b) E 169

c) priemer nádoby 15,2cm, priemer nádoby aj s držadlami 24,7cm, výška 7,8cm, váha 1012,5g

d) –

e) –

f) 270–290 (Prohászka 2006, 96, 97, 101)

4. Eggers 1951; Stupperich 1997b; Künzl 2000b; Jílek 2006; Prohászka 2006;

5. Kunsthistorisches Museum, Wien: inv. č. VII A 15 (Prohászka 2006, 13)

6. Jílek 2004; Kolník 2008

3. a) strieborný tanier s ozubeným okrajom (Obr. 121): Okrúhly tanier je po obvode lemovaný fragmentárne zachovaným zubatým okrajom, ktorý je vyhnutým smerom nahor.

Vnútna plocha taniera je zdobená centrálnym medailónom a dookola dvoma pásmi, ktoré sú zložené z koncentrických kružníc vytvorených na sústruhu. Medailón je tvorený rastlinnými úponkami a vlnovkovým lemom, pričom úponky sú zdobené niellom (Prohászka 2006, 55; Hrnčiarik 2013, 28) a pozlátením (Prohászka 2006, 13).

b) –

c) priemer 32,2cm, výška 3,1cm, váha 755,7g

d) –

e) –

f) 270–290 (Prohászka 2006, 96, 97, 101)

4. Prohászka 2006; Hrnčiarik 2013

5. Kunsthistorisches Museum, Wien: inv. č. VII A 16 (Prohászka 2006, 13)

6. Jílek 2004; Kolník 2008

3. a) strieborná lyžica typu ligula (Obr. 122): lyžica má približne vakovitú lopatku, polmesiakovitý medzičlánok a rúčku, ktorá má štvorcový prierez a je ukončená cibulovitou hlavičkou.

b) –

c) dĺžka 13,7cm, váha 52g

d) –

e) –

f) 270–290 (Prohászka 2006, 96, 97, 101)

4. Prohászka 2006; Hrnčiarik 2013

5. Kunsthistorisches Museum, Wien: inv. č. VII A 74a (Prohászka 2006, 13)

6. Kolník 2008

37. Zohor

1. a) poloha Piesky, pozemok štrkove bývalej firmy Moravod

b) –

2. a) Hrob číslo 5/1957 bol náhodne objavený a neodborne preskúmaný robotníkmi miestnej tehelne v roku 1957.

b) pravdepodobne kostrový hrob číslo 5/1957

c) bronzové situly E 24 a E 26, misa E 100, patera E 155, kanvice E 127/Radnóti 71 a Radnóti 77, naberačka a cedidlo E 162, dve strieborné trubkovité spony, zlatý špirálový náramok, bronzové nožnice

3. a) dva strieborné kanthary/poháre s kantharoidnými držadlami (Obr. 123): nádoby majú plytké misovité telá, nízke nôžky a dve hladké kantharoidné uchá, ktoré sú v dolnej časti sú ukončené srdcovitou atášé. Oba poháre sú nezdobené.

b) –

c) prvý pohár: priemer okraja 13cm, výška 4,9cm, výška i s držadlami 6,7cm, váha 353g
druhý pohár: priemer okraja 12,9cm, výška 4,8cm, výška i s držadlami 6,4cm, váha 331,8g

d) –

e) –

f) 40–70 (Wołagiewicz 1970a, 232), prípadne druhá polovica 1.st. až prelom 2.st. (Tejral 1967, 112), alebo začiatok 2.st. (Kraskovská 1959, 131; Krekovič 1992; Künzl 1988a, 49).

4. Kraskovská 1959; Künzl 1988a; Künzl 2002b; Jílek 2004; Hrnčiarik 2013

5. Archeologické múzeum – Slovenské národné múzeum, Bratislava: inv. č. AP001345 a AP001346

6. –

2. a) Tzv. sepulkrálny objekt (hrob číslo 15/2008) bol objavený v roku 2008 na rímskom pohrebisku v Zohore počas systematického výskumu Archeologického ústavu SAV.

b) tzv. sepulkrálny objekt či snád' žiarový hrob číslo 15/2008

c) bronzové kovania picieho rohu, veľké množstvo strieborných, bronzových, mosadzných

a železných fragmentov, úlomky dvoch sklenených nádob, 58 keramických črepov z toho 19 rímsko-provinciálnych (identifikovaný tanier, tanier/pokrievka), medzi germánskymi črepmi identifikovaná misa, cedidlo, vykurovadlo, sklenený korálik, strieborná perla, závesné kotúče, dupondius Antonina Pia z roku 152–153, iný dupondius rovnakého cisára z roku 154–155, bronzové ozdobné nity (i z rímskej výstroje ?), súčasti konského postroja, strieborné a bronzové postriebrené kovania a ozdoby opaskov, železná rukoväť noža s bronzovou hlavicou, 16 železných klincov a dva bronzové klince (z nábytku, skriniek ?), lomové kamene, úlomky rímskych tehál, strešnej krytiny (na jednej škridly je neúplný kolok pravdepodobne LEG XIII G) a malty, zvieracie kosti

3. a) fragment strieborného kantharu (Obr. 124:2)

b) –

c) hrúbka 0,04cm, hrúbka okraja 0,13mm, priemer nádoby asi 10–11cm

d) –

e) –

f) tretia štvrtina 2.st. až začiatok 3.st. (Elschek – Rajtár – Varsik 2011, 146), obdobie markomanských vojen (Elschek 2013, 106–107; Elschek 2014, 121, 125).

4. Elschek – Rajtár – Varsik 2011

5. ?

6. –

3. a) fragmenty držiadiel neurčených typov pohárov (Obr. 124:3–5): páskové ucho, ucho kruhového prierezu, fragment atáše

b) –

c) –

d) –

e) –

f) tretia štvrtina 2.st. až začiatok 3.st. (Elschek – Rajtár – Varsik 2011, 146), obdobie markomanských vojen (Elschek 2013, 106–107; Elschek 2014, 121, 125).

4. Elschek – Rajtár – Varsik 2011

5. ?

6. –

3. a) fragmenty pohára so skyfoidnými držadlami (?) (Obr. 124: 1, 6–7): úlomok okraja s plastickým prstencom, fragment nôžky, fragment zdobený rozetou

b) E 170 (?)

c) –

d) –

e) –

f) tretia štvrtina 2.st. až začiatok 3.st. (Elschek – Rajtár – Varsik 2011, 146), obdobie markomanských vojen (Elschek 2013, 106–107; Elschek 2014, 121, 125).

4. Elschek – Rajtár – Varsik 2011

5. ?

6. –

8. Zoznam použitej literatúry

Primárne pramene:

Diodóros, *Bibl. hist.* = Diodorus Siculus, *Library*. Anglický preklad C. H. Oldfather 1989, [online] získané 27. mája 2016 z URL:

<<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0084>>

Klaudios Ptolemaios, *Geogr.* = Klaudios Ptolemaios, *Úvod do zeměpisu*. Prekl. J. Nováková. In: *Antika v dokumentech II: Řím*. Redigovali J. Nováková a J. Pečírka. Praha 1961.

Plinius Starší, *Nat. hist.* = Pliny the Elder, *The Natural History*. Anglický preklad J. Bostock – H. T. Riley, 1855, [online] získané 27. mája 2016 z URL:

<<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.02.0137>>

Strabón, *Geogr.* = Strabo, *Geography*. Anglický preklad H. C. Hamilton – W. Falconer, 1903, [online] získané 27. mája 2016 z URL:

<<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0239>>

Tacitus, *Ann.* = Publius Cornelius Tacitus: *Letopisy*. Prekl. A. Minařík – A. Hartmann. Antická knihovna 27. Praha 1975.

Tacitus, *Germ.* = Publius Cornelius Tacitus: *Germánie neboli o původu a poloze Germánů*. Prekl. A. Minařík – A. Hartmann – V. Bahník. In: Tacitus: *Z dějin císařského Říma*. Antická knihovna 31. Praha 1976.

Sekundárne pramene:

Abramovicz, A. *et al.* = Abramovicz, A. – Godłowski, K. – Kmieciński, J. – Leciejewicz, L. – Ząbkiewicz-Koczańska, H. A. 1960: *Inventaria archaeologica. Corpus des ensembles archeologiques: Periode Romaine*. Fascicule IV: PL 25–31.

Baratte, F. 1975: Vaisselle d'argent au Bas-Empire. Remarques à propos d'un vase du musée du Louvre. *Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité* 87/2, 1103–1129.

Baratte, F. 1984: *Römisches Silbergeschirr in den gallischen und germanischen Provinzen*. Kleine Schriften zur Kenntnis der römischen Besetzungsgeschichte Südwestdeutschlands 32. Stuttgart.

Baratte *et. al.* 1990 = Baratte, F. – Le Bot-Helly, A. – Helly, B. – Depassiot, M.-C. – Langlet, V. 1990: *Le trésor de la place Camille-Jouffray à Vienne (Isère): Un dépôt d'argenterie et son contexte archéologique*. Gallia Supp. 50. Paris.

Baratte, F. 1997: Silbergeschirr in Gallien und den benachbarten Provinzen. In: von Prittwitz und Gaffron – Mielsch (eds.) 1997, 59–70.

Becker, M. 1999: Das „Fürstengrab“ von Gommern – Eine Übersicht in Bearbeitungsstand. In: Fröhlich, S. (ed.): *Archäologische Berichte aus Sachsen-Anhalt 1998, Teil I: Beiträge der Gemeinsamen Tagung der ehrenamtlichen Beauftragten für archäologische Denkmalpflege und Beiträge zum Tag der Archäologie im Sachsen-Anhalt 1998*. Halle (Saale), 83–99.

Becker, M. (ed.) 2010a: *Das Fürstengrab von Gommern*. Veröffentlichungen des Landesamtes für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt – Landesmuseum für Vorgeschichte 63/I. Halle.

Becker, M. (ed.) 2010b: *Das Fürstengrab von Gommern*. Veröffentlichungen des Landesamtes für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt – Landesmuseum für Vorgeschichte 63/II. Halle.

Becker *et al.* 2006 = Becker, M. – Bemman, J. – Laser, R. – Leineweber, R. – Schmidt, B. – Schmidt-Thielbeer, E. – Wetzels, I. (eds.) 2006: *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum. Deutschland Band 6: Land Sachsen-Anhalt*. Bonn.

Bełkowska, I. 1984: Rzymskie naczynia srebrne strefy Bałtyckiej i ich naśladownictwa. *Archeologia. Rocznik Instytutu historii kultury materialnej Polskiej akademii nauk XXXV*, 73–93.

Beltz, R. 1910: *Die vorgeschichtlichen Altertümer des Grossherzogtums Mecklenburg-Schwerin: Vollständiges Verzeichnis der im Grossherzoglichen Museum zu Schwerin bewahrten Funde. Textband*. Schwerin.

Beninger, E. 1932: Zwei germanische Funde von Wulzeshofen in Niederösterreich. *Wiener Prähistorische Zeitschrift* 19, 215-238.

Beninger, E. 1937: *Die germanischen Bodenfunde in der Slowakei*. Reichenberg, Leipzig.

Berke, S. (ed.) 2009: *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum. Deutschland Band 7: Land Nordrhein-Westfalen, Landesteile Westfalen und Lippe*. Bonn.

- Bierbrauer, V. 1989: Ostgermanische Oberschichtgräber der römischen Kaiserzeit und des frühen Mittelalters. *Archeologia Baltica* VIII: „*Peregrinatio Gothica*“, 39–106.
- Boetzkes, M. – Stein, H. 1997: *Der Hildesheimer Silberfund: Original und Nachbildung. Vom Römerschatz zum Bürgerstolz*. Hildesheim.
- Bott, H. 1976/1977: Zur Datierung der Funde aus Hammersdorf (Ostpreußen). *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 23-24, 139–153.
- Bouzek, J. 2002: Die grosse Lanx von Stráže bei Piešťany und der Klientenstaat der Quaden. In: Kuzmová, K. – Pieta, K. – Rajtár, J. (eds.): *Zwischen Rom und dem Barbaricum. Festschrift für Titus Kolník zum 70. Geburtstag*. Archaeologica Slovaca Monographiae, Communicationes, Tomus V. Nitra, 225–227.
- Bouzek, J. – Ondřejová, I. 1991: „Třetí zóna“ mezi Římem a barbarikem při noricko-pannonském limitu. *Archeologické rozhledy* XLII, 22–35.
- Bouzek, J. 2000: Notes on the early imperial imports in Bohemia and Moravia: new and inherited objects. *Sborník Národního muzea v Praze, Řada A – Historie = Acta Musei Nationalis Pragae, Series A – Historia* LIV/1–4, 11–14.
- Böhme, H. W. 1970: Löffelbeigabe in spätrömischen Gräbern nördlich der Alpen. *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 17, 172–200.
- Cahn, H. A. – Kaufmann-Heinimann, A. (eds.) 1984: *Der spätrömische Silberschatz von Kaiseraugst*. Derendingen.
- von Carnap-Bornheim, C. 2006: Zwischen Anpassung und Widerstand? Überlegungen zu Fürstengräbern der römischen Kaiserzeit im Barbaricum. In: von Carnap-Bornheim, C. – Krause, D. – Wesse, A. (eds.): *Herrschaft – Tod – Bestattung: Zu den vor- und frühgeschichtlichen Prunkgräbern als archäologisch-historische Quelle*. Internationale Fachkonferenz Kiel 16. – 19. Oktober 2003. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 139. Bonn, 111–126.
- Dekan, J. 1979: *Apoteóza slobody na antickej mise zo Stráži*. Bratislava.
- Dembski, G. 2003: Silbergeschirr – Schatzfunde. In: Leskovar, J. et al.: *Worauf wir stehen. Archaeologie in Oberösterreich*. Weitra, 351–354.

- Dickmann, J.-A. 2011: Die Benutzung römischen Tafelgeschirr beim Gelage. In: Meller, H. – Dickmann, J.-A. (eds.): *Pompeji – Nola – Herculaneum: Katastrophen am Vesuv*. München, 266–276.
- Dobiáš, J. 1964: *Dějiny československého území před vystoupením Slovanů*. Praha.
- Domański, G. 2000: Bemerkungen zu den Kultur- und Siedlungswandlungen zwischen Elbe und Weichsel in der spätrömischen Kaiserzeit. In: Mączyńska, M. – Grabarczyk, T. (eds.): *Die spätrömische Kaiserzeit und die frühe Völkerwanderungszeit in Mittel- und Osteuropa*. Berichte der Internationalen Tagung veranstaltet vom Archäologischen Institut der Universität Łódź, mit Unterstützung der Stiftung für Deutsch-Polnische Zusammenarbeit, Warszawa, 9.–11. November 1996. Łódź, 123–131.
- Droberjar, E. 1997: *Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren*. Fontes archaeologici Pragenses 21. Praha.
- Droberjar, E. (ed.) 1999: *Dobřichov-Pičhora: ein Brandgräberfeld der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen*. Fontes Archaeologici Pragenses 23. Praha.
- Droberjar, E. 2002: *Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě*. Praha.
- Dušek, S. 1999: Haßleben. *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*² 14, 41–43.
- Eggers, H. J. 1949: Lübsow, ein germanischer Fürstensitz der älteren Kaiserzeit. *Praehistorische Zeitschrift* 50/2, 58–111.
- Eggers, H. J. 1951: *Der römische Import im Freien Germanien. Text*. Atlas der Urgeschichte, Band 1. Hamburg.
- Eggers, H. J. 1955: Zur Chronologie der römischen Kaiserzeit im Freien Germanien. *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 2, 196–238.
- Eggers, H. J. 1965: Zur Umwelt der Fürstengräber von Marwedel I und II. *Die Kunde: Mitteilungen des Niedersächsischen Landesvereins für Urgeschichte, Neue Folge* 16, 95–99.
- Eggers, H. J. – Stary, P. F. 2001: *Funde der Vorrömischen Eisenzeit, der Römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit in Pommern*. Beiträge zu Ur- und Frühgeschichte Mecklenburg-Vorpommerns 39. Lübstorf.

Elschek, K. 2013: Zohor – Ein neues Fürstengrab der „Lübsow-Gruppe“ und Brandgräber mit Edelmetallbeigaben aus Zohor (Westslowakei). In: Hardt, M. – Heinrich-Tamáska, O. (eds.): *Macht des Goldes, Gold der Macht. Herrschafts- und Jenseitsrepräsentation zwischen Antike und Frühmittelalter im mittleren Donauraum*. Akten des 23. Internationalen Symposiums der Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum, Tengelic 16.–19.11. 2011. Forschungen zu Spätantike und Mittelalter 2. Weinstadt, 91–123.

Elschek, K. 2014: Zohor v dobe rímskej: Nový germánsky kniežací hrob a žiarové pohrebiská na Záhorí. In: Komoróczy, B. (ed.): *Sociální diferenciacie barbarských komunit ve světle nových hrobových, sídlištních a sběrových nálezů (Archeologie barbarů 2011)*. = *Soziale Differenzierung barbarischer Gemeinschaften im Lichte der neuen Grab-, Siedlungs- und Lesefunde (Archäologie der Barbaren 2011)*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 44. Brno, 113–131.

Elschek, K. – Rajtár, J. – Varsik, V. 2011: Sepulkrálny objekt zo Zohora. In: Droberjar, E. (ed.): *Archeologie barbarů 2010: Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem*. Sborník příspěvků ze VI. Protohistorické konference, Hradec Králové, 6.–9. září 2010. = *Archäologie der Barbaren 2010: Die Gräber und Gräberfelder der Germanen zwischen Elbe und Donau*. Materialien der VI. Frühgeschichtlichen Konferenz, Hradec Králové, 6.–9. September 2010. Studia Archaeologica Suebica I. Olomouc, 133–151.

Erdrich, M. – Teegen, W.-A. 2002: *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum. Deutschland Band 4: Hansestadt Bremen und Bundesland Niedersachsen*. Bonn.

Erdrich – von Carnap-Bornheim *et al.* 2004 = Erdrich, M. – von Carnap-Bornheim, C. – Stawinoga, G. – Hilberg, V. 2004: *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum. Deutschland Band 5: Freie und Hansestadt Hamburg und Land Schleswig-Holstein*. Bonn.

Follmann-Schulz, A.-B. 2002: Die Gläser (H 1 – H 15). In: Peška – Tejral (eds.) 2002, 387–410.

Frána, J. 1999: Metallanalysen der germanischen und römischen Gegenstände aus Dobřichov-Pičhora. In: Droberjar (ed.) 1999, 185–194.

Feugère, M. 2002: Das frühe Eisengerät (D 1 – D 6). In: Peška – Tejral (eds.) 2002, 421–451.

- Gabelmann, H. 1982: Eine späthellenistische Silberschale in Köln. *Bonner Jahrbuch* 182, 241–264.
- Gebühr, M. 1974: Zur Definition älterkaiserzeitlicher Fürstengräber vom Lübsow-Typ. *Praehistorische Zeitschrift* 49, 82–128.
- Gebühr, M. 2009: Reiche Bauern oder Fürsten? Germanische Eliten in der älteren Römischen Kaiserzeit. In: *2000 Jahre Varusschlacht Konflikt*. Hrsg von VARUSSCHLACHT im Osnabrücker Land GmbH – Museum und Park Kalkriese. Stuttgart, 342–351.
- Gehrig, U. 1967: *Hildesheimer Silberfund in der Antikenabteilung Berlin*. Bilderhefte der Staatlichen Museen Berlin 4. Berlin.
- Gehrig, U. 1980: *Hildesheimer Silberschatz aus dem Antikenmuseum*. Bilderhefte der Staatlichen Museen Preußischer Kulturbesitz 4. Berlin.
- Godłowski, K. 1970: *The Chronology of the Late Roman and Early Migration Periods in Central Europe*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego CCXVII. Prace archeologiczne 11. Kraków.
- Godłowski, K. 1985: Besiedlungs- und Kulturveränderungen in Süd- und Mittelpolen in der jüngeren vorrömischen Eisenzeit und in der Kaiserzeit. *Przełąd archeologiczny* 32, 153–155.
- Godłowski, K. 1992: Die Chronologie der jüngeren und späten Kaiserzeit in den Gebieten südlich der Sudeten und Karpaten. In: Godłowski, K. – Madyda-Legutko, R. (eds.): *Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter*. Materialien des III. Internationalen Symposiums: Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im nördlichen Mitteldonauebiet, Kraków – Karniowice 3.–7. Dezember 1990. Kraków, 23–54.
- Gregarek, H. 1997: Der Hildesheimer Silberfund. In: von Prittwitz und Gaffron – Mielsch 1997, 91–98.
- Grünhagen, W. 1954: *Der Schatzfund von Gross Bodungen*. Römisch-Germanischen Forschungen 21. Berlin.
- Grželić, I. A. – Jelenković, R. J. 1995 = Гржетић, И. А. – Јеленковић, Р. Ј.: Особине сребра и његова налазишта у Србији. In: Поповић, И. – Свјетићанин, Т. – Борић-Бреšković, В.: *Silver Workshops and Mints*. Symposium Acta, November 15–18, 1994, National

- Museum Belgrad = Радионице и ковнице сребра. Акта научног скупа одржаног од 15. до 18. новембра 1994. Године у Народном музеју у Београду. Belgrade, 13–30.
- Guzzo, P. G. 2006: Ministerium. In: Guzzo, P. G.: *Argenti a Pompei*. Catalogo della mostra, Napoli, Museo Archeologico Nazionale, 2 aprile–11 settembre. Milano, 78–96.
- Harper, P. O. – Meyers, P. 1981: *Silver Vessels of the Sasanian Period, Vol. One: Royal Imagery*. New York.
- Hauptmann, A. 2005: Silber: Das Metal. In: *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 28, 428–432.
- Hitzl, K. *et al.* 1997 = Hitzl, K. – von Mangoldt, H. – Monreal, R. – Nehmann, K. – Petersen, L. – Zwingmann, N. 1997: Katalog der Gefäße und Geräte des Hildesheimer Silberfundes (nach Berliner Inventarnummern geordnet). In: Boetzkes – Stein (eds.) 1997, 30–87.
- Hitzl, K. – Nehmann, K. 1997: Zwei Spiegelgriffe im Hildesheimer Silberfund (Antikensammlung Berlin: Inv. Nr.: Misc. 3779,42/43). In: Boetzkes – Stein (eds.) 1997, 199–204.
- Hobbs, R. 2007: Mine's Bigger Than Yours: Comparing Values of Late Roman Hoards. In: Hingley, R. – Willis, S. (eds.): *Roman Finds: Context and Theory*. Proceedings of a conference held at the University of Durham. Southampton, 77–85.
- Holčík, Š – Turčan, V. 1998: Rukovät' lanxu z Krakovian-Stráží. *Zborník Slovenského národného múzea XCII: Archeológia* 8, 75–83.
- Hrnčiarik, E. 2013: *Römisches Kulturgut in der Slowakei: Herstellung, Funktion und Export römischer Manufakturzeugnisse aus den Provinzen in der Slowakei. Teil 1*. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 222. Bonn.
- Igl, R. 2002: Eine römische Silberkasserolle aus Wieselburg an der Erlauf, Niederösterreich, mit Exkursen zu Form und Funktion von römischen Silber- und Bronzegegeschirr (Kelle–Sieb, Kasserolle). *Archaeologia Austriaca: Beiträge zur Paläanthropologie, Ur- und Frühgeschichte Österreichs* 86, 83–115.
- Iván, R. – Ölvecký, R. 2015: New Germanic settlement finds in the Western part of the Great Rye Island. In: Bíró, S. – Molnár, A. (eds.): *Ländliche Siedlungen der römischen Kaiserzeit im mittleren Donaauraum*. Győr, 297–315.

Jílek, J. 2004: *Stříbrné nádoby z doby římské na území ČR, SR a naddunajské části Dolního Rakouska*. Oborová práce z klasické archeologie. Brno.

Jílek, J. 2006: Skyfy typu Meroe z Krakovan-Stráží a Ostrovan: K poznání dekoru skyfů typu Meroe a přisunu drahocenných nádob na území SR. In: Droberjar, E. – Lutovský, M. (eds.): *Archeologie barbarů 2005*. Sborník příspěvků z I. protohistorické konference „Pozdně keltské, germánské a časně slovanské osídlení“. Kounice, 20.–22. září 2005 = *Archäologie der Barbaren*. Materialien der I. frühgeschichtlichen Konferenz "Die spätkeltische, germanische und frühslawische Besiedlung". Kounice, 20.–22. September 2005. Praha, 405–429.

Jílek, J. 2007: Supplementary notes to the cognition of silver vessels in the territory of the Czech and Slovak republics. *Studia Hercynia 2006 X*, 24–32.

Jílek, J. 2012: *Bronzové nádoby z doby římské na Moravě a naddunajské části Dolního Rakouska = Roman period bronze vessels in Moravia and in Lower Austria north of the Danube*. Pardubice.

Karasová, Z. 1999: Bemerkungen zur Bedeutung der Metallgefäße in Böhmen. In: Droberjar (ed.) 1999, 205–211.

Kaufmann-Heinimann, A. 1997: Der Hildesheimer Silberfund im Lichte der frühkaiserzeitlichen Silbergeschirrfunde. In: Boetzkes – Stein (eds.) 1997, 88–103.

Keay, S. J. 1988: *Roman Spain*. Exploring the Roman World 2.

Kietlińska, A. – Piętka-Dąbrowska, T. 1961: *Inventaria archaeologica. Corpus des ensembles archeologiques: Periode Romaine*. Fascicule V: PL 32–34.

Klčo, M. – Krupa, V. 2003: *German graves from Roman Times from Krakovany-Stráže*. Piešťany.

Kolendo, J. 1998: Kontakty Cesarstwa Rzymskiego z ziemiami Europy Środkowej. In: Kolendo, J. (ed.): *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum: Polen. Supp. Band 1: Neue Funde römischer Importe aus Polen I = Korpus znalezisk rzymskich z europejskiego barbaricum: Polska. Sup. tom 1: Nowe znaleziska importów rzymskich z ziem Polski I*. Warszawa, 15–28.

- Kolník, T. 1971: Prehľad a stav bádania o dobe rímskej a sťahovaní národov. *Slovenská archeológia* XIX/2, 499–558.
- Kolník, T. 1984: *Rímske a germánske umenie na Slovensku*. Bratislava.
- Kolník, T. 2008: Germánsky hrob z Ostrovian. *Pamiatky a múzeá: Revue pre kultúrne dedičstvo* 57/1, 66–71.
- Kolník, T. 2012: Stráže und Ostrovany/Osztrópaka – einige Anmerkungen und Anregungen zu den spätkaiserzeitlichen Gräbern der germanischen Elite in der Slowakei. *Archaeologia Austriaca* 96, 101–113.
- Kondić, J. 1994: Late Roman Silver. In: Popović, I. (ed.): *Antique Silver from Serbia*. Belgrade, 117–128.
- Körner, G. 1965: Die Verwollständigung des Fürstengrabes Marwedel II. *Die Kunde: Mitteilungen des Niedersächsischen Landesvereins für Urgeschichte, Neue Folge* 16, 99–106.
- Kramarkowa, I. 1990: Groby książęce z III./IV w. n.e. we Wrocławiu-Zakrzowie. W stulecie odkryć. *Silesia Antiqua* XXXII, 61–174.
- Kraskovská, L. 1959: Hroby z doby rímskej v Zohore. *Slovenská archeológia* VII/1, 99–143.
- Krekovič, E. 1992: Zur Datierung der Fürstengräber der römischen Kaiserzeit in der Slowakei. In: *Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter*. Materialien des III. Internationalen Symposiums: Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im nördlichen Mitteldonauegebiet, Kraków – Karniowice 3.–7. Dezember 1990. Kraków, 55–68.
- Krekovič, E. 2009: Počiatky doby rímskej na Slovensku. In: Karwowski, M. – Droberjar, E.: *Archeologia Barbarzyńców 2008: powiazania i kontakty w świecie barbarzyńskim*. Materiały z IV Protohistorycznej Konferencji Sanok, 13–17 października 2008 = *Archäologie der Barbaren 2008: Beziehungen und Kontakte in der barbarischen Welt*. Materialien aus der IV. Frühgeschichtlichen Konferenz in Sanok 13.–17. Oktober 2008. Collectio Archaeologica Ressoviensis XIII. Rzeszów, 177–185.
- Krekovič, E. 2014: Sociálna diferenciacia všeobecne a u Germánov zvlášť. In: Komoróczy, B. (ed.): *Sociální diferenciace barbarských komunit ve světle nových hrobových, sídlištních a sběrových nálezů (Archeologie barbarů 2011)*. = *Soziale Differenzierung barbarischer*

Gemeinschaften im Lichte der neuen Grab-, Siedlungs- und Lese funde (Archäologie der Barbaren 2011). Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 44. Brno, 13–18.

Krupa, V. – Klčo, M. 2015: *Bohaté hroby z doby římské z Krakovian-Stráží*. Piešťany.

Kunow, J. 1983: *Der römische Import in der Germania libera bis zu den Markomannenkriegen. Studien zu Bronze- und Glasgefäßen*. Göttinger Schriften zur Vor- und Frühgeschichte 21. Neumünster.

Künzl, E. 1979: Die spätantike Silberschale von Altenwalde, Stadt Cuxhaven. *Die Kunde: Mitteilungen des Niedersächsischen Landesvereins für Urgeschichte, Neue Folge* 30, 133–149.

Künzl, E. 1988a: Germanische Fürstengräber und römisches Silber. *Jahrbuch der Lauenburgischen Akademie für Wissenschaft und Kultur* 1, 31–53.

Künzl, E. 1988b: Romanisierung am Rhein – Germanische Fürstengräber als Dokument des römischen Einflusses nach der gescheiterten Expansionspolitik. In: *Kaiser Augustus und die verlorene Republik*. Eine Ausstellung im Martin-Gropius-Bau, Berlin 7. Juni – 14. August 1988. Berlin, 546–580.

Künzl, E. 1996: Ein phantastische Unterwasserwelt im Zeichen von Apollo und Venus: Der Silberkrater von Hildesheim. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 26, 75–81.

Künzl, E. – Künzl, S. 2002: Römische Metallgefäße. In: Peška, J. – Tejral, J. (eds.) 2002: *Das germanische Königsgrab von Mušov in Mähren. Teil 3*. Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Forschungsinstitut für Vor- und Frühgeschichte, Monographien 55/3. Mainz, 569–580.

Künzl, S. 1993: Das Tafelgeschirr. In: Künzl, E. (ed.) 1993: *Die Alamannenbeute aus dem Rhein bei Neupotz: Plünderungsgut aus dem römischen Gallien. Teil I: Untersuchungen*. Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Forschungsinstitut für Vor- und Frühgeschichte, Monographien, Band 34. Mainz, 113–229.

Künzl, S. 1997a: Mušov – Zu kostbaren Beigaben in germanischen Gräbern der frühen Kaiserzeit. In: Bridger, C. – von Carnap-Bornheim, C. (eds.): *Römer und Germanen – Nachbarn über Jahrhunderte*. Beiträge der gemeinsamen Sitzung der Arbeitsgemeinschaften 'Römische Archäologie' und 'Römische Kaiserzeit im Barbaricum' auf dem 2. Deutschen Archäologen-Kongress, Leipzig, 30.09–4.10.1996. BAR International Series 678. Oxford.

- Künzl, S. 1997b: Römischer Luxus und germanische Fürstengräber. In: Boetzkes – Stein (eds.) 1997, 114–124.
- Künzl, S. 1997c: Römisches Tafelgeschirr – Formen und Verwendung. In: von Prittwitz und Gaffron – Mielsch (eds.) 1997, 9–30.
- Künzl, S. 2000a: Der zerbrochene Krug: Reparaturen an römischen Metallgefäßen. *Kölner Jahrbuch* 33, 607–614.
- Künzl, S. 2000b: Quellen zur Typologie des Römischen Tafelsilbers. *Sborník Národního muzea v Praze, Řada A – Historie = Acta Musei Nationalis Pragae, Series A – Historia* LIV/1–4, 71–86.
- Künzl, S. 2002a: Das übrige Silbergeschirr: Schälchen und Schälchengriffe, Gefäßfüßchen und Löffel. In: Peška – Tejral (eds.) 2002, 351–356.
- Künzl, S. 2002b: Römische Silberbecher bei den Germanen: Der Schalengriff. In: Peška – Tejral (eds.) 2002, 329–349.
- Künzl, S. 2010: Römische Metallobjekte. In: Becker (ed.) 2010, 171–187.
- Künzl, S. – Künzl, E. 2002a: Die römischen Bronzegefäße (F 1 – F 9). In: Peška – Tejral (eds.) 2002, 357–366.
- Künzl, S. – Künzl, E. 2002b: Römische Metallobjekte und anderes. In: Peška, J. – Tejral, J. (eds.) 2002: *Das germanische Königsgrab von Mušov in Mähren. Teil 3. Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Forschungsinstitut für Vor- und Frühgeschichte, Monographien 55/3*. Mainz, 581–596.
- Küthmann, H. 1958: Beiträge zur hellenistisch-römischen Toreutik I. – II. *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 5, 94–138.
- La Niece, S. 1993: Silvering. In: La Niece, S. – Craddock, P. (eds.): *Metal Plating and Patination. Cultural, Technical and Historical Developments*. Oxford, 201–210.
- Lang, J. 1997: Technische Aspekte des Hildesheimer Silberfundes. In: Boetzkes – Stein (eds.) 1997, 154–165.

- Laux, F. 1992: Überlegungen zu den germanischen Fürstengräbern bei Marwedel, Gde. Hitzaker, Kr. Lüchow-Dannenberg. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 73, 316–376.
- Laser, R. 1965: *Die Brandgräber der spätrömischen Kaiserzeit im Nordlichen Mitteleuropa: Mit einer Zusammenstellung der römischen Fundmünzen des 1. bis 4. Jahrhunderts u. Z. Teil I.* Forschungen zur Vor- und Frühgeschichte 7. Berlin.
- Lindemann, K. 1967: *Der Hildesheimer Silberfund. Varus und Germanicus.* Hildesheim.
- Lund Hansen, U. 1987: *Römischer Import im Norden: Warenaustausch zwischen dem Römischen Reich und dem freien Germanien während der Kaiserzeit unter besonderer Berücksichtigung Nordeuropas.* Nordiske Fortidsminder, Serie B, Bind 10. København.
- Mączyńska, M. – Rudnicka, D. 2004: Ein Grab mit römischen Importen aus Czarnówko, Kr. Łębork (Pommern). *Germania: Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts* 82/2, 397–429.
- Majewski, K. 1949: *Importy rzymskie na ziemiach słowiańskich.* Prace Wrocławskiego towarzystwa naukowego, Seria A nr. 13. Wrocław.
- Majewski, K. 1960: *Importy rzymskie w Polsce. Wybór źródeł archeologicznych do dziejów kontaktów ludności ziem Polski z Imperium Rzymskim.* Warszawa, Wrocław.
- Mastroroberto, M. 2006: Il tesoro di Moregine e le “coppe della riconciliazione”. In: Guzzo, P. G.: *Argenti a Pompei.* Catalogo della mostra, Napoli, Museo Archeologico Nazionale, 2 aprile–11 settembre. Milano, 31–43.
- Meller, H. 2011: Von Tiber an die Elbe, von der Saale an der Sarno – Rom und die ›Germania Libera‹ vor dem Vesuvausbruch. In: Meller, H. – Dickmann, J.-A. (eds.): *Pompeji – Nola – Herculaneum: Katastrophen am Vesuv.* München, 316–327.
- Merriman, P. 2009: *Silver.* London.
- Mielsch, H. 1997a: Griffplatte mit Sabinerinnen. In: von Prittwitz und Gaffron – Mielsch (eds.) 1997, 169–172.
- Mielsch, H. 1997b: Schale von Altenwalde mit Marsyas. In: von Prittwitz und Gaffron – Mielsch 1997, 175–176.

- Motyková-Šneidrová, K. 1963: *Die Anfänge der römischen Kaiserzeit in Böhmen = Počátky doby římské v Čechách = Начало римского периода в чехии*. Fontes Archaeologici Pragenses 6. Pragae.
- Niemayer, B. 2004: *Die silbernen Halbkugelbecher vom Typ Leuna. Fundkomplexe und Interpretationen, Herstellungstechnik und Datierung*. BAR International Series 1250. Oxford.
- Nierhaus, R. 1954: Kaiserzeitlicher Südweinelexport nach dem freien Germanien? Zur Frage der Verwendungsweise der römischen Bronzegerätschaften und Trinkgefäße im germanischen Norden. *Acta Archaeologica* 25, 252–260.
- Nierhaus, R. 1969: Der Silberschatz von Hildesheim. Seine Zusammensetzung und der Zeitpunkt seiner Vergrabung. *Die Kunde – Mitteilungen des Niedersächsischen Landesvereins für Urgeschichte, Neue Folge* 20, 52–61.
- Nowakowski, W. 1992: "HIC SVEBIAE FINIS". Concept of the Border of the Barbarous World at the East Baltic Coast in the Roman Period. *Barbaricum 2. Studia z archeologii ludów barbarzyńskich z wybrzeży Bałtyku i dorzecza Wisły*. Warszawa, 218–230.
- Nuber, H. U. 1972: Kanne und Griffschale: Ihr Gebrauch im täglichen Leben und die Beigabe in Gräbern der römischen Kaiserzeit. *Berichte der Römisch-Germanischen Kommission* 53, 1–225.
- Oddy, A. 1993: Gilding of metals in the Old World. In: La Niece, S. – Craddock, P. (eds.): *Metal Plating and Patination. Cultural, Technical and Historical Developments*. Oxford, 171–181.
- Ondrouch, V. 1957: *Bohaté hroby z doby římskej na Slovensku: Novšie nálezy*. Bratislava.
- Pernice, E. 1912: Der Grabfund von Lübsow bei Greifenberg i. P. *Praehistorische Zeitschrift* IV, 126–148.
- Peška, J. 2002: Das Grab. In: Peška, J. – Tejral, J. (eds.) 2002: *Das germanische Königsgrab von Mušov in Mähren. Teil I*. Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Forschungsinstitut für Vor- und Frühgeschichte, Monographien 55/1. Mainz, 3–71.
- Peška, J. – Tejral, J. 1990: Bohatý knížecí hrob z doby římské u Mušova. *Archeologické rozhledy* 5, 548–563.

- Peška, J. – Tejral, J. 2002: Gesamtinterpretation des Königsgrabes von Mušov. In: Peška – Tejral (eds.) 2002, 501–513.
- Peška, J. – Tejral, J. (eds.) 2002: *Das germanische Königsgrab von Mušov in Mähren. Teil 2.* Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Forschungsinstitut für Vor- und Frühgeschichte, Monographien 55/2. Mainz.
- Petrovsky, R. 1993: *Studien zu römischen Bronzegefäßen mit Meisterstempeln.* Kölner Studien zur Archäologie der römischen Provinzen 1. Espelkamp.
- Pohl, W. 2004: *Die Germanen.*² Enzyklopädie Deutscher Geschichte 57. München.
- Popović, I. 1994: Exploitation of the silver ore and the procedure to final products. In: Popović, I. (ed.): *Antique Silver from Serbia.* Belgrade, 77–81.
- von Prittwitz und Gaffron, H.-H. – Mielsch, H. 1997: *Das Haus lacht vor Silber.* Kataloge des Rheinischen Landesmuseums Bonn 8. Köln, Bonn.
- Prohászka, P. 2006: *Das vandalische Königsgrab von Osztrópataka (Ostrovany, SK.).* Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 3. Monumenta Vandalica. Budapest.
- Przybyła, M. 2005: Ein Prachtgürtel aus dem Grab I von Wrocław-Zakrzów (Sakrau). Ein Rekonstruktionsversuch. *Archäologisches Korrespondenzblatt: Urgeschichte – Römerzeit – Frühmittelalter* 35, 105–122.
- Quast, D. 2009: „Wanderer zwischen den Welten“: die germanischen Prunkgräber von Stráže und Zakrzów. Begleitbuch zur Ausstellung im Römisch-Germanischen Zentralmuseums. 10. September 2009 bis 10. Januar 2010. Mosaiksteine: Forschungen am Römisch-Germanischen Zentralmuseum 6. Mainz.
- Quast, D. 2011: Symbolic Treasures in Barbarian Burials (3rd-7th century AD). In: Baldini Lippolis, I. – Lina Morelli, A. (eds.): *Oggetti-simbolo: produzione, uso e significato nel mondo antico.* Ornamenta 3. Bologna, 253–268.
- Quast, D. 2014: Die Steinkammergräber aus Wrocław-Zakrzów. In: Abegg-Wigg, A. – Lau, N. (eds.): *Kammergräber im Barbaricum: Zu Einflüssen und Übergangsphänomenen von der vorrömischen Eisenzeit bis in die Völkerwanderungszeit.* Internationale Tagung, Schleswig 25.–27. November 2010. Schriften des Archäologischen Landesmuseums, Ergänzungsreihe Band 9. Neumünster, Hamburg, 323–342.

- Ravn, M. 2003: *Death Ritual and Germanic Social Structure (c. AD 200-600)*. BAR International Series 1164. Oxford.
- Riha, E. – Stern, W. B. 1982: *Die römischen Löffel aus Augst und Kaiseraugst. Archäologische und metallanalytische Untersuchungen*. Forschungen in Augst 5. Augst.
- Roth-Rubi, K. 1997: Silber und Terra Sigillata im Vergleich zur Herkunft einiger glattwandiger Gefäße aus dem Hildesheimer Silberfund. In: Boetzkes – Stein (eds.) 1997, 142–150.
- Rudnicka, D. – Mączyńska, M. 2002: Czarnówo, pow. Lebork. Grób 430 z importami rzymskimi. In: Andrzejowski, A. – Prochowicz, R. – Żórawska, A. (eds.): *Varia barbarica*. Monumenta archaeologica barbarica, Series Gemina, Tomus I. Warszawa, Lublin.
- Sakař, V. 1970: *Roman imports in Bohemia*. Fontes Archaeologici Pragenses 14. Pragae.
- Salač (ed.) et al. = Salač, V. – Droberjar, E. – Musil, J. – Militký, J. – Urbanová, K. 2008: *Archeologie pravěkých Čech 8. Doba římská a stěhování národů*. Praha.
- Schafber, R. – Teegen, W.-R. 2010: Ein wahrhaft großer Mann. Anthropologische und paläopathologische Betrachtungen zu den Skelettresten und einigen Ausstattungsstücken. In: Becker (ed.) 2010, 49–59.
- Schmauder, M. 1999: Der Verwahrfund von Lengerich, Ldkr. Emsland: Spiegel innerrömischer Kämpfe? Auffindung und weiteres Schicksal. *Die Kunde: Zeitschrift für Ur- und Frühgeschichte, Neu Folge* 50, 91–118.
- Schulz, W. 1933: Das Fürstengrab und das Grabfeld von Hassleben. In: *Das Fürstengrab von Hassleben*. Römisch-Germanische Forschungen 7. Berlin, Leipzig, 1–52.
- Schulz, W. 1952: Die Grabfunde des 4. Jahrhunderts von Emersleben bei Halberstadt. *Jahresschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte* 36, 102–138.
- Schulz, W. (ed.) 1953: *Leuna. Ein germanischer Bestattungsplatz der spätrömischen Kaiserzeit*. Schriften der Sektion für Vor- und Frühgeschichte I. Berlin.
- Schuster, J. 2010: *Lübsow. Alterkaiserzeitliche Fürstengräber im nordlichen Mitteleuropa*. Bonner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichtlichen Archäologie 12. Bonn.

Schuster, J. 2013: Byrsted – Lübsow – Mušov: Der Gebrauch von Edelmetall in germanischen Fürstengräbern der älteren Römischen Kaiserzeit. In: Hardt, M. – Heinrich-Tamáska, O. (eds.): *Macht des Goldes, Gold der Macht. Herrschafts- und Jenseitsrepräsentation zwischen Antike und Frühmittelalter im mittleren Donauraum*. Akten des 23. Internationalen Symposiums der Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum, Tengelic 16.–19.11. 2011. Forschungen zu Spätantike und Mittelalter 2. Weinstadt, 151–170.

Schuster, J. 2014a: Bestattungen vom Lübsow-Typ als Kammergräber – ein Phantom?. In: Abegg-Wigg, A. – Lau, N. (eds.): *Kammergräber im Barbaricum: Zu Einflüssen und Übergangsphänomenen von der vorrömischen Eisenzeit bis in die Völkerwanderungszeit*. Internationale Tagung, Schleswig 25.–27. November 2010. Schriften des Archäologischen Landesmuseums, Ergänzungsreihe Band 9. Neumünster, Hamburg, 31–54.

Schuster, J. 2014b: Złoty wiek – Czarnówko w okresie wpływów rzymskich i w okresie wędrówek ludów. = Golden Age – Czarnówko during the Roman Period and the Migration Period. In: Andrzejowski, J. – Schuster, J. (eds.): *A Fleck of Gold in the Ashes... Mysteries of the Prehistoric Cemeteries at Czarnówko. = Okruch Złota w Popiele Ogniska... Starożytne Nekropole w Czarnówku i ich Tajemnice*. Monumenta Archaeologica Barbarica: Series Popularis – Tomus 1. Łębork – Warszawa, 53–90.

Simon, E. 2001: Die Lanx von Stráž. In: *Anodos: Studies of Ancient World 1*. Proceedings of the International Conference Mittelmeergebiet und Mitteleuropa in Kontakten und Konfrontationen (seit der Bronzezeit bis zum Ausklang der Antike). = The Mediterranean and Central Europe in Contacts and Confrontations (from the Bronze Age until the End of Antique). Modra–Harmónia, 23. – 25.11. 2000. Trnava, 197–208.

Stefani, G. 2006: Casa del Menandro (I, 10). In: Guzzo, P. G.: *Argenti a Pompei*. Catalogo della mostra, Napoli, Museo Archeologico Nazionale, 2 aprile–11 settembre. Milano, 191–223.

Steinhart, M. 2009: *Bilder der virtus. Tafelsilber der Kaiserzeit und die großen Vorbilder Roms: Die Lanx von Stráž*. Collegium Beatus Rhenanus 2. Stuttgart.

Steuer, H. 1982: *Frühgeschichtliche Sozialstrukturen in Mitteleuropa. Eine Analyse der Auswertungsmethoden des archäologischen Quellenmaterials*. Abhandlungen der Akademie

der Wissenschaften in Göttingen, Philologisch-historische Klasse, Dritte Folge, Nr. 128. Göttingen.

Strong, D. 1966: *Greek and Roman Gold and Silver Plate*. Glasgow.

Stupperich, R. 1993: Der Hildesheimer Silberschatz. In: Schlüter, W. (ed.): *Kalkriese – Römer im Osnabrücker Land. Archäologische Forschungen zur Varusschlacht*. Bramsche, 283–305.

Stupperich, R. 1997a: Der Hildesheimer Silberfund – Griechisches Tafelgeschirr aus der augusteischen Zeit. In: Boetzkes – Stein (eds.) 1997, 166–190.

Stupperich, R. 1997b: Römisches Silbergeschirr der mittleren bis späten Kaiserzeit in Germanien. In: von Prittwitz und Gaffron – Mielsch (eds.) 1997, 71–90.

Svoboda, B. 1968: The silver lanx as means of propaganda of a Roman family. *Journal of Roman Studies* LVIII, 124–125.

Svoboda, B. 1972: *Neuerworbene römische Metallgefäße aus Stráže bei Piešťany*. Archaeologica Slovaca Fontes XI. Bratislava.

Tejral, J. 1967: K otázce importu bronzových nádob na Moravu ve starší době římské. *Památky archeologické* LVIII/1, 81–131.

Tejral, J. 1992: Einige Bemerkungen zur Chronologie der späten römischen Kaiserzeit in Mitteleuropa. In: *Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter*. Materialien des III. Internationalen Symposiums: Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im nördlichen Mitteldonauebiet, Kraków – Karniowice 3.–7. Dezember 1990. Kraków, 227–248.

Tejral, J. 1995: Zur Frage der frühesten elbgermanischen Machtzentren nördlich der mittleren Donau am Beispiel des römischen Importes. In: Tejral, J. – Pieta, K. – Rajtár, J. (eds.): *Kelten, Germanen, Römer: Vom Ausklang der Latène-Zivilisation bis zum 2. Jh. im Mitteldonauebiet*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 3. Brno, 225–265.

Tejral, J. 1999: Die Völkerwanderungen des 2. und 3. Jh.s und ihr Niederschlag im archäologischen Befund des Mitteldonauraumes. In: Tejral, J. (ed.): *Das Mitteleuropäische Barbaricum und die Krise des römischen Weltreiches im 3. Jahrhundert*. Brno, 137–213.

Tejral, J. 2002: Das archäologische Umfeld des Grabes in der frühen Kaiserzeit. In: Peška, J. – Tejral, J. (eds.) 2002: *Das germanische Königsgrab von Mušov in Mähren. Teil I.* Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Forschungsinstitut für Vor- und Frühgeschichte, Monographien 55/1. Mainz, 73–95.

Tejral, J. 2004: Mušov und Czarnówko – Bemerkungen zu weiträumigen Verbindungen zwischen germanischen Herrschaftszentren. In: Friesinger, H. – Stuppner, A. (eds.): *Zentrum und Peripherie – Gesellschaftliche Phänomene in der Frühgeschichte.* Materialien des 13. Internationalen Symposiums „Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum“, Zwettl, 4.–8. Dezember 2000. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 57. Wien, 327–387.

Tirpák, J. – Illášová, Ľ. 2015: Spektrálna analýza predmetov z germánskych hrobov z doby rímskej, Krakovany-Stráže. In: Krupa, V. – Klčo, M.: *Bohaté hroby z doby rímskej z Krakovian-Stráží.* Piešťany, 171–207.

Tomović, M. 1995 = Томовић, М. 1995: Римско рударство и металургија сребра у Горњој Мезији – Археометалуршки подаци. In: Popović, I. – Cvjetičanin, T. – Borić-Brešković, B.: *Silver Workshops and Mints.* Symposium Acta, November 15–18, 1994, National Museum Belgrad = Радионице и ковнице сребра. Акта научног скупа одржаног од 15. до 18. новембра 1994. Године у Народном музеју у Београду. Belgrade, 117–127.

Vaday, A. 2001: Military system of the Sarmatians. In: Istvánovits, E. – Kulcsár, V (eds.): *International Connections of the Barbarians of the Carpathian Basin in the 1st – 5th centuries A.D. Proceedings of the international conference held in 1999 in Aszód and Nyíregyháza.* Múzeumi füzetek Aszód 51. Jóna András Múzeum kiadványai 47. Aszód, Nyíregyháza 171–193.

Vidman, L. 1972: Epigraphischer Anhang. In: Svoboda, B. 1972: *Neuerworbene römische Metallgefäße aus Stráže bei Piešťany.* Archaeologica Slovaca Fontes XI. Bratislava, 113–116.

Voß, H.-U. et al. 1998 = Voß, H.-U. – Erdrich, M. – Keiling, H. – Parschau, J. – Laser, R. – Leube, A. – v. Richthofen, J. – Schulze, E. – Stange, H. 1998: *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum. Deutschland Band 3: Bundesland Mecklenburg-Vorpommern.* Bonn.

Voß, H.-U. 2005: Vortrag zur Jahressitzung 2005 der Römisch-Germanischen Kommission. Hagenow in Mecklenburg – ein frühkaiserzeitlicher Bestattungsplatz und Aspekte der römisch-germanischen Beziehungen. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 86, 19–59.

Voß, H.-U. 2009: Eine frühe Dynastie in Mecklenburg: Fürstengräber der älteren Römischen Kaiserzeit von Hagenow. In: *2000 Jahre Varusschlacht Konflikt*. Hrsg. von VARUSSCHLACHT im Osnabrücker Land GmbH – Museum und Park Kalkriese. Stuttgart, 352–355.

Voß, H.-U. – Hammer, P. – Lutz, J. 1998: Römische und germanische Bunt- und Edelmetallfunde im Vergleich. Archäometallurgische Untersuchungen ausgehend von elbgermanischen Körpergräbern. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 79, 107–382.

Wason, P. K. 1996: *The archaeology of rank*². Cambridge.

Wegewitz, W. 1994: *Das Abenteuer der Archäologie: Erlebte Vorgeschichte. Archäologische Untersuchungen und Funde im Gebiet der Niederelbe vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart*. Veröffentlichungen der urgeschichtlichen Sammlung des Landesmuseums zu Hannover 45. Oldenburg.

Weidenreich, F. 1933: Die Skelettreste aus den Gräbern von Haßleben. In: *Das Fürstengrab von Hassleben*. Römisch-Germanische Forschungen 7. Berlin, Leipzig, 53–58.

Wielowiejski, J. 1989a: Die römerzeitlichen Silbergefäße in Polen. Importe und Nachahmungen. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 70, 191–241.

Wielowiejski, J. 1989b: Naśladownictwa rzymskich naczyń srebrnych znalezione w Polsce. *Archeologia Rocznik Instytutu historii kultury materialnej Polskiej akademii nauk* XL, 89–106.

Wołagiewicz, R. 1970a: Der Zufluß römischer Importe in das Gebiet nördlich der mittleren Donau in der älteren Kaiserzeit. *Zeitschrift für Archäologie* 4, 222–249.

Wołagiewicz, R. 1970b: Napływ importów rzymskich do Europy na północ od środkowego Dunaju. *Archeologia Polski* XV/1, 207–252.

Wolters, R. 2009: Geographie und Stammeswelt in der Germania magna. In: *2000 Jahre Varusschlacht Mythos*. Hrsg. von Landesverband Lippe. Stuttgart, 35–42.

Wölfel, C. 1997: Die Lanx von Stráže. In: von Prittwitz und Gaffron – Mielsch (eds.) 1997, 153–168.

Zahn, R. 1933: Die Silberteller von Hassleben und Augst. In: Bersu, G. – Zeiss, H.: *Das Fürstengrab von Hassleben*. Römisch-Germanische Forschungen 7. Berlin, Leipzig, 59–96.

Internetové zdroje:

<http://www.lda-lsa.de/fileadmin/pdf/2008_06_26_pk_gold_profен.pdf> (navštívené 17/02/2016).

<http://www.ldalsa.de/nc/de/aktuelles/meldung/datum/2015/02/19/eroeffnung_des_neuen_raums_der_dauerausstellung_die_erfindung_der_germanen_zur_fruehen_roemische/?cHash=21dcd8a83a396bb70e5a34d710f4682c&sword_list%5B0%5D=profен> (navštívené 17/02/2016).

<<http://www.archeologiask.sk/rim-a-stahovanie-narodov/clanok/article/germanske-kniezacie-hroby-z-ostrovian-a-cejkova.html>> (navštívené 01/06/2016).

<<https://www.jstor.org/stable/43555451>> (navštívené 01/06/2016).

<<http://www.virtualniarcheologie.cz/stezka-markomanu/o-zivote-germanu/luxusni-importy-z-rimske-rise-a-vyznam-neregionalni-obchodu-u-anticky-ch-germanu/>> (navštívené 01/06/2016).

<<http://www.varusschlacht-am-harz.harz-geschichte.de/bildergalerie/hildesheimer-silberschatz/schale6.jpg>> (navštívené 02/06/2016).

<<http://www.varusschlacht-am-harz.harz-geschichte.de/bildergalerie/hildesheimer-silberschatz/teller.jpg>> (navštívené 02/06/2016).

<<http://www.varusschlacht-am-harz.harz-geschichte.de/bildergalerie/hildesheimer-silberschatz/schale9.jpg>> (navštívené 02/06/2016).

<<http://www.varusschlacht-am-harz.harz-geschichte.de/bildergalerie/hildesheimer-silberschatz/schuessel.jpg>> (navštívené 02/06/2016).

<<http://objekte-recherchieren.museen-stade.de/>> (navštívené 17/06/2016).